

Roles of Judge in Consumer Case and Administrative Case:

Comparative study

CHISA ROUNGSOUNGNERN

เลขทะเบียน.....	0223735
วันลงทะเบียน.....	- 2 ส.ค. 2556
เลขวิชาหนังสือ.....	347.05
	๖5762
	[2554]
	72

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Laws

Department of Law

Graduate School, Dhurakij Pundit University

2011

บทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคและในคดีปกครอง : ศึกษาเปรียบเทียบ

ชิสตา โรยสูงเนิน

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2554

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

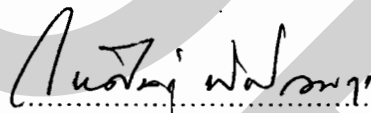
หัวข้อวิทยานิพนธ์   บทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคและในคดีปกครอง : ศึกษาเปรียบเทียบ

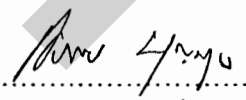
เสนอโดย   ชีสา ROYSUANGNIN

สาขา   นิติศาสตร์ หมวดวิชา กฎหมายเอกชนและกฎหมายธุรกิจ

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์   อาจารย์ ดร.วรรณชัย บุญบำรุง

ได้พิจารณาเห็นชอบโดยคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์แล้ว

 ..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.ไพศิษฐ์ พิพัฒน์กุล)

 ..... กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(อาจารย์ ดร.วรรณชัย บุญบำรุง)

 ..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.ประสาท พงษ์สุวรรณ)

 ..... กรรมการ
(อาจารย์ธีรวัฒน์ จันทรสุมบูรณ์)

บัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว

 ..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.ธนิดา จิตรน้อยรัตน์)

วันที่ 31 เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2554

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จสมบูรณ์ได้เป็นอย่างดีก็ด้วยความกรุณาของท่าน อาจารย์ ดร. วรณชัย บุญบำรุง ที่รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาตลอดจนให้คำแนะนำ ชี้แนะแนวทาง และตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ของวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงต่อท่านศาสตราจารย์ ดร. ไพศิษฐ์ พิพัฒนกุล ที่กรุณา รับเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์และให้คำชี้แนะแก่ผู้วิจัยตลอดมา รวมถึง อาจารย์ ดร. ประสาท พงษ์สุวรรณ และอาจารย์ธีรวัฒน์ จันทรสุมบูรณ์ ที่ได้กรุณาสละเวลาอันมีค่า รับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และให้คำแนะนำจนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณต่อท่านอาจารย์ธีรวัฒน์ จันทรสุมบูรณ์ อาจารย์ผู้สอนวิชา กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคที่ได้แนะแนวทางและประเด็นปัญหาในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอกราบขอบพระคุณผู้ให้สัมภาษณ์ทุกท่านสำหรับข้อมูลอันเป็นประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีเนื้อหาดรบทันยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงต่อ บิดา มารดา และน้องสาวที่มีส่วนร่วมในการผลักดัน และเป็นกำลังใจอันสำคัญให้แก่ผู้วิจัยตลอดระยะเวลาการเขียนวิทยานิพนธ์

ขอขอบคุณและขอบใจ เพื่อนๆ พี่ๆ น้องๆ ทุกคนที่ได้ให้ความช่วยเหลือ ชี้แนะแนวทาง ในการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้พอจะมีคุณค่า และประโยชน์ในการศึกษาอยู่บ้างผู้วิจัยขออุทิศ เป็นกตเวทิตาแก่ บิดา มารดา ครู อาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่านของผู้วิจัย ตลอดจนนักวิชาการ เจ้าของผลงานทุกเรื่องทุกเล่มที่ผู้วิจัยได้อาศัยเป็นข้อมูลอ้างอิง สุดท้ายนี้หากมีข้อผิดพลาดประการใด ผู้วิจัยขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

ชิสตา โรยสูงเนิน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	๗
กิตติกรรมประกาศ.....	๗
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	4
1.3 สมมติฐานของการศึกษา.....	5
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	5
1.5 วิธีดำเนินการศึกษา.....	5
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
2. หลักกฎหมายเกี่ยวกับกฎหมายวิธีพิจารณาความผู้บริโศคและกฎหมายวิธีพิจารณาความ	
ปกครอง.....	7
2.1 ลักษณะของกฎหมายวิธีพิจารณาความ.....	7
2.1.1 เหตุผลและความจำเป็นที่ต้องมีระบบวิธีพิจารณาความ.....	8
2.1.2 พัฒนาการของกฎหมายไทยกับบทบาทของศาลในการพิจารณาคดี.....	8
2.1.3 ระบบศาลและระบบการดำเนินคดี.....	11
2.1.4 อิทธิพลของระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ต่อการพิจารณาคดีของศาลไทย.....	17
2.1.5 จารีตปฏิบัติของผู้พิพากษาไทย.....	17
2.2 วิธีพิจารณาความผู้บริโศค.....	19
2.2.1 วัฒนาการของกฎหมายคุ้มครองผู้บริโศคในประเทศไทยและ	
ในต่างประเทศ.....	19
2.2.2 แนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายคุ้มครองผู้บริโศค.....	24
2.2.3 ทฤษฎีเกี่ยวกับกฎหมายคุ้มครองผู้บริโศค.....	26
2.2.4 ลักษณะพิเศษของกฎหมายวิธีพิจารณาความผู้บริโศค.....	30
2.3 วิธีพิจารณาความปกครอง.....	32

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.3.1 วิวัฒนาการของกฎหมายวิธีพิจารณาคดีปกครองในประเทศไทยและ ในต่างประเทศ	32
2.3.2 แนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายวิธีพิจารณาคดีปกครอง	37
2.3.3 ลักษณะพิเศษของวิธีพิจารณาคดีปกครอง.....	39
3. บทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคนและบทบาทของศาลในคดีปกครองตามกฎหมายไทย และกฎหมายต่างประเทศ.....	46
3.1 บทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคนตามกฎหมายไทย	47
3.1.1 บทบาทเจ้าพนักงานคดี	47
3.1.2 บทบาทศาลในการแสวงหาข้อเท็จจริง.....	48
3.1.3 บทบาทอื่นของศาลในคดีผู้บริโภคน.....	60
3.2 บทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคนในต่างประเทศ	62
3.2.1 บทบาทศาลในการค้นหาความจริงของประเทศในระบบกฎหมาย คอมมอนลอว์	62
3.2.2 บทบาทศาลในการค้นหาความจริงของประเทศในระบบกฎหมาย ซีวิลลอว์	74
3.3 บทบาทของศาลในคดีปกครอง	82
3.3.1 บทบาทพนักงานคดีปกครอง	82
3.3.2 บทบาทของศาลปกครองในการค้นหาข้อเท็จจริง	83
3.4 บทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคนเปรียบเทียบกับบทบาทของศาลในคดีปกครอง	91
3.4.1 บทบาทของศาลในการควบคุมกระบวนการพิจารณาคดี	91
3.4.2 บทบาทของศาลในการกำหนดประเด็นแห่งคดี	92
3.4.3 บทบาทของศาลในการแสวงหาข้อเท็จจริง	93
3.4.4 บทบาทของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภคน เปรียบเทียบกับ พนักงานคดีปกครอง	95
3.4.5 บทบาทของศาลในการทำคำพิพากษา.....	96

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4. วิเคราะห์ปัญหาบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภค และบทบาทของศาลในคดีปกครอง.....	98
4.1 ปัญหาเกี่ยวกับการที่ศาลในคดีผู้บริโภคยังคงมีบทบาทน้อยไม่สอดคล้องกับระบบได้สวน.....	98
4.2 ปัญหาเกี่ยวกับจำนวนของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภคที่มีจำนวนน้อย ไม่สอดคล้องกับปริมาณงานและความรับผิดชอบที่ได้รับมอบหมาย.....	102
4.3 ปัญหาของประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการไทยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคในการใช้ระบบได้สวน.....	103
4.4 ปัญหาเกี่ยวกับการขาดประสิทธิภาพ และขาดการฝึกอบรมภาคปฏิบัติงานในการใช้ระบบได้สวนของศาลคดีผู้บริโภค.....	105
4.5 ปัญหาเรื่องการขาดความรู้ความเข้าใจของทนายความ คู่ความ และบุคคลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับบทบาทของศาลในการแสวงหาความจริงในระบบได้สวน.....	106
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ	108
5.1 บทสรุป.....	108
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	109
บรรณานุกรม	115
ภาคผนวก	126
ประวัติผู้เขียน	168

หัวข้อวิทยานิพนธ์	บทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคนและในคดีปกครอง: ศึกษาเปรียบเทียบ
ชื่อผู้เขียน	ชิสา ไรยสูงเนิน
อาจารย์ที่ปรึกษา	ดร.วรรณชัย บุญบำรุง
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	2554

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อการศึกษาพระราชบัญญัติวิธีพิจารณา
คดีผู้บริโภคน พ.ศ. 2551 ซึ่งได้นำหลักการวิธีพิจารณาคดีในระบบไต่สวนมาใช้ อันมีลักษณะ
คล้ายคลึงกับวิธีพิจารณาคดีปกครองตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดี
ปกครอง พ.ศ. 2542 โดยกฎหมายได้ให้อำนาจศาลไว้มากในการควบคุมดูแลการดำเนิน
กระบวนการพิจารณา และศาลมีอำนาจค้นหาสาระสำคัญ (Material) หรือค้นหาความจริงในคดี
(Absolute Truth) แต่ในทางปฏิบัติศาลยังไม่ค่อยมีบทบาทในการค้นหาความจริงในระบบไต่สวน
ยังคงปฏิบัติตามหลักการเดิมของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่ใช้ระบบวิธีพิจารณาระบบ
กล่าวหา เนื่องจากคดีผู้บริโภคนยังอยู่ในอำนาจของศาลที่พิจารณาคดีแพ่งทั่วไป และผู้พิพากษายังคง
คุ้นเคยกับกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

เมื่อเปรียบเทียบกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคนและกฎหมายวิธีพิจารณาคดีปกครอง
จะเห็นว่ากฎหมายให้อำนาจศาลในการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดีโดยให้ศาลมีอำนาจซักถามพยาน
เกี่ยวกับข้อเท็จจริงใดๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดี แม้จะไม่มีคู่ความฝ่ายใดยื่นอ้างศาลมีอำนาจ
เรียกพยานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควร โดยอาจทำการไต่สวนพยานบุคคล พยานเอกสาร พยาน
ผู้เชี่ยวชาญ หรือพยานหลักฐานอื่น หรือการตรวจสอบสถานที่หรือส่งประเด็นไปให้ศาลอื่น
แสวงหาข้อเท็จจริงแทน และพบว่าในศาลปกครองมีการนำระบบไต่สวนมาใช้ในกระบวนการ
พิจารณามากกว่าศาลในคดีผู้บริโภคน ศาลในคดีปกครองมีหน้าที่ในการแสวงหาข้อเท็จจริง
ส่วนบทบาทศาลในคดีผู้บริโภคนั้นพบว่าศาลมีบทบาทในการแสวงหาข้อเท็จจริงน้อยกว่าศาล
ในคดีปกครอง และพบว่าศาลในคดีผู้บริโภคนยังไม่ค่อยมีบทบาทในการแสวงหาข้อเท็จจริง

โดยมีสาเหตุต่างๆ ดังนี้ เนื่องจากศาลเกรงว่าคู่ความจะมองว่าศาลวางตัวไม่เป็นกลาง
จึงส่งผลกระทบต่อศาลจะเปลี่ยนแปลงบทบาทในการค้นหาความจริงในการเรียกพยานหลักฐานมาสืบ
หรือซักถามพยานต่างๆ ทำให้คู่ความขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคน
และมีความเข้าใจผิดว่าศาลเอนเอียงไม่เป็นกลาง ดังนั้น จึงควรจัดให้มีการประชาสัมพันธ์ รวมทั้ง

ให้หน่วยงานต่างๆ เช่น สภานายความ เข้ามามีบทบาทช่วยเหลือในการประชาสัมพันธ์ และควรให้ผู้ที่เป็นทนายความช่วยอธิบายเกี่ยวกับบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคว่าศาลมีบทบาทแตกต่างจากศาลคดีแพ่งทั่วไปอย่างไร

นอกจากนี้ยังพบว่าผู้พิพากษาในคดีผู้บริโภคมีประสบการณ์และและความชำนาญในการใช้ระบบไต่สวนน้อยกว่าศาลปกครอง และผู้พิพากษาในคดีผู้บริโภคมีความเคยชินกับการพิจารณาคดีแบบระบบกล่าวหา คู่ความจึงมีบทบาทในการเสนอข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน โดยศาลทำหน้าที่เป็นเพียงกรรมการตัดสินคดี ทั้งนี้เนื่องจากการอบรมความรู้ที่เน้นเนื้อหาเกี่ยวกับระบบกล่าวหา มาตั้งแต่เริ่มเป็นผู้ช่วยผู้พิพากษา และศาลยุติธรรมนั้นส่วนใหญ่ก็จะใช้วิธีพิจารณาในระบบกล่าวหา จึงทำให้ผู้พิพากษามีความชำนาญในการใช้ระบบกล่าวหา มากกว่าการใช้ระบบไต่สวน ปัญหาดังกล่าวจึงเป็นอุปสรรคต่อการนำระบบไต่สวนมาใช้ในศาลยุติธรรม

ดังนั้น จึงควรมีการเพิ่มความรู้ความเชี่ยวชาญให้แก่ผู้พิพากษา โดยควรเพิ่มหลักสูตรในการอบรมผู้ช่วยผู้พิพากษาให้มีการปฏิบัติในการไต่สวน นั่งพิจารณา ฝึกซักถาม หรือเรียกพยานหลักฐานเข้าสืบ โดยควรกำหนดให้ผู้ช่วยผู้พิพากษาผ่านการปฏิบัติงานในระบบไต่สวน เช่น ต้องผ่านการปฏิบัติงาน โดยนั่งพิจารณาคดีในศาลแรงงานเป็นต้น ซึ่งจะทำให้ได้ผู้พิพากษามีความสามารถ และมีประสบการณ์ในการพิจารณาคดีระบบไต่สวนมากขึ้น และเป็นการเริ่มต้นสำหรับการเปลี่ยนแปลงแนวปฏิบัติของผู้พิพากษาที่ปฏิบัติกันมาในการนั่งพิจารณาที่ผ่านมา อีกทั้งควรให้มีการจัดตั้งแผนกคดีผู้บริโภคขึ้นในศาลชั้นต้น เพื่อให้ผู้พิพากษามีความรู้ความชำนาญเฉพาะเรื่อง และให้ผู้พิพากษาที่มีความประสงค์จะทำงานแผนกคดีผู้บริโภคในศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา ก็ให้สามารถดำรงตำแหน่งได้จนกระทั่งถึงตำแหน่งผู้พิพากษาศาลฎีกา เนื่องจากคดีผู้บริโภคมีหลักการต่างจากคดีแพ่ง และกำหนดให้มีผู้พิพากษาสมทบร่วมเป็นองค์คณะในการพิจารณาพิพากษา นอกจากนี้อาจมีการจำกัดลักษณะคดีผู้บริโภคให้มีความหมายแคบลง เนื่องจากในปัจจุบันคดีผู้บริโภคร้อยละ 90 เป็นคดีที่ผู้ประกอบการธุรกิจฟ้องผู้บริโภคซึ่งมีปริมาณมาก ทำให้ศาลมีภาระหน้าที่ในการตัดสินคดีมากขึ้นซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการนำระบบไต่สวนมาใช้ในคดีผู้บริโภค จึงควรจำกัดลักษณะของคดีผู้บริโภคให้มีความหมายแคบลง ทั้งนี้เพื่อให้ผู้บริโภคที่ตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบไม่ได้รับความเป็นธรรม สามารถใช้ระบบวิธีพิจารณาที่เอื้อต่อการใช้สิทธิเรียกร้องของผู้บริโภคได้

Thesis Title   Roles of Judge in Consumer Case and Administrative Case: Comparative study
Author   Chisa Roysoongnern
Thesis Advisor   Dr. Wannachai Boonbumrung
Department   Law
Academic Year   2011

ABSTRACT

The purpose of this thesis is to study the Consumer Case Procedure Act B.E. 2551, exercising the Inquisitorial System in Case Procedure which is similar to those of the Administrative Case Procedure pursuant to the Administrative Court Procedure and Case Procedure Act B.E. 2542. The mentioned laws authorize immense power of the Judge in controlling and managing the case procedure. Also, the Judge is authorized to search for the Material and Absolute Truth of the case. However, in practice, the Judge has a minor role in the Inquisitorial System and still follows the normal practice of the Civil Case Procedure which exercising the Accusatorial System. This is because the Consumer Case is still under the adjudication authority of the Judge who adjudicates on normal civil cases and is accustomed to the Civil Case Procedure.

Comparing the Consumer Case Procedure with the Administrative Case Procedure, it is found that the mentioned laws authorize the Judge to search for the truth by examining witnesses in any matter of fact related to the case. Even no party sets up a defence, the Judge is empowered to examine the evidence as deem appropriate by examining witness, documentary evidence, expert evidence, other evidences or place of offence or managing to have witness trial by commission. It is found that the Judge of the Administrative Court exercises the Inquisitorial System in the case procedure more than those of the Consumer Case. The Judge of the Administrative Case has duty to search for the truth but the Judge of the Consumer Case has less role of truth searching than the Judge in the Administrative Case and still has a minor role on searching the truth.

The reason of the above-mentioned problem is as following. The Judge's concern is that the Parties may assume that the Judge is unfair, which affect the change of Judge's role in

searching for the truth by examining the evidence or questioning the witness. This concern causes the lack of understanding of the Parties on the role of Judge in the Consumer Case and may bring about the misunderstanding that the Judge adjudicates with prejudice. Therefore, there should be announcement to the public and urge other organization, namely, the Lawyer Council, to cooperate in the public relation. Also, lawyers should explain the different role of the judge in the Consumer Case from those of the general civil case.

Besides, it is found that there are less experienced and skilled Judges in Inquisitorial System in Consumer Case than in Administrative Case. The Judge in Consumer Case is accustomed to the Accusatorial System; thus, the Parties play an important role in presenting matter of fact and evidence. The Judge is only the committee of adjudication. This is because the Judge is trained to practice on the Accusatorial System since he or she is the Judge Assistance and most courts exercise the Accusatorial System. Consequently, the Judge has more skill in the Accusatorial System than in the Inquisitorial System, which is the obstacle to exercise the Inquisitorial System in the Court of Justice.

As a result, there should be the training for Judges in inquiry, trying a case, examining the witness or serving subpoena to answer charges in court. The Judge Assistant should be provided the adjudication in the Inquisitorial System such as in the Labour Court so that the Judge will be competent and experienced in the Inquisitorial System. Also, this brings about the beginning for change in old tradition of the Judge. Moreover, there should be setting up the department of Consumer Case in the Court of First Instance so that the judge will be more experienced in specific offence. There should be provisions enabling the judge, who intend to adjudicate in the department of Consumer Case in Appeal Court or Supreme Court, to work in this title in the Supreme Court because the Consumer Case has different principles from the Civil Case and consists of associate judges as a quorum in courts. Furthermore, the Consumer Case should be narrowed down because 90% of Consumer Cases are the case that consumers are sued by business operators, causing the burden of adjudication and obstacle to promote the Inquisitorial System in Consumer Case. The Consumer Case should be narrowed down consequently, the consumer, who is in disadvantage position, is able to exercise the Case Procedure System that promotes his or her right.

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในอดีตนั้น คดีผู้บริโภคจัดว่าเป็นคดีแพ่งประเภทหนึ่ง โดยใช้กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในการพิจารณาคดี แต่กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งนั้นมีลักษณะเหมาะสมสำหรับคู่ความที่มีสถานะเท่าเทียมกัน จนในปัจจุบันเศรษฐกิจของประเทศไทยมีความเจริญก้าวหน้า มีการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิตสินค้าและบริการมากมายเพื่อให้ผู้บริโภคได้เลือกซื้อและเลือกใช้ซึ่งมีทั้งสินค้าที่มีคุณภาพและไม่มีคุณภาพปะปนกัน รวมทั้งยังมีผู้ประกอบการที่ขาดจริยธรรมผลิตสินค้าด้อยคุณภาพและมาตรฐานของสินค้าและบริการต่ำลง จึงส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของผู้บริโภค กล่าวคือผู้บริโภคถูกเอารัดเอาเปรียบมากขึ้น เนื่องจากว่าขาดอำนาจในการต่อรองและมีระดับการศึกษาหรือฐานะทางเศรษฐกิจด้อยกว่า ส่วนฝ่ายผู้ประกอบการนั้นมีทั้งความรู้และอำนาจทางในเศรษฐกิจดีกว่าจึงมีอำนาจในการต่อรองที่เหนือกว่าผู้บริโภค

ดังนั้นคดีผู้บริโภคกับผู้ประกอบการจึงตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไม่เท่าเทียมกัน หลักการของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งจึงไม่เหมาะสมแก่การเยียวยาความเสียหายแก่ผู้บริโภค¹ เนื่องจากใช้กฎเกณฑ์ในกฎหมายวิธีพิจารณาความแบบเสมอภาคกัน ส่งผลทำให้ผู้บริโภคไม่อาจต่อสู้คดีกับฝ่ายผู้ประกอบการได้ ดังปรากฏให้เห็นในกรณีที่ผู้บริโภคฟ้องคดีขึ้นสู่ศาลส่วนใหญ่จะแพ้คดี ทำให้ผู้บริโภคไม่นิยมฟ้องร้องดำเนินคดีกับฝ่ายผู้ประกอบการ และตกอยู่ในสภาวะจำยอมต่อการถูกเอารัดเอาเปรียบของฝ่ายผู้ประกอบการ และแม้ว่าจะมีกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคใช้บังคับแต่ยังไม่สามารถคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคได้อย่างแท้จริง จึงต้องมีการบังคับใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ที่ถูกออกแบบมาสำหรับการดำเนินคดีเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคให้เกิดประสิทธิภาพ ผู้บริโภคมีโอกาสเข้าถึงความยุติธรรมและได้รับการเยียวยาความเสียหาย

กฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคฉบับนี้ได้นำเอาหลักการวิธีพิจารณาคดีในระบบไต่สวนมาใช้ ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับวิธีพิจารณาคดีในศาลปกครองตามพระราชบัญญัติจัดตั้ง

¹ ชาญณรงค์ ปราณิจิตต์. (2551). คำอธิบายพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551. หน้า 1.

ศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 โดยการดำเนินคดีในระบบไต่สวนนั้นมีลักษณะเป็นกระบวนการพิจารณาที่รวดเร็วยืดหยุ่นให้อำนาจผู้พิพากษาอย่างกว้างขวางศาลมีบทบาทในการควบคุมดูแลการดำเนินกระบวนการพิจารณา และศาลยังมีอำนาจค้นหาสาระสำคัญ (Material) หรือความจริงในคดี (Absolute Truth) ได้ นอกจากนี้ศาลยังมีบทบาทในการที่จะซักถามพยานในประเด็นต่างๆ ที่ทำให้ทราบข้อเท็จจริงโดยครบถ้วนหรือซักถามพยานตามที่คู่ความเสนอแนะก็ได้ การค้นหาความจริงจึงเป็นอำนาจหน้าที่ของศาลและเป็นบทบาทเชิงรุก² ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 33 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริ โภค พ.ศ. 2551 ดังนี้

“มาตรา 33 เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมในอันที่จะได้รับความแจ้งชัดในข้อเท็จจริงแห่งคดี ให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควร ในการนี้ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้เจ้าพนักงานคดีตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานที่จำเป็นแล้วรายงานให้ศาลทราบ รวมทั้งมีอำนาจเรียกสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค หน่วยงาน หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้ข้อมูลหรือให้จัดส่งพยานหลักฐานเพื่อประกอบการพิจารณาได้”

มาตรา 33 เป็นกรณีที่กฎหมายให้อำนาจศาลเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควรเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่แจ้งชัด โดยไม่จำเป็นต้องเป็นข้อเท็จจริงที่คู่ความยกขึ้นอ้างเท่านั้น อาจเป็นข้อเท็จจริงที่ศาลยกขึ้นว่ากล่าวเองได้ หรือเรียกให้หน่วยงานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้ข้อมูลหรือให้จัดส่งพยานหลักฐานมาเพื่อประกอบการพิจารณา แต่ในปัจจุบันแม้กฎหมายจะกำหนดอำนาจของศาลไว้อย่างกว้างขวางแต่ศาลยังมีได้มีบทบาทดังที่กฎหมายให้อำนาจไว้ศาลยังคงยึดถือแนวปฏิบัติตามระบบกล่าวหาที่ใช้อยู่ในกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ปล่อยให้ป็นหน้าที่ของคู่ความในการดำเนินกระบวนการพิจารณา รวมทั้งรวบรวมพยานหลักฐาน โดยศาลจะเป็นผู้ทำหน้าที่เป็นกลางในการประเมินพยานหลักฐานที่แต่ละฝ่ายเสนอมา

นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าใน มาตรา 34 ซึ่งบัญญัติว่า “ในการสืบพยานไม่ว่าจะเป็นพยานที่คู่ความฝ่ายใดอ้างหรือที่ศาลเรียกมาเองให้ศาลเป็นผู้ซักถามพยาน คู่ความหรือทนายความจะซักถามพยานได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาล”

มาตรานี้กฎหมายได้ให้ศาลซักถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใดๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดี แม้จะไม่มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นอ้างก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติ การซักถามพยานบุคคลของคู่ความที่อ้างพยานนั้น ทนายความจะมีบทบาทในการซักถามพยานไม่ว่าจะเป็นการถามค้านหรือถามดิง โดยศาลยังคงเพียงแต่ทำหน้าที่ควบคุมการสืบพยานของคู่ความให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ในระบบกล่าวหาของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ศาลยังไม่ค่อยมีบทบาทในการซักถามพยานเพื่อค้นหา

² Henry Souls et Roger PERROT. (1991). p. 879. อ้างถึงใน คีตงาม คงตระกูล. (2546). ระบบไต่สวนในกฎหมายวิธีพิจารณาคดีปกครองไทย. หน้า 22.

ข้อเท็จจริง แม้กฎหมายจะกำหนดอำนาจไว้อย่างกว้างขวาง แตกต่างจากศาลปกครองที่ศาลมีบทบาทในเชิงรุกในการค้นหาความจริง³ เนื่องจากคดีผู้บริโภคมิได้มีการจัดตั้งศาลขึ้นเป็นอิสระอย่างศาลปกครองจึงได้รับอิทธิพลและแนวทางการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในระบบกล่าวหาในศาลยุติธรรม

ในกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค กฎหมายได้กำหนดให้มีผู้ช่วยเหลือศาลในการแสวงหาข้อเท็จจริง คือมีเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค โดยศาลอาจจะมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีสอบถามข้อเท็จจริงเบื้องต้นจากคู่ความ จัดทำรายงานสรุปข้อเท็จจริงและประเด็นข้อพิพาทเสนอต่อศาล และศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีดำเนินการเพื่อให้มีการตรวจสอบพยานหลักฐานอันเป็นประเด็นแห่งคดี การตรวจสอบกระบวนการผลิตสินค้าหรือบริการ การตรวจพิสูจน์สินค้าหรือความเสียหายอันเกิดจากการบริโภคสินค้าหรือบริการ หรือตรวจสอบรายละเอียดเกี่ยวกับทรัพย์สินหนี้สินทุนจดทะเบียน รายได้ รายชื่อหุ้นส่วน ผู้ถือหุ้น หรือกรรมการของผู้ประกอบธุรกิจ หรือเรียกให้หน่วยงานหรือบุคคลใดมาให้ข้อมูลหรือจัดส่งพยานหลักฐาน หรือตรวจสอบข้อเท็จจริงอื่นใดเพื่อประโยชน์แก่การพิจารณาพิพากษาคดี ในการค้นหาความจริงเจ้าพนักงานคดีอาจประสานงานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขอให้ตรวจพิสูจน์หรือขอข้อมูลที่จำเป็น หรือมีหนังสือเรียกบุคคลใดบุคคลหนึ่งมาให้ข้อมูลหรือจัดส่งเอกสารมาเพื่อประกอบการดำเนินการ แล้วจัดทำรายงานเสนอต่อศาลให้ศาลรับฟังความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาได้

แม้ว่าศาลมีจะบทบาทในการค้นหาความจริง โดยมีเจ้าพนักงานคดีเป็นผู้ช่วยเหลือในการค้นหาความจริงในคดีผู้บริโภค แต่เจ้าพนักงานคดีก็ยังมีจำนวนน้อยเนื่องจากว่ามีกฎหมายกำหนดคุณสมบัติของเจ้าพนักงานคดีไว้สูงมาก เช่น สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโททางกฎหมาย หรือปริญญาเอกทางกฎหมาย หรือสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีทางกฎหมายเป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภาและได้ประกอบวิชาชีพทางกฎหมายตามที่ ก.ศ. กำหนดเป็นเวลาไม่น้อยกว่าหนึ่งปีเป็นต้น และในอดีตนั้นไม่เคยมีตำแหน่งเจ้าพนักงานคดีมาก่อนทำให้ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าพนักงานคดีขาดประสบการณ์ในการทำงานและต้องเรียนรู้ระบบการทำงานใหม่ จึงไม่อาจทำหน้าที่ช่วยเหลือศาลในการแสวงหาข้อเท็จจริงได้อย่างเต็มที่ และศาลยังไม่ค่อยมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีดำเนินการเพื่อให้มีการตรวจสอบพยานหลักฐานอันเป็นประเด็นแห่งคดี หรือช่วยในการค้นหาความจริง โดยบทบาทของศาลที่ใช้อำนาจแสวงหาข้อเท็จจริง โดยอาศัยเจ้าพนักงานคดีเป็นผู้ช่วยเหลือศาลในคดีผู้บริโภค นั้นยังน้อยมาก ซึ่งต่างจากบทบาทของพนักงานคดีปกครองที่ช่วยศาลปกครองในการค้นหาความจริงในคดีปกครอง

³ ชาญณรงค์ ปราณิจิตต์. เล่มเดิม. หน้าเดิม.

ในการดำเนินคดีของศาลปกครองจะเป็นระบบไต่สวนที่เต็มรูปแบบมากกว่า เนื่องจากศาลมีความรู้มีประสบการณ์ และศาลปกครองเป็นระบบที่เน้นให้ตุลาการเป็นผู้มีบทบาทในการควบคุมกระบวนการพิจารณาและเป็นผู้มีอำนาจในการแสวงหาข้อเท็จจริง มีพนักงานคดีปกครองเป็นเครื่องมือในการแสวงหาข้อเท็จจริงเช่นเดียวกับคดีผู้บริโภค ในคดีปกครองศาลมีหน้าที่ในการแสวงหาข้อเท็จจริง โดยศาลมีอำนาจมากมายไม่จำกัดทั้งในเรื่อง การควบคุมการพิจารณาและในเนื้อหาแห่งคดี

ดังที่กล่าวมา พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ได้นำหลักการ วิธีพิจารณาคดีในระบบไต่สวนมาใช้ซึ่งคล้ายคลึงกับวิธีพิจารณาคดีปกครองตามพระราชบัญญัติ จัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ทั้งนี้กฎหมายได้ให้อำนาจผู้พิพากษาไว้ อย่างมากมาย ปัญหาที่คือ ในทางปฏิบัติศาลไม่มีบทบาทในการดำเนินคดีโดยยังคงปฏิบัติตาม หลักการเดิมของวิธีพิจารณาความแพ่ง เนื่องจากคดีผู้บริโภคยังอยู่ในอำนาจของศาลที่พิจารณาคดีแพ่ง ทั่วไป ซึ่งผู้พิพากษายังคุ้นเคยกับวิธีพิจารณาคดีระบบกล่าวหามากกว่า ศาลยังไม่ค่อยมีบทบาท ในการค้นหาข้อเท็จจริงและศาลยังไม่พยายามใช้อำนาจนั้น เพราะเกรงว่าจะถูกคู่ความคัดค้านว่า ศาลวางตัวไม่เป็นกลาง นอกจากนี้ ยังมีข้อแตกต่างกันทั้งในด้านหลักเกณฑ์วิธีพิจารณา รวมทั้ง คุณสมบัติของผู้พิพากษาที่พิจารณาพิพากษาคดีแพ่งก็แตกต่างจากตุลาการศาลปกครองซึ่ง กฎหมายกำหนดคุณสมบัติในเรื่องอายุและประสบการณ์ของผู้ดำรงตำแหน่งตุลาการศาล ปกครองไว้สูงกว่า

จากปัญหาดังกล่าวจึงควรศึกษาถึงบทบาทอำนาจหน้าที่ของผู้พิพากษาใน พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 โดยละเอียดโดยเปรียบเทียบกับพระราชบัญญัติ จัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 เพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาและ กำหนดแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมเพื่อให้การพิจารณาคดีผู้บริโภคดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ รวดเร็วและเป็นธรรมต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาวิวัฒนาการ แนวคิด ทฤษฎี และหลักการในกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค และกฎหมายวิธีพิจารณาคดีปกครอง

1.2.2 เพื่อศึกษาและวิเคราะห์บทบาทของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภคกับพนักงาน คดีปกครอง ในฐานะเป็นผู้ช่วยเหลือศาลในการค้นหาความจริง เพื่อนำมาเปรียบเทียบความเหมือน และความแตกต่างของบทบาทเจ้าพนักงานทั้งสองและทำให้มองเห็นบทบาทของเจ้าพนักงานคดี ในคดีผู้บริโภคชัดเจนขึ้น

1.2.3 เพื่อศึกษาและวิเคราะห์บทบาทอำนาจหน้าที่และคุณสมบัติของศาลในคดีผู้บริโภคร่วมกับศาลในคดีปกครองของประเทศไทยและศาลในคดีผู้บริโภคของต่างประเทศ เพื่อเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของบทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในคดีทั้งสองและทำให้มองเห็นบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคชัดเจนขึ้น

1.2.4 เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในคดีผู้บริโภค เพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาและกำหนดแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมเพื่อให้การพิจารณาคดีผู้บริโภคดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ รวดเร็ว และเป็นธรรม

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

จากการศึกษาหลักการ ลักษณะทั่วไป บทบาทอำนาจหน้าที่ และคุณสมบัติของศาลในคดีผู้บริโภคนั้น กฎหมายได้กำหนดอำนาจศาลไว้อย่างมากมาย แต่ศาลยังใช้บทบาทในการค้นหาความจริงไม่มากนัก และยังคงปฏิบัติตามหลักเดิมของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่ใช้วิธีพิจารณาในระบบกล่าวหา และเนื่องจากปัจจุบันไม่มีการจัดตั้งแยกเป็นศาลเฉพาะเหมือนศาลปกครอง ทำให้ศาลในคดีผู้บริโภครวมไม่ค่อยมีบทบาทในการค้นหาข้อเท็จจริง เพราะศาลมีความเคยชินกับระบบกล่าวหา และเกรงว่าจะถูกคู่ความคัดค้านว่าศาลวางตัวไม่เป็นกลาง จึงมีความจำเป็นต้องทำการศึกษาถึงบทบาทอำนาจหน้าที่ของศาลในคดีผู้บริโภค เปรียบเทียบกับบทบาทของศาลในคดีปกครอง ทั้งนี้เพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาและกำหนดแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมเพื่อให้การพิจารณาคดีผู้บริโภคดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาวิจัยนี้มีขอบเขตของเนื้อหาครอบคลุมเฉพาะการศึกษาพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 พิจารณาถึงวิวัฒนาการการ แนวคิด ทฤษฎี บทบาทอำนาจหน้าที่ และคุณสมบัติของศาลในคดีผู้บริโภคร่วมกับศาลในคดีปกครองและ ศึกษาบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคของต่างประเทศ โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์บทบาทศาลในคดีผู้บริโภคร่วมกับศาลในคดีปกครอง ทั้งนี้เพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาและกำหนดแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสม

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

การดำเนินการศึกษาวิจัยของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นการวิจัยแบบเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาเอกสารต่างๆ เช่น ตำรากฎหมาย วิทยานิพนธ์ และบทความทางวิชาการ ตำราอธิบายกฎหมาย ผลงานวิจัย ตลอดจนข้อมูลที่เผยแพร่ทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย

วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภครในประเทศไทย และกฎหมายวิธีพิจารณาคดีปกครอง และข้อมูลจากต่างประเทศ ตลอดจนคำพิพากษาของศาล รวมทั้งการสัมภาษณ์บุคคลที่มีประสบการณ์จากการทำงานในทางปฏิบัติ โดยนำมาศึกษาและวิเคราะห์เพื่อเป็นข้อสรุปและเสนอแนะต่อไป

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ทำให้ทราบถึงวิวัฒนาการ แนวคิด ทฤษฎี และหลักการในกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภครและกฎหมายวิธีพิจารณาคดีปกครอง

1.6.2 ทำให้ทราบถึงลักษณะการทำงานและวิธีปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภครกับพนักงานคดีปกครอง เพื่อเป็นแนวทางในการบังคับใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 ให้ได้สมเจตนารมณ์ และเหมาะสมมากขึ้น

1.6.3 ทำให้ทราบถึงบทบาท อำนาจหน้าที่ และคุณสมบัติของศาลในคดีผู้บริโภครกับศาลในคดีปกครองของประเทศไทย และศาลในคดีผู้บริโภครของต่างประเทศ เพื่อเป็นแนวทางในการบังคับใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 ให้ได้สมเจตนารมณ์ และเหมาะสมมากขึ้น

1.6.4 ทำให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคในคดีผู้บริโภครที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 ของประเทศไทย เพื่อเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคดังกล่าว และกำหนดแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมเพื่อให้การพิจารณาคดีผู้บริโภครดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ รวดเร็ว และเป็นธรรม

บทที่ 2

หลักกฎหมายเกี่ยวกับกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภครองและกฎหมาย วิธีพิจารณาคดีปกครอง

เนื่องจากรัฐได้มีนโยบายในการคุ้มครองผู้บริโภคโดยมีการกำหนดมาตรการต่างๆ การจัดระบบขั้นตอนในการฟ้องร้องและการชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ผู้บริโภค มีการบัญญัติพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 เป็นการเฉพาะ ซึ่งไม่มีประเทศใดมีกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคเป็นการเฉพาะแต่จะใช้กฎหมายวิธีพิจารณาคดีแพ่งทั่วไปในการดำเนินคดีผู้บริโภค ทั้งมีการนำเอาหลักการในระบบไต่สวนมาใช้ในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ดังนั้นในการที่จะวิเคราะห์เปรียบเทียบพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 กับพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 จำเป็นจะต้องพิจารณาถึงแนวความคิดและหลักทฤษฎีเกี่ยวกับกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคและกฎหมายวิธีพิจารณาคดีปกครอง โดยทั่วไปเสียก่อน ทั้งนี้เพื่อให้ทราบถึงพื้นฐานแนวความคิดอันเป็นที่มาของหลักกฎหมายดังกล่าว ซึ่งจะทำให้สามารถวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ทั้งในภาพรวมและในรายละเอียดต่อไป

2.1 ลักษณะของกฎหมายวิธีพิจารณาความ

กฎหมายวิธีพิจารณาความ หมายถึง กฎหมายที่ประกอบด้วยกฎเกณฑ์ที่บังคับ หรืออนุญาตให้คู่ความและศาลปฏิบัติตามเพื่อได้มาซึ่งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาคดี หรือหมายถึงกระบวนการพิจารณาที่กำหนดขั้นตอนการดำเนินการต่างๆ เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ที่ดีของวิธีพิจารณาซึ่งได้แก่ ความยุติธรรม ความรวดเร็ว เป็นต้น⁴

จากคำนิยามดังกล่าวนี้เป็นการมองกฎหมายวิธีพิจารณาความในด้านของการกำหนดวิธีการที่บุคคลที่เกี่ยวข้องหรือคู่ความซึ่งมีความสัมพันธ์กับศาลหรือองค์กรชี้ขาด และเป็นการกำหนดให้อำนาจแก่ศาลหรือผู้พิพากษาในการทำคำสั่งหรือทำคำพิพากษา ดังนั้นกฎหมาย

⁴ วรรณชัย บุญบำรุง ก (2543, มีนาคม). “หลักทั่วไปของการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งของฝรั่งเศส.” วารสารนิติศาสตร์, 30, 1. หน้า 81.

วิธีพิจารณาความจึงเป็นกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดวิธีการที่บุคคลภายนอกจะเสนอคดีของตนต่อศาล และกำหนดสิทธิหน้าที่ในการดำเนินคดีระหว่างศาลกับคู่ความ เช่น กำหนดว่าคู่ความนั้นสามารถอ้างพยานมาเบิกความได้อย่างไร หรือกำหนดเวลาในการยื่นอุทธรณ์ฎีกาว่าจะสามารถยื่นได้เมื่อใด เป็นต้น

2.1.1 เหตุผลและความจำเป็นที่ต้องมีระบบวิธีพิจารณาความ

กฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความ ได้แก่กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กฎหมายวิธีพิจารณาคดีปกครอง กฎหมายวิธีพิจารณาคดีแรงงาน กฎหมายวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว กฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค เป็นต้น ล้วนแต่มีความสำคัญกล่าวคือ เป็นกฎหมายที่มี กลไกควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจของผู้ใช้อำนาจตุลาการเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่กรณีมากที่สุด เพื่อให้คำวินิจฉัยหรือคำสั่งของผู้ใช้อำนาจตุลาการมีความเป็นธรรมและป้องกันการบิดเบือนการใช้อำนาจโดยมิชอบ มีการกำหนดให้การตรวจสอบถ่วงดุลการใช้อำนาจ โดยในการทำคำวินิจฉัยหรือคำสั่งของผู้พิพากษาต้องมีเหตุผลประกอบด้วย

กฎหมายวิธีพิจารณาความเป็นหลักกฎหมายซึ่งถูกกำหนดขึ้นเพื่อวางแผนการควบคุมกระบวนการยุติธรรมทางกฎหมาย โดยสมัยแรกนั้นยังไม่มีแยกกระบวนการพิจารณาออกเป็นคดีแพ่ง คดีอาญา อย่างชัดเจน ดังนั้น จึงมีจุดเริ่มต้นบนพื้นฐานเดียวกัน ต่อมาโดยเนื้อหาและวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน จึงเกิดการแบ่งแยกกระบวนการพิจารณาคดีแพ่ง คดีอาญา หรือ คดีอื่นๆ ออกจากกัน

2.1.2 พัฒนาการของกฎหมายไทยกับบทบาทของศาลในการพิจารณาคดี

เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม มีการอาศัยอยู่ร่วมกัน มีการดำรงชีวิตด้วยการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยในการอยู่ร่วมกันนั้นมนุษย์ได้คิดค้นกติกาขึ้นมาเพื่อควบคุมป้องกันการขัดแย้งกัน โดยมีการพัฒนาจากกติกาอันเป็นลัทธิจารีตประเพณีและศีลธรรมทางศาสนา จนกระทั่งเป็นตัวบทกฎหมายที่ใช้บังคับกันอยู่ในปัจจุบัน⁵ จากการศึกษาในเรื่องพัฒนาการของกฎหมายไทยนั้น มีรายละเอียดดังนี้

ในสมัยสุโขทัย ปราภฏในหลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ว่าในสมัยกรุงสุโขทัย พ่อขุนรามคำแหงได้จัดให้มีการแขวนกระดิ่งไว้ที่ประตูวังเพื่อให้ราษฎรที่มีความทุกข์ร้อนมาลั่นร้องทุกข์ โดยพระมหากษัตริย์จะทรงเสด็จว่าคดีด้วยพระองค์เอง⁶ โดยในสมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา

⁵ สุราษฎร์ จันทรพิทักษ์. (2548, กรกฎาคม-ธันวาคม). "ศาลสถาบันสถิตยยุติธรรม." วารสารสำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยทักษิณ, 1, 2. หน้า 60.

⁶ แหล่งเดิม.

ตลอดจนสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ถือได้ว่าอำนาจตุลาการนั้นเป็นอำนาจส่วนหนึ่งของพระมหากษัตริย์ ถือว่าพระมหากษัตริย์เป็นสมมติเทพ โดยจะทรงมอบหมายให้เป็นงานของขุนนางและข้าราชการ โดยพระองค์ได้ทรงดูแลอย่างใกล้ชิด⁷ ทั้งนี้มีการแบ่งการพิจารณาเพื่อค้นหาข้อเท็จจริงในคดีส่วนหนึ่ง และการปรับข้อเท็จจริงแห่งคดีเข้ากับบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นอีกส่วนหนึ่ง โดยทางปฏิบัติประเพณีของศาลไทยจะต้องแยกงานทั้งสองงานมิให้บุคคลใดดำเนินการพิจารณาพิพากษาคดีโดยลำพัง ซึ่งประเพณีดังกล่าวได้ใช้กันมา จนถึงยุคการปฏิรูปการปกครองของไทยในสมัยรัชกาลที่ 5⁸

มีการใช้กฎหมายไทยโบราณ เรียกกันว่า “กฎหมายตราสามดวง” กล่าวคือเป็นกฎหมายที่มีการจัดระบบกระบวนการพิจารณาคดีไว้โดยให้ความสำคัญในตัวบุคคล อันเรียกว่า “ตุลาการ” ซึ่งเป็นผู้มีบทบาททั่วไปในการขับเคลื่อนกระบวนการยุติธรรมในกฎหมายไทยเดิม⁹ กล่าวคือตุลาการมีบทบาทหน้าที่ในการรวบรวมหรือหาข้อเท็จจริงเท่านั้น ส่วนบุคคลที่ปรับข้อเท็จจริงแห่งคดีเข้ากับกฎหมายเพื่อที่จะชี้ถูกชี้ผิดหรือพิพากษา เป็นบทบาทหน้าที่ของ “ลูกขุน ณ ศาลหลวง”¹⁰ กฎหมายตราสามดวงนั้นถูกนำมาใช้ตัดสินบรรดาข้อพิพาทที่ตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ดังปรากฏในพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแถลงพระบรมราชาธิบายแก้ไขการปกครองแผ่นดิน เนื่องในวโรกาสทรงรับราชสมบัติครบ 19 ปีในปี พ.ศ. 2430 ถึงลักษณะของกฎหมายตราสามดวงที่ใช้ในสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ว่า “ตัวลูกขุนทั้งปวงเป็นแต่ผู้พิพากษาซึ่งชอบอย่างเดียวหาได้เป็นผู้พิจารณาความอันใดไม่ ต้องมีตระลาการที่จะพิจารณาความนั้นตลอดแล้วไปขอคำตัดสินอีกชั้นหนึ่ง แต่ตระลาการทั้งปวงเหล่านั้น แต่เดิมจะอยู่ในบังคับลูกขุนทั้งสินธุฯ ถ้าจะจ่ายไปไว้ตามกรมต่างๆ ดังเช่นเป็นอยู่ในทุกวันนี้ ก็ไม่มีอันใดจะยืนยันเป็นได้” อันแสดงให้เห็นถึงลักษณะการพิจารณาคดีโดยใช้กฎหมายตราสามดวงในอดีต

การพิจารณาและพิพากษาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น แบ่งเป็นหลายหน่วยงานหลายขั้นตอนเริ่มจากกรมรับฟ้องลูกขุน ณ ศาลหลวง มีหน้าที่รับฟ้องจากผู้เดือดร้อนทางอรรถคดีแล้วกรมรับฟ้องจะนำฟ้องนั้นเสนอต่อกรมลูกขุน โดยลูกขุนจะตรวจฟ้องกรมรับฟ้องก็จะประทับฟ้อง

⁷ จารุณี ฐานรตากรณ์. (2546, สิงหาคม-กันยายน). “พระบิดาแห่งกฎหมายไทยกับสถานะ เกียรติศักดิ์ และความเป็นอิสระของผู้พิพากษาในการพิจารณาพิพากษาคดี.” วารสารยุติธรรม, 3, 14. หน้า 60-68.

⁸ แหล่งเดิม.

⁹ อติรุจ ดันบุญเจริญ. (2549, กันยายน). “ตุลาการและผู้พิพากษาในกฎหมายไทยเดิม.” วารสารนิติศาสตร์, 35, 3. หน้า 541-555.

¹⁰ แหล่งเดิม.

ไปยังศาลที่สังกัดกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ ศาลเหล่านี้จะมีการพิจารณาไต่สวนอรรถคดีเป็นของตนเอง โดยมีลูกขุนและผู้ปรับซึ่งอยู่ในกรมอื่นต่างหากทำหน้าที่ชี้ขาดและปรับบทลงโทษ โดยผู้เป็นประธาน ณ ศาลหลวงแห่งพระมหานครสยามนั้นคือพระบรมราช (Yumrat) และบุคคลผู้ทำหน้าที่เป็นผู้ชำระและวินิจฉัยอรรถคดีในกระบวนการยุติธรรมนั้นหรือเจ้าเมืองนั่นเอง โดยในการพิจารณามีได้มีการแบ่งประเภทคดีออกเป็นคดีแพ่งกับคดีอาญา กล่าวคือ ในสมัยสยามมีคดีอยู่แบบเดียวคือ “บรรดาคดีทั้งปวง” และมักจะมีการพิจารณาพิพากษาลงอาญาทัณฑ์แก่ผู้แพ่คดี แม้จะเป็นคดีแพ่งโดยแท้ก็ตาม กระบวนการพิจารณาในศาลจะมีการกระทำเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างเดียว เมื่อเจ้าเมืองส่งให้ฟ้องแล้ว ก็ส่งสำนวนไปให้กรมการที่ปรึกษา โดยกรมการที่ปรึกษาผู้นั้นจะพาเสมียนของตนนำต้นฟ้องไปรายงานอ่านต้นฟ้อง ณ หอรั้งที่จวนเจ้าเมือง ให้คณะกรรมการที่ปรึกษาทั้งปวงฟัง โดยเจ้าเมืองมิได้นั่งฟังในชั้นไต่สวนคำฟ้องด้วย แล้วก็ให้นำคู่ความเข้ามาเพื่อศาลจะได้พยายามเจรจาเปรียบเทียบประนีประนอม 3 นัด เมื่อการเจรจาเปรียบเทียบให้เลิกแล้วต่อกันไม่เป็นผลแล้ว ถ้ามีพยานศาลก็จะสั่งให้เบิกตัวเข้ามาให้การต่อหน้าเสมียน เว้นเสียแต่ว่าเสมียนผู้นั้นโจทก์จำเลย ข้างใดคิดใจสงสัยจึงต้องเปลี่ยนตัวเป็นคนอื่นทำแทน ครั้นถึงการประชุมคราวหน้าเสมียนก็อ่านต้นฟ้องและคำให้การของพยานให้ที่ประชุมฟังแล้วช่วยกันออกความเห็นด้วยวิธีปรึกษาหารือกันแล้วบันทึกความเห็นเหล่านั้นไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเมื่อเตรียมสำนวนคดีพร้อมแล้ว และกรมการที่ปรึกษามาชุมนุมพร้อมกันต่อหน้าเจ้าเมือง ศาลหรือเสมียนของเจ้าเมืองก็อ่านสำนวนคำให้การ โจทก์กับจำเลย และความเห็นของคณะกรรมการที่ปรึกษาให้ฟัง ครั้นพิจารณาคดีโดยครบถ้วนแล้ว เจ้าเมืองจึงประกาศคำตัดสินว่าฝ่ายใดต้องถูกลงโทษตามพระราชกำหนดกฎหมาย

โดยการพิจารณาคดีนั้นไม่มีทนายความหรืออัยการ โจทก์ และในเรื่องการพิสูจน์ข้อเท็จจริงนี้ ก็จะใช้วิธีการพิสูจน์ตามจารีตนครบาล ซึ่งค่อนข้างสาหัส และใช้การกระทำอย่างรุนแรง การดำเนินาเดินลุยไฟ หรือใช้วิธีการไสยศาสตร์อื่นๆ เนื่องจากไม่มีขั้นตอนวิธีพิจารณาที่ให้โจทก์และจำเลยนำพยานหลักฐานต่อสู้กันแบบของฝรั่ง¹¹

¹¹ บัณฑิตย์ ธนชัยเศรษฐวุฒิ. (2549, สิงหาคม-กันยายน). “กฎหมายแรงงาน กับเศรษฐกิจนอกระบบในประเทศไทย.” วารสารยุติธรรม, 6, 5. หน้า 31-43.

2.1.3 ระบบศาลและระบบการดำเนินคดี

2.1.3.1 ระบบศาล

การใช้สิทธิทางศาลมาจากแนวความคิดที่ว่า ศาลควรจะบรรเทาทุกข์เฉพาะผู้ที่จำเป็นต้องได้รับการเยียวยาเท่านั้น¹² ระบบศาลที่มีการจัดตั้งขึ้นมาในประเทศต่างๆ อาจแบ่งเป็นระบบศาลเดี่ยว และระบบศาลคู่ ซึ่งมีความแตกต่างกันคือ

“ระบบศาลเดี่ยว” คือ ระบบศาลของประเทศที่ไม่มีการแบ่งแยกกฎหมายและศาล คือ ศาลยุติธรรมมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดคดีต่างๆ ทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นคดีแพ่ง คดีอาญา คดีปกครอง หรือ คดีประเภทอื่น แต่เดิมระบบศาลของประเทศไทยเป็น “ระบบศาลเดี่ยว” คือ มีศาลยุติธรรมแต่เพียงศาลเดียวที่มีอำนาจพิจารณาคดีทุกประเภท และมีศาลฎีกาเป็นศาลยุติธรรมสูงสุด ประเทศที่ใช้ระบบศาลเดี่ยวนี้นี้ ได้แก่ ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศอื่นๆ ที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์แบบเดียวกับประเทศอังกฤษ เป็นต้น

“ระบบศาลคู่” คือ ระบบศาลของประเทศที่ให้ศาลยุติธรรมมีอำนาจหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดคดีแพ่งและคดีอาญาเท่านั้น ส่วนการวินิจฉัยชี้ขาดคดีปกครองนั้นอยู่ในอำนาจของศาลปกครองแยกต่างหากและเป็นอิสระจากระบบศาลยุติธรรมโดยสิ้นเชิง กล่าวคือ มีศาลปกครองชั้นต้นและศาลปกครองสูงสุดเป็นเอกเทศและคู่ขนานกับระบบศาลยุติธรรม คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งซึ่งไม่พอใจคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลปกครองชั้นต้นต้องอุทธรณ์คัดค้านคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลนั้นต่อศาลปกครองสูงสุด และเมื่อศาลปกครองสูงสุดมีคำพิพากษาหรือคำสั่งอย่างไรแล้วคดีเป็นอันถึงที่สุด คู่ความจะอุทธรณ์คัดค้านคำพิพากษา หรือคำสั่งของศาลปกครองสูงสุดต่อศาลอื่นไม่ได้อีกแล้ว¹³ ประเทศที่ใช้ระบบนี้ได้แก่ ประเทศฝรั่งเศส ประเทศเบลเยียม เป็นต้น

ปัจจุบันรัฐธรรมนูญกำหนดให้มีศาลปกครอง แยกเป็นอิสระจากศาลยุติธรรม จึงทำให้ระบบศาลไทยเป็น “ระบบศาลคู่”

2.1.3.2 ระบบการดำเนินคดี

ลักษณะของกฎหมายวิธีพิจารณาความนั้น มีจุดประสงค์ เพื่อให้เกิดความยุติธรรมและความสงบสุขขึ้นในสังคม เพราะความยุติธรรมมิได้ขึ้นอยู่กับหลักกฎหมายสารบัญญัติที่กำหนดสิทธิต่างๆ ของปัจเจกบุคคลเพื่อป้องกันหรือแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้น แต่ยังขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์วิธีพิจารณาความในศาลที่ช่วยบังคับตามสิทธิต่างๆ นอกจากนี้ กฎหมายวิธีพิจารณาความ

¹² วรรณชัย บุญบำรุง ข (2546, 2 มิถุนายน). “แนวความคิดเกี่ยวกับการใช้สิทธิทางศาล หรือการฟ้องในคดีแพ่ง.” วารสารนิติศาสตร์, 33, 2. หน้า 222.

¹³ หัสวุฒิ วิจิตวิริยกุล. (ม.ป.ป.). ข้อมูลระบบศาล. สืบค้นเมื่อ 5 มกราคม 2554, จาก http://www.pub-law.net/article/ac010345_1.html.

ยังมีวัตถุประสงค์ที่จะสร้างวิธีการและขั้นตอนต่างๆ ที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาของคดีและยังช่วยป้องกันสิทธิและผลประโยชน์โดยชอบด้วยกฎหมายของกลุ่มความ ด้วยการกำหนดให้คู่ความเสนอคดีของตนต่อศาลในลักษณะที่เหมาะสมและใช้วิธีการดำเนินกระบวนการพิจารณาเฉพาะเพื่อพิสูจน์ข้ออ้างหรือข้อต่อสู้ของคนเท่านั้น และการที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวได้นั้นจำเป็นต้องมีหลักเกณฑ์ที่ก่อให้เกิดความเท่าเทียมกันของกลุ่มความในการดำเนินกระบวนการพิจารณา รวมทั้งสิทธิพื้นฐานที่จำเป็นต่างๆ ของกฎหมายวิธีพิจารณาความ เช่น หลักการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย หลักสิทธิในการต่อสู้คดี เป็นต้น นอกจากหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความต่างๆ ดังกล่าวแล้ว ปัจจัยที่สำคัญคือจะต้องทำให้คู่ความได้รับความยุติธรรมด้วยความรวดเร็วตามสมควรอีกด้วย ดังเช่นสุภายิตกฎหมายที่ว่า “ความยุติธรรมที่ล่าช้า คือความไม่ยุติธรรม”¹⁴ ปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือตัวบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการพิจารณาไม่ว่าจะเป็นผู้พิพากษา คู่ความ หรือทนายความ แม้ว่ากฎหมายจะกำหนดให้อำนาจศาลเพียงใดก็ตาม หากศาลไม่เร่งรัดการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยปล่อยให้เป็นที่หน้าของกลุ่มความที่จะริเริ่มดำเนินกระบวนการพิจารณาแต่ฝ่ายเดียวหรือปล่อยให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาอย่างอิสระเต็มที่โดยไม่ควบคุมแล้ว หลักเกณฑ์หรือมาตรการต่างๆ ที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับเป็นเครื่องมือของศาลก็ไม่มีประโยชน์

ในแง่ของทฤษฎี ระบบกฎหมายวิธีพิจารณาแบ่งออกได้เป็นสองประเภทใหญ่ๆ คือ ระบบไต่สวนและระบบกล่าวหาซึ่งมีเนื้อหาสาระสำคัญดังนี้คือ

1) หลักการของระบบไต่สวน

หลักการแสวงหาความจริงในระบบไต่สวนนั้นเป็นหลักที่กำหนดภาระหน้าที่ของศาลในการที่จะค้นหาให้ได้มาซึ่งความจริง หรือการทำให้ข้อความจริงมีความกระจ่างชัดเจนโดยภาระหน้าที่ดังกล่าวเป็นภาระหน้าที่ของศาล¹⁵ ระบบไต่สวนที่ใช้อยู่ในปัจจุบันมีสาระสำคัญ คือ

- (1) การดำเนินกระบวนการพิจารณาถือเป็นอำนาจหน้าที่หลักของศาล
- (2) คู่ความทั้งหมดในคดีรวมทั้งจำเลยมีหน้าที่เป็นเพียงผู้ช่วยเหลือศาลในการค้นหาความจริงของคดี
- (3) ข้อเท็จจริงที่นำไปสู่การพิพากษาของศาล ไม่ควรจำกัดแต่เฉพาะที่เสนอโดยคู่ความในคดีเท่านั้น

¹⁴ สิริพันธ์ พลรบ และ วรณชัย บุญบำรุง. (2548, กันยายน). “การเร่งรัดวิธีพิจารณาคดีในสารแ่และคดีไม่มีข้อยุ่งยากกับหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง.” วารสารนิติศาสตร์, 29, 2. หน้า 429.

¹⁵ บรรเจิด สิงคะเนติ. (2548, มิถุนายน). “หลักการแสวงหาความจริงโดยศาลในคดีปกครองเยอรมัน.” วารสารวิชาการศาลปกครอง, 2, 2. หน้า 159.

กระบวนการพิจารณาแบบไต่สวนได้มีวิวัฒนาการเกิดขึ้นภายหลังจากกระบวนการพิจารณาแบบกล่าวหา โดยในช่วงปลายทศวรรษที่ 19 นักกฎหมายส่วนใหญ่ในระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil law) ได้เห็นถึงความจำเป็นเกี่ยวกับอำนาจของศาลในการควบคุมดูแลการดำเนินกระบวนการพิจารณา และการที่ศาลต้องรู้จักริเริ่มใช้อำนาจดังกล่าวให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินกระบวนการพิจารณา นอกจากนี้ การที่กฎหมายจำกัดขอบเขตอำนาจของศาลมากเกินไปหรือศาลเองไม่พยายามที่จะใช้อำนาจของศาลที่มีอยู่นั้น จะมีผลทำให้คู่ความไม่กระตือรือร้นในการดำเนินกระบวนการพิจารณา หรือทำให้คู่ความที่ไม่สุจริตพยายามที่จะหาทางประวิงคดี มีผลทำให้การพิจารณาคดีเป็นไปด้วยความล่าช้า ดังนั้น การพิจารณาคดีเพื่อค้นหาความจริงจะง่ายขึ้นและเพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดอุปสรรคหรือเกิดความผิดพลาดอันเกิดขึ้นจากการไม่เอาใจใส่หรือ การด้อยความรู้ความสามารถของคู่ความ จึงควรกำหนดให้ศาลมีบทบาทมากขึ้นในการซักถาม การสนับสนุนหรือแนะนำคู่ความ ทนายความ และพยานเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องครบถ้วน ศาลมีอำนาจที่จะริเริ่มดำเนินกระบวนการต่างๆ ได้ด้วยตนเองโดยที่ไม่ต้องรอให้คู่ความร้องขอและยังไม่ถูกจำกัดให้พิจารณาเฉพาะข้อเท็จจริงเท่าที่จะสามารถทำได้และศาลจะเป็นผู้ใช้ดุลพินิจของตนว่าพยานหลักฐานใดน่าเชื่อถือ โดยอาจจะไม่จำเป็นต้องพิจารณาเฉพาะพยานหลักฐานที่กฎหมายกำหนดไว้ก็ได้ กระบวนการพิจารณาแบบนี้จึงขึ้นอยู่กับความน่าเชื่อถือของศาลเป็นสำคัญ และเป็นกระบวนการพิจารณาที่คำนึงถึงประโยชน์ของรัฐหรือความสงบเรียบร้อยของสังคมเป็นหลัก

อาจกล่าวได้ว่า สาระสำคัญของกระบวนการพิจารณาแบบไต่สวนนั้นตามหลักความยุติธรรมบังคับอยู่ในตัวของมันเองที่จะต้องประกอบด้วยความเร็วในการพิจารณา โดยที่ศาลจะต้องเข้าไปมีบทบาทในการควบคุมดูแลการดำเนินกระบวนการพิจารณาเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดคู่ความพยายามประวิงคดี และยังคงประกอบด้วยความต้องการของคำพิพากษาโดยศาลมีหน้าที่ในการชี้ขาดข้อพิพาท ซึ่งเสมือนว่าเป็นข้อยุติที่ถูกต้องระหว่างคู่ความ

หลักการไต่สวนโดยศาล (Judicial Investigation) หลักการดังกล่าวนี้เป็นหลักที่ใช้มากในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นหลักที่มีแนวคิดที่ศาลสามารถเป็นผู้รวบรวมข้อเท็จจริงทั้งหลายในคดีได้ด้วยตนเองโดยนักกฎหมายได้อธิบายว่า ตามหลักการนี้ศาลมีอำนาจค้นหาสาระสำคัญ (Material) หรือความจริง (Absolute truth) ได้ในคดี ศาลจึงมีหน้าที่ต้องพิจารณาให้แน่ใจถึงข้อเท็จจริงที่คู่ความนำเสนอและต้องพิจารณาถึงข้อเท็จจริงที่คู่ความมิได้นำเสนอต่อศาลด้วย หรืออีกนัยหนึ่งศาลต้องไม่พิจารณาว่าเรื่องที่กำลังพิจารณาอยู่เป็นความจริงหรือไม่ แม้คู่ความจะเห็นตรงกันว่าเป็นความจริงก็ตาม จนกว่าศาลจะได้ไต่สวนให้ได้ความเช่นนั้นก่อน

ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ ซึ่งลักษณะก่อนไปในทางไต่สวน เช่น ประเทศฝรั่งเศส เราจะพบว่า ศาลไม่ได้มีบทบาทแต่เพียงรับฟังคำให้การขอพยานแต่เพียงอย่างเดียว โดยระหว่างที่พยานให้การนั้น ศาลยังมีบทบาทในการที่จะซักถามพยานประเด็นต่างๆ ที่เห็นว่าสามารถช่วยให้ได้รับทราบข้อเท็จจริงที่จำเป็น โดยครบถ้วนหรือซักถามพยานตามที่คู่ความได้เสนอแนะ การซักถามพยานจึงเป็นอำนาจหน้าที่โดยเด็ดขาดของศาลแต่ผู้เดียว ตัวอย่างเช่น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของฝรั่งเศสได้กำหนดห้ามมิให้คู่ความพูดสอดแทรก ระหว่างที่พยานให้การหรือซักถามพยานโดยตรง หรือกระทำการใดๆ ที่จะมีอิทธิพลต่อพยาน หลักการดังกล่าวมีเจตนารมณ์ที่ต้องการจะหลีกเลี่ยงไม่ให้พยานถูกขัดขวางหรือรบกวน โดยการขัดจังหวะของคู่ความหรือโดยการตั้งคำถามที่อาจทำให้พยานหลงประเด็น คู่ความที่ฝ่าฝืนอาจถูกศาลสั่งขับไล่ออกจากการพิจารณาคดีในศาลได้ แต่บทบาทของศาลในการถามพยานที่มีลักษณะเป็นเชิงรุกนี้ ไม่ได้เป็นการตัดสิทธิคู่ความโดยเด็ดขาด ภายหลังจากที่พยานได้ให้การเสร็จสิ้นแล้ว คู่ความจะสามารถเสนอให้ศาลสอบถามพยานในบางประเด็นได้ แต่ก็ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาลที่จะพิจารณาว่าคำถามดังกล่าวจะเกี่ยวข้องกับคดีหรือไม่และอาจจะปฏิเสธเสียก็ได้ แต่มีคำพิพากษาวางแนวว่าการปฏิเสธของศาลที่จะถามดังกล่าวจะต้องไม่มีผลทำให้สิทธิในการต่อสู้คดีของคู่ความเสียหาย และในทุกกรณี คู่ความมีสิทธิโดยเด็ดขาดในการที่จะจัดทำข้อสังเกตด้วยวาจาซึ่งศาลจะต้องระบุลงไว้ในรายงานการสืบพยาน หรือทำข้อสังเกตเป็นหนังสือเพื่อแนบท้ายรายงานการสืบพยาน เป็นต้น

อำนาจของศาลในการแสวงหาข้อเท็จจริงหรืออำนาจไต่สวน ตัวอย่างเช่นใน คดีปกครองศาลสามารถที่จะหาข้อมูลต่างๆ จากฝ่ายปกครองที่เกี่ยวข้องได้ โดยการให้ฝ่ายปกครอง แสดงความเห็นและข้อเท็จจริงต่างๆ ที่เกี่ยวกับคำฟ้องของผู้ฟ้องคดีและส่งเอกสารต่อศาลภายใน ระยะเวลาที่ศาลกำหนด เป็นต้น โดยอำนาจไต่สวนนี้ศาลก็มีอำนาจเรียกให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งชี้แจง และแสดงพยานหลักฐานประกอบได้ด้วย แสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของระบบไต่สวน

ในระบบไต่สวนบทบาทของศาลเป็นทั้งผู้ควบคุมกระบวนการพิจารณาและเป็นผู้รวบรวมพยานหลักฐานทั้งหมด ซึ่งโดยหลักระบบไต่สวนจะพบมากในคดีที่เกี่ยวกับ ประโยชน์สาธารณะ เช่น คดีแรงงาน คดีสิ่งแวดล้อม และคดีผู้บริโภค เป็นต้น เนื่องจากคดี ที่เกี่ยวกับประโยชน์สาธารณะ คู่กรณีทั้งสองฝ่ายมีสถานะที่ไม่เท่าเทียมกัน คู่ความฝ่ายที่ขาดอำนาจ ต่อรองย่อมถูกเอาเปรียบและเมื่อเกิดข้อพิพาทขึ้นก็ยากที่จะให้หาพยานหลักฐานมา พิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงต่างๆ ที่ไม่อยู่ในความรู้เห็นของคนและต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีสูง คดีที่เกี่ยวกับประโยชน์โดยในบางกรณีอาจจะไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องความเท่าเทียมกันในการต่อสู้คดี

เสมอไป แต่มีเหตุผลว่าเป็นเรื่องที่ศาลจะต้องให้ความดูแลเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ดังนั้นกฎหมายจึงนำเอาหลักการในระบบไต่สวนมาใช้โดยให้ศาลเป็นผู้นำมาซึ่งความจริงสำหรับการวินิจฉัยคดีนั้น

การที่คดีประเภทใดจะใช้การแสวงหาข้อเท็จจริงในระบบไต่สวนหรือระบบกล่าวหา นั้น จะต้องพิจารณาจากวัตถุประสงค์ของคดีประเภทนั้นเป็นสำคัญ โดยหลักหากคดีประเภทใดกฎหมายประสงค์ที่จะช่วยเหลือคู่กรณีในการดำเนินคดีเนื่องจากอีกฝ่ายหนึ่งฐานะเหนือกว่า กฎหมายก็มีแนวโน้มที่จะใช้อำนาจศาลในการแสวงหาความจริงโดยใช้ระบบไต่สวน ซึ่งให้อำนาจศาลเป็นอย่างมากทั้งในการแสวงหาความจริงและการควบคุมกระบวนการพิจารณา ไม่ว่าในเรื่องของการกำหนดระยะเวลาในการดำเนินคดีให้แก่คู่ความปฏิบัติตามหรือการสั่งปิดการแสวงหาข้อเท็จจริงหรือการยุติการพิจารณาคดีและการยุติการแสวงหาข้อเท็จจริงโดยที่คู่ความมิได้ร้องขอแต่หากศาลเห็นสมควร หลักการนี้เป็นหลักที่ตัดอำนาจของคู่ความในการดำเนินกระบวนการพิจารณา โดยหน้าที่ในการควบคุมกระบวนการพิจารณา (Official duty) ของศาลไม่ใช่เพียงการบังคับใช้กฎหมาย แต่ยังรวมถึงการกำหนดขอบเขตของสาระสำคัญอันเป็นมูลเหตุแห่งคดีด้วย โจทก์ไม่ใช่เป็นผู้มีบทบาทในการตัดสินใจ กำหนดทิศทางของการรวบรวมข้อมูลของคดี นักกฎหมายบางท่านเห็นว่าหลักการนี้เป็นเพียงอีกรูปแบบหนึ่งในการกำหนดลักษณะของหลักการไต่สวนโดยศาลตามที่กล่าวข้างต้นนั่นเอง¹⁶

2) หลักการของระบบกล่าวหา

การแสวงหาข้อเท็จจริงในระบบกล่าวหา หรือที่เรียกว่าการกำหนดกระบวนการพิจารณาโดยคู่ความเป็นหลัก กล่าวคือเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่คู่ความมีอำนาจในการกำหนดลักษณะของข้อพิพาทในคดี รวมทั้งเป็นอำนาจของคู่ความที่มีต่อการกำหนดลักษณะความสัมพันธ์ในทางกฎหมายวิธีพิจารณาความ เป็นกระบวนการพิจารณาที่สัมพันธ์กับหลักความประสงค์ของคู่ความ ที่เน้นบทบาทและสิทธิของคู่ความในการดำเนินกระบวนการพิจารณา คู่ความมีบทบาทสำคัญในการรวบรวมพยานหลักฐาน โดยศาลจะมีบทบาทในเชิงรับในการดำเนินคดี¹⁷

กระบวนการพิจารณาระบบกล่าวหาที่มีวิวัฒนาการมาตั้งแต่สมัยดั้งเดิมนับแต่ที่มนุษย์ได้รวมตัวกันเป็นสังคม ซึ่งได้เน้นเรื่องหน้าที่และสิทธิของคู่ความในการดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นสำคัญคู่ความไม่เพียงแต่เป็นฝ่ายกำหนดขอบเขตของข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายของคดีแต่ยังมีบทบาทสำคัญในการดำเนินกระบวนการพิจารณาทั้งการรวบรวมพยานหลักฐานตามที่

¹⁶ คีตงาม คงตระกูล. เล่มเดิม. หน้า 24.

¹⁷ วรณชัย บุญบำรุง ค (2548). หลักและทฤษฎีของอนุญาโตตุลาการเปรียบเทียบกับกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. หน้า 61.

กฎหมายกำหนด และห้ามไม่ให้ศาลตัดสินคดีตามความเชื่อส่วนตัวของตน และมักมีลักษณะเป็นกระบวนการพิจารณาด้วยวาจา ไม่มีลักษณะเด่นหรือเน้นในเรื่องเอกสาร มีการนั่งพิจารณาและสืบพยานโดยเปิดเผย และมีการโต้แย้งต่อสู้ซึ่งกันและกันระหว่างคู่ความ

ระบบกล่าวหาพบเห็นมากในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายเอง โกล-อเมริกา ซึ่งอาศัยการต่อสู้กันระหว่างคู่ความสองฝ่าย โดยอาจจำแนกพิจารณาองค์ประกอบของระบบกล่าวหาได้เป็น 4 ประการ คือ

- (1) คดีที่ใช้การแสวงหาข้อเท็จจริงในระบบนี้จะประกอบไปด้วยคู่ความสองฝ่ายที่มีความขัดแย้งในเรื่องของผลประโยชน์ระหว่างกันเอง
- (2) ในการพิจารณาคดี คู่ความมีความจำเป็นต้องปรากฏตัวในศาลเพื่อจะแสดงข้ออ้างถกเถียง และกล่าวแก้ข้อโต้แย้งของแต่ละฝ่ายด้วยวาจา
- (3) ผู้พิพากษาจะเป็นผู้ดำเนินการตามที่คู่ความกำหนด และทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการประนีประนอมพยานหลักฐานที่แต่ละฝ่ายเสนอ
- (4) คำวินิจฉัยของศาลวางอยู่บนพื้นฐานของพยานหลักฐานที่ได้รับฟังจากคู่ความเท่านั้น โดยจะไม่นำพยานหลักฐานนอกเหนือจากนี้มาพิจารณา

กระบวนการพิจารณาระบบกล่าวหาส่วนใหญ่จะถูกนำมาใช้ในการพิจารณาคดีแพ่งเนื่องจากคดีแพ่งเป็นเรื่องสิทธิประโยชน์ส่วนตัวของคู่ความ จึงเน้นที่คู่ความควรมีบทบาทสำคัญในการดำเนินกระบวนการพิจารณา ส่วนผู้พิพากษานั้นควรจะวางตนเป็นกลางและมีบทบาทเป็นเพียงเสมือนกรรมการผู้ตัดสินการแข่งขันกีฬาเท่านั้น ดังนั้น ระบบกล่าวหาจึงเป็นเพียงมาตรการเพื่อแก้ไขข้อพิพาทระหว่างคู่ความ

อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัตินั้นในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งของประเทศต่างๆ ในโลกนี้นั้น จะใช้รูปแบบวิธีการดำเนินกระบวนการที่แตกต่างกันไปในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ เช่น ประเทศฝรั่งเศส เยอรมนี ญี่ปุ่น เป็นต้น จะเน้นรูปแบบการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแบบระบบไต่สวน แต่ถ้าประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ เช่น ประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา เป็นต้น จะเน้นรูปแบบการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแบบระบบกล่าวหา และอาจจะกล่าวได้ว่าการดำเนินกระบวนการพิจารณากฎหมายของประเทศต่างๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ยังไม่มีประเทศใดที่นำวิธีพิจารณาแบบหนึ่งแบบใดแต่เพียงแบบเดียวมาใช้ โดยบางประเทศหรือบางยุคบางสมัย หากประเทศนั้นหรือยุคนั้นให้ความสำคัญกับเรื่องสิทธิประโยชน์ส่วนตัวของคู่ความมากกว่าประโยชน์ส่วนรวมแล้ว คู่ความก็จะมีสิทธิหน้าที่มากในการดำเนินกระบวนการพิจารณา หากเป็นกรณีในทางกลับกัน หากให้ความสำคัญที่จะช่วยเหลือคู่กรณี

ในการดำเนินคดีเนื่องจากคู่กรณีทั้งสองฝ่ายมีสถานะที่ไม่เท่าเทียมกัน ประเทศนั้นหรือบุคคลนั้น จะให้ศาลเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินกระบวนการพิจารณาเช่นกัน

2.1.4 อิทธิพลของระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ต่อการพิจารณาคดีของศาลไทย

ประเทศไทยเป็นประเทศที่ใช้รูปแบบกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษร แต่เนื่องจากศาลไทยได้รับอิทธิพลจากระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีเพื่อค้นหาข้อเท็จจริงแห่งคดีนั้น ศาลไทยจึงมีวิธีพิจารณาคดีก่อนไปในทางระบบกล่าวหา เนื่องจากเสด็จในกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์พระบิดาแห่งกฎหมายไทย ได้ทรงศึกษาวิธีการของกฎหมายจากประเทศอังกฤษ¹⁸ ทำให้กฎหมายวิธีพิจารณาคดีของไทยได้รับอิทธิพลระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ในทางปฏิบัตินั้นมีการดำเนินกระบวนการแบบระบบกล่าวหาตั้งแต่ขั้นตอนเริ่มต้น คือกรณีที่คู่ความที่เป็นโจทก์หรือบุคคลที่ถูกโต้แย้งสิทธิมาขึ้นคำฟ้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจตามเขตอำนาจศาล เกิดเป็นคดีมีข้อพิพาทขึ้น คู่ความจะมีบทบาทในการดำเนินกระบวนการอย่างมาก โดยเฉพาะขั้นตอนการสืบพยาน ตลอดจนสามารถกำหนดขอบเขตของข้อเท็จจริงในคดีที่จะเสนอต่อศาลได้ แต่บทบาทของศาลจะวางเฉยในการดำเนินกระบวนการพิจารณา โดยวางตัวเป็นกลางปล่อยให้คู่ความเสนอพยานหลักฐานข้อเท็จจริงต่อศาล คู่ความจึงมีบทบาทในเชิงรุกในการเสนอข้อเท็จจริงต่อศาลอย่างมาก¹⁹

2.1.5 จารีตปฏิบัติของผู้พิพากษาไทย

กฎหมายวิธีพิจารณาคดีของไทยนั้น ไม่ว่าจะเป็นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งหรือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ต่างก็มีบทบัญญัติที่ให้อำนาจศาลในการสืบพยานการซักถามพยานหรือการเอาพยานมาสืบเองได้ และให้โอกาสศาลในการใช้ดุลพินิจอย่างมากเพื่อค้นหาความจริงโดยมีลักษณะคล้ายกับระบบไต่สวน แต่ในทางปฏิบัติศาลมักจะไม่ค่อยได้ใช้อำนาจดังกล่าว เนื่องจากผู้พิพากษาได้รับการแนะนำอบรมสั่งสอนมาตลอดว่าศาลไม่มีหน้าที่แสวงหาพยานหลักฐาน เพราะการแสวงหาพยานหลักฐานเป็นหน้าที่ของโจทก์ ไม่ใช่หน้าที่ของศาล โดยเมื่อปรากฏข้อเท็จจริงมาสู่ศาลเท่าใดก็พิจารณาเพียงเท่านั้น²⁰

นอกจากนี้ตามประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการของไทย บทบัญญัติ ข้อ 9 ได้กำหนดว่า ผู้พิพากษาพึงระลึกว่าการนำพยานหลักฐานเข้าสืบและการซักถามพยานควรเป็นหน้าที่ของคู่ความและทนายความของแต่ละฝ่ายที่จะกระทำ ผู้พิพากษาพึงเรียกพยานหลักฐานหรือ

¹⁸ ประมุข สุวรรณศร. (2526). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. หน้า 6.

¹⁹ กาญจนา ปัญจกิจไพบูลย์. (2545). ศาลกับการมีส่วนร่วมในการค้นหาข้อเท็จจริงในคดีแพ่ง. หน้า 21-35.

²⁰ บัญญัติ สุชีวะ. (2532). คำปราศรัยในพิธีปิดการประชุมอบรมผู้พิพากษาศาลในภาค 1 ในรายงานสรุปผลโครงการประชุมอบรมเพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพการทำงานของศาลในภาค 1. หน้า 105.

ชักถามพยานด้วยตนเองก็ต่อเมื่อจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม หรือมีกฎหมายบัญญัติไว้ให้ศาลเป็นผู้กระทำเอง ศาลจึงยึดถือและปฏิบัติตามประมวลจริยธรรม โดยเคร่งครัดมาตลอด กล่าวคือในการพิจารณาคดี ศาลจะปล่อยให้เป็นที่หน้าของคู่ความในการนำเสนอข้อเท็จจริงขึ้นมาสู่ศาล

นอกจากนี้ตามบทบัญญัติมาตรา 86 วรรคท้าย มาตรา 116 (1) และมาตรา 119 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง กับบทบัญญัติมาตรา 228 และมาตรา 235 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือมาตรา 33 มาตรา 34 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคได้ให้อำนาจศาลอย่างกว้างขวางในอันที่จะชักถามพยานหรือเรียกพยานมาสืบเองได้ แต่ทั้งนี้ผู้พิพากษากลับทำหน้าที่เป็นเพียงคนกลาง การใช้ดุลพินิจในการชักถามพยานก็ดี เรียกพยานมาสืบเองก็ดี จะกระทำเมื่อเห็นว่าจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม หรือมีกฎหมายบัญญัติไว้ให้ศาลเป็นผู้กระทำเองเท่านั้น และพึงกระทำด้วยความระมัดระวังมิให้คู่ความเกิดความหวาดระแวงในความเป็นกลางของตนได้ ศาลยังคงคุ้นเคยกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาในระบบกล่าวหา โดยจะไม่ชักถามพยานหรือเรียกพยานมาสืบเอง แต่จะชักถามพยานหรือเรียกพยานมาสืบเองต่อเมื่อมีความจำเป็นและเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมเท่านั้น

เนื่องจากเหตุที่กฎหมายบัญญัติให้ศาลใช้ดุลพินิจชักถามพยานหรือเรียกพยานมาสืบได้เองหรือเรียกพยานที่สืบไปแล้วมาสืบเองใหม่ ก็ต้องเป็นกรณีเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ซึ่งหากปล่อยให้เป็นที่หน้าของคู่ความในการนำเสนอพยานหลักฐานนั้นเอง อาจจะมีข้อบกพร่องหรือช่องโหว่ในสำนวนคดี อาจมีกรณีที่พยานเบิกความขัดต่อเหตุผลธรรมดา หรือเบิกความไม่แจ่มแจ้ง ทำให้อาจเป็นการยากแก่การตัดสินใจให้เที่ยงธรรมในฐานะที่ศาลเป็นคนกลางได้

อนึ่ง กรณีที่ศาลจะชักถามพยานของคู่ความ หรือเรียกพยานมาสืบเองนั้น เพื่อมิให้เกิดความสับสนแก่คู่ความในการชักถามพยาน หรือเกิดความได้เปรียบหรือเสียเปรียบกันในเชิงคดี ศาลควรจะทำเมื่อคู่ความแต่ละฝ่ายชักถามหรือนำสืบพยานหลักฐานของฝ่ายตนเสร็จเรียบร้อยแล้ว

กรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้ให้ศาลเป็นผู้กระทำเอง กล่าวคือ ให้ศาลเป็นผู้ชักถามพยานนั้นแทน เช่นกรณี ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงาน พ.ศ. 2522 มาตรา 45 วรรคสอง บัญญัติว่า “ในการสืบพยาน ไม่ว่าจะพยานที่คู่ความฝ่ายใดอ้าง หรือที่ศาลแรงงานเรียกมาเอง ให้ศาลแรงงานเป็นผู้ชักถามพยาน ด้วความหรือทนายความจะชักถามพยานได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลแรงงาน²¹ ดังนั้นการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาลแรงงาน ศาลจะเป็นผู้ชักถามพยานเอง

²¹ สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา. (2537, กันยายน). “ประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการของไทย.” บทบัณฑิตย, 37, 50. หน้า 65-66.

เนื่องจากเป็นกรณีที่มีกฎหมายบัญญัติไว้ให้ศาลเป็นผู้กระทำเอง ทนายความหรือตัวความจะชักถามพยานเองไม่ได้ เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากศาลเท่านั้น

ด้วยเหตุดังกล่าวทำให้ศาลไทยวางเฉยในการค้นหาข้อเท็จจริงโดยตลอดมา เนื่องจากอิทธิพลแนวคิดของระบบกล่าวหาตามระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ที่ศาลควรวางตัวเป็นกลางในการต่อสู้คดีระหว่างโจทก์และจำเลย ทั้งนี้ บทบัญญัติกฎหมายของไทยได้เปิดช่องให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างขวางจึงเกิดปัญหาที่หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติไม่ตรงกันและผู้พิพากษาส่วนใหญ่มีแนวคิดทางอนุรักษนิยม ไม่ค่อยยอมรับสิ่งใหม่ๆ การเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้พิพากษาเป็นไปได้ยากมาก²²

ดังนั้น บทบาทของศาลในการค้นหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับข้อพิพาททางแพ่งส่วนใหญ่จะวางตัวเสมือนเป็นกรรมการตัดสินคดีระหว่างโจทก์และจำเลย แม้จะมีบทบัญญัติให้อำนาจศาลไว้อย่างมากมาย คดีผู้บริโภครวมซึ่งเป็นคดีแพ่งประเภทหนึ่งและอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลยุติธรรม จึงได้รับอิทธิพลการดำเนินกระบวนการพิจารณาแบบระบบกล่าวหาและผู้พิพากษาส่วนใหญ่มีแนวคิดทางอนุรักษนิยมไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติยังคงยึดถือจารีตปฏิบัติของผู้พิพากษาในการพิจารณาคดีแบบเดิม คือจะวางเฉยในการค้นหาข้อเท็จจริง ปล่อยให้เป็นที่ของคู่ความในการเสนอข้อเท็จจริงต่อศาล ทำให้ศาลยังไม่ค่อยมีบทบาทในการแสวงหาข้อเท็จจริงในเชิงรุกเหมือนกับศาลปกครองและศาลแรงงาน

2.2 วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค

2.2.1 วิวัฒนาการของกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศไทยและในต่างประเทศ

2.2.1.1 วิวัฒนาการกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศไทย

แนวคิดในการคุ้มครองผู้บริโภคเริ่มมีแนวคิดตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีลักษณะที่เห็นได้ชัดจากกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 มาตรา 310 ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ขายใดขายโดยหลอกลวงด้วยประการใดๆ ให้ผู้ซื้อหลงเชื่อในแหล่งกำเนิด สภาพคุณภาพ หรือ ปริมาณแห่งของนั้น อันเป็นเหตุมีความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี หรือปรับไม่เกิน สองพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

ต่อมาเมื่อได้มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายอาญาแทนกฎหมายอาญา ร.ศ. 127 แนวคิดในการคุ้มครองผู้บริโภคก็ได้มีมาบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาด้วย โดยนำมาบัญญัติไว้ในมาตรา 236 และมาตรา 271 ซึ่งบัญญัติว่า

²² สำนักวิชาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม. (2544, มีนาคม). “การปฏิรูประบบงนศาล.” บทบัณฑิตย, 57, 1. หน้า 1.

“มาตรา 236 ผู้ใดปลอมปนอาหารยาหรือเครื่องอุปโภค บริโภคอื่นใด เพื่อบุคคลอื่นเสพยาหรือใช้ และการปลอมปนนั้นน่าจะเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่สุขภาพ หรือ จำหน่าย หรือ เสนอขายถึงเช่นว่านั้น เพื่อบุคคลเสพยาหรือใช้ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปีหรือปรับไม่เกิน หกพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

“มาตรา 271 ผู้ใดขายของโดยหลอกลวงด้วยประการใดๆ ให้ผู้ซื้อหลงเชื่อใน แหล่งกำเนิด สภาพ คุณภาพ หรือปริมาณแห่งของนั้นอันเป็นเท็จ ถ้าการกระทำนั้น ไม่เป็นความผิด ฐานฉ้อโกง ต้องระวางโทษ จำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกิน หกพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

แต่แนวคิดดังกล่าวนี้ยังมีได้มีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองผู้บริโภคอย่างชัดเจน ต่อมาได้มีแนวคิดในการคำนึงถึงสิทธิของผู้บริโภคโดยตรงเป็นครั้งแรกในประเทศไทย มีการใช้ มาตรการทางกฎหมายเพื่อป้องกันความเสียหายอันเกิดจากการบริโภคทางน่านมในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชการที่ 7 โดยการออกกฎหมายฉบับ หนึ่งชื่อ พระราชบัญญัติทางน่านม พ.ศ. 2470 มีเหตุผลว่า “โดยแพทย์ผู้ทรงไว้ซึ่งคุณวุฒิและ ความสามารถได้ลงความคิดเห็นว่า ทางน่านมนั้นเมื่อใช้เลียงทารกจะทำให้เกิดการมีอาหารไม่พอ เลียงร่างกายและอาจเกิดโรคร้ายแรงต่าง ในเวลานี้ปรากฏว่ามีผู้ใช้ทางน่านมเลียงทารกแพร่หลายใน พระราชอาณาจักร”

ในระยะต่อมาประเทศไทยมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทไปสู่สังคม เมืองมากขึ้น นอกจากจะเริ่มใช้ประมวลกฎหมายอาญาหรือประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เพื่อ ป้องกันและปราบปรามการกระทำผิดต่อสังคมหรือเสียหายต่อผู้ที่ถูกละเมิดแล้ว ก็ยังได้มีการบัญญัติกฎหมายที่มีความมุ่งหมาย เพื่อดำรงไว้ซึ่งความปลอดภัยของสาธารณชนและ ป้องกันความเสียหายอันเกิดจากการบริโภคของประชาชนโดยทั่วไป เช่น

พระราชบัญญัติป้องกันภยันตรายอันเกิดแก่การเล่นมหรสพ พ.ศ. 2496 พระราชบัญญัติประกอบโรคศิลปะ พ.ศ. 2479 พระราชบัญญัติสาธารณสุข 2484 พระราชบัญญัติ ควบคุมอาหาร พ.ศ. 2484 (พระราชบัญญัติทางน่านม พ.ศ. 2470 เดิม) พระราชบัญญัติควบคุม อาหาร พ.ศ. 2507 พระราชบัญญัติควบคุมการขายยา พ.ศ. 2497 พระราชบัญญัติควบคุมการฆ่าสัตว์ และจำหน่ายเนื้อสัตว์ พ.ศ. 2502 ต่อมาได้ยกเลิกพระราชบัญญัติฉบับนี้ และตราเป็นพระราชบัญญัติ ควบคุมการฆ่าสัตว์และจำหน่ายเนื้อสัตว์ พ.ศ. 2534 ขึ้นใช้บังคับแทน พระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2517 เป็นต้น

เมื่อ พ.ศ. 2512 ได้มีเจ้าหน้าที่ของสหพันธ์องค์กรเอกชนการผู้บริโภคระหว่าง ประเทศ (International Organization Of Consumer Unions: IOCU) ซึ่งเป็นองค์กรอิสระที่ ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง จัดตั้งโดยสมาคมผู้บริโภคของประเทศต่างๆ รวมตัวกันมีสำนักงานใหญ่อยู่ที่

กรุงเฮก ประเทศเนเธอร์แลนด์ ได้เข้ามาชักชวนประเทศไทยให้จัดตั้งสมาคมผู้บริโภคร่วมกัน ต่อมาประเทศไทยได้มีองค์การเอกชนกระทำการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อศึกษาปัญหาของผู้บริโภค มีชื่อว่า “กรรมการศึกษาและส่งเสริมผู้บริโภค” ในปี พ.ศ. 2514 และได้มีวิวัฒนาการเรื่อยมาในภาคเอกชน และได้ประสานงานกับภาครัฐบาล จนในกระทั่งปี พ.ศ. 2519 รัฐบาลสมัย ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี ได้จัดตั้งคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคขึ้นคณะหนึ่ง โดยมีรองนายกรัฐมนตรี คือ พลตรีประมาธ อติเรกสาร เป็นประธานกรรมการ แต่ก็ได้สลายตัวไปตามวิถีทางการเมือง

ต่อมาในปี พ.ศ. 2520 ในสมัยรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรีรัฐบาลได้เล็งเห็นความสำคัญของการคุ้มครองประโยชน์ของประชาชนให้ได้รับความปลอดภัยจากการบริโภคและเพื่อส่งเสริมคุ้มครองสิทธิและผลประโยชน์ของผู้บริโภค ให้ได้รับความเป็นธรรมรัฐบาลจึงจัดตั้งคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคขึ้น ซึ่งมีลักษณะเป็นกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคโดยตราเป็นพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522²³

จากการขยายตัวของเศรษฐกิจในยุคปัจจุบันอย่างรวดเร็ว ซึ่งมีผลต่อกระบวนการผลิตการตลาดและการจำหน่ายสินค้าของผู้ประกอบการเป็นอย่างมาก ในขณะที่ผู้บริโภคส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ในเรื่องของคุณภาพสินค้าหรือบริการ ตลอดจนเทคนิคการตลาดของผู้ประกอบการธุรกิจ ทั้งยังขาดอำนาจต่อรองในการเข้าทำสัญญา เพื่อให้ได้มาซึ่งสินค้าหรือบริการ ผู้บริโภคจึงตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบอยู่เสมอ²⁴

ในยุคปัจจุบันมีการพัฒนาเทคโนโลยีอุตสาหกรรมเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจึงทำให้เกิดความต้องการบริโภคสินค้าเพิ่มขึ้น ระบบการจำหน่ายสินค้าและบริการในปัจจุบันมีความสลับซับซ้อนมีเงื่อนไขที่เอารัดเอาเปรียบผู้บริโภค สร้างความไม่เป็นธรรมกับผู้บริโภคเป็นจำนวนมาก โดยที่ผู้บริโภคไม่สามารถปกป้องสิทธิของตนเองให้พ้นจากสภาพความไม่เป็นธรรมการเอารัดเอาเปรียบและไม่มีอำนาจต่อรองกับผู้ประกอบการ ผู้บริโภคจึงตกเป็นผู้เสียหายจากการซื้อสินค้าหรือบริการต่าง ๆ²⁵ เมื่อมีการฟ้องเรียกร้องค่าเสียหายจากความเสียหายก็ทำได้โดยอาศัยหลักกฎหมายสัญญาหรือละเมิด ซึ่งการเรียกร้องค่าเสียหายตามหลักกฎหมายดังกล่าวเป็นอุปสรรคสำคัญในการต่อสู้คดีของผู้บริโภค เนื่องจากผู้บริโภคจะต้องเป็นฝ่ายนำสืบให้เห็นว่าตนได้รับความเสียหายจากสินค้าที่ไม่ได้มาตรฐาน แต่กระบวนการผลิตสินค้าที่ใช้

²³ สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค. (2546). ส.ค.บ. กบการคุ้มครองผู้บริโภค. หน้า 1-2.

²⁴ ธนะชัย ผดุงธิตติ. (2551, เมษายน). “กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค.” กฎหมายใหม่, 6, 94. หน้า 4.

²⁵ ชัยพร ทรัพย์วรมัช และ จูฑิรัตน์ นริทรางกูร ณ อุชชยา. (2550, กันยายน-ธันวาคม). “ข้อพิจารณาบางประการและผลกระทบของร่างพระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย.” ดุลพาท, 54, 3. หน้า 185-186.

เทคโนโลยีสมัยใหม่ ทำให้ไม่สามารถทำให้ผู้บริโภคใช้ความรู้ธรรมดาเข้าใจได้ว่าสินค้านั้นมีความบกพร่องในการผลิตช่วงใดอย่างไร หรือความบกพร่องเกิดจากสาเหตุใด²⁶ ภาครัฐจึงต้องเข้ามามีบทบาทในการคุ้มครองผู้บริโภค โดยการกำหนดมาตรการต่างๆ รวมทั้งการจัดระบบและขั้นตอนในการฟ้องร้องและการชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ผู้บริโภค และมีการกำหนดกรอบความรับผิดชอบของผู้ผลิตหรือผู้ขายต่อสินค้าหรือบริการที่บกพร่อง²⁷ เนื่องจากแต่เดิมการฟ้องร้องอันสืบเนื่องจากการที่ผู้บริโภคถูกเอารัดเอาเปรียบ กระบวนการทางศาลนั้นเป็นกระบวนการที่ใช้เวลาค่าใช้จ่าย และทรัพยากรมนุษย์มาก แม้จะมีกฎหมายให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคอยู่แล้วก็ตาม แต่การที่ผู้บริโภคแต่ละรายจะ ไปฟ้องร้องดำเนินคดีกับผู้ประกอบธุรกิจการค้าย่อมจะเสียเวลาและค่าใช้จ่าย เป็นการไม่คุ้มค่า และผู้บริโภคมีจำนวนมาก²⁸ จึงมีการบัญญัติกฎหมายเพื่อคุ้มครองผู้บริโภค โดยมีพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 เกิดขึ้น

2.2.1.2 วิวัฒนาการกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในต่างประเทศ

1) วิวัฒนาการกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศอังกฤษ

ในประเทศอังกฤษนั้นอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นประเทศแรกที่ตระหนักในความสำคัญของการคุ้มครองผู้บริโภค²⁹ แต่เดิมกฎหมายไม่ได้มีความประสงค์ที่จะคุ้มครองผู้บริโภคโดยตรงหรืออาจจะกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า การคุ้มครองผู้บริโภคในสมัยนั้นถือตามหลักในกฎหมายเอกชนคือ กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งศาลจะพยายามตีความหมายอยู่ในขอบเขตที่ศาลจะช่วยเหลือเยียวยาหรือบรรเทาความเสียหายให้แก่ผู้บริโภค และหากมีข้อเท็จจริงอื่นที่สลับซับซ้อนศาลก็ไม่อาจตีความขยายให้ครอบคลุมถึงได้ ทำให้ฝ่ายผู้บริโภคผู้ฟ้องคดีต้องเสียเวลาในประกอบอาชีพ และเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี³⁰ ต่อมาในปี ค.ศ.1829 ศาลเริ่มมีแนวคิดในการที่จะปกป้องคุ้มครองผู้บริโภคแล้ว แต่แนวความคิดยังไม่แพร่หลาย และก็ยังไม่มีกฎหมายเฉพาะที่ใช้สำหรับการวินิจฉัยคดีเพื่อคุ้มครองผู้บริโภค

²⁶ ปรีชญา บัณฑิตอาภรณ์. (2552). ปัญหาวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 เปรียบเทียบกับวิธีพิจารณาคดีมโนสารและดำเนินคดีแบบกลุ่ม. หน้า 17-19.

²⁷ พิพัฒน์ ธนะสีสังกูร. (2550). แนวทางในการพิทักษ์สิทธิผู้บริโภคตามทัศนะของสหวิชาชีพที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับการพิทักษ์เกี่ยวข้องกับการพิทักษ์ผู้บริโภค. หน้า 30-31.

²⁸ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นกระทรวงมหาดไทย. (ม.ป.ป.). มาตรฐานการคุ้มครองผู้บริโภค. หน้า 8.

²⁹ สุยม สุภณิศย์. (2540). คำอธิบายกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค. หน้า 12-13.

³⁰ วิชัช จิระแพทย์. (2523). กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคด้านการโฆษณา. หน้า 7.

จนกระทั่งในปี ค.ศ.1893 ประเทศอังกฤษได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกฎหมายหลายฉบับรวมทั้งมีการเสนอร่างกฎหมายในรูปแบบของกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่เป็นประมวลกฎหมายและได้มีการยกร่างกฎหมายที่กล่าวถึงการคุ้มครองผู้บริโภคโดยตรงคือพระราชบัญญัติการขายสินค้า ค.ศ. 1893 (The Sale Of Goods Act 1893) กฎหมายฉบับนี้ได้กำหนดหลักการในการคุ้มครองผู้บริโภคว่า การขายสินค้าซึ่งผู้ขายได้โฆษณาสินค้าหรือบริการของตนไว้อย่างใดแล้วผู้ขายมีความผูกพันและต้องรับผิดชอบในคุณสมบัติของสินค้าหรือบริการตามคำพรรณานั้นศาลได้ตีความขยายหลักความสัมพันธ์ทางสัญญาเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองผู้บริโภคและต่อมาก็ได้มีการตรากฎหมายพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค ค.ศ. 1987 (The Consumer Protection Act 1987) เพื่อช่วยเหลือป้องกันผู้บริโภคจากสินค้าที่ไม่มีความปลอดภัยเพียงพอ ต้องการบังคับให้ผู้ผลิตและผู้จำหน่าย แจ้งเกี่ยวกับความเสี่ยงในรายละเอียดและคำเตือนเพื่อให้สินค้ามีความน่าเชื่อถือและมีความปลอดภัยในการบริโภคสินค้าต่างๆ เหล่านั้นต่อมาได้มีการพัฒนาเรื่องการคุ้มครองผู้บริโภคในศตวรรษที่ 20 โดยมีการออกกฎหมายอีกหลายฉบับเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคเฉพาะเป็นเรื่องๆ ไป

2) วิวัฒนาการกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศเยอรมนี

การคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศเยอรมนีนั้นเห็นได้ว่าได้มีการยอมรับให้รัฐสามารถเข้าแทรกแซงการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจของประชาชน ได้ดังที่เห็นได้จากการตรากฎหมายพระราชบัญญัติป้องกันการแข่งขันไม่เป็นธรรมทางการค้า ค.ศ. 1909 (Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb)³¹ หรือ (UWG 1909) โดยในกฎหมายฉบับนี้ถือได้ว่าเป็นพื้นฐานในด้านการแข่งขันทางการค้าเพื่อที่จะก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้บริโภค³²

ประเด็นในการคุ้มครองผู้บริโภคได้กลายมาเป็นประเด็นในการโต้เถียงกัน ในรั้วมหาวิทยาลัยทั่วประเทศ ซึ่งการแสดงออกนั้นเห็นได้จากการประท้วงของนักศึกษาในปี ค.ศ. 1968 และจนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนรัฐบาลในปี ค.ศ. 1969 นอกจากนี้ยังคงเป็นจากแรงกระตุ้นของการตื่นตัวในการพัฒนาของประเทศต่างๆ ซึ่งในขณะนั้นประธานาธิบดีเคนเนดีได้กระตุ้นให้เกิดการคุ้มครองผู้บริโภคในประเด็นต่างๆ จนต่อมาได้มีการยอมรับถึงสิ่งที่จำเป็นต่อการคุ้มครองผู้บริโภคโดยได้มีการให้ความคุ้มครองผู้บริโภคในสิทธิขั้นพื้นฐานๆ ไว้ 4 ประการคือ สิทธิที่จะได้รับความปลอดภัย (the right to safety) สิทธิในการได้รับข้อมูล (the right to informed)

³¹ ข้อมูลกฎหมายของประเทศเยอรมนี. (ม.ป.ป.). สืบค้นเมื่อ 5 มกราคม 2554, จาก http://www.gesetze-im-internet.de/uwg_2004/.

³² บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ. (2531, มีนาคม). "กฎหมายป้องกันการจำกัดการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประเทศเยอรมัน." วารสารนิติศาสตร์, 18, 1. หน้า 64.

สิทธิในการเลือก (the right to choose) และสิทธิในการได้ฟัง (the right to heard) และในประเทศเยอรมนีได้เริ่มออกกฎหมายเพื่อมาคุ้มครองผู้บริโภค เช่น พระราชบัญญัติเกี่ยวกับนายหน้า (The Broker Act 1972) หรือในส่วนที่เกี่ยวกับความปลอดภัยในการบริโภคได้เริ่มมีการออกกฎหมายเกี่ยวกับการผลิตอาหารและต่อมาได้มีการกระจายไปสู่การคุ้มครองผู้บริโภคที่มีความเสี่ยงในเรื่องอื่น³³

โดยขณะเดียวกันนั้นสหภาพยุโรปเองก็ได้ตื่นตัวเกี่ยวกับเรื่องความคุ้มครองผู้บริโภค จึงได้มีการออกคำสั่ง (Directive) ต่างๆ ออกมา ประเทศเยอรมนีเป็นประเทศหนึ่งในสหภาพยุโรปจึงต้องมีการอนุวัติการกฎหมายภายในในเรื่องนั้นๆ ต่อมาประเทศเยอรมนีเองก็ได้มีการออกกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค เช่น พระราชบัญญัติสินเชื่อผู้บริโภคในปี ค.ศ. 1974 (Consumer Credit Act 1974). เป็นต้น

แต่อย่างไรก็ตามเมื่อปี ค.ศ. 2002 ประเทศเยอรมนีได้มีการรวบรวมกฎหมายสารบัญญัติมาไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมนี (Civil Code) ดังนั้นกฎหมายต่างๆ ที่เป็นการคุ้มครองผู้บริโภคเองก็ได้มาอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน อาทิเช่น การคุ้มครองสินเชื่อผู้บริโภคก็ได้มาบัญญัติไว้ในมาตรา 490 เป็นต้น โดยการรวบรวมกฎหมายในครั้งนี้ก็เพื่อให้ง่ายต่อการใช้และมีการแยกหมวดหมู่ไว้ชัดเจน ไม่ทำให้เกิดปัญหาในความซ้ำซ้อนของการใช้กฎหมาย

2.2.2 แนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค

ในอดีตการค้าและบริการของโลกอยู่ในวงจำกัดเฉพาะท้องถิ่นเล็กๆ เท่านั้นตลาดยังเป็นลักษณะแลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งกันและกันแบบง่ายๆ สภาพของสินค้าและบริการยังไม่มีควมสลับซับซ้อนมากนัก มีขั้นตอนการผลิตที่ไม่มีความซับซ้อนมากนัก รัฐยังไม่มีควมจำเป็นที่จกต้องหามาตรการทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคให้ได้รับความปลอดภัยและความเป็นธรรม จนกระทั่งปี ค.ศ. 1760 เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมในอังกฤษและยุโรปทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพของสินค้าและบริการโดยนำเอาเครื่องจักรและเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยในการผลิตสินค้า ทั้งนี้เนื่องจากได้รับอิทธิพลของแนวความคิดในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่ว่าบุคคลสามารถดำรงชีวิตได้อย่างเท่าเทียมกัน มนุษย์ทุกคนมีความสามารถในการตัดสินใจเลือกสินค้าหรือบริการเท่าเทียมกัน³⁴ จึงเกิดหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับการค้าหนึ่งที่เรียกว่าหลัก “ผู้ซื้อต้องระวัง” (Caveat emptor) กล่าวคือหากมีความเสียหายใดๆ ในทรัพย์สินที่ซื้อขายกันนั้นความเสียหายนั้นตกเป็นของผู้ซื้อเอง³⁵

³³ Reinhard Zimmermann. (2005). *The New German Law of Obligations*. p. 172.

³⁴ David M. Walker. (1980). *The Oxford Companion to Law Press*. p. 709.

³⁵ สุขุม ศุภนิคย์. เล่มเดิม. หน้า 1-2.

ระบบเศรษฐกิจแบบเสรี ส่งผลให้เกิดการพัฒนาสภาพเศรษฐกิจและเทคโนโลยี การประกอบธุรกิจได้เจริญก้าวหน้า ในการผลิตสินค้าได้รับการพัฒนามีการนำเอาวัตถุที่ทำให้เกิด อันตรายต่อร่างกายและสุขภาพมาใช้ในการผลิต ทำให้ผู้บริโภคได้รับอันตรายจากการบริโภคสินค้า ดังกล่าว ฝ่ายผู้ประกอบการมีการดำเนินกิจการในรูปแบบองค์กรธุรกิจมีบุคลากรที่มีความรู้ความ เชี่ยวชาญ ทำให้ผู้ประกอบการอยู่ในฐานะที่ได้เปรียบกว่าผู้บริโภคเนื่องจากมีอำนาจต่อรองทาง เศรษฐกิจเหนือกว่า³⁶ ทำให้หลักการในเรื่อง “ผู้ซื้อต้องระวัง” ไม่สามารถคุ้มครองผู้บริโภค ได้ ประชาชนผู้บริโภคไม่ได้มีฐานะหรือมีความรู้และความสามารถเท่าเทียมกันกับฝ่ายผู้ผลิตและ ผู้ประกอบการอีกต่อไป การคุ้มครองผู้บริโภคมีความจำเป็นที่รัฐต้องเข้ามาแทรกแซงเพื่อให้ความ คุ้มครองแก่ผู้บริโภคโดยสร้างกฎหมายและกฎเกณฑ์ต่างๆ ขึ้นมาเพื่อควบคุมมิให้ผู้ผลิตและ ประกอบธุรกิจเอาเปรียบผู้บริโภค แนวคิดในการซื้อขายจึงเปลี่ยนเป็นหลัก “ผู้ขายต้องระวัง” (Caveat Venditor or Let The Seller Beware) เป็นแนวคิดที่ได้รับการพัฒนาตรงข้ามกับระบบ แนวคิดแบบเสรีนิยม (Laissez-Faire)

แนวคิดกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคได้รับการพัฒนาในลักษณะที่ตรงข้ามกับแนวคิด ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม โดยรัฐจำเป็นต้องเข้าแทรกแซงเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคซึ่งเป็นพลเมือง ของรัฐ ประเทศไทยเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทไปสู่สังคมเมือง จึงมีการบัญญัติ กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค โดยมีพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 เนื้อหาส่วนใหญ่เป็น เรื่องของกฎหมายสารบัญญัติและดำเนินการโดยฝ่ายบริหาร และต่อมาได้มีพระราชบัญญัติวิธี พิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 โดยให้เหตุผลในประกาศพระราชบัญญัติฉบับนี้ว่า

“เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่ปัจจุบันระบบเศรษฐกิจ มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว และมีการนำความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิต สินค้าและบริการมากขึ้นในขณะที่ผู้บริโภคส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ในเรื่องของคุณภาพสินค้าหรือ บริการตลอดจนเทคนิคการตลาดของผู้ประกอบการทั้งยังขาดอำนาจต่อรองในการเข้าทำสัญญา เพื่อให้ได้มาซึ่งสินค้าหรือบริการทำให้ผู้บริโภคถูกเอาเปรียบอยู่เสมอ นอกจากนี้ เมื่อเกิดข้อ พิพาทขึ้น กระบวนการในการเรียกร้องค่าเสียหายต้องใช้เวลาอันยาวนานและสร้างความยุ่งยากให้แก่ ผู้บริโภคที่จะต้องพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงต่างๆ ซึ่งไม่อยู่ในความรู้เห็นของตนเอง อีกทั้งต้องเสีย ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีสูงผู้บริโภคจึงตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบจนบางครั้งนำไปสู่การใช้วิธีการ ที่รุนแรงและก่อให้เกิดการเผชิญหน้าระหว่างผู้ประกอบการกับกลุ่มผู้บริโภคที่ไม่ได้รับความเป็น ธรรมอันส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ สมควรให้มีระบบวิธีพิจารณาคดีที่ เอื้อต่อการใช้สิทธิเรียกร้องของผู้บริโภค เพื่อให้ผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายได้รับการแก้ไข

³⁶ Oliver, Law and Economics. (1979). An Introduction.Economicsand. pp. 79-83.

เชี่ยวชาญด้วยความรวดเร็วประหยัดและมีประสิทธิภาพ เป็นการส่งเสริมให้ผู้ประกอบการธุรกิจหันมาให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของสินค้าและบริการให้ดียิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้”

ประเทศไทยมีแนวคิดในการคุ้มครองผู้บริโภค นโยบายและกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค ยังคงยึดถือแนวคิดที่ว่า ภาครัฐมีบทบาทหลักในการคุ้มครองผู้บริโภค คือ เป็นผู้กำหนดนโยบาย กฎหมาย มาตรการคุ้มครองผู้บริโภค และบังคับใช้กฎหมาย³⁷ แต่เดิมนั้นรัฐได้มีการออกกฎหมายสารบัญญัติขึ้นมาเพื่อบังคับใช้มีลักษณะเป็นการกำหนดสิทธิและหน้าที่ของผู้บริโภค แต่เมื่อเกิดมีข้อพิพาทขึ้น กระบวนการพิจารณาคดีแพ่งที่ใช้อยู่บังคับนั้น ไม่สามารถเอื้อต่อการใช้สิทธิของผู้บริโภคได้ จึงมีการออกกฎหมายวิธีสบัญญัติขึ้นมาเป็นการเฉพาะ คือพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ซึ่งเป็นกฎหมายวิธีพิจารณาที่ออกแบบมาเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อผู้บริโภคให้สามารถต่อสู้คดีกับผู้ประกอบธุรกิจได้ง่ายขึ้น ซึ่งไม่มีประเทศใดที่มีกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคเป็นการเฉพาะแต่บังคับใช้กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งทั่วไปในกระบวนการฟ้องร้องและดำเนินคดีผู้บริโภค อันเป็นแนวคิดที่แตกต่างกับประเทศอื่นๆ ในโลก

2.2.3 ทฤษฎีเกี่ยวกับกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค

กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคได้รับการพัฒนาในลักษณะที่ตรงกันข้ามกับแนวคิดระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม (Laissez-Faire) เมื่อสภาพสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงมีการนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาใช้ในการผลิตสินค้าและบริการ มีการนำเอาเครื่องจักรกลต่างๆ มาใช้เพื่อสามารถผลิตสินค้าได้ปริมาณมากๆ มีการนำเอาสัญญาสำเร็จรูปมาใช้ อันส่งผลให้เกิดช่องว่างระหว่างผู้บริโภคและผู้ประกอบธุรกิจเนื่องจากว่าผู้ประกอบธุรกิจมีอำนาจต่อรองมากกว่าผู้บริโภค จึงเกิดการเอารัดเอาเปรียบผู้บริโภคเกิดขึ้น ทำให้รัฐจำเป็นต้องเข้ามาแทรกแซงเพื่อให้ความคุ้มครองกับพลเมืองโดยมีการออกกฎหมายขึ้นมาเพื่อคุ้มครองผู้บริโภค ซึ่งกฎหมายดังกล่าวพัฒนามาจากทฤษฎีว่าด้วยความศักดิ์สิทธิ์ในการแสดงเจตนา ทฤษฎีว่าด้วยความรับผิดชอบละเมิด และทฤษฎีความรับผิดชอบเด็ดขาด ดังนั้น เพื่อสร้างความเข้าใจถึงความเป็นมาของกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคผู้เขียนจึงขอศึกษาทฤษฎีที่ได้กล่าวข้างต้นดังนี้

2.2.3.1 ทฤษฎีว่าด้วยความศักดิ์สิทธิ์ในการแสดงเจตนา (Autonomy of will)

ทฤษฎีดังกล่าวนี้มีเหตุผลมาจากแนวคิดทางนิติปรัชญาว่าด้วยนิติสัมพันธ์ทางหนี้อันอยู่บนรากฐานของเจตนาของบุคคล ถือว่าเจตนาเป็นแหล่งกำเนิดสิทธิ และเป็นมาตรการของสิทธิ โดยลักษณะของเจตนา นั้น ต้องมีความเป็นอิสระจึงจะก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ต่างๆ ตามที่

³⁷ ไพศาล ลิ้มสถิต. (2549, มิถุนายน). “องค์การอิสระคุ้มครองผู้บริโภคตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2544: มิติใหม่ของการคุ้มครองผู้บริโภคภาคประชาชน.” วารสารนิติศาสตร์, 35, 2. หน้า 315.

เจตนาต้องการ และให้ความสำคัญถึงขนาดที่ว่า ที่ใดไม่มีเจตนาที่นั่นก็ไม่มีสิทธิด้วย³⁸ แนวคิดเรื่องหลักความศักดิ์สิทธิ์ของเจตนา นั้น ถือว่าอำนาจในการบังคับให้ปฏิบัติตามสัญญา ขึ้นอยู่กับเจตนาของคู่สัญญาอันเปรียบเสมือนกฎหมายที่คู่สัญญาต้องปฏิบัติตาม อันเกิดจากแนวคิดปรัชญาหลักปัจเจกชนนิยม (Individualism) และแนวคิดปรัชญาหลักเสรีภาพในการทำสัญญา (Freedom of Contract) ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

1) หลักปัจเจกชนนิยม (Individualism)

หลักดังกล่าวนี้เกิดจากปรัชญาในเรื่องเจตนา ที่กล่าวว่าเจตนามีความศักดิ์สิทธิ์และเป็นหลักพื้นฐานของเสรีภาพตามธรรมชาติของมนุษย์ อันเป็นผลมาจากความคิดทางการเมืองที่ต้องการยืนยันหลักปัจเจกชนนิยมเพื่อต่อสู้กับรัฐ โดยที่รัฐจะต้องรับรู้สิทธิส่วนบุคคลของเอกชนให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ รัฐต้องรับรองเสรีภาพส่วนบุคคล ว่าบุคคลทุกคนมีเสรีภาพ เสรีภาพของบุคคลจะถูกจำกัดลงได้ก็ด้วยความสมัครใจของบุคคลเองเท่านั้น เจตนาของบุคคลจึงมีความศักดิ์สิทธิ์และอิสระ เว้นแต่ในกรณีมีเหตุอันสมควรที่รัฐอาจออกกฎหมายเพื่อจะจำกัดเสรีภาพได้

2) หลักเสรีภาพในการทำสัญญา (Freedom of Contract)

หลักดังกล่าวนี้มีแนวคิดมาจากระบบเศรษฐกิจแบบเสรี (Laissez-Faire) กล่าวคือ บุคคลทุกคนจะต้องมีเสรีภาพ กฎเกณฑ์ที่ดีที่สุดที่สังคมจะมีนั้นคือ กฎเกณฑ์ที่คู่สัญญามีความเท่าเทียมกันเป็นผู้ตกลงกัน โดยถือกฎเกณฑ์ที่ตกลงกันได้นั้นเป็นเจตนาที่จะใช้บังคับ อันจะถือได้เป็นกฎเกณฑ์ที่เป็นความยุติธรรมสำหรับเอกชนด้วยกัน ซึ่งเป็นหลักการของหลักความศักดิ์สิทธิ์ของเจตนาที่ให้คู่กรณีมีเสรีภาพอย่างเต็มที่ในการทำสัญญา โดยรัฐจะไม่บัญญัติกฎหมายไปบีบบังคับการทำสัญญาระหว่างเอกชนกับเอกชนด้วยกัน แต่กฎหมายจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับเฉพาะกรณีที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับประโยชน์ส่วนรวมเท่านั้น จึงเห็นได้ว่าหลักดังกล่าวเหมาะสมกับสภาพสังคมที่คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายมีอำนาจต่อรองเท่าเทียมกัน มีระบบการค้าที่แข่งขันกันค่อนข้างสมบูรณ์ คู่สัญญาสามารถวางกฎเกณฑ์ที่จะใช้บังคับแก่สัญญาได้ตามลำพัง รัฐไม่จำเป็นต้องออกกฎหมายเพื่อจำกัดเสรีภาพของคู่สัญญาแต่อย่างใด

ทฤษฎีดังกล่าวถูกนำมาใช้กับผู้บริโภคที่มีสภาพสังคมและมีอำนาจต่อรองเท่าเทียมกัน แต่ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สภาพสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไป จนเกิดปัญหา ระหว่างผู้บริโภคและผู้ประกอบธุรกิจ เนื่องจากว่าผู้ประกอบธุรกิจมีอำนาจต่อรองมากกว่าผู้บริโภคเกิดความไม่เท่าเทียมกันมีการเอาเปรียบผู้บริโภคเกิดขึ้น ทำให้กฎหมายที่ใช้อยู่ ซึ่งมีรากฐาน

³⁸ คาราทร์ ดิระวัฒน์. (2542). กฎหมายสัญญาสถานะใหม่ของสัญญาปัจจุบันและปัญหาข้อสัญญาไม่เป็นธรรม. หน้า12-15.

มาจากความไม่เท่าเทียมกันระหว่างคู่สัญญา นั้น กฎเกณฑ์ดังกล่าวไม่อาจให้ความยุติธรรมสำหรับคู่สัญญาด้วยกันได้อีกต่อไปแล้ว

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าหลักความศักดิ์สิทธิ์ในการแสดงเจตนา มีผลเฉพาะคู่กรณีเท่านั้นที่สามารถเรียกร้องให้อีกฝ่ายหนึ่งรับผิดชอบตามสัญญาได้ หากไม่ใช่คู่สัญญาที่ไม่มีนิติสัมพันธ์ระหว่างกันไม่ก่อให้เกิดสิทธิที่ตนจะเรียกร้องให้อีกฝ่ายหนึ่งรับผิดชอบหรือชดเชยค่าเสียหาย แต่ในปัจจุบันกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีผู้บริโภค ซึ่งมีลักษณะที่ไม่คำนึงถึงหลักความสัมพันธ์ทางสัญญา กล่าวคือ เมื่อเกิดคดีฟ้องร้องผู้บริโภคจึงฟ้องร้องผู้ประกอบการให้รับผิดชอบได้ เช่น ในกรณีที่ผู้บริโภคได้รับความเสียหายอันเกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย กฎหมายได้กำหนดให้ผู้เสียหายสามารถเรียกร้องให้ฝ่ายผู้ประกอบการต้องรับผิดชอบต่อผู้บริโภค โดยผู้เสียหายในที่นี้ไม่จำกัดว่าต้องเป็นคู่สัญญา หรือมีนิติสัมพันธ์กับผู้ขายหรือผู้ผลิต เนื่องจากหลักการในเรื่องสินค้าอันตรายเป็นความรับผิดชอบในนวัตกรรมคือสินค้าทุกอย่างที่ผลิตออกมาจำหน่ายต้องเหมาะสมกับการใช้ ผู้ผลิตมีหน้าที่ใช้ความระมัดระวังต่อผู้บริโภคคนสุดท้าย แม้จะไม่มีสัญญาต่อกัน ผู้ขายหรือผู้ผลิตหนีความรับผิดชอบไม่พ้น และถือได้ว่าเป็นการพัฒนาจากแนวคิดเดิมที่ให้ความสำคัญกับหลักความศักดิ์สิทธิ์ของการแสดงเจตนา โดยรัฐเริ่มที่จะออกกฎหมายมาเพื่อให้ความเป็นธรรมแก่ผู้บริโภคมากขึ้นมาก³⁹

2.2.3.2 ทฤษฎีว่าด้วยความรับผิดทางละเมิด (Tort Liability)

ทฤษฎีดังกล่าวนี้เกิดจากแนวคิดทางศีลธรรมที่ว่า บุคคลจะต้องรับผิดชอบในทางศีลธรรมหรือกระทำความชั่ว ถ้าตนมิได้ทำชั่วก็ไม่ต้องรับผิดชอบ ในขั้นแรกถือกันว่าบุคคลผู้ต้องรับผิดชอบนั้นจะต้องได้รับการตอบแทนเท่าเทียมกันกับที่ผู้เสียหายได้รับ เรียกว่า การตอบโต้ (Lex Talionis) หรือ กฎหมายประเภท “ตาต่อตา ฟันต่อฟัน” กล่าวคือ ผู้ถูกละเมิดอาจเข้าทำการตอบแทนได้โดยมีพิกัดองเกรงว่า จะได้รับการแก้แค้นจากผู้กระทำละเมิดอีก แต่ผู้ถูกละเมิดอาจละสิทธิที่จะทำการแก้แค้นทดแทนเสียได้ โดยเรียกเอาค่าทำขวัญตามแต่ที่จะตกลงกันกับผู้ทำละเมิด⁴⁰

แนวคิดสมัยก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 19 ในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) มีแนวคิดเกี่ยวกับความรับผิดทางละเมิดอยู่สองประการ แนวคิดประการแรก มีแนวคิดพื้นฐานจากหลักการคุ้มครองสิทธิของบุคคลในอันที่จะไม่ถูกทำให้เสียหาย โดยไม่พิจารณาถึงองค์ประกอบภายในด้านจิตใจของผู้กระทำ เช่น จงใจกระทำหรือขาดความระมัดระวังแต่ประการใด เมื่อมีความเสียหายต้องมีผู้ชดเชยความเสียหาย ส่วนแนวคิดประการที่สอง ถือว่าความเสียหายที่จะมีผู้รับผิดชอบใช้เยียวยาให้ได้นั้นต้องเกิดจากการกระทำของบุคคลซึ่งจงใจกระทำหรือกระทำโดยขาดความระมัดระวังเท่านั้น คือ ทฤษฎีความรับผิดเมื่อมีความผิด (Fault Theory) ทั้งนี้เพราะ

³⁹ สุขุม สุภนิคย์. เล่มเดิม. หน้า 11-12.

⁴⁰ วิชา มหาคุณ. (2523). หลักกฎหมายละเมิด ศึกษาจากคำพิพากษาศาลฎีกา. หน้า 2.

มีแนวคิดมาจากหลักการคุ้มครองเสรีภาพของบุคคลผู้กระทำ มากกว่ามุ่งคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย⁴¹

จึงเห็นได้ว่าแนวความคิดในยุคก่อนคริสต์ศตวรรษ ที่ 19 กฎหมายมีแนวคิดที่จะมุ่งคุ้มครองความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของบุคคล ทฤษฎีละเมิดจึงมิได้เน้นที่ความจงใจหรือประมาทเลินเล่อแต่พิเคราะห์ถึงความเสียหายมากกว่า โดยถือว่าผู้ก่อให้เกิดความเสียหายต้องรับผิดชอบมาทฤษฎีนี้ได้รับอิทธิพลจากศาสนาเป็นอย่างมากและถือว่าผู้ละเมิดเป็นผู้ประพฤติดิศีลธรรมด้วย ต่อมาขยายหลักความรับผิดชอบในทางละเมิดไปสู่กฎเกณฑ์ที่ต้องพิจารณาการจงใจกระทำหรือประมาทเลินเล่อเท่านั้น

ต่อมาในปลายศตวรรษที่ 19 แนวคิดทฤษฎีละเมิดมีความชัดเจนมากขึ้น โดยจะต้องมีความผิดจึงจะมีความรับผิดชอบได้ (No Liability without Fault) หรือที่เรียกว่า ทฤษฎีละเมิด (Fault Theory)⁴² ซึ่งอาจได้รับอิทธิพลจากระบบการค้าเสรี (Laissez-Faire) และจากยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม ในยุโรป มีผลทำให้อุตสาหกรรมเจริญก้าวหน้า เนื่องจากช่วยทำให้เกิดความกล้าเสี่ยงต่อการลงทุนดำเนินกิจการต่างๆ มากขึ้น เพราะในทฤษฎีเดิมที่บุคคลจะต้องรับผิดชอบในทางละเมิดนั้น ต้องรับผิดชอบโดยไม่จงใจหรือประมาท ทำให้ผู้ประกอบการต้องรับผิดชอบโดยไม่มีข้อแก้ตัวถ้าความเสียหายเกิดขึ้นจากการทำอุตสาหกรรม⁴³

ต่อมาประเทศอุตสาหกรรมในยุโรปและอเมริกามีแนวคิดเรียกว่า ทฤษฎีความรับผิดชอบโดยเคร่งครัด (Strict Liability) กล่าวคือ กรณีมีความเสียหายเกิดจากการบริโภคสินค้าบริการ เช่น อุบัติเหตุทางรถยนต์ กรณีเหล่านี้ยากมากที่ผู้เสียหายจะพิสูจน์ได้ว่า ผู้ใดต้องรับผิดชอบเพราะจงใจทำให้เขาเสียหายหรือประมาทเลินเล่อในการผลิตสินค้าหรือให้บริการจึงมีแนวคิดความรับผิดชอบโดยเคร่งครัด (Strict Liability) จากแนวคิดทำให้ไม่ต้องพิจารณาว่าผู้ที่ต้องรับผิดชอบนั้นได้กระทำไปโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อและก่อความเสียหายแก่ผู้อื่นหรือไม่ โดยหลักการการพิสูจน์ไปให้ฝ่ายผู้ประกอบการหรือผู้ทำให้เกิดความเสียหาย และนำเอาความคิดนี้มาบัญญัติในกฎหมายเกี่ยวกับความเสียหายอันเกิดแต่ยานพาหนะหรือกฎหมายเกี่ยวกับการบินพาณิชย์ กฎหมายเกี่ยวกับการบริโภคผลิตภัณฑ์ และได้นำมาปรับใช้กับความเสียหายต่อสินค้าที่ไม่ปลอดภัย เป็นต้น

⁴¹ สุขุม สุภนิตย์. เล่มเดิม. หน้า 14-15.

⁴² F. Bohlen. (1962). *Studies in the law of Torts*. pp. 76-80.

⁴³ ปรัชญา บัณฑิตอารมณ. เล่มเดิม. หน้า 20-21.

2.2.3.3 ทฤษฎีว่าด้วยความรับผิดโดยเคร่งครัดในความเสียหายอันเกิดจากสินค้า (Strict Liability)

นักนิติศาสตร์และศาลของสหรัฐอเมริกาได้มีแนวคิดที่ว่ามีแนวคิดที่ผู้ผลิตหรือผู้จำหน่ายต้องรับผิดในความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าชำรุดบกพร่องเป็นอันตรายโดยไม่คำนึงถึงความผิดในส่วนของผู้ผลิตหรือผู้จำหน่าย และไม่คำนึงถึงความสัมพันธ์ตามสัญญาระหว่างผู้บริโภคที่ได้รับ ความเสียหายกับผู้ผลิตหรือผู้จำหน่ายแต่อย่างใด ทำให้รัฐดำเนินการปกครองประเทศโดยเน้นผลประโยชน์เป็นสำคัญในรูปของรัฐสวัสดิการจึงเห็นความจำเป็นที่จะต้องวางหลักกำหนดความรับผิดทางละเมิดเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ ถึงแม้หลักเกณฑ์นั้นจะลิดรอนสิทธิเสรีภาพของเอกชนผู้ถูกกล่าวหา จึงเกิดหลักความรับผิดโดยเคร่งครัด คือ หลักความรับผิดโดยปราศจากความผิด (Liability without fault) ในการกระทำแม้ไม่จงใจหรือประมาทเลินเล่อก็ต้องรับผิด แต่ก็มีได้หมายความว่าต้องรับผิดในทุกกรณีอย่างเด็ดขาด กฎหมายจึงมักจะกำหนดข้อยกเว้นของหลักความรับผิดโดยเคร่งครัดไว้ใน 2 กรณี คือ เหตุสุดวิสัย และเหตุที่มีความเสียหายเกิดขึ้นเพราะความผิดของผู้เสียหายเอง⁴⁴

2.2.4 ลักษณะพิเศษของกฎหมายวิธีพิจารณาความผิดผู้บริโภค

เนื่องจากกฎหมายวิธีพิจารณาความผิดแพ่งนั้นเหมาะสมสำหรับใช้พิจารณาพิพากษาคดีหรือชี้ขาดตัดสินคดีในกรณีที่คู่กรณีมีฐานะเท่าเทียมกัน ดังนั้นหากคดีพิพาทที่เกิดขึ้นระหว่างผู้บริโภคและผู้ประกอบธุรกิจใช้กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในการพิจารณาคดีย่อมเกิดความไม่เป็นธรรม เพราะผู้บริโภคและผู้ประกอบธุรกิจนั้นมีฐานะที่ไม่เท่าเทียมกัน ดังนั้น เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภค จึงจำเป็นต้องมีกฎหมายวิธีพิจารณาความผิดที่เหมาะสม เพื่อให้ผู้บริโภคสามารถที่จะต่อสู้คดีและสามารถเรียกร้องความเป็นธรรมได้ในกรณีที่เกิดข้อพิพาทขึ้น กฎหมายวิธีพิจารณาความผิดผู้บริโภคเป็นกฎหมายที่ถูกร่างขึ้นมาใหม่ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องศึกษาทำความเข้าใจถึงลักษณะพิเศษของกฎหมายวิธีพิจารณาความผิดผู้บริโภคที่สำคัญดังต่อไปนี้ คือ⁴⁵

⁴⁴ สมศักดิ์ นวตระกูลพิสุทธิ์. (2546, ธันวาคม). “ร่างกฎหมายว่าด้วยความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย.” วารสารนิติศาสตร์, 33, 4. หน้า 685.

⁴⁵ ธานิศ เกศพิทักษ์. (2551). กฎหมายวิธีพิจารณาความผิดผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความผิดผู้บริโภค พ.ศ. 2551. หน้า 1.

1) เป็นวิธีพิจารณาคดีที่มีความสะดวกและประหยัด

เป็นหลักการสำคัญเพื่อให้ผู้บริโภคมมีโอกาสเข้าถึงความยุติธรรมได้ง่ายขึ้น เช่น การให้มีบุคคลผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคดังที่ปรากฏในมาตรา 18 หรือได้รับยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมทั้งปวง หรือการให้โจทก์และจำเลยยื่นคำฟ้องหรือคำให้การด้วยวาจาได้ เป็นต้น

2) เป็นวิธีพิจารณาคดีที่มีความรวดเร็ว

เพื่อให้ผู้บริโภคได้รับการเยียวยาความเสียหายโดยเร็วและมีให้เกิดผลกระทบต่อผู้ประกอบการเกินสมควร กฎหมายจึงกำหนดให้การนัดพิจารณาครั้งแรกจะต้องกระทำโดยเร็ว และในกรณีที่จำเป็นต้องสืบพยานจะต้องทำการสืบพยานติดต่อกันไปโดยไม่เลื่อนคดี เว้นแต่มีเหตุจำเป็นอันไม่อาจก้าวล่วงเสียได้ หรือให้การพิจารณาพิพากษาในศาลชั้นอุทธรณ์ซึ่งเป็นศาลชั้นที่สุด ต้องดำเนินการให้เสร็จสิ้นโดยเร็ว เป็นต้น

3) เป็นวิธีพิจารณาคดีที่มีลักษณะไม่เป็นทางการ

คดีผู้บริโภคมีลักษณะที่ไม่เคร่งครัดต่อระเบียบพิธีการเหมือนคดีแพ่งทั่วไป ทั้งนี้เพื่อให้เอาชนะกันโดยอาศัยเทคนิคทางกฎหมาย หรือมีลักษณะที่เน้นการใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยเป็นหลักในการระงับข้อพิพาท ให้อำนาจศาลแก้ไขข้อพิพาทหรือหลงผิดภายในระยะเวลาและเงื่อนไขที่ศาลเห็นสมควรกำหนดได้ หรือศาลอาจมีคำสั่งยื่นหรือขยายระยะเวลาที่กำหนดได้ตามความจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม เป็นต้น

4) เป็นวิธีพิจารณาคดีที่คำนึงถึงหลักสุจริต

การใช้สิทธิภายใต้พระราชบัญญัตินี้ จะต้องกระทำด้วยความสุจริตทั้งสองฝ่าย ไม่ว่าจะฝ่ายผู้ประกอบการหรือฝ่ายผู้บริโภคก็ตาม ทั้งนี้กฎหมายได้กำหนดให้ผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคนำคดีมาฟ้องโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้บุคคลนั้นชำระค่าฤชาธรรมเนียมที่ได้รับการยกเว้นก็ได้ หรือการที่ให้อำนาจศาลสั่งให้ผู้ประกอบการเปลี่ยนแปลงสินค้าใหม่ให้แก่ผู้บริโภคได้นั้นจะต้องคำนึงถึงความสุจริตของผู้บริโภคประกอบด้วย เป็นต้น

5) เป็นวิธีพิจารณาในระบบไต่สวน

กฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคมีลักษณะเป็นการเปลี่ยนแปลงแนวปฏิบัติการดำเนินคดีทางศาลจากระบบกล่าวหา มาเป็นระบบไต่สวน คือให้อำนาจแก่ศาลในการค้นหาความจริง บทบาทศาลจึงเป็นในทางเชิงรุกมากกว่าการตั้งรับ ซึ่งในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 และข้อกำหนดของประธาน ศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ศาลสามารถดำเนินการสืบพยาน โดยมี

บทบาทในการค้นหาข้อเท็จจริงของคดีมากขึ้น โดยศาลมีอำนาจในการเรียกพยานหลักฐานทั้งฝ่ายกล่าวหาและผู้ถูกกล่าวหาให้ศาลพิจารณาได้ตามสมควร เป็นต้น

คดีผู้บริโภคเป็นข้อพิพาทระหว่างเอกชนกับเอกชนด้วยกันเอง แต่รัฐได้ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องคุ้มครองสิทธิผู้บริโภคในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ซึ่งกำหนดหลักเกณฑ์การดำเนินกระบวนการพิจารณาที่เรียบง่าย สะดวก รวดเร็ว ประหยัด และเป็นธรรม เพื่อให้ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงความยุติธรรมจากศาลได้ง่าย⁴⁶

2.3 วิธีพิจารณาคดีปกครอง

การดำเนินคดีในศาลปกครองนั้นต่างจากการดำเนินคดีในศาลยุติธรรม ดังนั้น จึงต้องศึกษาและทำความเข้าใจลักษณะการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีปกครองในเบื้องต้นก่อนว่า กฎหมายวิธีพิจารณาคดีปกครองมีลักษณะที่สำคัญอย่างไร โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้คือ

2.3.1 วิวัฒนาการของกฎหมายวิธีพิจารณาคดีปกครองในประเทศไทยและในต่างประเทศ

2.3.1.1 วิวัฒนาการกฎหมายวิธีพิจารณาคดีปกครองในประเทศไทย

กฎหมายมหาชนเป็นที่รู้จักกันในประเทศไทยมาเป็นเวลานานแล้วแต่ไม่ได้มีการแบ่งแยกออกจากกฎหมายเอกชนอย่างชัดเจน เพราะการแบ่งสาขาของกฎหมายออกเป็นกฎหมายมหาชนเพิ่งจะเป็นที่รู้จักกันในหมู่นักกฎหมายไทยในรัชกาลที่ 6 นี้เองและหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 ก็ได้มีประกาศพระบรมราชโองการลงวันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2476 ให้ยุบสถานนิติศึกษาและตั้งคณะนิติศาสตร์ขึ้นในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและโอนโรงเรียนกฎหมายในกระทรวงยุติธรรมไปสมทบกับคณะนิติศาสตร์ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยให้ ดร.คูปลาดร์ เป็นผู้อำนวยการแผนกวิชาในคณะนิติศาสตร์ แต่การเรียนการสอนกฎหมายในคณะนิติศาสตร์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยดำเนินไปได้เพียงปีเดียวก็ได้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองขึ้น จึงได้โอนคณะนิติศาสตร์ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยไปขึ้นตรงต่อมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองซึ่ง นายปรีดี พนมยงค์ ได้ก่อตั้งขึ้นมา ในระยะแรกๆ นั้นมีอาจารย์ชาวฝรั่งเศสเช่น ดร.คูปลาดร์ เป็นผู้สอนและมีอาจารย์ไทยคอยแปลคำบรรยายเป็นภาษาไทยให้นักศึกษาฟังอีกทอดหนึ่ง และต่อมาก็ได้เริ่มมีการแปลคำบรรยายต่างๆ เป็นตำราภาษาไทย เช่น คำอธิบายธรรมศาสตร์ ของ ดร.คูปลาดร์ เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นตำราชุดแรกของไทยที่พูดถึงทฤษฎีกฎหมายมหาชน แต่เดิมนักกฎหมายไทยเข้าใจกันว่ากฎหมายแบ่งเป็น 2 สาขา คือ กฎหมายแพ่งและกฎหมายอาญา ดังที่กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ได้ทรงอธิบายไว้ในปี พ.ศ. 2444 ว่า “กฎหมายนั้นแบ่งเป็น 2 อย่าง แ่งอย่างหนึ่งอาญาอย่างหนึ่ง”

⁴⁶ นันทวัฒน์ บรมานันท์. (2553). กฎหมายปกครอง. หน้า 52-56.

แต่ภายหลังได้ทรงอธิบายอีกอย่างหนึ่งว่า “กฎหมายแบ่งออกเป็น 3 แผนก คือ 1) กฎหมายแพ่ง 2) กฎหมายอาญา 3) กฎหมายระหว่างประเทศ” แนวความคิดดังกล่าวมีอิทธิพลมากเนื่องจากเป็นแนวความคิดเดิมที่เข้าใจกันในหมู่นักกฎหมายไทยในขณะนั้น ประกอบกับคำอธิบายดังกล่าวเป็นของนักกฎหมายไทยที่สำเร็จการศึกษาจากอังกฤษ นักกฎหมายไทยเริ่มรู้จักการแบ่งสาขากฎหมายออกเป็นกฎหมายเอกชนและกฎหมายมหาชนในรัชกาลที่ 6 โดยพระยานิติศาสตร์ไพศาลได้อธิบายไว้ในหัวข้อเลขเซอร์ธรรมศาสตร์ ณ โรงเรียนกฎหมายในปี พ.ศ. 2462 ว่ากฎหมายแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือกฎหมายมหาชนและกฎหมายเอกชน ซึ่งกฎหมายมหาชน คือกฎหมายที่เกี่ยวกับการปกครอง อำนาจ สิทธิ หน้าที่ และความเป็นไปของบ้านเมือง ส่วนกฎหมายเอกชน คือกฎหมายว่าด้วยสิทธิ หน้าที่ และความเกี่ยวพันระหว่างราษฎรกับราษฎร คำอธิบายดังกล่าวนับได้ว่าเป็นการอธิบายครั้งแรกในประเทศไทยว่ากฎหมายแบ่งออกเป็นกฎหมายเอกชนและกฎหมายมหาชน แต่พระยานิติศาสตร์ไพศาลก็อธิบายด้วยว่ากฎหมายอาจแบ่งออกเป็นกฎหมายแพ่งและกฎหมายอาญาก็ได้ เนื่องจากขณะนั้นกฎหมายลักษณะอาญาและประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บางบรรพได้ประกาศใช้แล้ว ส่วนกฎหมายปกครองและกฎหมายรัฐธรรมนูญยังไม่รู้จักกัน เพราะในสมัยนั้นยังไม่มีรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติต่างๆ ที่เกี่ยวกับการปกครองจึงถูกจัดอยู่ในประเภทของกฎหมายแพ่ง นักกฎหมายไทยในสมัยนั้นจึงเข้าใจกันว่ากฎหมายเอกชน คือกฎหมายแพ่ง กฎหมายมหาชนคือกฎหมายอาญา การแบ่งสาขาของกฎหมายออกเป็นกฎหมายเอกชนและกฎหมายมหาชน เพิ่งจะปรากฏความสำคัญจริงจังในตอนปลายรัชกาลที่ 6 เมื่อมีนักกฎหมายชาวฝรั่งเศส 2 คน คือ ดร.คูปลาดร์และ ดร.เอกูต์ เข้ามาสอนกฎหมายในประเทศไทย ดร. คูปลาดร์ได้เขียนคำอธิบายไว้ในปี พ.ศ. 2475 ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองว่า กฎหมายมหาชนนั้นต่างกับกฎหมายเอกชน กฎหมายมหาชนคือกฎหมายซึ่งบังคับนิติสัมพันธ์อันเกิดขึ้นเนื่องจากการที่ประเทศไทยแสดงตัวเป็นผู้บังคับปกครองในพระราชอาณาจักร โดยรักษาความสงบเรียบร้อยระเบียบการเก็บภาษีอากร และการที่ประเทศไทยแสดงตัวนอก พระราชอาณาจักรเป็นผู้ทำการเกี่ยวข้องกับประเทศอื่นๆ กฎหมายบังคับว่าด้วยระเบียบและวิธีการดำเนินการของฝ่ายปกครองและว่าด้วยความเกี่ยวข้องซึ่งเอกชนพึงมีแก่ราชการ ดร.คูปลาดร์ ได้อธิบายต่อไปว่า กฎหมายปกครองมีความเจริญมากในฝรั่งเศส เพราะฝรั่งเศสมีศาลปกครองแยกต่างหากจากศาลยุติธรรมและไม่ยอมให้ศาลยุติธรรมชี้ขาดว่ากิจการที่ฝ่ายปกครองกระทำไปนั้นถูกหรือผิด แต่จะให้ตุลาการของฝ่ายปกครองเป็นผู้วินิจฉัย กฎหมายปกครองของฝรั่งเศสมีขอบเขตกว้างขวาง เพราะครอบคลุมทั้งการจัดระเบียบและวิธีดำเนินการของราชการแผ่นดิน ความสัมพันธ์ระหว่างข้าราชการกับเอกชนและอำนาจวิธีพิจารณาของศาลปกครอง ดร. คูปลาดร์ ได้สรุปไว้ว่าการที่ประเทศไม่มีศาลปกครอง

ทำให้กฎหมายปกครองของไทยมีเนื้อหาน้อยลง เพราะมีแค่การจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดินเท่านั้น

การอธิบายการแบ่งสาขากฎหมายตามแนว ดร.คูปลาตร์ และ ดร.เอกูต์ นี้เป็นการอธิบายตามแนวความคิดของฝรั่งเศส ถึงแม้ว่าการแบ่งแยกสาขากฎหมายออกเป็นกฎหมายมหาชนและกฎหมายเอกชนจะเป็นที่ปรากฏในตำราของมหาวิทยาลัยในระยะแรกและในเวลาต่อมาก็ตาม แต่ก็เพื่อประโยชน์ในการอธิบายแต่เพียงว่ากฎหมายมหาชนมีลักษณะที่แตกต่างจากกฎหมายเอกชนหรือเพื่อใช้ในการแบ่งภาควิชาเท่านั้น ผู้ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่แนวความคิดเกี่ยวกับกฎหมายมหาชนและกฎหมายปกครองในประเทศไทยนอกจากนักกฎหมายฝรั่งเศสดังกล่าวข้างต้นแล้ว ก็ยังมีนักกฎหมายไทยที่สำเร็จการศึกษาจากฝรั่งเศสอีกหลายท่าน แต่ผู้ซึ่งมีบทบาทสำคัญที่สุดคือ นายปรีดี พนมยงค์ เมื่อสำเร็จการศึกษาจากกฎหมายกลับมาในปี พ.ศ. 2470 ได้รับตำแหน่งเป็นผู้พิพากษาและผู้ช่วยเลขานุการกรมร่างกฎหมาย นอกจากนี้ยังได้รับมอบหมายให้เป็นอาจารย์ผู้บรรยายที่โรงเรียนกฎหมายของกระทรวงยุติธรรม และเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรของโรงเรียนกฎหมายในปี พ.ศ. 2474 นายปรีดี พนมยงค์ ก็ได้รับมอบหมายให้สอนวิชากฎหมายปกครองขึ้นเป็นครั้งแรก หนังสือคำอธิบายกฎหมายปกครอง (พ.ศ. 2474) ของนายปรีดีฯได้รับการยกย่องเป็นอย่างสูงและได้สร้างชื่อให้แก่นายปรีดีฯเป็นอย่างมาก เพราะได้อธิบายหลักการแบ่งแยกอำนาจอธิปไตยอันเป็นหัวใจของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยทั้งๆ ที่ในขณะนั้นประเทศไทยยังอยู่ภายใต้การปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ นอกจากนี้ นายปรีดีฯ ยังได้อธิบายกฎหมายปกครองที่สำคัญ เช่น การปกครองท้องถิ่น การงานในทางการปกครองและคดีปกครอง ฯลฯ เอาไว้ด้วย หลังจากที่ได้เผยแพร่แนวความคิดเกี่ยวกับหลักการแบ่งแยกอำนาจอธิปไตยและหลักกฎหมายปกครองที่สำคัญตามแนวความคิดของฝรั่งเศสแล้ว นายปรีดี พนมยงค์ ก็ได้นำเอาความคิดดังกล่าวมาใช้ในทางการปฏิบัติโดยการเป็นผู้นำฝ่ายพลเรือนร่วมกับ “คณะราษฎร” ทำการยึดอำนาจเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและยังเข้าไปมีบทบาทสำคัญในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับแรกของประเทศไทย คือ รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยาม ลงวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม ลงวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 ภายหลังได้เสนอให้มีการตราพระราชบัญญัติว่าด้วยคณะกรรมการกฤษฎีกา พุทธศักราช 2476 ขึ้น โดยโอนงานของกรมร่างกฎหมายซึ่งตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2476 ไปเป็นงานคณะกรรมการกฤษฎีกาและกำหนดในคณะกรรมการกฤษฎีกาทำหน้าที่ร่างกฎหมายให้คำปรึกษาทางกฎหมายและพิจารณาคดีปกครองตามแบบของสภาที่ปรึกษาแห่งรัฐ (Le Conseil d'État) ของฝรั่งเศส ต่อมาในปี พ.ศ. 2492 ได้มีการตราพระราชบัญญัติเรื่องราวร้องทุกข์ พ.ศ. 2492 จัดตั้งคณะกรรมการเรื่องราวร้องทุกข์ขึ้นอีก

คณะหนึ่งต่างหาก หรือก็คือการเริ่มพิจารณาคดีปกครอง และกฎหมายว่าด้วยเรื่องราร้องทุกข์ได้ให้อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการกฤษฎีกาซึ่งได้แบบอย่างมาจากสภาที่ปรึกษาแห่งรัฐของฝรั่งเศสซึ่งได้แบ่งเป็นสองส่วนคือ ส่วนที่ให้คณะกรรมการกฤษฎีกาทำหน้าที่ในการร่างกฎหมาย และการรับปรึกษาให้ความเห็นกฎหมายแก่หน่วยงานของรัฐเท่านั้น ต่อมาในปี พ.ศ. 2517 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปี พ.ศ. 2517 ก็กำหนดให้มีการจัดตั้งศาลปกครองแยกออกจากศาลยุติธรรมไว้ในมาตรา 212 ว่าศาลปกครองและศาลในสาขาแรงงาน สาขาภาษี หรือสาขาสังคมจะตั้งขึ้นได้ก็แต่โดยพระราชบัญญัติแต่อย่างไรก็ตามการจัดตั้งศาลปกครองตามบทบัญญัติดังกล่าวก็ยังมีได้เกิดขึ้นจนกระทั่งสิ้นสุดการบังคับใช้รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2517 เมื่อคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินได้ยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวไปในปี พ.ศ. 2519

ในปี พ.ศ. 2522 มีการตราพระราชบัญญัติคณะกรรมการกฤษฎีกา พ.ศ. 2522 ขึ้นมาแทนที่พระราชบัญญัติเรื่องราร้องทุกข์ พ.ศ. 2492 ซึ่งได้จัดตั้งคณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ขึ้นมาพิจารณาวินิจฉัยคดีปกครอง แต่มิได้เป็นศาลปกครอง เพราะเมื่อคณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ขึ้นมาพิจารณาวินิจฉัยข้อพิพาททางปกครองเป็นประการใดแล้วก็ต้องเสนอไปยังนายกรัฐมนตรีในฐานะหัวหน้าของฝ่ายบริหารและฝ่ายปกครองให้พิจารณาตั้งการคณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ไว้เพื่อวางแนวทางพัฒนา ศึกษา และวินิจฉัยข้อพิพาททางปกครองเอาไว้เป็นจำนวนมาก จนกระทั่งเมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2550) มีผลบังคับใช้ จึงได้มีการจัดตั้งศาลปกครองขึ้นตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ คณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ก็ได้ยกเลิกไปในที่สุด⁴⁷

2.3.1.2 วิวัฒนาการกฎหมายวิธีพิจารณาคดีปกครองในประเทศฝรั่งเศส

ประเทศฝรั่งเศสถือเป็น “ต้นแบบ” ของกฎหมายมหาชนและกฎหมายปกครอง ในช่วงก่อนการปฏิวัติ สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ก็ได้มีการวางกฎเกณฑ์พิเศษอยู่แล้วเพื่อรองรับการดำเนินงานของฝ่ายปกครองภายใต้ระบบกษัตริย์ ต่อมาเมื่อมีการปฏิวัติในปี ค.ศ. 1789 บรรดานักปฏิวัติทั้งหลายที่มีความรู้ทางด้านวิชาการด้านกฎหมายต่างก็ต้องการนำเอาหลักการแบ่งแยกอำนาจมาใช้ในการปกครองประเทศเนื่องจากความหวาดวิตกว่าระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์จะกลับคืนมาอีกและตนจะต้องกลับไปอยู่ภายใต้ระบบการปกครองที่ไม่เป็นธรรมดังเช่นที่ผ่านมาในอดีต จากแนวความคิดเรื่องการแบ่งแยกอำนาจนี้เองที่ส่งผลทำให้มีการจัดทำกฎหมายฉบับหนึ่งขึ้นคือกฎหมายลงวันที่ 16 และ 24 สิงหาคม ค.ศ. 1790 เพื่อห้ามศาลยุติธรรมพิจารณาพิพากษาคดีที่มีฝ่ายปกครองเป็นคู่ความ กฎหมายฉบับดังกล่าวมีผลใช้จนกระทั่งปัจจุบันนี้

⁴⁷ แหล่งเดิม.

เมื่อกฎหมายดังกล่าวมีผลบังคับใช้ ศาลยุติธรรมก็ไม่สามารถเข้ามาพิจารณาคดีที่ฝ่ายปกครองเป็นคู่ความได้ การจัดตั้งศาลขึ้นมาใหม่เพื่อพิจารณาพิพากษาคดีที่มีฝ่ายปกครองเป็นคู่ความก็เป็นเรื่องที่ยุ่งยากและอาจสร้างปัญหาตามมา ดังนั้น จึงมีแนวความคิดว่าควรให้ฝ่ายปกครองเป็นผู้ตัดสินข้อพิพาทที่มีฝ่ายปกครองเป็นคู่ความจะเหมาะสมที่สุด เพราะอย่างน้อยก็เป็นการระงับปัญหาภายในฝ่ายปกครองด้วยตนเองซึ่งไม่เป็นการกระทบถึงหลักการแบ่งแยกอำนาจ และนอกจากนี้ฝ่ายปกครองเองก็ย่อมเข้าใจถึงกระบวนการในการดำเนินการต่างๆ ของฝ่ายปกครองได้เป็นอย่างดีอีกด้วย แนวความคิดดังกล่าวทำให้เกิดระบบการควบคุมการดำเนินกิจกรรมของฝ่ายปกครองขึ้นภายในฝ่ายปกครองอันเป็นการควบคุมในระบบบังคับบัญชาโดยกำหนดให้ผู้บังคับบัญชาในระดับสูงคือรัฐมนตรีเป็นผู้ชี้ขาดปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างฝ่ายปกครองด้วยกันหรือระหว่างฝ่ายปกครองกับเอกชน

เมื่อไปเลียนก๊าวเข้าสู่อำนาจ ก็มีแนวความคิดที่จะจัดตั้งองค์กรขึ้นมาเพื่อให้ความช่วยเหลือฝ่ายปกครองในการดำเนินกิจกรรมทั้งหลายรวมถึงการปฏิบัติตามกฎหมายและแก้ไขข้อพิพาทอันเกิดจากการดำเนินกิจกรรมของฝ่ายปกครองด้วย ดังนั้น รัฐธรรมนูญฉบับปี ค.ศ. 1799 จึงได้จัดตั้งสภาที่ปรึกษาแห่งรัฐขึ้นภายในส่วนกลาง และสภาที่ปรึกษาแห่งจังหวัดขึ้นในระดับจังหวัด โดยมีอำนาจหน้าที่กำหนดไว้ในมาตรา 52 ของรัฐธรรมนูญฉบับปี ค.ศ. 1799 ว่าภายใต้การกำกับดูแลของนโปเลียน สภาที่ปรึกษาแห่งรัฐมีหน้าที่ยกร่างรัฐบัญญัติและกฎเกณฑ์ของฝ่ายปกครองรวมทั้งแก้ไขข้อพิพาทอันเกิดจากการดำเนินงานของฝ่ายปกครอง หน้าที่ของสภาที่ปรึกษาแห่งรัฐและสภาที่ปรึกษาแห่งจังหวัดมีอยู่เพียงการให้คำปรึกษาแก่ฝ่ายปกครองโดยไม่มีอำนาจในการตัดสินชี้ขาดข้อพิพาท การตัดสินชี้ขาดข้อพิพาทยังคงเป็นอำนาจของฝ่ายปกครองระดับสูงอยู่ดังเช่นที่เป็นมาก่อนหน้านี้ ต่อมาสภาที่ปรึกษาแห่งรัฐได้สร้างความน่าเชื่อถือให้กับสังคมว่า สามารถพิจารณาข้อพิพาทที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมของฝ่ายปกครองได้เป็นอย่างดีแล้ว รัฐสภาก็ได้จัดทำกฎหมายฉบับหนึ่ง คือรัฐบัญญัติ ลงวันที่ 24 พฤษภาคม ค.ศ. 1872 เพื่อแยกหน้าที่ของสภาที่ปรึกษาแห่งรัฐออกจากกันกล่าวคือ มีการแยกหน้าที่ในฐานะเป็นที่ปรึกษากฎหมายของฝ่ายปกครอง (ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับร่างกฎหมายหรือร่างรัฐกฤษฎีกาออกจากหน้าที่การพิจารณาข้อพิพาททางปกครองเตรียมร่างคำวินิจฉัยให้รัฐมนตรีที่มีอำนาจเป็นผู้ชี้ขาดข้อพิพาทระหว่างฝ่ายปกครองกับเอกชน) กฎหมายฉบับนี้มีผลทำให้ระบบกษัตริย์สิ้นสุดลง โดยในมาตรา 9 แห่งกฎหมายฉบับดังกล่าวได้บัญญัติไว้ว่าสภาที่ปรึกษาแห่งรัฐมีอำนาจในการพิจารณาคำร้องเรียนที่เกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมของฝ่ายปกครอง โดยให้มีอำนาจตัดสินชี้ขาดได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องให้ผู้บังคับบัญชาของฝ่ายปกครองเป็นผู้ชี้ขาดอีกต่อไป สภาที่ปรึกษาแห่งรัฐจึงกลายเป็นศาลปกครองสูงสุด ที่ตัดสินในนามของประชาชนชาวฝรั่งเศส และไม่ได้เป็น “ผู้ช่วย” ของฝ่ายปกครองที่คอย

ทำหน้าที่ “เตรียม” ความเห็นเกี่ยวกับข้อพิพาทให้ฝ่ายปกครองผู้บริหารเป็นผู้ชี้ขาดอีกต่อไป และนอกจากนี้แล้ว รัฐบัญญัติดังกล่าวยังมีผลเป็นการแยกฝ่ายปกครองผู้ปฏิบัติการ และผู้พิพากษาศาลปกครองออกจากกันด้วย

นอกจากรัฐบัญญัติวันที่ 24 พฤษภาคม ค.ศ. 1872 จะได้ยกฐานะของคณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ให้มีฐานะเป็น “ศาลปกครอง” ขึ้นมาแล้วรัฐบัญญัติดังกล่าวยังได้จัดตั้ง “ศาลคดีขัดกัน” ขึ้นมาอีกด้วย ศาลคดีขัดกันเป็นศาลที่มีความจำเป็นมากในระบบศาลคู่เพราะทำหน้าที่เป็นผู้ “ชี้” ว่าข้อพิพาทที่มีปัญหาเรื่องเขตอำนาจศาลจะอยู่ในเขตอำนาจการพิจารณาของศาลใดในระหว่างศาลยุติธรรมกับศาลปกครอง แม้รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศสฉบับปัจจุบันคือรัฐธรรมนูญฉบับปี ค.ศ. 1958 จะไม่มีการบัญญัติถึงระบบศาลปกครองและคดีปกครองไว้เป็นการเฉพาะก็ตาม แต่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญของฝรั่งเศสก็ได้วางหลักที่เกี่ยวเนื่องกับระบบศาลปกครองไว้ในคำวินิจฉัยสองคำวินิจฉัย คำวินิจฉัยแรกคือคำวินิจฉัยลงวันที่ 14 กรกฎาคม ค.ศ. 1958 นั้นคณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้ยืนยันหลักความเป็นอิสระของตุลาการศาลปกครอง

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ลักษณะกฎหมายปกครองของฝรั่งเศสนั้น มาจากแหล่งที่มาที่สำคัญ ประการแรกคือจากแนวคำวินิจฉัยของศาลที่มีใช้ศาลยุติธรรม แต่เป็นศาลปกครองเพราะว่าฝ่ายปกครองมีภารกิจที่มีลักษณะพิเศษซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อสนองความต้องการของประโยชน์ส่วนรวมซึ่งแตกต่างจากศาลยุติธรรมที่ระงับข้อพิพาทอันมุ่งถึงประโยชน์ส่วนตัว และประการที่สองคือ จากหลักการแบ่งแยกอำนาจที่ต้องแยกการตัดสินชี้ขาดข้อพิพาทของฝ่ายบริหารออกจากกระบวนการยุติธรรมของฝ่ายตุลาการนั่นเอง⁴⁸

2.3.2 แนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายวิธีพิจารณาคดีปกครอง

เมื่อได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยใน พ.ศ. 2475 รัฐบาลในขณะนั้นโดยคำริชของนายปรีดี พนมยงค์ พยายามที่จะจัดตั้งศาลปกครองขึ้นในประเทศไทยในลักษณะเดียวกันกับสภาแห่งรัฐ (Conseil d'Etat) ของฝรั่งเศสขึ้นแต่ไม่กล้าเรียกว่า “ศาลปกครอง” ในขณะนั้นเพราะเกรงว่าจะเป็นช่องทางให้ประเทศตะวันตกซึ่งได้ทำสนธิสัญญาสงวนสิทธิสภาพนอกอาณาเขตให้แก่คนชาติของตนไว้กับประเทศไทย ขึ้นมือเข้ามาแทรกแซงได้ รัฐบาลในขณะนั้นจึงเรียกชื่อศาลปกครองที่จะจัดตั้งขึ้นว่า “คณะกรรมการ” โดยเสนอให้มีการตราพระราชบัญญัติว่าด้วยคณะกรรมการกฤษฎีกา พุทธศักราช 2476 จัดตั้ง “คณะกรรมการกฤษฎีกา” ขึ้นโดยให้มีอำนาจหน้าที่ในการจัดทำร่างกฎหมายและให้คำปรึกษาทางกฎหมายแก่รัฐบาล กับให้มีอำนาจหน้าที่ในการ “พิจารณาพิพากษาคดีปกครองตามที่จะได้มีกฎหมายอยู่ในอำนาจของคณะกรรมการกฤษฎีกา” ด้วย แต่แม้ว่าจะมีพระราชบัญญัติระบุไว้ชัดเจน

⁴⁸ แหล่งเดิม.

ก็มีปัญหาเกี่ยวกับการจัดตั้งศาลปกครองในประเทศไทย เพราะเมื่อรัฐบาลได้เสนอร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยอำนาจของคณะกรรมการกฤษฎีกาในคดีปกครอง พ.ศ. (...) และร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. (...) ต่อสภาผู้แทนราษฎรในปี พ.ศ. 2478 โดยนายประมวล กุลมาตย์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีปกครอง พ.ศ. (...) ต่อสภาผู้แทนราษฎรใน พ.ศ. (...) และได้มีข้อสรุปว่าให้รอพิจารณาไว้ก่อน เนื่องจากว่ายังไม่ถึงเวลาอันควรสำหรับจัดตั้งศาลปกครองขึ้นในประเทศไทย โดยเลียงไปจัดตั้งคณะกรรมการเรื่องร้องทุกข์ตามพระราชบัญญัติเรื่องร่ำร้องทุกข์ พ.ศ. 2492 ขึ้นแทน

ต่อมาในปี พ.ศ. 2499 รัฐบาลซึ่งมีจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี มีดำริให้เสนอร่างกฎหมายจัดตั้งศาลปกครองขึ้นอีก แต่ก็ระงับไปเพราะมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล ที่เป็นเช่นนี้เพราะนักกฎหมายส่วนใหญ่ได้รับการอบรมและมีความนึกคิดตามระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ของอังกฤษ ซึ่งถือว่าการพิจารณาคดีทุกประเภทเป็นอำนาจของศาลยุติธรรมเท่านั้น

จนกระทั่งภายหลังเหตุการณ์เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ได้มีการจัดตั้งสภานิติบัญญัติแห่งชาติขึ้น ทำหน้าที่ร่างกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 ซึ่งถือได้ว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่เป็นประชาธิปไตยมากที่สุดฉบับหนึ่งนั้น ได้มีการรื้อฟื้นแนวความคิดที่จะให้มีศาลปกครองขึ้นในประเทศไทยอีกครั้งหนึ่ง การอภิปรายในที่ประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้เป็นไปอย่างกว้างขวางระหว่างฝ่ายที่เห็นสมควรจัดตั้งศาลปกครองขึ้นและฝ่ายที่ไม่เห็นด้วย โดยฝ่ายหลังยืนอยู่บนพื้นฐานของหลักการแบ่งแยกอำนาจในฐานะที่เป็นกฎหมายตายตัว (Dogma) และขาดหลักประกันถึงความเป็นอิสระของศาลปกครองที่จัดตั้งขึ้น อย่างไรก็ตาม ในที่สุดแนวความคิดแรกได้รับความเห็นชอบจากเสียงส่วนใหญ่โดยมีการบัญญัติไว้ในมาตรา 22 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 “มาตรา 212 ศาลปกครอง และศาลในสาขาแรงงาน สาขาภาษา หรือสาขาสังคม จะจัดตั้งขึ้นก็แต่โดยพระราชบัญญัติ การแต่งตั้งและการให้ผู้พิพากษาพ้นจากตำแหน่งอำนาจหน้าที่ของศาล ตลอดจนวิธีพิจารณาของศาลตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลนั้น” ซึ่งหลักการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ได้มีพระราชบัญญัติ 5 ฉบับ ที่บัญญัติรองรับอำนาจของศาลปกครองไว้ เพราะเชื่อแน่ว่าคงจะตั้งศาลปกครองขึ้นในอนาคตอันใกล้⁴⁹ จนกระทั่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2550) มีผลบังคับใช้ จึงได้มีการจัดตั้งศาลปกครองขึ้นตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ คณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ก็ได้ยกเลิกไปในที่สุด⁵⁰

⁴⁹ ชาญชัย แสงศักดิ์. (2550): คำอธิบายกฎหมายจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง. หน้า 77-79.

⁵⁰ นันทวัฒน์ บรมานันท์. เล่มเดิม. หน้า 52-56.

2.3.3 ลักษณะพิเศษของวิธีพิจารณาคดีปกครอง

กฎหมายปกครองเป็นสาขาหนึ่งของกฎหมายมหาชน โดยกฎหมายมหาชนเป็นกฎหมายที่รวมกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจรัฐหรือระหว่างนิติบุคคลในกฎหมายมหาชนและในขณะที่กฎหมายเอกชนนั้นเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างเอกชนด้วยกัน นักกฎหมายส่วนใหญ่เห็นพ้องกันว่าสามารถแบ่งกฎหมายมหาชนออกได้เป็นสองประเภทใหญ่ๆ คือ กฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายปกครอง ลักษณะของกฎหมายปกครอง คือ กฎหมายที่วางหลักในการจัดระเบียบการปกครองรัฐ และการดำเนินกิจกรรมของฝ่ายปกครอง ประกอบด้วย บรรดาหลักเกณฑ์ทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับการจัดตั้งและการดำเนินงานขององค์กรต่างๆ ของรัฐ ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรของรัฐด้วยกัน ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรของรัฐกับประชาชน

ฝ่ายปกครองดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อประโยชน์สาธารณะในขณะที่การดำเนินกิจกรรมของเอกชนมีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ส่วนตัวคนดังนั้น ในประเทศฝรั่งเศสได้สร้างระบบกฎหมายพิเศษขึ้นมาเพื่อใช้กับการจัดตั้งการกำหนดสถานะของฝ่ายปกครองและการดำเนินกิจกรรมของฝ่ายปกครอง โดยให้ฝ่ายปกครองมีเอกสิทธิ์เหนือว่าฝ่ายเอกชนโดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมของฝ่ายปกครอง (เพื่อประโยชน์สาธารณะ) สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ⁵¹

คดีปกครองเป็นคดีที่พิพาทระหว่างเอกชนกับหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือระหว่างหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วยกัน อันเนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายของหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งโดยทั่วไปเอกชนย่อมอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบ ทั้งในแง่ของบุคลากรผู้เชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายและข้อมูลเอกสารต่างๆ วิธีพิจารณาคดีปกครองจึงมีลักษณะที่แตกต่างจากวิธีพิจารณาความแพ่งทั่วไปและมีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

1) เป็นวิธีพิจารณาในระบบไต่สวน

กฎหมายวิธีพิจารณาคดีในศาลปกครองใช้ระบบไต่สวน ไม่ใช่ระบบกล่าวหาอย่างกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งซึ่งมีผู้พิพากษาทำหน้าที่เป็นเพียงคนกลางคอยกำกับกับการดำเนินคดีและการนำสืบพยานของกลุ่มความ การแพ้ชนะคดีขึ้นอยู่กับรูปคดีและพยานหลักฐานแล้ว ยังขึ้นอยู่กับกำลังทรัพย์ของกลุ่มความ และความสามารถของทนายความของกลุ่มความแต่ละฝ่ายเป็นสำคัญ ในขณะที่ระบบไต่สวนนั้น ตุลาการศาลปกครองจะมีบทบาทที่สำคัญในการดำเนินคดีตั้งแต่แรกเริ่มคดี⁵² โดยในขั้นตอนของการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดีจะถูกควบคุมหรือและดำเนินการ โดยตุลาการที่มี

⁵¹ แหล่งเดิม.

⁵² อุทัย หงส์ศิริ ก (2545). การดำเนินคดีต่อศาลปกครองต้องดำเนินการอย่างไร. หน้า 88.

อำนาจในการแสวงหาข้อเท็จจริง ตุลาการมีหน้าที่ในการกำหนดเวลาให้คู่กรณีทำคำให้การ ทำคำคัดค้านให้การ หรือทำคำให้การเพิ่มเติม รวมทั้งใช้อำนาจเรียกพยานมาไต่สวนหรือให้หน่วยงานทางปกครองส่งเอกสารหลักฐาน หรือการตัดสินใจว่าข้อเท็จจริงที่ได้รับเพียงพอแล้วหรือไม่ ซึ่งตุลาการดังกล่าวจะต้องรับภาระหนักในระบบนี้จึงต้องจัดให้มีพนักงานคดีปกครองช่วยเหลือในการแสวงหาข้อเท็จจริง โดยขั้นตอนการแสวงหาข้อเท็จจริงนั้น ตุลาการจะต้องวิเคราะห์คำฟ้องและข้อเท็จจริงว่าโจทก์มีคำขออย่างไรและมีข้ออ้างสนับสนุนคำฟ้องของตนอย่างไร และกำหนดแผนการแสวงหาข้อเท็จจริงว่าจะต้องส่งคำฟ้องไปให้บุคคลใดเพื่อทำคำให้การหรือกำหนดว่าใครเป็นผู้ถูกฟ้องคดี และกำหนดระยะเวลาที่จะต้องทำคำให้การ หรือส่งเอกสารต่างๆ ในสำนวน และในบางกรณีตุลาการก็ต้องออกไปเดินเผชิญสืบด้วยตนเอง เพื่อตรวจเอกสารหรือตรวจสถานที่ และมีอำนาจบังคับในคู่กรณีหรือบุคคลอื่นๆ ส่งเอกสารมาภายในระยะเวลาที่กำหนด โดยหากบุคคลดังกล่าวละเลยต่อคำสั่งของดังกล่าว ตุลาการมีอำนาจในการสั่งลงโทษได้ด้วย⁵³

ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นได้ว่าของตุลาการศาลปกครองมีภาระหน้าที่ในการแสวงหาข้อเท็จจริง และเป็นผู้ควบคุมกระบวนการวิธีพิจารณาโดยมีจุดเริ่มต้นตั้งแต่มีการฟ้องคดีต่อศาลปกครอง เพราะตุลาการไม่สามารถที่จะยกคดีปกครองขึ้นมาดำเนินการแสวงหาข้อเท็จจริงและพิจารณาได้ด้วยตนเอง ต้องมีการฟ้องคดีโดยคู่กรณี ซึ่งอาจจะประชาชนทั่วไปไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคล ไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลเอกชนหรือมหาชน เป็นรัฐหรือหน่วยงานของรัฐ จะต้องมีการฟ้องคดีต่อศาลโดยบุคคลดังกล่าว และเมื่อมีการฟ้องคดีแล้ว เป็นหน้าที่ของตุลาการที่จะเข้าควบคุมการดำเนินกระบวนการพิจารณาในคดีดังกล่าว ทั้งนี้ในทางปฏิบัติเมื่อมีการฟ้องคดีต่อศาล และหากตุลาการเห็นว่าคำฟ้องนั้น ไม่สมบูรณ์ครบถ้วน หรือไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายบัญญัติ หรือไม่สมบูรณ์ครบถ้วนเพราะคำฟ้องนั้น ไม่มีเหตุผลสนับสนุนอย่างเพียงพอ หรือในกรณีที่มีได้แนบคำสั่งทางปกครองมาพร้อมกับคำฟ้อง หรือในกรณีที่คำฟ้องนั้นเป็นคำฟ้องร่วมกัน แต่มิได้มีการมอบอำนาจ หรือกรณีที่คำฟ้องนั้น ไม่ได้มีการมอบอำนาจหรืออนุญาตให้มีการฟ้องโดยชอบด้วยกฎหมาย ตุลาการมีหน้าที่แจ้งให้ผู้ฟ้องคดีทำการแก้ไขเพิ่มเติมคำฟ้องให้ถูกต้อง

ในขั้นตอนการแสวงหาข้อเท็จจริงที่ตุลาการเห็นว่าจำเป็นและตุลาการมีอำนาจที่จะปฏิเสธคำขอของคู่กรณีที่ตุลาการเห็นว่าไม่จำเป็นหรือมีลักษณะเป็นการประวิงคดีได้แม้ในชั้นทำคำพิพากษาวิธีพิจารณาคดีปกครองถูกควบคุมโดยตุลาการเท่านั้น โดยจะกำหนดว่าเมื่อใดข้อเท็จจริงในสำนวนมีพอที่จะพิพากษาได้แล้ว ศาลจะไม่ถูกบังคับว่าจะต้องพิพากษาคดีไปตามลำดับที่มีการฟ้องคดี ในทางตรงกันข้ามเป็นอำนาจของตุลาการที่จะพิจารณาถึงความเหมาะสม

⁵³ ประสาท พงษ์สุวรรณ และ สุรีย์ เผ่าสุทธาวร. (2545, พฤษภาคม-สิงหาคม). "หลักกฎหมายทั่วไปว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง." วารสารวิชาการสารปกครอง, 2, 2. หน้า 105-106.

ซึ่งเป็นเรื่องที่ตุลาการเท่านั้นจะเป็นผู้กำหนดวันนั่งพิจารณาและกำหนดวันอ่านคำพิพากษาให้สาธารณชนทราบ⁵⁴ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าระบบได้สวนมีสาระสำคัญ 2 ประการดังที่กล่าวแล้วดังนี้

ประการแรก เป็นระบบที่ตุลาการศาลปกครองมีหน้าที่แสวงหาข้อเท็จจริงทั้งปวงที่เกี่ยวกับคดีโดยไม่จำกัดเฉพาะที่เสนอโดยคู่กรณี (มาตรา 55 วรรคสาม) โดยจะเน้นไปที่บทบาทของตุลาการเจ้าของสำนวน (มาตรา 56 วรรคสอง และมาตรา 57 วรรคหนึ่ง)⁵⁵

ประการที่สอง เป็นระบบที่ตุลาการศาลปกครองมีอำนาจในการควบคุมกระบวนการพิจารณา เช่น การกำหนดระยะเวลาทำคำให้การ การเลือกได้สวนพยานหรือเอกสาร หรือการยุติหรือดำเนินการแสวงหาข้อเท็จจริงต่อไป หรือการกำหนดวันนั่งพิจารณา หรือ วันนัดอ่านคำพิพากษา ซึ่งเป็นดุลพินิจโดยอิสระของตุลาการทั้งสิ้น โดยคู่กรณีไม่อาจมีสิทธิดังกล่าวได้เลย⁵⁶

2) ให้โอกาสคู่กรณีทราบข้อเท็จจริง ได้แย้ง และแสดงพยานหลักฐานได้เต็มที่

หลักให้โอกาสคู่กรณีทราบข้อเท็จจริง ได้แย้ง และแสดงพยานหลักฐานได้เต็มที่ หลักนี้มีเหตุผลเนื่องจากคำพิพากษาที่ดีและมีประสิทธิภาพนั้นเป็นผลที่เกิดจากการเผชิญหน้ากันของคู่ความโดยวิธีการนำข้ออ้างหรือข้อต่อสู้ตลอดจนพยานหลักฐานต่างๆ มาแสดงต่อหน้าศาลโดยอิสระ กรณีจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่คู่ความทุกฝ่ายจะต้องมีโอกาสได้ทราบข้ออ้างหรือข้อต่อสู้ตลอดจนพยานหลักฐานต่างๆ ของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง และมีโอกาสได้โต้แย้งข้อต่อสู้ทุกประเด็นของคดีที่ได้มีการพิจารณากัน กล่าวคือในการพิจารณาพิพากษาคดีนั้น ตุลาการต้องรับฟังคู่กรณีทุกฝ่ายและต้องแจ้งให้คู่กรณีทราบถึงความเห็นทางคดี โดยให้โอกาสคู่กรณีสามารถชี้แจงแสดงพยานหลักฐานประกอบข้ออ้างของตน ตลอดจนข้อกล่าวหาของอีกฝ่ายหนึ่งได้ คู่กรณีมีสิทธิที่จะขอตรวจดูพยานหลักฐานของแต่ละฝ่ายที่ได้ยื่นไว้ในสำนวน เว้นแต่มีกฎหมายบัญญัติคุ้มครองไว้ไม่ให้มีการเปิดเผยพยานดังกล่าว หรือศาลเห็นสมควรที่จะไม่ควรเปิดเผย เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการดำเนินงานของรัฐเสียหาย อย่างไรก็ตาม ศาลจะนำพยานที่ไม่เปิดเผยดังกล่าวมาใช้รับฟังในการพิจารณาพิพากษาคดีไม่ได้ นอกจากนั้นในการนัดได้สวน ศาลต้องแจ้งกำหนดการได้สวนให้คู่กรณีที่เกี่ยวข้องทราบล่วงหน้าเพื่อเปิดโอกาสให้คู่กรณีนั้นคัดค้านหรือชี้แจงข้อเท็จจริงได้ เว้นแต่ข้อเท็จจริงนั้นไม่มีผลกระทบต่อการศึกษาพิพากษาคดี หรือคู่กรณีที่เกี่ยวข้องได้ทราบข้อเท็จจริงนั้นมาก่อนแล้ว และเป็นหลักประกันของกระบวนการยุติธรรม โดยเมื่อคดีพิพาทเกิดขึ้นคู่ความแต่ละฝ่ายต่างมีสิทธิและหน้าที่ในการดำเนินคดีซึ่งกันและกัน หลักนี้มีอิทธิพลต่อการกำหนด

⁵⁴ แหล่งเดิม.

⁵⁵ ประสาท พงษ์สุวรรณ. (2550). คำอธิบายกฎหมายว่าด้วยคดีปกครองของไทย. หน้า 4-5.

⁵⁶ แหล่งเดิม.

หลักเกณฑ์ขั้นต้นคอนต่างๆ ของการดำเนินกระบวนการพิจารณา และเป็นหลักประกันที่จำเป็นหรือ หลักการขั้นพื้นฐานของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทั้งทางแพ่ง อาญา และปกครอง⁵⁷

3) เป็นวิธีพิจารณาที่ใช้เอกสารเป็นหลัก

ลักษณะที่ใช้เอกสารเป็นหลักนั้น แสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของคดีปกครอง และยังคงเป็นหลักที่ต้องมีการยอมรับและปฏิบัติอย่างเคร่งครัดและใช้บังคับเป็นการทั่วไป ลักษณะ ที่ใช้เอกสารเป็นหลักนั้น มิใช่ว่าจะไม่เปิดโอกาสให้มีการทำในรูปแบบอื่นเสียเลย ในกรณี ที่กฎหมายได้มีการกำหนดให้มีการกระทำในรูปแบบอื่นไว้ก็สามารถทำได้ เช่น ให้คู่กรณีสามารถ เสนอคำแถลงด้วยวาจาได้ เป็นต้น โดยกระบวนการหลักสำคัญในการดำเนินคดีปกครองนั้น กระบวนการพิจารณาต่างๆ ตั้งแต่การทำคำฟ้อง คำให้การ คำคัดค้านคำให้การ คำให้การเพิ่มเติม รายงานกระบวนการพิจารณา คำแถลงของคู่กรณี คำแถลงการณ์ของผู้แถลงคดี ตลอดจนคำ พิพากษาและคำสั่งต่างๆ ของศาล ต้องทำเป็นหนังสือหรือเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งกระบวนการ พิจารณาที่เป็นลายลักษณ์อักษรมีความง่ายต่อการตรวจสอบเนื่องจากมีปรากฏอยู่ในเอกสาร⁵⁸

4) เป็นวิธีพิจารณาคดีที่เรียบง่าย ไม่ต้องมีทนาย และเสียค่าใช้จ่ายน้อย

ในการดำเนินคดีปกครองตามวิธีพิจารณาคดีปกครองนั้น จะมีหลักเกณฑ์แบบไม่ เคร่งครัดไม่มีรูปแบบพิธีมากเกิน ไป เช่น คู่กรณีอาจดำเนินการด้วยตนเองได้โดยไม่มีทนายความ หรือมอบหมายให้ทนายความดำเนินการก็ได้ โดยกฎหมายได้กำหนดแบบของคำฟ้องไว้ เพียงแต่ ให้ใช้ถ้อยคำสุภาพและมีรายการครบถ้วนตาม ซึ่งคู่กรณีสามารถยื่นคำฟ้องต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ของศาลปกครองและสามารถยื่นคำฟ้องโดยส่งทางไปรษณีย์ลงทะเบียนก็ได้ และหากคำฟ้องที่ยื่นมานั้น มีรายการไม่ครบ หรือไม่ชัดเจน อ่านไม่เข้าใจ สำนักงานศาลปกครองก็จะแนะนำ หรือตุลาการจะสั่ง ให้ผู้ฟ้องคดีแก้ไขเพิ่มเติมคำฟ้อง ให้ถูกต้อง คดีปกครองจึงไม่ถูกยกฟ้องเพราะฟ้องเคลือบคลุม หรือ เหตุผลทางด้านเทคนิคทางกฎหมาย การฟ้องคดีปกครองยึดหลักความประหยัด เนื่องจากคู่กรณีไม่ จำต้องมีทนายความ และไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมศาลในการฟ้องคดีด้วย⁵⁹

5) มีการถ่วงดุลองค์คณะโดยตุลาการผู้แถลงคดี

ในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลยุติธรรมนั้นแตกต่างจากศาลปกครอง ศาลยุติธรรมนั้นเฉพาะองค์คณะผู้พิพากษาซึ่งพิจารณาพิพากษาเท่านั้น ที่มีอำนาจในการรับฟัง ข้อเท็จจริงและการพิพากษาคดี ในคดีปกครองก็เป็นเช่นเดียวกัน แต่มีกฎหมายได้กำหนดมาตรการ ในการตรวจสอบการใช้อำนาจดังกล่าว ซึ่งเป็นหลักประกันความมีประสิทธิภาพของกระบวนการ

⁵⁷ วรรณชัย บุญบำรุง, ธนกร วรปรัชญากุล และสิริพันธ์ พลรบ. เล่มเดิม. หน้า 209-210.

⁵⁸ ฤทัย หงส์ศิริ ก เล่มเดิม. หน้า 88.

⁵⁹ แหล่งเดิม.

พิจารณา และคำพิพากษาที่อยู่บนพื้นฐานของหลักกฎหมายปกครอง ต้องมีความสมเหตุสมผล โปร่งใส และเป็นธรรมแก่คู่กรณีทุกฝ่าย รวมทั้งสามารถปกป้องคุ้มครองประโยชน์ของเอกชนและประโยชน์ของราชการได้ในเวลาเดียวกัน กล่าวคือ เป็นระบบการพิจารณาคดีแบบไต่สวนที่มีระบบการถ่วงดุล สามฝ่ายในกระบวนการพิจารณา รวมทั้งองค์คณะที่พิจารณาและพิพากษาคดีด้วย โดยกฎหมายกำหนดอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีนั้นเป็นอำนาจขององค์คณะที่มีตุลาการหลายคน ยังกำหนดให้มีตุลาการอีกคนหนึ่งที่ไม่ได้เป็นองค์คณะเรียกว่า “ตุลาการผู้แถลงคดี” (Commissaire du Gouvernement) มีหน้าที่จัดทำสรุปข้อเท็จจริง ข้อกฎหมาย และความเห็นของตนในการวินิจฉัยคดีนั้นเสนอต่อองค์คณะเพื่อเป็นการถ่วงดุลหรือตรวจสอบการใช้อำนาจขององค์คณะด้วย ซึ่งเป็นหลักการที่ได้นำมาจากระบบกฎหมายฝรั่งเศสเรียกว่า ตุลาการผู้แถลงคดี “commissaire du gouvernement” ซึ่งได้เคยนำมาใช้ในระบบวินิจฉัยเรื่องร้องทุกข์ของคณะกรรมการวินิจฉัยเรื่องร้องทุกข์ คณะกรรมการกฤษฎีกา ที่เรียกว่า “พนักงานผู้รับผิดชอบสำนวน” นอกจากนั้น เมื่อตุลาการเจ้าของสำนวนสรุปข้อเท็จจริงที่ได้จากคำฟ้องและพยานหลักฐานอื่นๆ แล้ว ก็ต้องส่งสรุปข้อเท็จจริงดังกล่าวให้แก่คู่กรณีทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน ซึ่งคู่กรณีก็มีสิทธิยื่นคำแถลงและนำพยานหลักฐานมาสืบประกอบคำแถลงเพื่อยืนยันหรือหักล้างข้อเท็จจริงหรือกฎหมายเพิ่มเติมในวันนั่งพิจารณาคดีได้⁶⁰

จึงอาจกล่าวได้ว่ากฎหมายวิธีพิจารณาความคดีปกครองมีกลไกในการตรวจสอบถ่วงดุล การปฏิบัติหน้าที่ของตุลาการเพื่อเป็นการการใช้อำนาจขององค์คณะ ซึ่งนำมาจากระบบกฎหมายฝรั่งเศส อันจะทำให้มีความแตกต่างจากศาลยุติธรรม

6) ศาลจะไม่ออกคำสั่งทางบริหารเสียเอง⁶¹

รัฐในแต่ละรัฐใช้อำนาจอธิปไตยของตนกระทำการต่างๆ 3 ประเภทด้วยกันกล่าวคือ การนิติบัญญัติ (Legislative Function) ซึ่งได้แก่ตรากฎหมายขึ้นใช้บังคับแก่ราษฎร การบริหาร (Executive Function) ซึ่งได้แก่การบังคับให้การต่างๆ เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติกำหนดไว้ และการตุลาการ (Judicial Function) ซึ่งได้แก่การวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทระหว่างราษฎรด้วยกัน หรือระหว่างราษฎรกับหน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐให้เป็นไปตามกฎหมาย

กฎหมายรัฐธรรมนูญได้กำหนดให้ตุลาการหรือศาลเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีแต่เพียงผู้เดียว ไม่ได้เปิดโอกาสให้องค์กรอื่นร่วมใช้อำนาจนี้กับศาลด้วย และในด้านกลับกัน ศาลก็จะต้องจำกัดตนเองอยู่แต่เฉพาะกับการใช้อำนาจอธิปไตยในการพิจารณา

⁶⁰ แหล่งเดิม.

⁶¹ ประสาท พงษ์สุวรรณ. เล่มเดิม. หน้า 4.

พิพากษาอรรถคดีเท่านั้น⁶² ศาลจะไม่อาจก้าวล่วงไปใช้อำนาจของฝ่ายบริหาร รัฐธรรมนูญไม่ได้เปิดให้ศาลร่วมใช้อำนาจอธิปไตยกระทำทางบริหาร ดังนั้นศาลจะไม่ออกคำสั่งทางบริหารเสียเอง

7) หลักการฟ้องคดีไม่เป็นการทุเลาการบังคับตามกฎหมายหรือคำสั่งทางปกครอง

ลักษณะพิเศษที่ยอมรับ โดยจารีตประเพณีในกฎหมายวิธีพิจารณาปกครองคือการฟ้องคดีต่อศาลปกครองไม่มีผลเป็นการทุเลาการบังคับตามกฎหมายหรือคำสั่งทางปกครอง หลักดังกล่าวนี้คำนึงถึงความจำเป็นและความสำคัญของการกระทำทางปกครอง โดยแม้จะมีการฟ้องคดีก็จะมีผลกระทบต่อ การดำเนินกรกฎหมายหรือคำสั่งทางปกครอง หลักการนี้เป็นผลโดยตรงจากหลักที่ว่าคำสั่งทางปกครองมีผลบังคับได้เองทันทีอันเป็นเอกสิทธิ์ของฝ่ายปกครองที่เหนือเอกชน เว้นแต่มีกฎหมายบัญญัติเป็นอย่างอื่น การฟ้องคดีบางประเภทต่อศาลปกครองก็มีข้อยกเว้นเพื่อที่จะคุ้มครองประชาชนจากความเสียหายจากการใช้อำนาจทำนิติกรรมตามอำเภอใจของฝ่ายปกครอง จึงได้มีการกำหนดให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ทุเลาการบังคับตามคำสั่งของฝ่ายปกครอง⁶³ ในเรื่องหลักการที่ว่า การฟ้องคดีต่อศาลปกครองไม่เป็นเหตุให้ทุเลาการบังคับตามกฎหมายหรือคำสั่งทางปกครองนั้นข้อ 69 วรรคหนึ่งแห่งระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2543 ได้กำหนดรับรองหลักดังกล่าวไว้เพื่อให้ฝ่ายปกครองสามารถดำเนินกิจกรรมของฝ่ายปกครองต่อไปได้ และเป็นการป้องกันเอกชนที่สนใจทำงานของฝ่ายบริหารจะชัก โคนการยื่นฟ้อง แต่หลักดังกล่าวอาจมีผลเสีย ทั้งนี้เนื่องจากว่าผลของคำสั่งทางปกครองบางอย่างอาจก่อให้เกิดความเสียหาย โดยไม่อาจเยียวยาได้ จึงจำเป็นต้องให้ผู้ฟ้องคดีสามารถขอทุเลาการบังคับตามกฎหมายหรือคำสั่งทางปกครองไว้ได้⁶⁴

8) หลักการคำนึงถึงการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะและสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไปพร้อมๆ กัน

คดีปกครองมีลักษณะต่างจากคดีแพ่งทั่วไป กล่าวคือคู่ความในคดีแพ่งมีลักษณะฐานะที่เท่าเทียมกัน คู่ความแต่ละฝ่ายจึงมีหน้าที่จะคอยปกป้องรักษาประโยชน์ของฝ่ายตน และคู่ความมีสิทธิที่จะตกลงกันเพื่อระงับคดีได้ทุกเมื่อ แต่ในคดีปกครองนั้น เป็นคดีพิพาทที่มีผลกระทบต่อ คู่กรณีแล้ว ยังอาจมีผลกระทบต่อประโยชน์สาธารณะด้วย ดังนั้น ศาลปกครองจึงมีหน้าที่ในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และศาลปกครองยังมีหน้าที่ในการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะซึ่งต้องวางหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติราชการเพื่อจัดทำกิจการของรัฐอีกด้วย

⁶² วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. (2538). หลักการพื้นฐานของกฎหมายปกครอง. หน้า 99-103.

⁶³ ประสาท พงษ์สุวรรณ และ สุรีย์ เผ่าสุขดวาร. เล่มเดิม. หน้า 118-120.

⁶⁴ แหล่งเดิม.

เมื่อศาลปกครองมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดคดีแล้ว หากปรากฏว่าคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นและต่อมาข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายนั้นเปลี่ยนแปลงไปโดยมีผลทำให้สาระสำคัญทำให้ผลแห่งคำพิพากษาหรือคำสั่งขัดกับกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในขณะนั้น คู่กรณีหรือบุคคลภายนอกผู้มีส่วนได้เสียหรืออาจถูกระทบจากผลแห่งคดีนั้นอาจมีคำขอให้ศาลปกครองพิจารณาพิพากษาคดีหรือคำสั่งชี้ขาดคดีปกครองนั้นใหม่ก็ได้ ทั้งนี้ เพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะได้⁶⁵

---

⁶⁵ ฤทัย หงส์ศิริ ข (2545). ศาลปกครองและการดำเนินคดีปกครองในศาลปกครอง. หน้า 86-94.

บทที่ 3

บทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคและบทบาทของศาลในคดีปกครอง ตามกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ

หลักการในกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีผู้บริโภค⁶⁶ มีลักษณะที่เป็นมาตรการในการช่วยทำให้ผู้บริโภคสามารถที่จะต่อสู้คดีกับผู้ประกอบธุรกิจได้มากขึ้น เนื่องจากว่าสถานะของผู้บริโภคคือน้อยกว่าผู้ประกอบธุรกิจ เช่นการขาดอำนาจต่อรองในการเข้าทำสัญญากับผู้ประกอบธุรกิจ ซึ่งในปัจจุบันเราสามารถพบเห็นได้ว่า ในการเข้าทำนิติกรรมต่างๆ ระหว่างผู้บริโภคและผู้ประกอบธุรกิจ⁶⁷ ในลักษณะต่างๆ เช่น ซื้อขายหรือตลอดทั้งการแลกเปลี่ยนเพื่อให้ได้มาซึ่งสินค้านั้น สัญญาสำเร็จรูปที่ถูกกำหนดขึ้นโดยฝ่ายผู้ประกอบธุรกิจมักมีลักษณะเป็นการเอาเปรียบผู้บริโภค โดยผู้บริโภคนั้นไม่มีอำนาจเหมือนกับผู้ประกอบธุรกิจ และสัญญาต่างๆ เหล่านั้นเกิดขึ้นโดยที่คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายมีสถานะที่ไม่เท่าเทียมกัน และเมื่อเกิดข้อพิพาทขึ้นระหว่างผู้บริโภคและผู้ประกอบธุรกิจ ก็จะนำเอากฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้ระงับข้อพิพาทจึงไม่ก่อให้เกิดความเป็นธรรม ดังนั้น จึงมีการสร้างระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความขึ้นมาใหม่เพื่อนำมาใช้ระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นระหว่างผู้บริโภคและผู้ประกอบธุรกิจโดยเฉพาะ เพื่อให้ผู้บริโภคมีโอกาสเข้าถึงความยุติธรรมได้ง่าย โดยใช้หลักความสะดวกรวดเร็ว เพื่อให้ผู้บริโภคได้รับการเยียวยาความเสียหายโดยรวดเร็ว และหลักไม่เป็นทางการคือไม่เคร่งครัดเหมือนอย่างคดีแพ่งเช่นว่าให้ผู้บริโภคสามารถฟ้องคดีด้วยวาจาได้โดยไม่ต้องทำคำฟ้องเป็นหนังสือเสมอไปดังคดีสามัญทั่วไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และหลักสุจริต โดยลักษณะวิธีพิจารณาคดีเป็นแบบได้สวน ให้ศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริง⁶⁸ และเพื่อให้กฎหมายวิธีพิจารณาความคดีผู้บริโภคสามารถนำมาใช้ได้อย่างเกิดประสิทธิภาพ จึงจำเป็นต้องศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค และวิธีพิจารณาคดีปกครองเพื่อทราบถึงบทบาทอำนาจหน้าที่ของศาลในการแสวงหาข้อเท็จจริง ทั้งจำเป็นต้องศึกษาวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคของประเทศไทยเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ เพื่อให้ทราบรายละเอียด ความเหมือนหรือความแตกต่าง ข้อดี ข้อด้อย เพื่อนำไปใช้วิเคราะห์เปรียบเทียบบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคและเพื่อพัฒนาปรับปรุงให้เกิดความมีประสิทธิภาพมากขึ้น

⁶⁶ ธานีศ เกศวพิทักษ์. เล่มเดิม. หน้า 1-3.

3.1 บทบาทของศาลในคดีผู้บริโภครวมกฎหมายไทย

3.1.1 บทบาทเจ้าพนักงานคดี

ภารกิจหลักของศาลคดีผู้บริโภคที่สำคัญในการทำหน้าที่ค้นหาความจริงด้วยตนเองนั้น ถือได้ว่าเป็นภารกิจสำคัญในระบบไต่สวน โดยพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ได้กำหนดให้มีเจ้าพนักงานคดีขึ้นเพื่อช่วยเหลือศาลในการตรวจสอบพยานหลักฐานอันเป็นประเด็นสำคัญแห่งคดี ซึ่งเจ้าพนักงานคดีทำหน้าที่ช่วยเหลือศาลในการดำเนินคดีผู้บริโภค ตามที่ศาลมอบหมาย ได้แก่

- 1) ไกล่เกลี่ย
- 2) ตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐาน
- 3) บันทึกคำพยาน
- 4) ดำเนินการให้มีการคุ้มครองสิทธิของคู่ความทั้งก่อนและระหว่าง การพิจารณา
- 5) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามพระราชบัญญัตินี้หรือตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา

เจ้าพนักงานคดีเป็นบุคลากรใหม่ของศาลยุติธรรม เจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มุ่งหมายให้การพิจารณาคดีผู้บริโภคเป็นระบบไต่สวน โดยมีเจ้าพนักงานคดีเพื่อทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยศาลในการค้นหาความจริง ซึ่งในการทำหน้าที่ช่วยเหลือศาลและในการปฏิบัติหน้าที่อื่นตามพระราชบัญญัตินี้ ให้เจ้าพนักงานคดีเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาและให้มีอำนาจมีหนังสือเรียกบุคคลใดบุคคลหนึ่งมาให้ข้อมูลหรือให้จัดส่งเอกสารเพื่อประกอบการพิจารณาเรื่องใดเรื่องหนึ่งตามอำนาจหน้าที่ เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีเป็นไปโดยถูกต้อง ประธานศาลฎีกาโดยความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้ออกข้อกำหนดเรียกว่า “ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551” ซึ่งมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีโดยเริ่มตั้งแต่ฟ้องคดี การดำเนินคดีในวันพิจารณา การสืบพยาน-วิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษา เป็นต้น สำหรับรายละเอียดเกี่ยวกับการทำหน้าที่ช่วยเหลือศาลในการดำเนินคดีผู้บริโภคและวิธีการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดี มีลักษณะดังต่อไปนี้

- 1) การให้คำแนะนำและช่วยเหลือ โจทก์เกี่ยวกับการยื่นฟ้องเป็นหนังสือหรือด้วยวาจา
- 2) การทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยให้คู่ความได้เจรจาตกลงกัน
- 3) ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีช่วยเหลือศาลในการติดต่อบุคคลที่คู่ความประสงค์ร่วมกันที่จะให้เป็นผู้ไกล่เกลี่ย เพื่อให้มาทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ย (Mediator)

4) การทำหน้าที่แนะนำและช่วยเหลือคู่ความในการจัดทำคำร้อง คำแถลงหรือสัญญา ประนีประนอมยอมความที่จำเป็นแล้วทำรายงานเสนอต่อศาลเพื่อมีคำพิพากษาตามยอมในกรณีที่ คู่ความตกลงกันได้

5) ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีช่วยเหลือคู่ความในการจัดทำคำให้การหรือ บัญชีระบุพยานแล้วรับทำรายงานเสนอต่อศาลเพื่อออกนั่งพิจารณา

นอกจากนี้แล้วศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีสอบถามข้อเท็จจริงเบื้องต้นแล้ว จัดทำรายงานสรุปข้อเท็จจริงและประเด็นข้อพิพาทเสนอต่อศาล หรืออาจมอบหมายให้เจ้าพนักงาน คดีตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อความที่บันทึก ตลอดจนการจัดทำสำเนาข้อความ เป็นลายลักษณ์อักษรหรือสิ่งบันทึกอย่างอื่น หรืออาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีช่วยตรวจสอบ และดูแลให้คู่ความดำเนินคดีไปตามขั้นตอนของกฎหมาย หากพบว่ามีข้อบกพร่องให้รายงาน ต่อศาลพร้อมด้วยแนวทางแก้ไข หรืออาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีตรวจสอบข้อเท็จจริงเพื่อ ประโยชน์แก่การพิจารณาคดีเพื่อทำคำพิพากษาของศาล และทำความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการชั่วคราวที่ เหมาะสม หรืออาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีตรวจสอบข้อเท็จจริงและทำความเข้าใจเพื่อ ประกอบการใช้อำนาจทำคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดคดี นอกจากนี้จะมอบหมายให้เจ้าพนักงาน คดีประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือมีหนังสือเรียกบุคคลใดมาให้ข้อมูลหรือส่งเอกสาร เพื่อตรวจสอบการปฏิบัติตามคำสั่งศาล หรืออาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีตรวจสอบและ รายงานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการใช้อำนาจบังคับคดีได้⁶⁷

ตามที่ได้กล่าวมาเป็นอำนาจและหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดี ซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้ช่วยของ ศาลคดีผู้บริโภค ที่ใช้ระบบไต่สวนและ เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการช่วยศาลหาข้อเท็จจริงในคดี เพื่อให้ศาลนำเอาข้อเท็จจริงที่ได้มาดังกล่าวไปใช้ในการพิจารณาและพิพากษาต่อไป

3.1.2 บทบาทศาลในการแสวงหาข้อเท็จจริง

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ได้บัญญัติขึ้นมาโดยมีกระบวนการ พิจารณาที่เอื้อต่อการใช้สิทธิเรียกร้องของฝ่ายผู้บริโภคเพื่อเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากการใช้ สินค้าและบริการต่างๆ ที่ฝ่ายผู้ประกอบการผลิตมาด้วยคุณภาพเมื่อใช้แล้วเกิดความเสียหาย โดย หากนำคดีไปฟ้องยังศาลแพ่งจะก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม เนื่องจากกระบวนการวิธีพิจารณาคดีแพ่ง นั้นเหมาะสมสำหรับคู่กรณีที่ฐานะเท่าเทียมกัน แต่คดีผู้บริโภคนั้นคู่กรณีมีฐานะที่ไม่เท่าเทียมกัน ผู้บริโภคส่วนใหญ่จะด้อยอำนาจต่อรอง ดังนั้น พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 จึงนำเอากระบวนการไต่สวนมาใช้แทนระบบกล่าวหาในการดำเนินคดี และเป็นการให้อำนาจศาล อย่างมากในการพิจารณาคดี เพื่อให้ผู้บริโภคมีโอกาสต่อสู้คดีกับผู้ผลิตได้

⁶⁷ ชาญณรงค์ ปรานีจินต์. เล่มเดิม. หน้า 49-51.

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 31 มาตรา 32 มาตรา 33 มาตรา 34 มาตรา 35 มาตรา 36 และมาตรา 37 เป็นกลุ่มมาตราที่มีลักษณะของ “ระบบโต้สวน” เพื่อต้องการให้ศาลมีอำนาจมีเครื่องมือในการค้นหาความจริง เป็นบทบาทศาลซึ่งต่างไปจากบทบาทเดิมๆ ใน “ระบบกล่าวหา” ที่จะให้คู่ความมีบทบาทสำคัญมีหน้าที่นำสืบพยานหลักฐานเพื่อสนับสนุนข้ออ้างหรือข้อเถียงของตนเอง โดยพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 กำหนดให้ศาลมีบทบาทในการแสวงหาข้อเท็จจริงในชั้นการพิจารณาของศาลชั้นต้น ดังต่อไปนี้

1) การสอบถามความประสงค์เกี่ยวกับพยานที่จะนำเข้าสู่สืบ

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งนั้น หากคู่ความประสงค์จะนำพยานหลักฐานเข้าสู่สืบเพื่อสนับสนุนข้ออ้างหรือข้อเถียงของตน ย่อมเป็นหน้าที่ของคู่ความที่ต้องยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลภายใต้หลักเกณฑ์และกรอบเวลาที่ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 88 บัญญัติไว้อย่างเคร่งครัด แต่มาตรา 31 แห่ง พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ได้ผ่อนคลายนความเคร่งครัดของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งดังกล่าว กล่าวคือ ตามมาตรา 31 ได้วางหลักไว้ว่าในกรณีที่ศาลมีคำสั่งสืบพยาน ให้ศาลสอบถามคู่ความฝ่ายที่จะต้องนำพยานเข้าสู่สืบว่าประสงค์จะอ้างอิงพยานหลักฐานใดแล้วบันทึกไว้หรือสั่งให้คู่ความจัดทำบัญชีระบุพยานมาสืบก่อนหรือหลังก็ได้ เช่นนี้จึงเห็นได้ว่าจากมาตราดังกล่าวนั้นเป็นการให้บทบาทแก่ศาลในการช่วยเหลือคู่ความในคดีให้สามารถนำพยานหลักฐานเข้าสู่สืบได้ โดยไม่จำเป็นต้องมีการยื่นบัญชีระบุพยานและนำส่งพยานหลักฐานนั้นๆ ให้แก่คู่ความในคดีดังกล่าวแก่คู่ความทั้งสองฝ่าย

แต่อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ยังคงนำหลักการทั่วไป อาทิเช่น คู่ความฝ่ายใดมีความประสงค์จะนำพยานหลักฐานใดมาสืบสนับสนุนคดีของตนจะต้องระบุอ้างพยานหลักฐานนั้นไว้ในบัญชีระบุพยานและยังคงต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ว่าด้วยการส่งเอกสารในสำนวนให้แก่ศาลและคู่ความทุกฝ่ายได้รับไว้ จึงจะมีสิทธิในการนำพยาน เช่นว่านั้นเข้ามาสืบเพื่อต่อสู้ตามข้ออ้างข้อเถียงของตนได้⁶⁸

นายชาญณรงค์ ปราณจินต์ ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ ได้อธิบายหลักการในมาตรา 31 นี้ว่า คดีผู้บริโภคนั้นเริ่มต้นด้วยการกำหนดวันพิจารณาซึ่งศาลอาจมีการสืบพยานทันที หรือในวันนัดพิจารณาที่มีการเลื่อนออกไปก็ได้ จึงอาจจะไม่มีวันสืบพยานเหมือนคดีแพ่งทั่วไป ไม่อาจนำหลักเกณฑ์ว่าด้วยการยื่นบัญชีระบุพยานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 88

⁶⁸ ธานี สิงหนาท. (2552). คำอธิบายพยานหลักฐานคดีแพ่งและคดีอาญา. หน้า136-137.

ที่กำหนดให้คู่ความต้องยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่าเจ็ดวันมาใช้บังคับได้ มาตรการนี้จึงเป็นการบัญญัติถึงวิธีการยื่นบัญชีระบุพยานสำหรับคดีผู้บริโภคว่าเป็นการเฉพาะ⁶⁹

เมื่อศาลมีคำสั่งให้สืบพยาน ศาลต้องจัดบันทึกพยานให้โดยสอบถามคู่ความฝ่ายที่จะต้องนำพยานมาสืบว่าประสงค์จะอ้างอิงพยานหลักฐานใดแล้วบันทึกไว้ทั้งนี้เพื่อความสะดวก ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีช่วยเหลือในการทำบัญชีระบุพยานให้เรียบร้อย

การยื่นบัญชีระบุพยานนั้นก็แสดงให้เห็นว่าตนมีพยานที่น่าเข้าสืบก็คน มีใครบ้าง และมีพยานเอกสารก็ฉบับ บัญชีระบุพยานจะแสดงไว้ในช่องหมายเหตุด้วยว่าพยานหลักฐานดังกล่าวนี้จะขอให้ศาลออกหมายหรือนำมาสืบพยานได้เอง ถ้าจะให้ศาลออกหมายก็ให้ระบุว่า “หมาย” ถ้าจะนำมาศาลเองก็ระบุว่า “นำ”⁷⁰ ในการจัดทำบัญชีระบุพยานนั้นแบ่งเป็นพยานบุคคล พยานเอกสารและพยานวัตถุ⁷¹ ส่วนการส่งสำเนาเอกสารนั้นเป็นเรื่องสำคัญมากกฎหมายกำหนดให้เป็นหน้าที่ของคู่ความฝ่ายที่รับสำเนาเอกสารจะต้องไปตรวจสอบความถูกต้องแท้จริงของเอกสารนั้น หากเห็นว่าเอกสารนั้นไม่ถูกต้องแท้จริง⁷²

หากคู่ความไม่สามารถตกลงกันได้และคู่ความฝ่ายใดประสงค์จะยื่นคำให้การหรือบัญชีระบุพยาน ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีช่วยเหลือคู่ความ⁷³ ในการจัดทำคำให้การหรือบัญชีระบุพยานดังกล่าวให้เรียบร้อยแล้วรีบทำรายงานเสนอต่อศาลเพื่อออกนั่งพิจารณาในวันนั้น หรือวันนัดพิจารณาอื่นตามที่ศาลเห็นสมควร ซึ่งถือว่าเป็นบทบาทของเจ้าพนักงานคดีในฐานะผู้ช่วยศาลในการแสวงหาข้อเท็จจริงและบางครั้งเจ้าพนักงานคดีก็จะให้คำปรึกษาแก่ผู้บริโภคเกี่ยวกับเรื่องการยื่นบัญชีระบุพยานและการนำส่งเอกสารให้แก่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งอันเป็นการช่วยเหลือแก่ผู้บริโภคที่ไม่มีความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนการปฏิบัติการดังกล่าวนี้ และเป็นการลดปัญหาในเรื่องผลแพ้คดีโดยอาศัยช่องว่างทางเทคนิคของกระบวนการพิจารณา

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าคดีผู้บริโภคได้กำหนดขั้นตอนที่ผ่อนคลายความเคร่งครัดของวิธีพิจารณาคดีแพ่ง โดยให้ศาลสอบถามคู่ความฝ่ายที่จะต้องนำพยานเข้าสืบว่าประสงค์จะอ้างอิงพยานหลักฐานใดแล้วบันทึกไว้ ทำให้เป็นกระบวนการพิจารณาที่ง่าย ๆ และให้ศาลเป็นผู้ดำเนินการได้เอง

⁶⁹ ชาญณรงค์ ปราณจินต์. เล่มเดิม. หน้า 111.

⁷⁰ ยี่งศักดิ์ กฤษณจินดา และ วุฒิพงษ์ เวชยานนท์. (2541). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. หน้า 236.

⁷¹ วินัย หนูโท. (2551). คำอธิบายพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค. หน้า 135.

⁷² ธานี สิงหนาท. เล่มเดิม. หน้า 138.

⁷³ ข้อกำหนดประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 17.

2) การแจ้งประเด็นข้อพิพาทและกำหนดหน้าที่นำสืบก่อนหลัง

มาตรา 32 “ก่อนการสืบพยาน ให้ศาลแจ้งประเด็นข้อพิพาทให้คู่ความทราบและจะกำหนดให้คู่ความฝ่ายใดนำพยานมาสืบก่อนหรือหลังก็ได้”

ตามมาตรา 32 ในเบื้องต้นต้องทำความเข้าใจคำว่า “ประเด็นข้อพิพาท และหน้าที่นำสืบ” โดยต้องพิจารณาจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเป็นหลัก ซึ่งประเด็นข้อพิพาทนี้หมายถึงข้ออ้างหรือข้อเถียงในปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่คู่ความฝ่ายหนึ่งยกขึ้นอ้างในคำคู่ความ และคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งไม่รับ แต่ถ้าปัญหาข้อใดที่คู่ความอีกฝ่ายยกขึ้นอ้างและคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งรับแล้วย่อมไม่เกิดเป็นประเด็นข้อพิพาท⁷⁴ โดยหลักแล้วศาลจะต้องพิจารณาพิพากษาไปตามประเด็นข้อพิพาท จะพิจารณาพิพากษานอกประเด็น เกินประเด็น หรือขาดประเด็นไม่ได้ จึงจําต้องรู้ประเด็นข้อพิพาทก่อน แล้วจึงจะพิจารณาให้สืบพยานหลักฐานและวินิจฉัยชี้ขาดประเด็นได้ นอกจากนี้ ประเด็นข้อพิพาทยังมีความสำคัญในการอุทธรณ์ฎีกา กล่าวคือ ข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายใดถ้าคู่ความไม่ได้ยกขึ้นว่ากล่าวกันมาโดยชอบในศาลชั้นต้นจะต้องห้ามมิให้อุทธรณ์และฎีกา อันเป็นบทตัดสิทธิในการอุทธรณ์ฎีกา ซึ่งข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายใดถ้าคู่ความไม่ได้ยกขึ้นว่ากล่าวกันมาโดยชอบในศาลชั้นต้น หมายถึงข้อที่เป็นประเด็นข้อพิพาทในศาลชั้นต้นนั่นเอง ข้อใดที่ไม่เป็นประเด็นข้อพิพาทในศาลชั้นต้นก็มีข้อที่คู่ความได้ยกขึ้นว่ากล่าวกันมาโดยชอบในศาลชั้นต้น จึงยกขึ้นอุทธรณ์ในข้อนั้นไม่ได้⁷⁵ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าในเรื่องประเด็นข้อพิพาทเป็นเรื่องสำคัญที่มีผลต่อการแพ้ชนะคดีได้

ส่วนหน้าที่นำสืบ (Burden to adducing evidence) คือ ในคดีพิพาทในเรื่องหนึ่งๆ เมื่อได้มีการกำหนดประเด็นข้อพิพาทขึ้นแล้ว คู่ความเหล่านั้นย่อมต้องนำสืบประเด็นต่างๆ เหล่านั้นเพื่อให้ศาลเห็นว่าสิ่งที่ตนอ้างนั้นเชื่อได้เพียงใด โดยในเรื่องนำสืบนั้นสำหรับวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคได้มีการกำหนดไว้ในมาตรา 32 มีหลักว่า หน้าที่นำสืบนั้นเป็นกรณีที่ศาลมีหน้าที่จะต้องกำหนดให้คู่ความนำสืบพยานว่าฝ่ายใดมีภาระนำสืบในประเด็นใดบ้างหากคู่ความที่มีหน้าที่นำสืบไม่สามารถนำสืบได้ก็จะมีผลแพ้คดีในประเด็นดังกล่าว⁷⁶ หน้าที่นำสืบตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84/1 บัญญัติไว้ว่า ผู้ใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงเพื่อสนับสนุนคำคู่ความของตน ให้คู่ความฝ่ายนั้นมีภาระการพิสูจน์ข้อเท็จจริงนั้น ซึ่งหากคู่ความฝ่ายใดมีหน้าที่นำสืบพิสูจน์ข้อเท็จจริงใด ถ้าไม่นำสืบตามหน้าที่หรือนำสืบไม่ได้ตามมาตรฐานการพิสูจน์ในเรื่องนั้น คู่ความฝ่ายที่มีหน้าที่นำสืบจะต้องเป็นฝ่ายแพ้ในประเด็นดังกล่าว

⁷⁴ ชานี สิงหนาท. เล่มเดิม. หน้า 36.

⁷⁵ จรัญ ภักดีธนากุล. (2549). กฎหมายลักษณะพยาน. หน้า 161-162.

⁷⁶ สมชาย รัตนเชื้อสกุล. (2544). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. หน้า 85.

ในเรื่องภาระการพิสูจน์แต่เดิมที่ถ้าหากผู้บริโภคร้องผู้ประกอบธุรกิจภาระการพิสูจน์ก็จะตกแก่ผู้บริโภค และถ้าผู้บริโภคไม่นำสืบตามหน้าที่หรือนำสืบไม่ได้ตามมาตรฐานการพิสูจน์ในเรื่องนั้น ผู้บริโภคที่มีหน้าที่นำสืบจะต้องเป็นฝ่ายแพ้ในประเด็นดังกล่าว ซึ่งเป็นการยากที่ฝ่ายผู้บริโภคจะพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงนั้น ดังนั้น กฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคได้วางหลักกฎหมายไว้ลักษณะพิเศษขึ้นในมาตรา 29 กล่าวคือ ประเด็นข้อพิพาทใดจำเป็นต้องพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับการผลิต การประกอบ การออกแบบ หรือส่วนผสมของสินค้า การให้บริการ หรือการดำเนินการใดๆ ซึ่งศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงดังกล่าวอยู่ในความรู้เห็น โดยเฉพาะของกลุ่มความฝ่ายที่เป็นผู้ประกอบธุรกิจให้ภาระการพิสูจน์ดังกล่าวตกอยู่กับกลุ่มความฝ่ายที่เป็นผู้ประกอบธุรกิจ ถ้าผู้ประกอบการไม่นำสืบตามหน้าที่หรือนำสืบไม่ได้ตามมาตรฐานการพิสูจน์ในเรื่องนั้น ผู้ประกอบการที่มีหน้าที่นำสืบจะต้องเป็นฝ่ายแพ้ในประเด็นดังกล่าว จึงเห็นได้ชัดว่ากฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคดังกล่าวนี้ได้ออกแบบวิธีพิจารณาเพื่อให้ผู้บริโภคสามารถที่จะต่อสู้กับผู้ประกอบธุรกิจได้ง่ายมากขึ้น

ในเรื่องของการกำหนดประเด็นข้อพิพาทและลำดับการสืบพยานตามมาตรา 32 นี้ บัญญัติขึ้นมาเนื่องจากว่า กรณีที่กลุ่มความบางฝ่ายไม่มีทนายความช่วยเหลือจึงกำหนดหน้าที่ให้ศาลแจ้งให้กลุ่มความแต่ละฝ่ายทราบถึงภาระหน้าที่ในการสืบ และให้ศาลแจ้งลำดับก่อนหลังในการนำพยานเข้าสืบ เพื่อมิให้เกิดการแพ้ชนะกันเพราะเหตุที่กลุ่มความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ทราบว่าตนเองมีหน้าที่พิสูจน์ในข้อเท็จจริงใดหรือเข้าใจผิดพลาดในเรื่องภาระการพิสูจน์

3) การนั่งพิจารณาของศาล

“มาตรา 35 การนั่งพิจารณาสืบพยาน ให้ศาลนั่งพิจารณาคดีติดต่อกันไปโดยไม่เลื่อนคดีจนกว่าจะเสร็จการพิจารณา เว้นแต่มีเหตุจำเป็นอันมิอาจก้าวล่วงเสียได้ ศาลจะมีคำสั่งเลื่อนได้ครั้งละไม่เกินสิบห้าวัน”

ในการนั่งพิจารณาและสืบพยานนั้นจำต้องเข้าใจความหมายก่อนว่าการนั่งพิจารณาและการสืบพยานคืออะไร ถ้าหากพิจารณาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาคดีแพ่ง มาตรา 1 “การนั่งพิจารณา” หมายความว่า การที่ศาลออกนั่งเกี่ยวกับการพิจารณาคดี เช่น ชี้สองสถาน สืบพยาน ทำการไต่สวน ฟังคำขอต่างๆ และฟังคำแถลงการณ์ด้วย

จะเห็นได้ว่ากฎหมายกำหนดให้การนั่งพิจารณา หมายถึง การที่ศาลออกนั่งเกี่ยวกับการพิจารณาคดี และสำหรับการสืบพยานคดีผู้บริโภคเป็นไปอย่างต่อเนื่องโดยไม่มีกรณีเลื่อนคดีซึ่งศาลอาจจะมีการสืบพยานในทันที สำหรับกรณีที่กลุ่มความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งขาดนัด หรือศาลอาจจะมีการกำหนดนัดพิจารณาขึ้นอีกครั้งก็ได้ ในทางปฏิบัติย่อมเป็นการยากที่จะกระทำติดต่อกันตลอดไป

จนคดีเสร็จเพราะคดีความในศาลมีจำนวนมาก และการจะพิจารณาคดีให้ต่อเนื่องกันจึงเป็นการยาก ดังนั้น จึงมีข้อยกเว้นให้ศาลสามารถเลื่อนการนั่งพิจารณาได้⁷⁷

การเลื่อนคดีผู้บริโภคนั้นมีความแตกต่างจากการเลื่อนคดีแพ่งทั่วไป ประการแรก การเลื่อนคดีในคดีผู้บริโภคตามมาตรา 35 นั้น ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ให้ศาลอนุญาตให้เลื่อนได้ในกรณีมีเหตุจำเป็นอันมิอาจก้าวล่วงเสียได้เท่านั้น แต่คดีแพ่งทั่วไปที่ศาลจะอนุญาตให้เลื่อนคดีต้องปรากฏข้อเท็จจริงว่า เป็นกรณีที่มีเหตุจำเป็นอันมิอาจก้าวล่วงเสียได้และหากศาลไม่อนุญาตจะทำให้เสียความยุติธรรมได้ ประการที่สอง การเลื่อนคดีแพ่งอื่นๆ กฎหมายมิได้กำหนดกรอบเวลาไว้ซึ่งทำให้ศาลอาจจะมีคำสั่งอนุญาตให้เลื่อนคดีเป็นระยะเวลานานเท่าใดก็ได้ แต่การเลื่อนคดีในคดีผู้บริโภคกฎหมายได้กำหนดกรอบระยะเวลาไว้ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้เลื่อนคดีได้ครั้งละไม่เกินสิบห้าวัน แต่ระยะเวลาตามมาตรา 35 นี้ เป็นระยะเวลาที่กฎหมายในมาตรา 14 ได้กำหนดไว้ว่า ในกรณีที่ศาลเห็นสมควรหรือเมื่อคู่ความร้องขอต่อศาลยอมมีอำนาจสั่งให้ยื่นหรือขยายตามความสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าคดีผู้บริโภคได้กำหนดให้ศาลมีบทบาทสำคัญในการควบคุมกระบวนการพิจารณา ให้มีการพิจารณาคดีติดต่อกันไปโดยไม่เลื่อนคดีจนกว่าจะเสร็จการพิจารณา เว้นแต่มีเหตุจำเป็นอันมิอาจก้าวล่วงเสียได้ ศาลจะมีคำสั่งเลื่อนได้ครั้งละไม่เกินสิบห้าวัน โดยเป็นการป้องกันมิให้คู่ความประวิงคดีให้ชักช้า เนื่องจากโดยปกติแล้วหากเป็นในคดีแพ่งทั่วไปที่ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งนั้น ทนายความในคดีมักจะใช้การประวิงคดีหรือการเลื่อนเพื่อให้การดำเนินคดีชักช้าอันถือว่าเป็นการใช้เทคนิคในทางกฎหมาย⁷⁸ ที่จะทำให้การดำเนินคดีนั้นช้าขึ้นกว่าเดิม ในคดีผู้บริโภคศาลจึงมีบทบาทสำคัญในการควบคุมกระบวนการพิจารณาโดยมิให้คู่ความใช้การเลื่อนคดีเพื่อทำให้การดำเนินคดีล่าช้า และไม่ให้คู่ความเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในควบคุมกระบวนการพิจารณา

4) การสืบพยานของศาล

จะเห็นได้ว่าคดีผู้บริโภคเป็นคดีแพ่งประเภทหนึ่งซึ่งอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาในศาลยุติธรรม ซึ่งในคดีแพ่งทั่วไปในการสืบพยานนั้น คู่ความหรือทนายความจะเป็นผู้ทำหน้าที่ในการซักพยานเอง อันมีลักษณะที่แตกต่างจากคดีผู้บริโภคที่ให้ศาลเป็นผู้ซักถามพยาน และในคดีแพ่งศาลจะรับฟังพยานที่คู่ความได้ยื่นบัญชีระบุพยานและนำส่งให้แก่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งแล้วเท่านั้น เว้นแต่ถ้าศาลเห็นว่าเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมเป็นการจำเป็นที่จะต้องนำ

⁷⁷ ปิติกุล จีระมงคลพาณิชย์. (2544). คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งภาค 1- ภาค 2. หน้า199.

⁷⁸ วรรณชัย บุญบำรุง, ธนกร วรปรัชญกุล และศิริพันธ์ พลรบ. (2548). หลักและทฤษฎีกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. หน้า 27.

พยานหลักฐานอื่นมาสืบเพิ่มเติมศาลจึงจะรับฟังพยานหลักฐานที่ไม่ได้ยื่นบัญชีระบุพยานและนำส่งให้แก่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง ในการนี้ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้เจ้าพนักงานคดีตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานที่จำเป็นแล้วรายงานให้ศาลทราบอันถือว่าเป็นข้อแตกต่างระหว่างคดีแพ่งทั่วไปกับคดีผู้บริโภค

ลักษณะคดีผู้บริโภคในทางปฏิบัติก่อนจะมีการสืบพยานหลักฐานกันนั้นจะต้องมีการกำหนดวันนัดพิจารณาก่อน หากในวันนัดพิจารณา คู่ความฝ่ายใดไม่มาศาล ไม่ว่าจะในวันนัดพิจารณาครั้งแรกหรือวันนัดพิจารณาที่เลื่อนออกไป ศาลจะดำเนินกระบวนการพิจารณาในวันนัดพิจารณาคดีผู้บริโภคดังต่อไปนี้

(1) หากโจทก์ไม่มาศาลในวันนัดพิจารณา โดยไม่ได้รับอนุญาตจากศาลให้เลื่อนคดี ไม่ว่าจะจำเลยจะมาศาลหรือไม่กฎหมายให้ถือว่าโจทก์ไม่ประสงค์จะดำเนินคดีต่อให้ศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดีนั้น โดยให้ถือว่าโจทก์ขาดนัดพิจารณา

(2) หากจำเลยไม่มาศาลในวันนัดพิจารณาและไม่ให้การ กฎหมายให้ถือว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ จำเลยมีสิทธิเพียงถามค้านพยานโจทก์ที่ยังสืบพยานไม่สำเร็จบริบูรณ์ในขณะที่ตนมาศาล แต่จะนำเสนอพยานหลักฐานของตนไม่ได้

(3) หากจำเลยคนใดยื่นคำให้การแล้ว แต่ไม่มาศาลในวันนัดพิจารณา กฎหมายให้ถือว่าจำเลยขาดนัดพิจารณา และให้ศาลชี้ขาดตัดสินคดีนั้นไปฝ่ายเดียว โดยห้ามไม่ให้ศาลอนุญาตให้จำเลยนำพยานเข้าสืบหากจำเลยมาศาลเมื่อพ้นเวลาที่จะนำพยานของตนเข้าสืบแล้ว และห้ามไม่ให้ศาลยอมให้จำเลยคัดค้านพยานหลักฐานของโจทก์ที่สืบไปแล้วด้วยการถามค้าน คัดค้านการระบุเอกสารของโจทก์ คัดค้านคำขอที่ให้ไปทำการตรวจหรือให้ตั้งผู้เชี่ยวชาญของศาลแต่หากโจทก์นำพยานหลักฐานเข้าสืบไม่บริบูรณ์ ให้ศาลอนุญาตให้จำเลยหักล้างได้แต่เฉพาะพยานหลักฐานที่นำสืบภายหลังที่ตนมาศาล

ในวันนัดพิจารณา เมื่อโจทก์และจำเลยมาพร้อมกันแล้ว ศาลจะดำเนินกระบวนการพิจารณาดังต่อไปนี้

(1) ศาลจะให้เจ้าพนักงานคดีไต่ถามคดี ในกรณีที่มีเหตุสมควรศาลจะแต่งตั้งผู้ประนอมประจำศาลทำหน้าที่ไต่ถามคดีแทน

(2) หากคู่ความไม่สามารถตกลงกันได้ และคู่ความฝ่ายใดประสงค์จะยื่นคำให้การหรือบัญชีระบุพยานศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีช่วยเหลือคู่ความฝ่ายนั้นในการจัดทำคำให้การ หรือบัญชีระบุพยาน

(3) จำเลยจะยื่นคำให้การเป็นหนังสือด้วยตนเองในวันนัดพิจารณาหรือก่อนวันนัดพิจารณาก็ได้⁷⁹

เมื่อผ่านขั้นตอนกระบวนการก่อนการพิจารณาแล้ว ศาลจะกำหนดวันนัดพิจารณาเพื่อสืบพยานของกลุ่มความฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลย โดยพยานหลักฐานที่จะนำมาใช้วินิจฉัยชี้ขาดในปัญหาข้อเท็จจริงนั้นต้องเป็นพยานหลักฐานในสำนวนคดีเรื่องนั้น พยานหลักฐานในสำนวนหมายถึงพยานหลักฐานที่ผ่านกระบวนการยื่นบัญชีระบุพยานและสำเนาให้แก่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเป็นพยานหลักฐานที่มีได้ต้องห้ามมิให้รับฟัง ศาลจึงจะสามารถรับฟังพยานหลักฐานเช่นนั้นได้⁸⁰ และนอกจากที่กล่าวมานี้ถือได้ว่าเป็นพยานหลักฐานของกลุ่มความที่นำสืบเข้ามาในคดีแต่มีพยานหลักฐานที่สามารถรับฟังได้คือพยานหลักฐานของศาล (กล่าวคือ เป็นกรณีที่กฎหมายให้อำนาจศาลเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควร ซึ่งพยานหลักฐานดังกล่าวถือเป็นพยานหลักฐานในสำนวนคดีที่ศาลสามารถนำมาวินิจฉัยชี้ขาดพิพากษาได้)

ในคดีผู้บริโภคได้วางหลักไว้ในมาตรา 33 และมาตรา 36 ดังนี้

“มาตรา 33 เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมในอันที่จะให้ได้ความแจ้งชัดในข้อเท็จจริงแห่งคดี ให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควร ในการนี้ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้เจ้าพนักงานคดีตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานที่จำเป็นแล้วรายงานให้ศาลทราบรวมทั้งมีอำนาจเรียกสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค หน่วยงาน หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้ข้อมูลหรือให้จัดส่งพยานหลักฐานเพื่อประกอบการพิจารณาได้

พยานหลักฐานที่ได้มาตามวรรคหนึ่งต้องให้คู่ความทุกฝ่ายทราบและไม่ตัดสิทธิคู่ความในอันที่จะโต้แย้งพยานหลักฐานดังกล่าว”

“มาตรา 36 ศาลอาจขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษาคดีได้ แต่ต้องให้คู่ความทุกฝ่ายทราบและให้โอกาสคู่ความตามสมควรอันที่จะขอให้เรียกผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญฝ่ายตนมาให้ความเห็นโต้แย้งหรือเพิ่มเติมความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญดังกล่าว”

จากบทบัญญัติดังกล่าวศาลมีอำนาจเกี่ยวกับการสืบพยานอยู่สองประการ ดังนี้

ประการแรก ให้อำนาจศาลมีอำนาจเรียกพยานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควร และในการนี้กฎหมายได้มอบเครื่องมือ เพื่อให้ศาลเรียกพยานมาสืบเองโดยกำหนดให้เจ้าพนักงานคดีซึ่งถือว่าเป็นเครื่องมือของศาลในการตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานเท่าที่จำเป็นแล้วรายงานให้ศาลทราบ โดยที่เจ้าพนักงานคดีจะปฏิบัติหน้าที่ตามคำสั่งศาล โดยในกรณีที่

⁷⁹ ประทีป อ่าวจิตรกุล. (2551). การดำเนินคดีตามกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค. หน้า 227-228.

⁸⁰ ธาณี สิงหนาท. เล่มเดิม. หน้า 5.

ศาลเห็นว่ามีความจำเป็นเพื่อให้ได้ความแจ่มชัดในข้อเท็จจริงแห่งคดี ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีดำเนินการเพื่อให้มีการตรวจสอบพยานหลักฐานอันเป็นประเด็นแห่งคดี การตรวจสอบกระบวนการผลิตสินค้าหรือบริการ การตรวจพิสูจน์สินค้าหรือความเสียหาย อันเกิดจากการบริโภคสินค้าหรือบริการ หรือตรวจสอบรายละเอียดเกี่ยวกับทรัพย์สินหนี้สิน ทุนจดทะเบียน รายได้ รายชื่อหุ้นส่วน ผู้ถือหุ้น หุ้น หรือกรรมการของผู้ประกอบธุรกิจ หรือเรียกหน่วยงานหรือบุคคลใดมาให้ข้อมูลหรือจัดส่งพยานหลักฐาน หรือตรวจสอบข้อเท็จจริงอื่นใด เพื่อประโยชน์แก่การพิจารณาพิพากษาคดี

ในการปฏิบัติหน้าที่ตามที่กล่าวไว้แล้วข้างต้นนั้น เจ้าพนักงานคดีอาจประสานงานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อขอให้ตรวจพิสูจน์หรือขอข้อมูลที่จำเป็น หรือมีหนังสือเรียกบุคคลใดบุคคลหนึ่งมาให้ข้อมูลหรือจัดส่งเอกสารมาเพื่อประกอบการดำเนินการ แล้วจัดทำรายงานเสนอต่อศาล โดยอาจระบุถึงพยานหลักฐานที่ศาลสมควรเรียกมาสืบเพิ่มเติมตามมาตรา 33 หรือผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญที่ศาลสมควรรับฟังความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษามาตรา 36 นั้น ก็เพื่อให้คู่ความมีโอกาสโต้แย้งพยานหลักฐานหรือเรียกผู้เชี่ยวชาญฝ่ายตนมาให้ความเห็นโต้แย้งได้ โดยศาลจะให้มูลที่ได้จากรายงานของเจ้าพนักงานคดี เพื่อประกอบเป็นแนวทางในการซักถามต่อไปและยังถือได้ว่าเป็นการอำนวยความสะดวกแก่ศาลอีกด้วย

ประการที่สอง ศาลอาจขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษาคดีได้ ผู้ทรงคุณวุฒิในมาตรา 36 หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ในด้านต่างๆ ที่ได้มาจากการศึกษาและเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป ส่วนผู้เชี่ยวชาญ หมายถึง ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญพิเศษในเรื่องหนึ่งเรื่องใดเหนือบุคคลทั่วไปซึ่งอาจเกิดจากประสบการณ์การทำงานหรือเกิดจากการศึกษาก็ได้

ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญมีหน้าที่มาให้ความเห็นต่อศาล โดยมิได้เป็นการมาเบิกความต่อศาลที่จะทำให้คู่ความทุกฝ่ายสามารถซักถามเหมือนพยานบุคคลโดยทั่วไปได้ เพราะกฎหมายระบุไว้ว่า ศาลอาจขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษาคดีได้ ดังนั้น ศาลอาจอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้คู่ความซักถามผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญเหล่านี้ก็ได้ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญที่ได้มาให้ความเห็นตามมาตรานี้มีสิทธิได้รับค่าป่วยการ ค่าพาหนะเดินทางตามระเบียบที่กำหนดโดยคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม พยานหลักฐานที่ได้มาจากกรณีข้างต้นนี้จะต้องให้คู่ความทุกฝ่ายทราบและคู่ความมีสิทธิที่จะโต้แย้งพยานหลักฐานดังกล่าวได้

ดังนั้น จากที่กล่าวมาจึงเห็นได้ว่า กฎหมายได้กำหนดให้อำนาจแก่ศาลไว้อย่างมาก โดยให้ศาลมีอำนาจในการเรียกพยานมาสืบได้เอง แต่ในทางปฏิบัติศาลมักไม่ใช้อำนาจนี้ในการ

ดำเนินคดีผู้บริโภคนและหากศาลจะเรียกพยานเข้ามาสืบเองก็แต่เฉพาะกรณีที่ไม่มีคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งคัดค้านเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากศาลเกรงว่าจะถูกคู่ความคัดค้านว่าศาลวางตนไม่เป็นกลางศาลจึงปล่อยให้คู่ความนำพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์หักล้างข้อเท็จจริงกันเอง

5) วิธีการซักถามพยานของศาล

ในการพิจารณาคดีของศาลนั้น ศาลจะกำหนดให้มีวันสืบพยาน โดยคู่ความมีหน้าที่นำพยานมาสืบตามบัญชีระบุพยานที่ได้ยื่นไว้และในวิธีการซักถามพยานได้มีขั้นตอนดังต่อไปนี้ คือ ในห้องพิจารณาคดีของศาลจะมีผู้พิพากษานั่งบนบัลลังก์โดยผู้พิพากษาจะนั่งบนเก้าอี้ที่มีพนักสูง โดยมีคู่ความอยู่ด้านล่างซึ่งทางฝ่ายโจทก์นั่งด้านขวาของบัลลังก์ ฝ่ายจำเลยอยู่ด้านซ้าย ศาลจะถามคู่ความที่จะนำพยานเข้าสืบในคดีนั้นว่า มีพยานมาหรือไม่ มาพร้อมที่สืบหรือไม่ หากพยานมาไม่พร้อม ศาลจะถามคู่ความอีกฝ่ายว่าจะคัดค้านหรือไม่หากจะสืบไปก่อน หากคู่ความได้โต้แย้งกัน ศาลจะชี้ขาดว่าจะให้สืบพยานหรือไม่ เมื่อพร้อมที่จะทำการสืบแล้วศาลจะสั่งให้ทำการสืบพยาน เสมียนหน้าบัลลังก์ก็จะเรียกพยาน หรือนำพยานเข้ามาในคอกพยาน (Witness box) ซึ่งอยู่กลางห้องพิจารณาระหว่างโจทก์และจำเลย เสมียนหน้าบัลลังก์ก็จะจัดให้พยานสาบานตน หรือปฏิญาณตัว ต่อจากนั้นศาลก็จะซักถามพยาน กล่าวคือ แจ้งให้พยานทราบประเด็นข้อเท็จจริงซึ่งต้องการสืบแล้วให้พยานเบิกความในข้อนั้นๆ โดยวิธีเล่าเรื่องตามลำพัง หรือโดยวิธีตอบคำถามของศาล⁸¹

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคได้วางหลักในเรื่องการสืบพยานไว้ในมาตรา 34 ดังนี้

“มาตรา 34 ในการสืบพยานไม่ว่าจะเป็นพยานที่คู่ความฝ่ายใดอ้างหรือที่ศาลเรียกมาเอง ให้ศาลเป็นผู้ซักถามพยาน คู่ความหรือทนายความซักถามพยานได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาล

ให้ศาลมีอำนาจซักถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใดๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดี แม้จะไม่มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นอ้างก็ตาม”

นายชาญณรงค์ ปราณจิตต์ ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ได้อธิบายไว้ว่า มาตรา 34 เป็นการให้อำนาจศาลเป็นผู้ซักถามพยานบุคคลที่มาเบิกความ มิใช่ให้คู่ความหรือทนายความเป็นผู้ซักถามพยานดังเช่นคดีแพ่งทั่วไป ทั้งนี้เพื่อให้คู่ความที่ไม่มีทนายความไม่เสียเปรียบในการซักถามพยานบุคคลที่มาเบิกความ ซึ่งการที่ศาลจะซักถามพยานเองได้นั้นจะต้องมีการเตรียมความพร้อม โดยองค์คณะผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีจะต้องทราบล่วงหน้าว่าพยานที่จะมาเบิกความนั้นจะมาเบิกความเรื่องใดและควรจะซักถามพยานอย่างไร ซึ่งระเบียบที่ประชุมใหญ่ประธานศาลฎีกาข้อ 18 ได้กำหนดว่า ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีสอบถามข้อเท็จจริงเบื้องต้นจากคู่ความแล้วจัดทำรายงานสรุปข้อเท็จจริงและประเด็นของพิพาทเสนอต่อศาลก่อนที่จะมีการสืบพยาน

⁸¹ ยิงศักดิ์ กฤษณจินดา และ วุฒิพงษ์ เวชยานนท์. เล่มเดิม. หน้า 376.

เพื่อให้เป็นข้อมูลเบื้องต้นแก่องค์กรคณะผู้พิพากษาที่จะสืบพยาน นอกจากนี้ศาลอาจสอบถามข้อเท็จจริงเพิ่มเติมจากคู่ความแต่ละปากที่มาเบิกความต่อศาล แต่อย่างไรก็ตาม คู่ความหรือทนายความก็อาจมีโอกาสดังกล่าวพยานได้ โดยได้รับอนุญาตจากศาล⁸²

มาตรา 34 นี้เป็นการใช้ระบบไต่สวนที่ให้ศาลมีอำนาจแสวงหาพยานหลักฐานได้เองหรือแสวงหาพยานหลักฐานโดยเจ้าพนักงานคดีซึ่งถือว่าเป็นพนักงานของศาลและศาลจะเป็นผู้ซักถามพยานเอง คู่ความทนายความจะถามได้ก็ต่อเมื่อศาลอนุญาตเท่านั้น ซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากการซักถามพยานตามคดีแพ่งทั่วไป กล่าวคือ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 117 และมาตรา 118 ได้บัญญัติวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการซักถามพยานใน “ระบบกล่าวหา” ไว้ ดังนี้

“มาตรา 117 คู่ความฝ่ายที่อ้างพยานชอบที่จะตั้งข้อซักถามพยานได้ในทันทีที่พยานได้สาบานตนและแสดงตนตามมาตรา 112 และ 116 แล้ว หรือถ้าศาลเป็นผู้ซักถามพยานก่อน ก็ให้คู่ความสามารถซักถามได้ต่อเมื่อศาลได้ซักถามเสร็จแล้ว

เมื่อคู่ความฝ่ายที่อ้างพยานได้ซักถามพยานเสร็จแล้ว คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งชอบที่จะซักถามพยานนั้นได้

เมื่อได้ถามค้ำพยานเสร็จแล้ว คู่ความฝ่ายที่อ้างพยานชอบที่จะถามดิงได้

เมื่อได้ถามดิงพยานเสร็จแล้ว ห้ามมิให้คู่ความใดซักถามพยานอีก เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากศาล ถ้าคู่ความฝ่ายใดได้รับอนุญาตให้ถามพยานได้ดังกล่าวนี้ คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งย่อมถามค้ำพยานได้อีกในข้อที่เกี่ยวกับคำถามนั้น

คู่ความที่ระบุพยานคนใดไว้ จะไม่ติดใจสืบพยานคนนั้นก็ ได้ ในเมื่อพยานคนนั้นยังมีได้เบิกความตามข้อถามของศาล หรือของคู่ความฝ่ายที่อ้าง แต่ถ้าพยานได้เริ่มเบิกความแล้ว พยานอาจถูกถามค้ำหรือถามดิงได้

ถ้าพยานเบิกความเป็นปรปักษ์แก่คู่ความที่อ้างตนมา คู่ความฝ่ายนั้นอาจขออนุญาตต่อศาลเพื่อซักถามพยานนั้นเสมือนหนึ่งพยานนั้นเป็นพยานซึ่งคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งอ้างมา

การซักถามพยานก็ดี การซักค้ำพยานก็ดี การถามดิงพยานก็ดี ถ้าคู่ความคนใดได้ตั้งทนายความไว้หลายคน ให้ทนายความคนเดียวเป็นผู้ถาม เว้นแต่ศาลจะเห็นสมควรเป็นอย่างอื่น”

“มาตรา 118 ในการที่คู่ความฝ่ายที่อ้างพยานจะซักถามพยานก็ดี หรือจะถามดิงพยานก็ดี ห้ามมิให้คู่ความฝ่ายนั้นใช้คำถามนำ เว้นแต่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งยินยอมหรือได้รับอนุญาตจากศาล ใช้คำถามอื่นใดนอกจากคำถามที่เกี่ยวกับคำถามเบิกความตอบคำถามค้ำ

⁸² ชาญณรงค์ ปราณจินต์. เล่มเดิม. หน้า 113-114.

ไม่ว่ากรณีใดๆ ห้ามไม่ให้คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถามพยานด้วย

(1) คำถามอันไม่เกี่ยวกับประเด็นแห่งคดี

(2) คำถามที่อาจทำให้พยาน หรือคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งหรือบุคคลภายนอกต้องรับโทษทางอาญา หรือคำถามที่เป็นหมิ่นประมาทพยาน เว้นแต่คำถามเช่นนั้นเป็นข้อสาระสำคัญในอันที่จะชี้ขาดข้อพิพาท

ถ้าคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถามพยานฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต่อบทบัญญัติแห่งมาตรานี้ เมื่อศาลเห็นสมควร หรือเมื่อคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งร้องคัดค้าน ศาลมีอำนาจที่จะชี้ขาดว่าควรให้ใช้คำถามนั้นหรือไม่ ในกรณีเช่นนี้ ถ้าคู่ความฝ่ายที่เกี่ยวข้องคัดค้านคำชี้ขาดของศาล ก่อนที่ศาลจะดำเนินคดีต่อไป ให้ศาลจดไว้ในรายงานซึ่งคำถามและข้อคัดค้านส่วนเหตุที่คู่ความคัดค้านยกขึ้นอ้างนั้น ให้ศาลใช้ดุลพินิจจดลงไว้ในรายงาน หรือกำหนดให้คู่ความฝ่ายนั้นยื่นคำแถลงเป็นหนังสือเพื่อรวมไว้ในสำนวน”

หลักเกณฑ์และวิธีการซักถามพยานตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 117 และมาตรา 118 จะเห็นได้ว่าวิธีการซักถามพยานนั้น ล้วนแต่เป็นเทคนิควิธีการตามกฎหมายที่ยุ่งยากซับซ้อน ยากแก่การที่ผู้บริ โภคจะดำเนินการด้วยตนเองได้ ประกอบกับพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริ โภค พ.ศ. 2551 ได้เปลี่ยนแปลงจากระบบของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งซึ่งถูกออกแบบเป็นระบบที่ค่อนข้างไปในระบบกล่าวหามาเป็นระบบที่ค่อนข้างไปในระบบไต่สวนที่ให้ศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริงด้วยตนเองด้วยมากกว่าที่จะเป็นภาระหน้าที่ของคู่ความ

ในคดีผู้บริ โภคเป็นกรณีที่กฎหมายกำหนดให้ศาลถามพยานเองแต่ในทางปฏิบัติศาลมักไม่เริ่มถามพยานก่อนเพราะศาลย่อมไม่อาจทราบได้ว่าพยานได้รู้เห็นข้อเท็จจริงใดบ้าง ย่อมเป็นการไม่สะดวกที่จะถาม และศาลเกรงว่าหากศาลซักถามพยานเองอาจทำให้คู่ความเกิดความรู้สึกว่าศาลมีความลำเอียง มีความสงสัยหรือความไม่สบายใจ ดังนั้น ศาลคดีผู้บริ โภคจึงให้คู่ความซักถามและถามพยานไปทีละียว⁸³ ดังที่ใช้และปฏิบัติกันไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความที่ได้กล่าวไว้แล้วนั้น

6) การเรียกพยานหลักฐานมาสืบเพิ่มเติมและเรียกพยานที่สืบแล้วมาสืบใหม่

โดยหลักเมื่อทำการสืบพยานหลักฐานสิ้นสุดลงแล้วศาลจะต้องทำคำพิพากษาหรือคำสั่งวินิจฉัยชี้ขาดตามพยานหลักฐานในสำนวน แต่ในวิธีพิจารณาคดีผู้บริ โภคได้วางหลักให้อำนาจศาลสามารถเรียกพยานหลักฐานมาสืบเพิ่มเติมหรือเรียกพยานหลักฐานที่สืบแล้วมาสืบใหม่ แม้ว่าการพิจารณาคดีจะได้สิ้นสุดไปแล้วก็ตามซึ่งเป็นหลักการเดียวกับประมวลกฎหมายวิธี

⁸³ เข็มชัย ชุตินวงศ์. (2551). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. หน้า 168-169.

พิจารณาความแพ่ง มาตรา 86 และ มาตรา 119 โดยในเรื่องหลักการดังกล่าวนี้ ได้มีการกล่าวในมาตรา 37 ว่า “เมื่อได้สืบพยานหลักฐานตามที่จำเป็นและคู่ความได้แถลงการณ์ให้ถือว่าการพิจารณาเป็นอันสิ้นสุดและให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งโดยเร็ว แต่ตราใดที่ยังมิได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่ง หากศาลเห็นว่าเป็นการจำเป็นที่จะต้องนำพยานหลักฐานมาสืบเพิ่มเติมเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมให้ศาลทำการสืบพยานหลักฐานต่อไปได้ ซึ่งอาจรวมทั้งการเรียกพยานที่สืบแล้วมาสืบใหม่ด้วย โดยไม่ต้องมีฝ่ายใดร้องขอ”

กระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับวิธีการสืบพยานของศาลในคดีผู้บริโภคนั้น แม้กฎหมายจะบัญญัติขึ้นตอนไว้ในมาตรา 31 และมาตรา 32 ให้ศาลสอบถามคู่ความฝ่ายที่จะต้องนำพยานเข้าสืบว่า ประสงค์จะอ้างอิงพยานหลักฐานใดแล้วบันทึกไว้หรือสั่งให้คู่ความจัดทำบัญชีระบุพยานมาขึ้นต่อศาล อีกทั้งก่อนสืบพยาน ให้ศาลแจ้งประเด็น ข้อพิพาท ภาระการพิสูจน์กับกำหนดให้คู่ความฝ่ายใดนำพยานมาสืบก่อนหรือหลัง แต่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ก็ได้บัญญัติให้อำนาจศาลที่จะค้นหาความจริงด้วยตนเองในระบบได้สวนได้ แม้การพิจารณาเป็นอันสิ้นสุดลงแล้ว แต่หากตราใดที่ศาลยังมิได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่ง และศาลเห็นว่าเป็นการจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม

3.1.3 บทบาทอื่นของศาลในคดีผู้บริโภค

1) อำนาจศาลในการกล่าวสงวนสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่งไว้ในคำพิพากษา

คำพิพากษาหรือคำสั่งในคดีแพ่งอื่นๆ ที่มีใช้ “คดีผู้บริโภค” นั้น หากมิได้มีกฎหมายกำหนดให้ศาลมีอำนาจที่จะพิพากษาแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ในภายหลัง ศาลย่อมไม่อาจพิพากษาหรือสั่งการแก้ไขได้ เว้นแต่กรณีการแก้ไขข้อผิดพลาดเล็กน้อยหรือข้อผิดพลาดเล็กน้อยอื่นๆ หรือเป็นการกลับหรือแก้ไข โดยคำพิพากษาของศาลที่สูงกว่า อันได้แก่ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา แล้วแต่กรณี ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 143 แต่ในคดีผู้บริโภคนั้น ในมาตรา 40 วางหลักว่า “ในกรณีที่ความเสียหายเกิดแก่ร่างกาย สุขภาพ หรืออนามัยและในเวลาพิพากษาคดีเป็นการพ้นวิสัยหยั่งรู้ได้แน่ว่าความเสียหายนั้นมีแท้จริงเพียงใด ศาลอาจกล่าวในคำพิพากษาหรือคำสั่งว่ายังสงวนไว้ซึ่งสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นอีกภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด ทั้งนี้ ต้องไม่เกินสิบปีนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง แต่ก่อนการแก้ไขต้องให้โอกาสคู่ความอีกฝ่ายที่จะคัดค้าน”⁸⁴ เนื่องจากเป็นการพ้นวิสัยที่ศาลจะหยั่งรู้ได้แน่ว่าความเสียหายคือความเสียหายนั้นมีแท้จริงเพียงใด โดยเฉพาะคดีแพ่งตามกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย ความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ร่างกาย สุขภาพหรืออนามัย อาจจะค่อยๆ สะสมอยู่และใช้เวลานานพอสมควรที่จะแสดงอาการ ในภายหลัง ดังนั้น

⁸⁴ ชาญณรงค์ ปราณีจินต์. เล่มเดิม. หน้า 126-127.

หากจะยึดหลักการเหมือนคดีแพ่งอื่นๆ ที่ศาลไม่มีอำนาจแก้ไขเปลี่ยนแปลงคำพิพากษาได้เลย อาจเกิดความไม่เป็นธรรมแก่ผู้บริโภค ทั้งนี้เพราะเมื่อศาลมีคำพิพากษาชี้ขาดคดีแล้ว ย่อมมีผลผูกพันคู่ความมิให้รื้อร่องฟ้องกันอีกในประเด็นที่ได้วินิจฉัยโดยอาศัยเหตุอย่างเดียวกัน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 148 ในคดีผู้บริโภคจึงได้สร้างหลักเกณฑ์ดังกล่าวขึ้นเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่ความ

2) อำนาจศาลในการพิพากษาบังคับให้ผู้ประกอบธุรกิจเปลี่ยนสินค้าใหม่ให้แก่ผู้บริโภค

นอกจากศาลในคดีผู้บริโภคจะมีอำนาจตามมาตรา 39 ที่จะพิพากษาคดีเกินกว่าคำขอบังคับของโจทก์ เพื่อกำหนดจำนวนค่าเสียหายให้ถูกต้องหรือวิธีบังคับตามคำขอของโจทก์ให้เพียงพอและเหมาะสมแล้ว ในกรณีที่ฝ่ายผู้บริโภคฟ้องผู้ประกอบธุรกิจให้รับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องของสินค้านั้น มาตรา 41 ยังให้อำนาจศาลที่จะพิพากษาสั่งให้ผู้ประกอบธุรกิจเปลี่ยนสินค้าใหม่ให้แก่ผู้บริโภคแทนการแก้ไขซ่อมแซมสินค้าที่ชำรุดบกพร่องนั้นก็ได้อีก ตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดไว้ในมาตรา 41

“มาตรา 41 ในคดีที่ผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องแทนผู้บริโภคเป็น โจทก์ฟ้องขอให้ผู้ประกอบธุรกิจรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องในสินค้า หากศาลเชื่อว่าความชำรุดบกพร่องดังกล่าวมีอยู่ในขณะส่งมอบสินค้านั้นและไม่อาจแก้ไขให้กลับคืนสภาพที่ใช้งานได้ปกติหรือถึงแม้จะแก้ไขแล้วแต่หากนำไปใช้บริโภคแล้วอาจเกิดอันตรายแก่ร่างกาย สุขภาพ และอนามัยของผู้บริโภคที่ใช้สินค้านั้น ให้ศาลมีอำนาจพิพากษาให้ผู้ประกอบธุรกิจเปลี่ยนสินค้าใหม่ให้แก่ผู้บริโภคแทนการแก้ไขซ่อมแซมสินค้าที่ชำรุดบกพร่องนั้นก็ได้อีก ทั้งนี้โดยคำนึงถึงลักษณะของสินค้าที่เปลี่ยนทดแทนกันได้ พฤติการณ์ของผู้ประกอบธุรกิจ ตลอดจนความสุจริตของผู้บริโภคประกอบด้วย และหากข้อเท็จจริงปรากฏว่า ผู้บริโภคได้รับประโยชน์จากการใช้สินค้าหรือได้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สินค้านั้น ให้ศาลมีคำสั่งให้ผู้บริโภคชดใช้ค่าใช้จ่ายหรือค่าเสียหายแล้วแต่กรณี ให้แก่ผู้ประกอบธุรกิจนั้นได้ตามที่เห็นสมควร

การฟ้องคดีตามวรรคหนึ่ง ถ้าผู้ถูกฟ้องมิใช่ผู้ผลิตหรือผู้นำเข้าสินค้านั้น ให้ศาลมีคำสั่งเรียกผู้ผลิตหรือผู้นำเข้าดังกล่าวเข้ามาในคดีตามมาตรา 57 (3) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและมีอำนาจพิพากษาให้บุคคลดังกล่าวร่วมรับผิดชอบในหนี้ที่ผู้ประกอบธุรกิจตามวรรคหนึ่งมีต่อผู้บริโภคด้วย”⁸⁵

กรณีดังกล่าวถือเป็นหลักการใหม่ของกฎหมายวิธีพิจารณาที่กฎหมายให้อำนาจศาลในการที่จะพิพากษาเกินคำขอในเรื่องดังกล่าว อันเป็นการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้บริโภค

⁸⁵ แหล่งเดิม. หน้า 127-130.

หากจะยึดหลักการเหมือนคดีแพ่งอื่นๆ ที่ศาลไม่มีอำนาจแก้ไขเปลี่ยนแปลงคำพิพากษาได้เลย อาจเกิดความไม่เป็นธรรมแก่ผู้บริโภคนั้น เพราะเมื่อศาลมีคำพิพากษาชี้ขาดคดีแล้ว ย่อมมีผลผูกพันคู่ความมิให้รื้อร่องฟ้องกันอีกในประเด็นที่ได้วินิจฉัยโดยอาศัยเหตุอย่างเดียวกัน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 148 ในคดีผู้บริโภคจึงได้สร้างหลักเกณฑ์ดังกล่าวขึ้นเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่ความ

2) อำนาจศาลในการพิพากษาบังคับให้ผู้ประกอบธุรกิจเปลี่ยนสินค้าใหม่ให้แก่ผู้บริโภค

นอกจากศาลในคดีผู้บริโภคจะมีอำนาจตามมาตรา 39 ที่จะพิพากษาคดีเกินกว่าคำขอบังคับของโจทก์ เพื่อกำหนดจำนวนค่าเสียหายให้ถูกต้องหรือวิธีบังคับตามคำขอของโจทก์ให้เพียงพอและเหมาะสมแล้ว ในกรณีที่ฝ่ายผู้บริโภคฟ้องผู้ประกอบธุรกิจให้รับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องของสินค้านั้น มาตรา 41 ยังให้อำนาจศาลที่จะพิพากษาสั่งให้ผู้ประกอบธุรกิจเปลี่ยนสินค้าใหม่ให้แก่ผู้บริโภคแทนการแก้ไขซ่อมแซมสินค้าที่ชำรุดบกพร่องนั้นก็ได้ ตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดไว้ในมาตรา 41

“มาตรา 41 ในคดีที่ผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องแทนผู้บริโภคเป็น โจทก์ฟ้องขอให้ผู้ประกอบธุรกิจรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องในสินค้า หากศาลเชื่อว่าความชำรุดบกพร่องดังกล่าวมีอยู่ในขณะส่งมอบสินค้านั้นและไม่อาจแก้ไขให้กลับคืนสภาพที่ใช้งานได้ปกติหรือถึงแม้จะแก้ไขแล้วแต่หากนำไปใช้บริโภคแล้วอาจเกิดอันตรายแก่ร่างกาย สุขภาพ และอนามัยของผู้บริโภคที่ใช้สินค้านั้น ให้ศาลมีอำนาจพิพากษาให้ผู้ประกอบธุรกิจเปลี่ยนสินค้าใหม่ให้แก่ผู้บริโภคแทนการแก้ไขซ่อมแซมสินค้าที่ชำรุดบกพร่องนั้นก็ได้ ทั้งนี้โดยคำนึงถึงลักษณะของสินค้าที่เปลี่ยนทดแทนกันได้ พฤติการณ์ของผู้ประกอบธุรกิจ ตลอดจนความสุจริตของผู้บริโภคประกอบด้วย และหากข้อเท็จจริงปรากฏว่า ผู้บริโภคได้รับประโยชน์จากการใช้สินค้าหรือได้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สินค้านั้น ให้ศาลมีคำสั่งให้ผู้บริโภคชดเชยค่าใช้จ่ายหรือค่าเสียหายแล้วแต่กรณี ให้แก่ผู้ประกอบธุรกิจนั้นได้ตามที่เห็นสมควร

การฟ้องคดีตามวรรคหนึ่ง ถ้าผู้ถูกฟ้องมิใช่ผู้ผลิตหรือผู้นำเข้าสินค้านั้น ให้ศาลมีคำสั่งเรียกผู้ผลิตหรือผู้นำเข้าดังกล่าวเข้ามาในคดีตามมาตรา 57 (3) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและมีอำนาจพิพากษาให้บุคคลดังกล่าวร่วมรับผิดชอบในหนี้ที่ผู้ประกอบธุรกิจตามวรรคหนึ่งมีต่อผู้บริโภคด้วย”⁸⁵

กรณีดังกล่าวถือเป็นหลักการใหม่ของกฎหมายวิธีพิจารณาที่กฎหมายให้อำนาจศาลในการที่จะพิพากษาเกินคำขอในเรื่องดังกล่าว อันเป็นการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้บริโภค

⁸⁵ แหล่งเดิม. หน้า 127-130.

หลักการในกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีผู้บริโภค นั้น มีลักษณะที่เป็นมาตรการในการช่วยทำให้ผู้บริโภคสามารถที่จะต่อสู้คดีกับผู้ประกอบธุรกิจได้มากขึ้น เนื่องจากว่าสถานะของผู้บริโภค ค่อนข้างกับผู้ประกอบธุรกิจ เช่นการขาดอำนาจต่อรองในการเข้าทำสัญญากับผู้ประกอบธุรกิจ ซึ่งในทุกวันนี้เราสามารถพบเห็นได้ว่า ในการเข้าทำนิติกรรมต่างๆ ระหว่างผู้บริโภคและผู้ประกอบธุรกิจ ในลักษณะต่างๆ เช่น ชื้อ ขาย แลกเปลี่ยนเพื่อให้ได้มาซึ่งสินค้า นั้น สัญญาสำเร็จรูปที่ถูกกำหนดโดยฝ่ายผู้ประกอบธุรกิจ ซึ่งมีลักษณะเป็นการเอาเปรียบผู้บริโภค โดยผู้บริโภคไม่อาจมีอำนาจกับผู้ประกอบธุรกิจได้เลย และสัญญาต่างๆ เหล่านั้นเกิดขึ้นโดยที่คู่สัญญาทั้งสองฝ่าย มีสถานะที่ไม่เท่าเทียมกัน และเมื่อเกิดข้อพิพาทขึ้นระหว่างผู้บริโภคและผู้ประกอบธุรกิจขึ้นจะ นำเอาวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้ระงับข้อพิพาทจึงไม่ก่อให้เกิดความเป็นธรรม⁸⁶ ดังนั้น จึงมีการสร้างระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความขึ้นมาใหม่เพื่อนำมาใช้ระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นระหว่างผู้บริโภคและผู้ประกอบธุรกิจ โดยเฉพาะ เพื่อให้ผู้บริโภคมีโอกาสเข้าถึงความยุติธรรมได้ง่าย โดยใช้หลักความสะดวกรวดเร็ว เพื่อให้ผู้บริโภคได้รับการเยียวยาความเสียหายโดยรวดเร็ว และหลักไม่เป็นทางการ คือไม่เคร่งครัดเหมือนอย่างคดีแพ่ง และหลักสุจริต โดยลักษณะวิธีพิจารณาคดีเป็นแบบได้สวน ให้ศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริง และเพื่อให้กฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคสามารถนำมาใช้ได้อย่างเกิดประสิทธิภาพ จึงจำเป็นต้องศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับบทบาทศาลในคดีปกครองตาม ข้อ 3.3 เพื่อให้ทราบถึงบทบาทอำนาจหน้าที่ของศาลในการแสวงหาข้อเท็จจริง ทั้งจำเป็นต้องศึกษาวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคของประเทศไทยเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศตามข้อ 3.2 เพื่อให้ทราบรายละเอียด ความเหมือนหรือความแตกต่าง ข้อดี ข้อดี เพื่อนำไปใช้วิเคราะห์เปรียบเทียบบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภค เพื่อพัฒนาปรับปรุงให้เกิดความมีประสิทธิภาพมากขึ้น

3.2 บทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคในต่างประเทศ

3.2.1 บทบาทศาลในการค้นหาความจริงของประเทศในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์

ปัจจุบันประเทศในระบบคอมมอนลอว์ไม่ได้มีกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคที่ใช้สำหรับคดีผู้บริโภคโดยเฉพาะ ดังนั้น จึงใช้กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในการพิจารณาคดีผู้บริโภค และอาจกล่าวได้ว่าประเทศไทยเป็นประเทศแรกในโลกที่มีกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค ใช้สำหรับคดีผู้บริโภคโดยเฉพาะ แต่ในต่างประเทศก็มีกฎหมายที่ใช้เป็นมาตรการเพื่อคุ้มครองผู้บริโภค ซึ่งมีลักษณะดังนี้

⁸⁶ ธานิศ เกศวพิทักษ์. เล่มเดิม. หน้า 1-3.

3.2.1.1 ประเทศอังกฤษ

ในประเทศอังกฤษคดีผู้บริโภคนั้นเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจในการพิจารณาและพิพากษาตามกระบวนการพิจารณาในคดีแพ่งเนื่องจากว่าประเทศอังกฤษมิได้มีการกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคใช้ในการพิจารณาคดีผู้บริโภคโดยเฉพาะ ส่วนลักษณะคดีผู้บริโภคในประเทศอังกฤษนั้น “ผู้บริโภค” หมายถึง บุคคลที่มีนิติสัมพันธ์กับองค์กรทางธุรกิจและรวมไปถึงผู้ใช้บริการจากหน่วยงานของรัฐ เช่น การรถไฟ ประปา ไฟฟ้า แก๊ส และการทำธุรกรรมในฐานะผู้บริโภคมีองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ

- 1) ผู้บริโภคต้องเป็นเอกชนหรือบุคคลที่ได้รับความคุ้มครองอื่นซึ่งไม่ได้กระทำติดต่อในฐานะมีความสามารถทำธุรกิจ
- 2) ผู้ขายต้องมีการติดต่อในฐานะที่ทำธุรกิจ และ
- 3) สินค้าหรือบริการที่ซื้อมานั้นมีเจตนาที่จะใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตัวไม่ใช่เพื่อใช้ในทางธุรกิจ

ส่วนกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค ค.ศ. 1987 (The Consumer Protection Act 1987) ซึ่งเป็นกฎหมายที่บัญญัติขึ้นเพื่อช่วยเหลือและป้องกันผู้บริโภคจากสินค้าที่ไม่มีความปลอดภัย และได้นิยามความหมายของผู้บริโภคว่าหมายถึง⁸⁷

- 1) กรณีเกี่ยวข้องกับสินค้าใดๆ หมายถึงบุคคลใดๆ ที่อาจได้รับสินค้าเพื่อการใช้ส่วนตัวหรือการบริโภค
- 2) กรณีเกี่ยวข้องกับบริการหรือการอำนวยความสะดวกใดๆ หมายถึง บุคคลใดๆ ที่อาจได้รับการบริการหรือการอำนวยความสะดวกนั้นนอกเหนือไปจากวัตถุประสงค์ในการประกอบเพื่อธุรกิจของเขา และ
- 3) กรณีเกี่ยวข้องกับที่พักอาศัยใดๆ หมายถึง บุคคลใดๆ ที่ครอบครองที่พักอาศัยใดๆ นอกเหนือจากวัตถุประสงค์ในทางธุรกิจใดๆ ของเขา

บทบัญญัติในกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค ค.ศ. 1987 ส่วนที่ 1 (Consumer Protection Act 1987 Part 1) ให้สิทธิในการเยียวยาความเสียหายของผู้บริโภคที่ไม่ใช่คู่สัญญากับผู้ผลิต และได้กำหนดคำว่า ผู้บริโภค โดยมีได้ใช้การกำหนดราคาของสินค้าหรือบริการเป็นเกณฑ์ แต่ให้คำจำกัดความหมายที่ว่า ผู้บริโภคต้องเป็นผู้ที่ได้รับสินค้าหรือบริการมาเพื่อใช้ในประโยชน์ส่วนตัวแม้ว่าการได้รับสินค้าหรือบริการนั้นจะเป็นการได้มาโดยมิได้มีนิติสัมพันธ์กับผู้ประกอบธุรกิจโดยตรงก็ตาม ดังนั้น ผู้บริโภคคนสุดท้ายก็ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายนี้เช่นกัน

⁸⁷ Consumer Protection Act. (1987), Section 20 (6).

ในอังกฤษรัฐบาลได้สนับสนุนการระงับข้อพิพาททางเลือก (ADR) เป็นทางเลือกแรกในการระงับข้อพิพาท และถือว่าการระงับข้อพิพาทโดยศาลเป็นเพียงทางเลือกสุดท้าย การดำเนินคดีไม่เป็นที่นิยมในหมู่ผู้บริโภคเพราะการไปศาลเป็นเรื่องที่ยุ่งยากและเสียเวลา โดยการฟ้องคดีต่อศาลมีข้อเสียที่สำคัญได้แก่

- 1) ผู้บริโภคต้องบังคับคดีตามคำพิพากษาเอง การชนะคดีจะไม่มีความหมายใดเลยหากผู้บริโภคไม่ได้รับชำระเงินและยังมีความไม่แน่นอนว่าจะสามารถบังคับคดีได้หรือไม่
- 2) การชดใช้เยียวยาความเสียหายในศาลจำกัดอยู่เพียง ค่าเสียหายเป็นเงินเท่านั้น ในขณะที่ การระงับข้อพิพาททางเลือก (ADR) สามารถกำหนดวิธีการเยียวยาได้กว้างกว่า เช่น การขอโทษ การอธิบาย ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก็อาจสำคัญกว่าเงินก็ได้

วิธีการระงับของพิพาทนอกศาลที่ได้รับความนิยมในอังกฤษได้แก่

อนุญาโตตุลาการ (Arbitration)

ซึ่งลักษณะของการอนุญาโตตุลาการ โดยทั่วไปและจะมีลักษณะคือ เป็นกระบวนการที่คู่กรณีตกลงร่วมกันระงับข้อพิพาทโดยบุคคลที่สามและคำตัดสินของบุคคลที่สามนั้นถือเป็นที่สุดและบังคับได้ตามกฎหมาย⁸⁸ การดำเนินงานของอนุญาโตตุลาการสำหรับผู้บริโภคนั้นโดยทั่วไปจะเป็นการให้บริการโดยไม่คิดค่าตอบแทน หรือคิดค่าบริการในอัตราที่ต่ำ

การไกล่เกลี่ยประนีประนอม (Mediation)

เป็นการระงับของพิพาทที่เป็นธรรม และเป็นอิสระ โดยบุคคลที่สามจะเข้ามาช่วยเหลือคู่กรณีในการระงับข้อพิพาทโดยสมัครใจร่วมกัน การไกล่เกลี่ยประนีประนอม (Mediation) ส่วนใหญ่จะมีลักษณะสำคัญคือ คู่กรณีจะเป็นผู้ตัดสินเงื่อนไขและข้อตกลงเอง คนกลางไม่ใช่บุคคลที่เป็นผู้ตัดสิน และเพราะผลของการระงับข้อพิพาทโดยวิธีนี้ปกติและจะไม่มีผลอ้างอิงกับหลักกฎหมายในการตัดสิน การไกล่เกลี่ยประนีประนอม (Mediation) จึงอาจเป็นวิธีระงับข้อพิพาทที่มีประโยชน์แก่ผู้บริโภคที่มีการเรียกร้องค่าเสียหายจำนวนไม่มากนัก หากเป็นกรณีพิพาทระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบกิจการ การระงับข้อพิพาทโดยวิธีนี้อาจไม่ได้ผล เพราะผู้ประกอบธุรกิจอาจไม่ยอมเข้าร่วมเจรจาไกล่เกลี่ยกับผู้บริโภค

ผู้บริโภคอาจเข้าสู่กระบวนการระงับข้อพิพาทนอกศาล หากกระบวนการดังกล่าวไม่ประสบความสำเร็จผู้บริโภคต้องนำคดีขึ้นสู่ศาลเพื่อเยียวยาความเสียหายให้แก่ตนเอง ในกรณีที่ผู้บริโภคตัดสินใจที่จะฟ้องคดีต่อศาลคดีอาจฟ้องเป็นคดีละเมิดหรือผิดสัญญาก็ได้

⁸⁸ Doyle Margaret and Ritters and Katrina and Booker and Steves. (2004). Seeking resolution the availability and usage of consumer to business alternative dispute resolution in the United Kingdom. p. 23.

ส่วนกรณีจะฟ้องที่ศาลใดนั้นต้องพิจารณาที่ทุนทรัพย์ที่ผู้บริโภคเรียกร้องต่อผู้ประกอบการ⁸⁹ และมีการฟ้องร้องเป็นไปตามลำดับชั้นศาลดังต่อไปนี้

- 1) ศาลชั้นต้น ได้แก่ Country Court และ Magistrates Court
- 2) ศาลสูงชั้นกลาง ได้แก่ Supreme Court of judicature ซึ่งแบ่งออกเป็นสองส่วน คือ The high court of justice และ The court of appeal
- 3) ศาลสูงสุด ได้แก่ ศาลสภานาย (House of Lords)

อย่างไรก็ตามกว่าร้อยละเก้าสิบของคดีแพ่งที่เกี่ยวกับผู้บริโภคในอังกฤษเริ่มต้นที่ศาลท้องถิ่น หลักเกณฑ์การพิจารณาคดีต้องเป็นไปตามวิธีพิจารณาคดีในศาลท้องถิ่นและอยู่ภายใต้บังคับ กฎหมายวิธีพิจารณาคดีแพ่ง (Civil Procedure Rules 1998 (CPR)) กระบวนการวิธีพิจารณาคดีจะเริ่มต้นจากการทำเป็นคำฟ้องซึ่งจะต้องมีการแจ้งให้แก่จำเลยทราบว่าจะมีการฟ้อง และมีข้อความแสดงถึงมูลค่าหรือจำนวนเงินที่เรียกร้องค่าเสียหาย หลังจากผู้เรียกร้องได้รับทราบแล้วว่าจำเลยได้รับคำฟ้องแล้ว ผู้เรียกร้องจะต้องส่งหนังสือแสดงรายละเอียดในการเรียกร้องไปยังจำเลย หากจำเลยไม่มีหนังสือตอบภายในสิบสี่วัน ผู้เรียกร้องอาจขอศาลพิจารณาคดีฝ่ายเดียวได้ หากจำเลยต้องการที่จะปฏิเสธข้อกล่าวหาจะต้องให้เหตุผลแห่งการปฏิเสธ โดยการยื่นข้อเท็จจริงที่แตกต่างออกไป

หลังจากนั้นศาลจะกำหนดแนวทางในการดำเนินคดี หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งยังมีความต้องการข้อมูลหรือพยานหลักฐานในคดีฝ่ายนั้นอาจมีสิทธิเรียกให้อีกฝ่ายส่งข้อมูลเช่นนั้นให้แก่ตนได้ หรือหากจำเลยยินยอมชดเชยค่าเสียหายและโจทก์ยอมรับ คดีก็สามารถเสร็จไปจากศาลได้โดยไม่ต้องมีการพิจารณา และการยื่นฟ้องไม่ได้หมายความว่าคดีจะมีการพิจารณาเสมอไป คู่กรณีทั้งสองฝ่ายมีสิทธิร้องขอต่อศาลให้ทำคำพิพากษาได้

ในการพิจารณาคดีของอังกฤษแบ่งออกเป็นสองขั้นตอนใหญ่ๆ ได้แก่ 1) ขั้นตอนการเตรียมคดีหรือก่อนการพิจารณา (Pre-trial) และ 2) ขั้นตอนการพิจารณาคดี (Trial) โดยมีรายละเอียดดังนี้

การเริ่มต้นคดี โดยหลักแล้วศาลไม่มีอำนาจที่จะเริ่มต้นคดีเอง เป็นหน้าที่ของคู่ความ กล่าวคือ ปกติการฟ้องคดีจะเริ่มต้นด้วยการที่โจทก์ยื่นคำฟ้อง (Complaint) โดยคำฟ้องจะต้องบรรยายถึงสภาพแห่งเรียกร้องของโจทก์และคำขอการเยียวยาที่โจทก์ประสงค์ ซึ่งคู่ความทั้งสองฝ่ายมักจะมีทนายความเป็นผู้ว่าต่างและแก้ต่างให้ เมื่อศาลรับคำฟ้องแล้วเจ้าหน้าที่ของศาลก็จะลงลำดับเลขคดี (Docket) และจะมีหมาย (Writ or summons) แจ้งไปยังจำเลยว่าจำเลยถูกฟ้อง

⁸⁹ Brain W and Harvey and Parry and Deborah L. (1992). **The Consumer Protection and Fair Trading.** p 201.

เป็นคดีในศาลและให้จำเลยทำคำให้การ (Answer) แก่ฟ้อง และหากโจทก์เห็นว่าคำฟ้องของตนไม่เพียงพอก็อาจขอแก้ไขเพิ่มเติมคำฟ้องได้ แต่หากคำฟ้องของโจทก์มีข้อเท็จจริงเพียงพอแล้ว จำเลยก็จะยื่นคำให้การต่อศาลเป็นการตั้งประเด็นข้อเท็จจริง คำให้การนั้นอาจปฏิเสธข้อกล่าวหาของโจทก์ทั้งหมดหรือแต่บางส่วน หรืออาจยกข้อเท็จจริงเพิ่มเติมอันเป็นข้อต่อสู้เพื่อพิจารณาในศาลต่อไป⁹⁰

1) ขั้นตอนก่อนการพิจารณาคดี

ขั้นตอนก่อนการพิจารณาคดีจะอยู่ในช่วงการทำคำให้การ (Answer) ต่อผู้คดี ซึ่งจะมีการแลกเปลี่ยนเอกสารซึ่งเป็นคำให้การของคู่ความ โดยมีเจ้าหน้าที่ศาลเป็นผู้ควบคุมดูแล โดยผู้ที่ทำหน้าที่ศาลเป็นผู้ควบคุมดูแล (Master) จะเป็นผู้มีบทบาทมากในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในชั้นก่อนฟ้องคดี โดยจะเป็นผู้กำหนดทิศทางในการดำเนินกระบวนการพิจารณา โดยจะเป็นผู้สั่งการต่างๆ เพื่อแก้ไขคำฟ้อง คำให้การให้ถูกต้อง จึงเป็นผู้ทราบรายละเอียดของข้อเท็จจริงต่างๆ ที่เป็นปัญหาซึ่งจะเป็นประโยชน์ช่วยให้กระบวนการพิจารณาในชั้นตอนนี้เป็นไปได้อย่างถูกต้องและรวดเร็วขึ้น⁹¹ จากบทบาทของเจ้าหน้าที่ศาลเป็นผู้ควบคุมดูแล (Master) จะเห็นได้ว่าคล้ายกับบทบาทของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริ โภคเนื่องจากเจ้าพนักงานคดีผู้บริ โภคมีหน้าที่ช่วยเหลือผู้บริ โภคในการจัดทำคำฟ้อง คำให้การ บัญชีระบุงพยาน ในกรณีที่ผู้บริ โภคไม่มีทนายความเพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้บริ โภคในการต่อสู้คดีกับผู้ประกอบธุรกิจซึ่งมีฐานะทางการเงินที่ดีกว่า และนอกจากนี้ เจ้าพนักงานคดียังต้องช่วยเหลือศาลในการตรวจคำฟ้องเบื้องต้นเช่น ตรวจคู่มือเรื่องเขตอำนาจศาล และบางกรณีอาจให้ความช่วยเหลือแก่โจทก์โดยการให้คำแนะนำในการทำคำฟ้องให้มีความถูกต้องตามหลักเกณฑ์และตลอดทั้งทำหน้าที่เบื้องต้นในการตรวจสอบการปฏิบัติตามขั้นที่กฎหมายกำหนดให้คู่ความต้องกระทำว่าคู่ความดังกล่าวนั้นได้ดำเนินการอย่างถูกต้อง

2) ขั้นตอนการพิจารณาคดี

ในการพิจารณาคดีนั้นจะดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจาเป็นหลักกล่าวคือการพิสูจน์ข้อเท็จจริงพยานหลักฐานต่างๆ จะกระทำด้วยวาจาโดยใช้วิธีการซักถามและการถามค้าน โดยทนายความโดยเริ่มต้นทนายโจทก์จะแถลงเปิดคดีและนำเสนอพยานหลักฐานเพื่อสนับสนุนหน้าที่นำสืบของตนภายในกรอบคำฟ้อง โดยมีพยานบุคคลเข้าเบิกความเมื่อทนายโจทก์ซักถามเสร็จ ทนายจำเลยก็จะถามค้าน จากนั้นทนายโจทก์ก็จะถามดึงอีกครั้ง แล้วทนายจำเลยจะแถลงเปิดคดีและนำเสนอพยานหลักฐานเข้าสืบต่อสู้กับพยานหลักฐานของโจทก์เมื่อเสร็จสิ้นแล้วทนายจำเลยก็จะแถลง

⁹⁰ ดวงจิตต์ กำประเสริฐ. (2524). กฎหมายแองโกลแซกซอน. หน้า 52-54.

⁹¹ วรรณชัย บุญบำรุง, ธนกร วรปรัชญากุล และ สิริพันธ์ พลรบ. (2548). หลักและทฤษฎีกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเล่ม 1. หน้า 314-316.

ปิดคดี ทนายโจทก์ก็จะแถลงปิดคดีเช่นกัน⁹² กระบวนพิจารณาด้วยวาจาในศาลมีลักษณะแบบทันทีทันใด (Immediately) ระหว่างคู่ความกับทนายความ และผู้ชี้ขาดคดีหรือลูกขุนอันเป็นกระบวนพิจารณาคืออย่างต่อเนื่องที่เว้นช่วงน้อยที่สุดเท่าที่จะสามารถกระทำได้⁹³ กระบวนพิจารณาที่ศาลจะเป็นผู้ช่วยเหลือควบคุมการสืบพยานและเอกสารต่างๆ โดยศาลจะไม่ทราบรายละเอียดของพยานที่จะสืบกันมาก่อน และพยานเอกสารดังกล่าวคู่ความก็มีได้มีการส่งมอบให้ศาลด้วยแต่อย่างใด กระบวนพิจารณาลักษณะนี้ช่วยทำให้ศาลไม่มีอคติหรือตัดสินใจล่วงหน้าก่อนการสืบพยานกันจริง กระบวนพิจารณาในชั้นนี้จะดำเนินอย่างกระชับต่อเนื่องและโดยเปิดเผย⁹⁴

ในชั้นพิจารณาจะเป็นการสืบพยานเพื่อสนับสนุนคำฟ้องคำให้การของคู่ความแต่ละฝ่าย คดีแพ่งนั้นภาระการพิสูจน์เป็นไปตามหลักหลักที่ว่า “ผู้ใดกล่าวอ้างผู้นั้นต้องพิสูจน์” และคู่ความมีอิสระและสืบพยานได้อย่างเต็มที่ ซึ่งการสืบพยานนั้นคู่ความมีบทบาทอย่างมากในการกำหนดรูปแบบและความเป็นไปของการสืบพยาน

บทบาทของศาลจึงมีเพียงวางตัวเป็นคนกลางหรือเป็นผู้ตัดสินคดีที่ไม่ลำเอียงเข้าข้างคู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดหรือไม่มีอคติต่อคู่ความ หรือมีหน้าที่ในการรับฟังพยานหลักฐานที่คู่ความเสนอต่อตนเท่านั้น⁹⁵ ในการพิจารณาคดีแพ่งศาลจะวางตัวเป็นผู้ตัดสินที่ไม่สอดแทรกแซงการดำเนินกระบวนพิจารณาของคู่ความเลย อันเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงแนวความคิดเกี่ยวกับการต่อสู้อย่างยุติธรรม (Fair play)⁹⁶ โดยมีหลักปฏิบัติในการที่ศาลจะเป็นผู้ตัดสินที่วางตัวเป็นกลางดังนี้

(1) การสอดแทรกเข้าถามพยาน

ในประเทศอังกฤษ มีคำพิพากษาซึ่งตัดสินวางบรรทัดฐานเกี่ยวกับบทบาทของศาลในการดำเนินกระบวนพิจารณาในส่วนที่เกี่ยวกับการสอดแทรกเข้าถามพยานว่าผู้พิพากษาจะนั่งเพื่อพิจารณาและกำหนดประเด็นที่คู่ความหยิบยกขึ้นมาไม่ใช่ทำการซักถามหรือสอบสวนแทนสังคมนวมเหมือนที่เป็นอยู่ในบางประเทศ การค้นหาความจริงและอำนวยความสะดวกยุติธรรมตามกฎหมาย และในการดำเนินคดีในแต่ละวัน ทนายความจะเป็นผู้แสดงบทบาทที่สำคัญ

⁹² ไพรัช ตั้งศรีไพโรจน์. (2550). รูปแบบการดำเนินกระบวนพิจารณาด้วยวาจากับการดำเนินกระบวนพิจารณาคดีแพ่งของไทย. หน้า 40-41.

⁹³ แหล่งเดิม.

⁹⁴ แหล่งเดิม.

⁹⁵ ธนกร วรปรัชญากุล. (2549, สิงหาคม.) “บทบาทของผู้พิพากษาฝรั่งเศสในการค้นหาความจริงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง.” ศาลยุติธรรมปริทัศน์, 1, 8. หน้า 81.

⁹⁶ Penny Darbyshire. (1966). *Eddey on The English Legal System*. p. 132.

ผู้พิพากษาจะอำนวยความสะดวกได้ดีที่สุด โดยไม่นำตนเองเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับข้อพิพาทนั้น คอยควบคุมให้ทนายความปฏิบัติตามเกณฑ์ที่กฎหมายได้กำหนดไว้ ศาลต้องตัดประเด็นที่ไม่เกี่ยวข้องออกไป ถ้าผู้พิพากษาทำนอกเหนือจากที่กล่าวมานี้ก็เท่ากับว่าเขาได้ถอดเสื้อครุยศาลออก และไปสวมเสื้อครุยของทนายความแทน ความอดทนและความตั้งใจในการรับฟังพยานหลักฐานเป็นส่วนสำคัญของความยุติธรรม และผู้พิพากษาที่พูดมากเกินไปสมควรยอมเปรียบเสมือนสิ่งที่มีประสิทธิผลไม่ดี แม้เป็นคดีแพ่งแต่ศาลก็ควรวางหลักอย่างเดียวกับคดีอาญา⁹⁷

(2) การเรียกพยานมาสืบหรือซักถามพยาน

ในระบบกฎหมายจารีตประเพณีของกลุ่มประเทศที่ใช้กฎหมายคอมมอนลอว์นั้นมีหลักปฏิบัติของศาลก็คือ โดยศาลอุทธรณ์เคยวางหลักว่า หลักการพื้นฐานของระบบกล่าวหาจะต้องนำมาใช้กับคดีแพ่งทุกประเภทแม้ว่าจะเป็นคดีที่มีทุนทรัพย์เพียงเล็กน้อยก็ตาม วิธีพิจารณาในการรับฟังพยานซึ่งช่วยในการค้นหาความจริงจากพยานใดตามที่ปรากฏเป็นบรรทัดฐานในคำพิพากษาที่รู้จักกันดี โดยผู้พิพากษาไม่มีอำนาจในการออกหมายเรียกพยานใดๆ ที่คู่ความไม่ได้ระบุอ้างพยานไว้ ศาลต้องปล่อยให้คู่ความเสนอคดีของตน แต่มีข้อยกเว้นอยู่ว่า ศาลทำหน้าที่ในการซักถามนั้นศาลแค่ซักถามพอเป็นพิธีเท่านั้น⁹⁸

ในการตัดสินคดี เมื่อคู่ความทั้งสองฝ่ายได้ทำการสืบพยานเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็เป็นหน้าที่ของศาลในการชักนำพยานหลักฐานต่างๆ และตัดสินพิพากษาให้โจทก์หรือจำเลยเป็นผู้ชนะคดี บทบาทของศาลตามระบบคอมมอนลอว์เป็นไปในลักษณะเชิงรับมากกว่าเชิงรุก ศาลจะทำหน้าที่เป็นคนกลางคอยดูแลให้คู่ความทั้งสองฝ่ายดำเนินคดีไปตามหลักเกณฑ์ ศาลจะไม่เป็นผู้ริเริ่มการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยตนเอง กล่าวคือ ศาลจะไม่ออกหมายเรียกให้คู่ความหรือพยานมาศาล หรือมีคำสั่งให้คู่ความกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ศาลจะไม่ก้าวล่วงเข้าไปวินิจฉัยเกินกว่าประเด็นที่คู่ความหยิบยกขึ้นกล่าวอ้าง หรือตัดสินในประเด็นที่มีได้มีการพิจารณา รวมทั้งไม่เข้าไปทำหน้าที่ในการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดี

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าในประเทศอังกฤษใช้การดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจาทั้งในขั้นตอนก่อนการพิจารณาคดีและขั้นตอนการพิจารณาคดีซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับคดีผู้บริโภคแล้วพบว่าในทางปฏิบัติคือผู้บริโภคนั้นศาลได้เน้นการดำเนินกระบวนการด้วยวาจาเช่นกัน โดยศาลจะวางตัวเป็นกลางปล่อยให้คู่ความนำพยานหลักฐานเข้าสืบตามข้ออ้างข้อเถียงของตนในคำฟ้องและคำให้การ แตกต่างกันตรงที่ว่าในคดีผู้บริโภคศาลประเทศไทย จะทราบ

⁹⁷ กาญจนา ปัญจกิจไพบูลย์. เล่มเดิม. หน้า 23-24.

⁹⁸ Mauro Cappelletti and Bryant G. Garth. (1989). *International Encyclopedia of Comparative Law*.

รายละเอียดในเอกสารที่คู่ความจะนำมาสืบกันก่อน แต่ในประเทศอังกฤษศาลจะไม่ทราบรายละเอียดเกี่ยวกับเอกสารดังกล่าวเนื่องจากมิได้มีการส่งมอบให้ศาลแต่อย่างใด จึงทำให้ศาลไม่มีอคติหรือตัดสินใจไว้ล่วงหน้าก่อนมีการสืบพยาน

3.2.1.2 ประเทศมาเลเซีย

ประเทศมาเลเซียเป็นประเทศในระบบคอมมอนลอว์ มีหน่วยงานที่ตัดสินคดีผู้บริโภคเป็นการเฉพาะนอกจากองค์กรของศาล หน่วยงานที่ตัดสินคดีผู้บริโภคเป็นการเฉพาะเป็นหน่วยงานอิสระจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค ค.ศ. 1999 (The Consumer Protection Act 1999) ของประเทศมาเลเซีย หน่วยงานดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นทางเลือกแก่ผู้บริโภคในการฟ้องร้องคดีที่ผู้บริโภคได้รับความเสียหาย

หน่วยงานดังกล่าวนี้เรียกว่า หน่วยงานสำหรับฟ้องคดีผู้บริโภค (The Tribunal For Consumer Claims) ซึ่งมีอำนาจพิจารณาข้อพิพาทของผู้บริโภคในทุนทรัพย์ไม่เกิน 25,000 ริงกิต เป็นเงินไทยมีค่าประมาณ 253,250 บาท^๙ ได้แก่ ข้อพิพาทที่มีข้อเรียกร้องเกี่ยวกับสินค้าและบริการหรือจำหน่ายในทางการค้า เช่น คดีที่ผู้บริโภคเข้าใจผิดในสินค้า หรือมีการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้บริโภค ความเสียหายอันเกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย สิทธิจะให้ผู้ขายหรือผู้ผลิตรับรองหรือรับประกันสินค้าหรือบริการ ที่จำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาทมีราคาไม่เกิน 25,000 ริงกิต คู่ความสามารถยื่นคำร้องเพื่อให้หน่วยงานดังกล่าวพิจารณาและชี้ขาดตามข้อเรียกร้องนั้นได้

หน่วยงานดังกล่าวมีข้อจำกัดอำนาจในการพิจารณาและชี้ขาด ดังต่อไปนี้ คือ ข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับการได้มาซึ่งอสังหาริมทรัพย์หรือผลประโยชน์ในที่ดิน ข้อพิพาทที่มีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับพินัยกรรม ข้อพิพาททรัพย์สินทางปัญญา ข้อพิพาทเกี่ยวกับตัวเงิน หรือสัญญาประกันภัย เป็นต้น

วิธีการดำเนินกระบวนการพิจารณาคือ จะมีการให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายประนีประนอมยอมความกัน หากคู่ความไม่สามารถบรรลุถึงข้อตกลงได้ หน่วยงานดังกล่าวจะทำการพิจารณาและชี้ขาดต่อไปในชั้นพิจารณา หน่วยงานนี้จะมีอำนาจอย่างกว้างขวางในการเรียกและค้นหาพยานหลักฐานได้ด้วยตนเอง และสามารถเรียกพยานบุคคล พยานเอกสาร วัตถุสิ่งของต่างๆ หรือสั่งให้บุคคลภายนอกจัดส่งเอกสารที่อยู่ในความครอบครองของตน เรียกพยานผู้เชี่ยวชาญเข้ามาในการพิจารณาได้ นอกจากนี้ คำชี้ขาดของหน่วยงานดังกล่าวสามารถบังคับได้เสมือนคำพิพากษา

^๙ ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2554). อัตราแลกเปลี่ยนประจำวัน. สืบค้นเมื่อ 26 เมษายน 2554, จาก http://www.bot.or.th/thai/statistics/financialmarkets/exchangerate/_layouts/application/exchangerate/exchangerate.aspx. (อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ ประจำวันที่ 26 เมษายน 2554 คำนวณจาก 1 ริงกิต เป็น 10.1391 บาท ดังนั้น 25,000 ริงกิต มีค่าประมาณ 253,250 บาท

ของศาล โดยจะส่งสำเนาคำชี้ขาดของหน่วยงานดังกล่าวไปยังศาล (Magistrate) เพื่อให้ศาลบังคับคดีต่อไป ปัจจุบันหน่วยงานดังกล่าวนี้มีทั้งหมด 15 สาขาทั่วประเทศมาเลเซีย ซึ่งต่อมามีการพัฒนาให้ผู้บริโภคสามารถยื่นคำร้องต่อหน่วยงานดังกล่าวนี้ทางอินเทอร์เน็ตได้ จึงถือได้ว่าเป็นกระบวนการพิจารณาที่ประหยัด และรวดเร็ว

หน่วยงานดังกล่าวของประเทศมาเลเซียมีลักษณะคล้ายกับสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคของไทย เพียงแต่หน่วยงานของไทยจะไม่ทำหน้าที่พิจารณาและชี้ขาดข้อพิพาท อย่างเช่นหน่วยงานของประเทศมาเลเซีย แต่หน่วยงานของไทยจะส่งเรื่องราวที่มีการพิพาทกันให้พนักงานอัยการเป็นผู้ฟ้องคดีต่อศาลแทนผู้บริโภค และเมื่อเปรียบเทียบลักษณะของหน่วยงานสำหรับฟ้องคดีผู้บริโภค (The Tribunal For Consumer Claims) ของประเทศมาเลเซีย กับศาลคดีผู้บริโภคพบว่ามีลักษณะที่คล้ายกันโดยมีกฎหมายให้อำนาจศาลไว้อย่างกว้างขวางเพื่อให้ศาลแสวงหาข้อเท็จจริง และนำข้อเท็จจริงดังกล่าวมาใช้ในการพิจารณาแลพิพาทกันได้ แต่ศาลคดีผู้บริโภคของไทยมีเขตอำนาจกว้างขวางกว่า โดยไม่มีการจำกัดทุนทรัพย์ที่มีการพิพาทกัน ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้บริโภคมีโอกาสนำคดีขึ้นสู่ศาลได้มากที่สุด¹⁰⁰

3.2.1.3 ประเทศออสเตรเลีย

ความหมายของผู้บริโภคในประเทศออสเตรเลีย คำว่า “ผู้บริโภค” จะหมายความถึงบุคคลผู้ได้มาซึ่งสินค้าเพื่อการบริโภคของบุคคลตามปกติและบุคคลนั้นจะต้องมิใช่ผู้ได้มาซึ่งสินค้าหรือครอบครองสินค้านั้นไว้เพื่อวัตถุประสงค์ในการขายต่อ (Resupply) และหมายความรวมถึงบุคคลซึ่งได้รับบริการ หากบริการดังกล่าวเป็นบริการที่มีไว้เพื่อการบริโภคของบุคคลตามปกติและบุคคลนั้นจะต้องมิใช่ผู้ได้รับหรือมีบริการไว้เพื่อวัตถุประสงค์ของการประกอบวิชาชีพ ประกอบธุรกิจการค้า หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะชนตามกฎหมายออสเตรเลียที่เรียกว่าพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติในการค้าระหว่างประเทศ ค.ศ. 1974 (Trade Practices Act, 1974 Section 4 (3))

ต่อมาในปี 1977 ได้มีการแก้ไขนิยามคำว่า “ผู้บริโภค” ใหม่โดยมีเพิ่มมาตรา 4B (Section 4B) ในพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติในการค้าระหว่างประเทศ ค.ศ 1977 (Trade Practices Act, 1977) ซึ่งมาตราดังกล่าวมิได้นิยามคำว่าผู้บริโภคไว้หากแต่เขียนในลักษณะให้เป็นสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบุคคล (Person) ใดก็ตามที่ได้มาซึ่งสินค้าหรือบริการที่มีมูลค่าตั้งแต่ 15,000 เหรียญ คิดเป็นเงินไทยมีค่าประมาณ 490,200 บาท¹⁰¹ หรือน้อยกว่านั้น¹⁰² และเป็นการได้มาเพื่อวัตถุประสงค์ใน

¹⁰⁰ ไพพัญญู หนูแท้. (2551). บทบาทของศาลตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ. ศ. 2551. หน้า 142.

¹⁰¹ ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2554). อัตราแลกเปลี่ยนประจำวัน. สืบค้นเมื่อ 26 เมษายน 2554, จาก http://www.bot.or.th/thai/statistics/financialmarkets/exchangerate/_layouts/application/exchangerate/exc

การใช้บริโภคตามปกติในครัวเรือนมิได้เพื่อการค้าขายต่อ¹⁰³ นอกจากนี้ ยังมีการแก้ไขมาตรา 4B (1) (a) (ii) ให้ถือว่าการซื้อขายรถยนต์เป็นการซื้อของผู้บริโภคด้วย ซึ่งทำให้ผู้ซื้อรถได้รับความคุ้มครองด้วย นอกจากนี้ คำว่า “บุคคล” ยังบัญญัติไว้ในมาตรา 4 (1) ให้รวมถึงนิติบุคคลด้วยไม่ว่านิติบุคคลดังกล่าวจะเป็นบริษัทหรือไม่ก็ตาม ซึ่งก็มีผู้เห็นว่า บริษัทเล็กๆ นั้นน่าจะได้รับความคุ้มครองด้วย

อย่างไรก็ดีเนื่องจากผลกระทบของค่าเงินเฟ้อในปี ค.ศ. 1977 ถึง ค.ศ. 1986 ทำให้ค่าเงินไม่เหมาะสมจึงมีการปรับแก้ไขตัวเงินในพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติในการค้าระหว่างประเทศ ค.ศ. 1986 (Trade Practices Act, 1986) Section 4B¹⁰⁴ จาก 15,000 เหรียญ เป็น 40,000 เหรียญ

[hangerate.aspx](#). (อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ ประจำวันที่ 26 เมษายน 2554 คำนวณจาก 1 ออสเตรเลียดอลลาร์ (Australian Dollar) มีค่าเป็นเงินไทย 32.68 บาท ดังนั้น 15,000 ออสเตรเลียดอลลาร์ (Australian Dollar) มีค่าประมาณ 490,200 บาท

¹⁰² John Goldring and Laurence W Maher and Jill Mckeough. (1993). **Consumer Protection Law**. p 27.

¹⁰³ Trade Practices Act. (1977). Section 4B.

1) For the purposes of this Act, unless the contrary intention appears

(a) a person shall be taken to have acquired particular goods as a consumer if, and only if

(i) the price of goods did not exceed the prescribed amount; or

(ii) where that price exceeded the prescribed amount- the goods were of kind ordinarily acquired for personal, domestic or household use or consumption, and the person did not acquire the goods, or hold himself out as acquiring the good, for the purpose for re-supply or for the purpose of using them up or transforming them, in trade or commerce, in the course of process of production or manufacture or of repairing or treating other goods or fixtures on land; and

(b) a person shall be taken to have acquired particular services as a consumer if, and only if-

(i) the price of the services did not exceed the prescribed amount; or

(ii) where that price exceeded the prescribed amount-the services were of a kind ordinarily acquired for personal, domestic or household use or consumption

2) For the purposes for sub-section (1)-

(a) the prescribed amount is \$15,000 or , if a greater amount is prescribed for the purposes of this paragraph, that greater amount;

(b) Subject to paragraph (c), the price of goods or services purchased by a person shall be taken to have been the amount paid or payable by the person for the goods or service.

¹⁰⁴ Trade Practices Act, 1986, Section 4B.

คิดเป็นเงินไทยมีค่าประมาณ 1,307,200 บาท¹⁰⁵ และต้องเป็นสินค้าประเภทที่เป็นเครื่องใช้ในบ้านเรือน เป็นเครื่องอุปโภคบริโภคในครัวเรือนหรือสินค้าที่เป็นยานพาหนะ และบุคคลนั้นจะต้องมิใช่เป็นผู้ได้มาซึ่งสินค้าหรือครอบครองสินค้านั้นไว้เพื่อวัตถุประสงค์เพื่อการขายต่อ หรือเพื่อจะแปลงรูปสินค้าเป็นไปเพื่อการค้าหรือพาณิชย์ หรือใช้ในการผลิตเพื่อการขาย หรือสร้างหรือซ่อมแซมสินค้าอื่น และเป็นบุคคลที่ได้รับบริการซึ่งเป็นบริการในฐานะผู้บริโภค และราคาของการบริการจะต้องไม่เกินที่กฎหมายกำหนด การให้คำนิยามแก่ผู้บริโภคนี้ออสเตรเลียใช้การกำหนดราคาและการกำหนดประเภทสินค้าเป็นเกณฑ์กล่าวคือ หากผู้ที่ได้มาซึ่งสินค้ามูลค่าไม่เกิน 40,000 เหรียญ ถือว่าเป็นการซื้อสินค้ามาเพื่อการบริโภค จึงเป็นผู้บริโภคตามกฎหมาย แต่หากสินค้านั้นเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด การบริการและสินค้านั้นต้องเป็นการบริโภคตามปกติในครัวเรือนมิใช่เพื่อการขายต่อจึงจะถือว่าเป็นผู้บริโภคตามกฎหมาย และยังขยายความรวมถึงผู้ซื้อซึ่งเป็นผู้ประกอบธุรกิจขนาดเล็กด้วย ดังนั้น ผู้บริโภคคนสุดท้าย (Ultimate Consumer)¹⁰⁶ จึงอยู่ภายใต้ขอบเขตของกฎหมายฉบับนี้ด้วย

3.2.1.4 ประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกาไม่ได้มีกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคที่ใช้สำหรับคดีผู้บริโภคโดยเฉพาะ ดังนั้น จึงใช้กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในการพิจารณาคดีผู้บริโภค ซึ่งมีลักษณะของระบบศาลประเทศสหรัฐอเมริกาคือเป็นระบบศาลคู่ขนาน 2 ระบบ ประกอบด้วยศาลสหรัฐและศาลมลรัฐ แต่ละมลรัฐและรัฐบาลกลางต่างก็มีระบบศาลของตนเอง

กระบวนการพิจารณาของสหรัฐอเมริกา แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

1) ขั้นตอนก่อนการพิจารณาคดี

การเตรียมคดีเป็นช่วงก่อนมีการพิจารณาคดี ได้มีการใช้ระบบค้นหาข้อเท็จจริง (Discovery) เป็นวิธีการในการจำกัดประเด็นข้อพิพาทซึ่งให้อำนาจอย่างมากแก่คู่ความและทนายความในการสอบสวนหาข้อเท็จจริง ภายใต้การควบคุมอย่างจำกัดของศาล และมีการซักถามพยานหรือคู่ความด้วยวาจา แต่ไม่ได้กระทำต่อหน้าผู้พิพากษาที่ชี้ขาดคดีคดีและไม่ใช้ระบบที่พิจารณาอย่างต่อเนื่อง เพราะโดยทั่วไปแล้วการหาข้อเท็จจริงจะกระทำเป็นช่วงๆ ในระยะเวลาต่างๆ¹⁰⁷ อาจทำได้หลายรูปแบบด้วยกัน¹⁰⁸ ได้แก่

¹⁰⁵ ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2554). อัตราแลกเปลี่ยนประจำวัน. สืบค้นเมื่อ 26 เมษายน 2554, จาก http://www.bot.or.th/thai/statistics/financialmarkets/exchangerate/_layouts/application/exchangerate/exchangerate.aspx.

¹⁰⁶ เรณู อาจารย์วัตรกุล. (2548). การดำเนินคดีคุ้มครองผู้บริโภคในศาลไทย. หน้า 35.

¹⁰⁷ Mauro Cappellet and Bryant G. Garth. Op.Cit. p.17.

- (1) การตรวจสอบด้วยวาจา (Oral examination)
- (2) การถามเป็นลายลักษณ์อักษร (Written examination)
- (3) การซักถามคู่ความ (Interrogatories to parties)
- (4) การเรียกร้องให้ยอมรับข้อเท็จจริง (Request for admission)
- (5) การขอตรวจเอกสารหรือสิ่งของ หรือเข้าไปในพื้นที่ซึ่งอยู่ในความครอบครองของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง (Production of documents and things and entry upon land for inspection and other purposes)

(6) การตรวจสอบร่างกายและจิตใจ (physical and mental examination)

สำหรับขั้นตอนก่อนการพิจารณาคดี ศาลจะมีบทบาทแทรกแซงการดำเนินกระบวนการพิจารณาในขั้นตอนนี้ โดยกระบวนการนัดพิจารณาก่อนการพิจารณาคดีจริง (Pre-trial conference) ในขั้นตอนนี้คู่ความจะแลกเปลี่ยนเอกสารกัน เช่น คำคู่ความ (Pleadings) คำร้องหรือคำขอต่อศาล (Motions) เพื่อช่วยทำให้สามารถกำหนดข้อเท็จจริงของคดีและกำหนดกรอบประเด็นข้อพิพาทในขั้นตอนการพิจารณาคดี ในขั้นตอนก่อนการพิจารณาคดีดังกล่าวนับได้ว่าเป็นเรื่องของคู่ความโดยแท้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสหรัฐอเมริกา และกระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงนี้จะไม่ได้นำมาพิจารณาในชั้นพิจารณา แต่จะดำเนินการในที่ทำงานของทนายความ โดยทนายความสามารถดำเนินการต่างๆ ได้เองโดยไม่ต้องขออนุญาตจากศาล ศาลแทบจะไม่เข้ามามีบทบาท หรือจะเข้ามาก็เฉพาะกรณีที่คู่ความได้ร้องขอเท่านั้น เพื่อควบคุมในการดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปอย่างยุติธรรมและแก้ไขปัญหาดังกล่าวเกี่ยวกับขอบเขตของการซักถามพยาน ต่างๆ เป็นต้น

ในขั้นตอนนี้เป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจา ในเรื่องการซักถามพยานหรือคู่ความจะดำเนินไปในระหว่างคู่ความด้วยกันเองไม่ใช่ต่อหน้าคณะลูกขุน ใช้เวลาการดำเนินกระบวนการพิจารณานาน ไม่กระชับ เนื่องจากคู่ความเป็นผู้เริ่ม คู่ความก็ยังเคยชินกับการที่จะต้องใช้ระยะเวลาผ่านไปเป็นเดือนหรือเป็นปีก่อนทำให้กระบวนการยุติธรรมทางแพ่งต้องล่าช้าอย่างมาก

2) ขั้นตอนการพิจารณาคดี

สำหรับกระบวนการพิจารณาในการพิจารณาคดีมีลักษณะคล้ายคลึงกับกระบวนการพิจารณาพิจารณาคดีของอังกฤษ แต่ไม่จำเป็นต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจาในหลายกรณีด้วยกัน เช่น ในกระบวนการพิจารณาที่ไม่มีคณะลูกขุน (Jury) การนำเสนอพยานเอกสารสู่ศาลสามารถทำได้โดยไม่ต้องมีการอ่านข้อความในเอกสารนั้น การพิจารณาคดีของสหรัฐอเมริกานั้นมีรูปแบบและวิธีการที่แตกต่างกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาในอังกฤษ ดังนี้

(1) กระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงระหว่างอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ก็คือ กระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงตามกฎหมายอังกฤษจะเปิดเผยเอกสารที่อยู่ในความครอบครองของ คู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งมี 2 กรณี คือ การเปิดเผยเอกสารโดยมีคำสั่ง (Discovery with order) และการเปิดเผยโดยไม่มีคำสั่ง (Discovery without order) ส่วนกระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงตามกฎหมาย สหรัฐอเมริกามีขอบเขตกว้างกว่ากฎหมายอังกฤษ โดยจะครอบคลุมถึงการสืบพยานบุคคลนอก ศาล (Deposition) การซักถามคู่ความเป็นลายลักษณ์อักษร (Interrogatories) การเปิดเผยเอกสารหรือ วัตถุพยาน (Production of documents and things) การตรวจสภาพร่างกายและจิตใจ (Physical and mental examination) และ การยอมรับข้อเท็จจริง (Request for admission)

(2) ข้อแตกต่างในขั้นตอนก่อนการพิจารณาคดีของอังกฤษและ สหรัฐอเมริกา คือ ในอังกฤษ Master จะมีบทบาทอย่างมากในขั้นตอนนี้ แต่ในสหรัฐอเมริกาก็ให้อำนาจในการค้นหาข้อเท็จจริงแก่คู่ความหรือที่ปรึกษากฎหมาย

(3) ข้อแตกต่างในขั้นตอนการพิจารณาคดีของอังกฤษและสหรัฐอเมริกา คือ ในอังกฤษการดำเนินกระบวนการพิจารณาทุกอย่างกระทำด้วยวาจา แต่ในสหรัฐอเมริกานั้นการดำเนิน กระบวนการพิจารณาบางอย่าง เช่น การทำข้อตกลงหรือการทำความเข้าใจต่างๆ สามารถทำได้ด้วย ลายลักษณ์อักษรได้

โดยภาพรวมแล้ว บทบาทของศาลในอังกฤษมีลักษณะเชิงรับ (Passive) ในขณะที่ บทบาทของศาลในสหรัฐอเมริกาก็จะเข้ามาบริหารจัดการคดี (Case management) มากกว่า

อย่างไรก็ตามประเทศในกลุ่มคอมมอนลอว์ ก็ยังยอมรับว่า การดำเนินกระบวนการ พิจารณาการสืบพยานด้วยเอกสารจะเป็นประโยชน์มากกว่ากระบวนการพิจารณาด้วยวาจา ดังเช่นการ ใช้บันทึกคำเบิกความล่วงหน้าแทนการซักถามด้วยวาจา ดังนั้น จึงอาจจะกล่าวได้ว่าสหรัฐอเมริกานั้น ศาลไม่ได้วางเฉยในคดีอย่างเดียวนั้น แต่ศาลมีบทบาทเชิงรุกในคดีเพื่อให้เกิดความเป็นธรรม ต่อคู่ความทุกฝ่าย

3.2.2 บทบาทศาลในการค้นหาความจริงของประเทศในระบบกฎหมายชีวิตลอร์

ปัจจุบันประเทศในระบบชีวิตลอร์อาจกล่าวได้ว่าประเทศไทยเป็นประเทศแรกในโลก ที่มีกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคใช้สำหรับคดีผู้บริโภค โดยเฉพาะ แต่ในต่างประเทศไม่ได้มี กฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคที่ใช้สำหรับคดีผู้บริโภคโดยเฉพาะ ดังนั้น จึงใช้กฎหมาย วิธีพิจารณาความแพ่งในการพิจารณาคดีผู้บริโภค และก็มีกฎหมายที่ใช้เป็นมาตรการเพื่อคุ้มครอง ผู้บริโภคซึ่งมีลักษณะดังนี้

3.2.2.1 ประเทศญี่ปุ่น

ในประเทศญี่ปุ่น กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคพื้นฐาน (The Basic Law of Consumer Protection หรือ The Consumer Protection Fundamental Law) ซึ่งได้กำหนดให้รัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่นมีหน้าที่ในการคุ้มครองผู้บริโภค โดยเน้นใช้มาตรการทางกฎหมายมหาชนเป็นหลัก โดยรัฐบาลกลางออกกฎหมายสำคัญๆ เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค ประกอบไปด้วย 9 กรณีดังต่อไปนี้

- 1) การป้องกันอันตรายจากการบริโภค กำหนดไว้ในมาตรา 7 แห่งกฎหมายพื้นฐานด้านการคุ้มครองผู้บริโภค
  - 2) มาตรการคุ้มครองความเที่ยงตรงในเรื่องน้ำหนักและการวัด กำหนดไว้ในมาตรา 8 แห่งกฎหมายพื้นฐานด้านการคุ้มครองผู้บริโภค
  - 3) การมีมาตรฐานที่เหมาะสม กำหนดไว้ใน มาตรา 9 แห่งกฎหมายพื้นฐานด้านการคุ้มครองผู้บริโภค
  - 4) ฉลากสินค้า กำหนดไว้ใน มาตรา 10 แห่งกฎหมายพื้นฐานด้านการคุ้มครองผู้บริโภค
  - 5) ประกันความเป็นธรรมและการแข่งขันเสรีทางการค้า กำหนดไว้ใน มาตรา 11 แห่งกฎหมายพื้นฐานด้านการคุ้มครองผู้บริโภค
  - 6) ส่งเสริมการพัฒนาองค์ความรู้และการศึกษาของผู้บริโภค กำหนดไว้ใน มาตรา 12 แห่งกฎหมายพื้นฐานด้านการคุ้มครองผู้บริโภค
  - 7) เปิดโอกาสให้ผู้บริโภคได้แสดงความคิดเห็นต่อสาธารณะ กำหนดไว้ใน มาตรา 13 แห่งกฎหมายพื้นฐานด้านการคุ้มครองผู้บริโภค
  - 8) วางรากฐานเกี่ยวกับเครื่องอำนวยความสะดวกในการทดสอบและตรวจสอบสินค้า
  - 9) และบริการ กำหนดไว้ใน มาตรา 14 แห่งกฎหมายพื้นฐานด้านการคุ้มครองผู้บริโภค
  - 10) ก่อตั้งระบบการร้องเรียนให้ผู้บริโภคได้มีช่องทางในการเรียกร้องเมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้น กำหนดไว้ใน มาตรา 15 แห่งกฎหมายพื้นฐานด้านการคุ้มครองผู้บริโภค
- นอกจากนี้ยังมีการก่อตั้งระบบเพื่อรับเรื่องร้องเรียน โดยให้ผู้บริโภคมีช่องทางในการเรียกร้องเมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้น ทั้งนี้ ตามมาตรา 15 แห่งกฎหมายพื้นฐานด้านการคุ้มครองผู้บริโภค และมาตรา 18 แห่งกฎหมายพื้นฐานด้านการคุ้มครองผู้บริโภคยังได้กำหนดให้มีสภาคุ้มครองผู้บริโภค (Consumer Protection Council) มีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน มีรัฐมนตรี

ในกระทรวงที่เกี่ยวข้องเป็นกรรมการ ซึ่งสภาจะมีการประชุมนโยบายด้านการคุ้มครองผู้บริโภค ปีละ 1 ครั้ง และมาตรา 20 แห่งกฎหมายพื้นฐานด้านการคุ้มครองผู้บริโภคกำหนดให้มีสภานโยบายสังคม (Social Policy Council) ซึ่งกำหนดให้ทำหน้าที่ศึกษาและแนะแนวทางเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค และมีส่วนในการเสนอแนะกฎหมายที่สำคัญในด้านการคุ้มครองผู้บริโภคต่อรัฐสภา

รัฐบาลญี่ปุ่นมีบทบาทสำคัญในการคุ้มครองผู้บริโภค โดยใช้มาตรการทางกฎหมายผ่านทางระบบบริหาร กำหนดให้มีโทษทางอาญาเป็นเครื่องมือในการคุ้มครองผู้บริโภค และออกกฎหมายตามกรอบแม่บทดังกล่าวใช้บังคับในการให้ความคุ้มครองผู้บริโภค

การฟ้องคดีคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศญี่ปุ่นอาจปรากฏให้เห็นไม่มากนัก ทั้งๆ ที่มีผู้ได้รับความเสียหายเป็นจำนวนมากทั่วทั้งญี่ปุ่น และมีศาลเป็นที่พึ่งของประชาชนเหมือนกับประเทศอื่น และมีการแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งสำหรับการเรียกร้องค่าเสียหาย โดยนำวิธีพิจารณาคดีโดยรวบรัด (Summary Procedure) มาใช้ในคดีที่มีการเรียกร้องค่าเสียหายกันเพียงเล็กน้อยไม่เกิน 300,000 เยน ในแต่ละท้องถิ่นจึงได้มีการจัดตั้งศูนย์ผู้บริโภค (Consumer Center) เพื่อให้ข้อมูลและให้คำแนะนำแก่ผู้บริโภค โดยบางครั้งสามารถระงับข้อพิพาทได้โดยใช้วิธีการไกล่เกลี่ย¹⁰⁹

3.2.2.2 ประเทศเยอรมนี

ในประเทศเยอรมนี คดีผู้บริโภคนั้นเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจในการพิจารณาและพิพากษาตามกระบวนการพิจารณาในคดีแพ่ง เนื่องจากว่าประเทศเยอรมนีมีได้มีกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคใช้ในการพิจารณาคดีผู้บริโภคโดยเฉพาะ เมื่อปี ค.ศ. 2002 ประเทศเยอรมนีได้มีการรวบรวมกฎหมาย สารบัญญัติมาไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน (Civil Code) รวมทั้งกฎหมายต่างๆ ที่เป็นการคุ้มครองผู้บริโภคเองก็ได้มาอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน อาทิเช่น การคุ้มครองสินเชื่อผู้บริโภคก็ได้มาบัญญัติไว้ในมาตรา 490 เป็นต้น

คดีแพ่งของประเทศเยอรมนีนั้นใช้วิธีพิจารณาความแพ่งอันมีวัตถุประสงค์คือการสรุปคดีในการพิจารณารับฟังเพียงครั้งเดียวซึ่งมีลักษณะมุ่งเน้นให้มีการเตรียมคดีอย่างครอบคลุมและภายในระยะเวลาเหมาะสมโดยกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของเยอรมันมีทั้งหมด 148 มาตรา สามารถแบ่งออกได้เป็นสองส่วนคือ¹¹⁰

- 1) ภาควิธีพิจารณาคดี
- 2) ภาคการบังคับคดี

¹⁰⁹ สุขุม สุภนิศย์. เล่มเดิม. หน้า 12-13.

¹¹⁰ บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ. เล่มเดิม. หน้า 64-65.

ระบบศาลของประเทศเยอรมนีใช้ระบบศาลคู่ที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของตัวเอง ซึ่งค่อนข้างซับซ้อน โดยในแต่ละประเทศก็จะมีลำดับชั้นศาลแตกต่างกัน กล่าวคือ ระบบศาลจะมีอยู่ทั้งหมด 5 กลุ่ม ซึ่งในระบบศาลยุติธรรมจะมีอยู่ 2 กลุ่ม คือกลุ่มคดีทั่วไป และกลุ่มคดีแรงงาน ในส่วนของศาลปกครอง แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ ศาลปกครอง ศาลสังคมและศาลการเงิน

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของศาลที่พิจารณาคดีแพ่งแยกออกเป็นสามขั้นตอน ได้แก่¹¹¹

1) ขั้นตอนการเริ่มต้นคดี กล่าวคือ กระบวนการพิจารณาคดีแพ่งของเยอรมันนั้น เริ่มต้นจากการฟ้องคดีต่อศาลซึ่งโดยหลักแล้วคำฟ้องนั้นต้องทำเป็นหนังสือ เว้นแต่บางกรณีคำฟ้องอาจทำได้ด้วยวาจาแล้วให้เจ้าหน้าที่ศาลบันทึกไว้ และศาลเป็นผู้ดำเนินการให้จำเลยได้รับทราบ จากนั้นศาลจะเป็นผู้เตรียมกระบวนการพิจารณาในคดีนั้น อาทิเช่น จัดให้มีการพิจารณาในเบื้องต้น (Primary hearing for trial) และกำหนดวันที่จะให้มีการรับฟังเพื่อให้คู่ความถกเถียงกันถึงประเด็นแห่งคดี ซึ่งกระบวนการพิจารณาในขั้นตอนนี้จะกระทำด้วยวาจา หรือศาลอาจมีการสั่งให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยลายลักษณ์อักษรก่อนการพิจารณาจริง เพื่อให้คู่ความยอมรับคำคู่ความที่เป็นลายลักษณ์อักษรของแต่ละฝ่าย เพื่อให้การพิจารณาคดีเป็นไปโดยรวดเร็ว ผู้พิพากษาอาจจะกำหนดระยะเวลาให้คู่ความดำเนินการภายในระยะเวลาที่กำหนดซึ่งหากพ้นกำหนดระยะเวลานั้น ศาลอาจไม่รับเอกสารหรือคำคู่ความของฝ่ายนั้นก็ได้

ทั้งนี้ถ้าศาลเลือกให้มีการพิจารณารับฟังในเบื้องต้น จำเลยจะได้รับคำฟ้องเช่นเดียวกับหมายเรียกเพื่อให้มาศาลในวันนัดพิจารณา แต่หากศาลเลือกการสั่งให้มีการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยลายลักษณ์อักษรก่อนการพิจารณาจริง จำเลยจะต้องยื่นคำให้การตอบกลับมาภายในสองสัปดาห์ และให้โจทก์ตอบกลับมาเป็นลายลักษณ์อักษรในเวลาที่กำหนด เมื่อกระบวนการพิจารณาทุกอย่างดำเนินไปอย่างเรียบร้อยแล้ว ศาลก็จะกำหนดวันนัดพิจารณาคดีต่อไป

2) ขั้นตอนการพิจารณาคดี กล่าวคือ เมื่อคดีเข้าสู่ชั้นพิจารณา (the main hearing) ศาลจะเป็นผู้กำหนดวันนัดพิจารณาและหมายเรียกคู่ความให้มาศาลในวันดังกล่าว ในวันนัดพิจารณาจะมีการกำหนดประเด็นข้อพิพาทและกำหนดถึงบุคคลที่จะนำเสนอ ศาลจะแนะนำคู่ความในการพิจารณาถึงข้อเท็จจริงแห่งคดี อาจมีการยอมรับข้อเท็จจริงในข้อกฎหมาย และถ้าจำเป็นศาลอาจมีการสั่งให้นำสืบพยานหลักฐานต่างๆ ได้เพื่อนำมาใช้ในการพิจารณาพิพากษาคดี

3) การพิพากษาคดี กล่าวคือ เป็นกระบวนการพิจารณาที่ศาลจะทำคำพิพากษา ซึ่งหากไม่มีการอุทธรณ์คำพิพากษาคดีก็จะถึงที่สุด คำพิพากษาอาจถูกบังคับในชั้นบังคับคดีต่อไป

¹¹¹ วรรณชัย บุญบำรุง, ธนกร วรปรัชญากุล และ สิริพันธ์ พรบ. เล่มเดิม. หน้า 191-192.

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าการดำเนินกระบวนการพิจารณาในประเทศเยอรมนีนั้น มีการนำกระบวนการพิจารณาด้วยวาจามาใช้อย่างมากในขั้นตอนของการพิจารณาคดี ซึ่งหากเปรียบเทียบกับคดีผู้บริโภคของไทยพบว่าในทางปฏิบัติผู้พิพากษาคดีผู้บริโภคมีแนวทางในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีคล้ายกับหลักการของประเทศเยอรมนีมาก กล่าวคือ มีการใช้การดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจาในวันสืบพยานศาลอาจมีการแนะนำให้ผู้ความสามารถตกลงกันและยอมรับข้อเท็จจริง บางข้อซึ่งหากว่าข้อเท็จจริงที่คู่ความทั้งสองฝ่ายยอมรับแล้วข้อเท็จจริงนั้นก็ไม่ต้องสืบพยานต่อไป แต่ถ้าหากคู่ความมิได้มีการยอมรับศาลก็จะปล่อยให้คู่ความนำพยานหลักฐานเข้าสืบต่อไป¹¹²

3.2.2.3 ประเทศฝรั่งเศส

คดีผู้บริโภคของประเทศฝรั่งเศสนั้น ไม่ได้มีกฎหมายวิธีพิจารณาที่ใช้สำหรับคดีผู้บริโภคโดยเฉพาะ ซึ่งจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของฝรั่งเศสในปัจจุบันใช้กับคดีแพ่งทุกประเภท โดยคดีผู้บริโภคนั้นหากมีข้อพิพาทกันเกิดขึ้นก็จะมีการฟ้องร้องเป็นคดีละเมิด ผิดสัญญา เรียกค่าเสียหาย อย่างคดีแพ่งทั่วไป โดยใช้กฎหมายวิธีพิจารณาคดีแพ่งของฝรั่งเศส นอกจากนี้ก็มีการดำเนินคดีโดยองค์กรเพื่อประโยชน์สาธารณะของกลุ่มบุคคลซึ่งจัดตั้งขึ้นโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายเฉพาะ เช่น สมาคมผู้บริโภคซึ่งจะดำเนินคดีแพ่งแทนผู้เสียหาย

ศาลยุติธรรมของฝรั่งเศสแบ่งออกเป็นสองประเภทเช่นเดียวกับประเทศไทย คือ

- 1) ศาลคดีทั่วไปที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทุกประเภทที่กฎหมายไม่ได้กำหนดให้อยู่ในอำนาจ โดยเฉพาะ ได้แก่ ศาลแขวง ศาลจังหวัด และศาลอุทธรณ์
- 2) ศาลคดีเฉพาะคดี มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเฉพาะที่กฎหมายกำหนดให้อยู่ในอำนาจเฉพาะ ได้แก่ ศาลพาณิชย์ เป็นต้น

โดยเมื่อพิจารณาระบบกฎหมายซีวิลลอว์ของประเทศฝรั่งเศส พบว่าศาลมีบทบาทสำคัญในการค้นหาความจริง มีการดำเนินคดีในลักษณะที่เป็นระบบ ได้ส่วน ซึ่งมีหลักการที่สำคัญ แบ่งออกเป็น 4 เรื่องดังต่อไปนี้

1) การเริ่มต้นคดี

คดีจะเริ่มต้น โดยการที่โจทก์ส่งหมายเรียกให้แก่จำเลย โดยพนักงานส่งหมายซึ่งหมายเรียกดังกล่าวมีผลเท่ากับเป็นคำฟ้องของโจทก์จึงต้องจัดการให้จำเลยอยู่ในสภาพที่พร้อมจะต่อสู้คดีได้ ในหมายเรียกจะต้องระบุรายละเอียดต่างๆ ให้ได้รายละเอียดพอสมควร ภายหลังจากเสร็จสิ้นขั้นตอนส่งหมายเรียกและเมื่อระยะเวลาที่กำหนดให้จำเลยแต่งทนายความแล้ว ทนายความฝ่ายโจทก์จะเสนอและจัดทำแฟ้มสำนวนคดีไปตามลำดับเลขคดี จากนั้นผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจะ

¹¹² ไพพัญญู หนูแท้. เล่มเดิม. หน้า 43.

พิจารณาจ่ายสำนวนไปตามองค์คณะต่างๆ เพื่อทำการพิจารณาพิพากษาคดี¹¹³ ซึ่งผู้พิพากษาหัวหน้าแผนกจะทำการเรียกทนายความของกลุ่มความมาศาลในการนัดพิจารณาครั้งแรก (l'audience d'appel des causes) เพื่อพิจารณาว่าเอกสารและข้อเท็จจริงในสำนวนครบถ้วนเพียงพอหรือไม่มีความจำเป็นที่จะต้องจัดให้มีการพิจารณาในชั้นรวบรวมข้อเท็จจริงและเอกสารของคดีโดยผู้พิพากษาคิดตามคดี หรือผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนหรือไม่ (le juge de la mise en état หรือ JME) ก่อนที่จะมีการพิจารณาโดยองค์คณะผู้พิพากษา

2) การดำเนินกระบวนการพิจารณา

โดยหลักแล้วเป็นหน้าที่ของกลุ่มความที่จะต้องนำสืบข้อเท็จจริงที่ตนกล่าวอ้างขึ้นเพื่อสนับสนุนข้อกล่าวอ้างของตนให้ศาลทราบ โดยรายละเอียดต่างๆ ดังกล่าวจะต้องระบุไว้ในคำคู่ความ การดำเนินกระบวนการพิจารณาความแพ่งตามกฎหมายฝรั่งเศสตั้งอยู่บนหลักที่ว่าศาลต้องค้นหาข้อเท็จจริงหรือความจริงของคดีเพื่ออำนวยความยุติธรรม โดยศาลสามารถสืบสวนข้อเท็จจริง และค้นหาพยานหลักฐานต่างๆ ที่คู่ความไม่ได้กล่าวไว้ในคำคู่ความได้ กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของฝรั่งเศสกำหนดบทบาทให้แก่ผู้พิพากษาคิดตามคดี (JME) โดยให้มีหน้าที่รวบรวมข้อมูลและเอกสารต่างๆ และสรุปสำนวนคดี เพื่อให้คดีอยู่ในสภาพที่พร้อมจะทำการพิจารณาชี้ขาดตัดสินคดีในชั้นองค์คณะผู้พิพากษา (The full court)

จะเห็นได้ว่า ผู้พิพากษาคิดตามคดี (JME) มีบทบาทที่สำคัญในการค้นหาข้อเท็จจริงในคดี จะใช้วิธีการสืบพยานเป็นเครื่องมือสำหรับการค้นหาข้อเท็จจริง ซึ่งแบ่งออกเป็น การสืบพยานบุคคล การสืบพยานเอกสาร การสืบพยานวัตถุ หรือแม้กระทั่งการสืบพยานผู้เชี่ยวชาญ แต่กฎหมายวิธีพิจารณาความของฝรั่งเศสจะให้ความสำคัญกับพยานเอกสารเป็นอย่างมาก กล่าวคือ หากพยานเอกสาร ไม่เพียงพอที่จะให้ ผู้พิพากษาคิดตามคดี (JME) มั่นใจหรือเกิดความเชื่อมั่นในข้อเท็จจริงที่น่าจะเป็นไปได้ ผู้พิพากษาคิดตามคดี (JME) ก็จะนำวิธีการที่เรียกว่า “measures d'instruction” มาใช้

มาตรการที่ช่วยให้ศาลได้รับรู้ข้อเท็จจริงสำหรับการตัดสินคดี (Mesures d'instruction) โดยมาตรการดังกล่าวเป็นการที่ผู้ร่างกฎหมายประสงค์จะให้สอดคล้องกับหลักการทั่วไปเกี่ยวกับบทบาทของศาลและคู่ความในการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ได้มีการกำหนดเพิ่มบทบาทของศาลให้มีบทบาทในเชิงรุกมากขึ้น โดยกำหนดให้ศาลเป็นผู้ควบคุมดูแลให้การบังคับใช้มาตรการดังกล่าวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการดำเนินคดีต้องล่าช้า¹¹⁴

¹¹³ ศรีธีรพันธ์ รัศมิทัต. (2508). กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส. หน้า 11.

¹¹⁴ วรรณชัย บุญบำรุง ง (2543, มกราคม-เมษายน). “การสืบพยานบุคคลตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส: ตัวอย่างของกระบวนการพิจารณาที่ค่อนข้างไปทางแบบไต่สวน.” *ดุลพินิจ*, 47, 1. หน้า 51-52.

มาตรการที่ช่วยให้ศาลได้รับรู้ข้อเท็จจริงสำหรับการตัดสินคดี (Mesures d'instruction) ประกอบด้วย 4 มาตรการดังนี้

มาตรการที่หนึ่ง การตรวจสอบข้อเท็จจริงโดยศาลด้วยตนเอง (Les verifications personnelles du juge) มาตรการในเรื่องนี้ต้องการจะให้ผู้พิพากษาได้รับรู้ข้อเท็จจริงของข้อพิพาทบางประการด้วยตนเอง โดยผู้พิพากษาจะเป็นผู้ค้นหาความจริงเกี่ยวกับข้อเท็จจริงนั้น ซึ่งทำให้ผู้พิพากษาได้ทราบถึงทิศทางที่ชัดเจนของคดีโดยตนเอง โดยไม่จำเป็นอาศัยความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ โดยมาตรการนี้มีขอบเขตกว้างกว่าการเดินเผชิญสืบตามกฎหมายอังกฤษ

มาตรการที่สอง การเรียกให้คู่ความมาศาลเพื่อซักถาม (La comparutions personnelles des parties) ซึ่งมาตรการนี้จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมีคำสั่งของศาล หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าไม่มีหลักกฎหมายฝรั่งเศสที่กำหนดให้คู่ความในคดีแพ่งจะต้องมาปรากฏตัวต่อหน้าศาลในชั้นกระบวนการก่อนพิจารณา โดยไม่ได้รับคำสั่งอย่างเป็นทางการ ทั้งนี้เนื่องจากคู่ความสามารถมอบหมายให้ทนายความเป็นตัวแทนของตนได้ตลอดการดำเนินคดี

มาตรการที่สาม การสืบพยานผู้เชี่ยวชาญ (un technicien) ซึ่งผู้พิพากษาจะสั่งให้มีผู้เชี่ยวชาญในเฉพาะกรณีที่มีการดำเนินคดีมีความยุ่งยากซับซ้อนหรือไม่เพียงพอที่จะทำให้ประเด็นแห่งคดีกระจ่างขึ้น คู่ความมักจะไม่ได้รับอนุญาตให้จ้างผู้เชี่ยวชาญของตนเอง

มาตรการที่สี่ การสืบพยานที่ไม่ใช่คู่ความ (les déclarations des tiers) แม้ว่าผู้ร่างประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสจะไม่ค่อยให้ความสำคัญกับพยานบุคคล แต่อาจมีบางกรณีที่มีความจำเป็นต้องอาศัยพยานบุคคลในการพิสูจน์ข้อเท็จจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคดีที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบแพ่งเช่น คดีละเมิด เป็นต้น

การสืบพยานบุคคลในคดีแพ่งตามกฎหมายฝรั่งเศส สามารถแบ่งได้เป็น 2 วิธีด้วยกัน คือ

- (1) การสืบพยานบุคคลด้วยวาจา
- (2) การสืบพยานบุคคลโดยทำเอกสารยืนยันข้อเท็จจริง

แต่ในทางปฏิบัติในคดีแพ่งและคดีพาณิชย์ของศาลฝรั่งเศสแทบจะไม่มี การสืบพยานบุคคลด้วยวาจา เนื่องจากส่วนใหญ่การสืบพยานบุคคลมักจะเป็นการสืบพยานบุคคลโดยทำหนังสือยืนยันข้อเท็จจริง บทบาทของศาลและคู่ความเกี่ยวกับการสืบพยานบุคคล ในเรื่อง การซักถามพยานซึ่งมีความสำคัญ ศาลมีบทบาทสำคัญในการที่จะซักถามพยานด้วยตนเองในประเด็นต่างๆ ที่เห็นว่าจะช่วยให้องค์คณะผู้พิพากษาได้รับทราบข้อเท็จจริงที่จำเป็นโดยครบถ้วนหรือซักถามพยานแต่ละคนให้พนักงานเจ้าหน้าที่ของศาลจดลงในรายงานของพยานหลักฐานและจะอ่านทบทวนคำให้การพยานและทำการแก้ไขหรือเพิ่มเติมก่อนที่จะให้พยานลงลายมือชื่อ

3) การพิจารณาในชั้นองค์คณะผู้พิพากษา

การพิจารณาในชั้นนี้คู่ความจะแถลงคดีด้วยวาจา ซึ่งทำให้คู่กรณีสามารถโต้เถียงกันในประเด็นข้อพิพาทกันได้โดยตรง ซึ่งช่วยให้องค์คณะผู้พิพากษาได้ทราบถึงข้อเท็จจริงในคดีได้สะดวกกว่าการพิจารณาจากพยานเอกสารเพียงอย่างเดียว กล่าวคือก่อนกระบวนการพิจารณาในชั้นนี้ ผู้พิพากษาคิดตามคดี (JME) จะจัดทำรายงานสรุปประเด็นแห่งคดี ปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายรวมทั้งพยานที่เกี่ยวข้อง และภายหลังจากการรายงานของผู้พิพากษาคิดตามคดี (JME) แล้วคู่ความสามารถแถลงด้วยวาจาและกระทำต่อหน้าองค์คณะผู้พิพากษา ผู้พิพากษาองค์คณะอาจสั่งให้ทนายความหรือตัวความอธิบายข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายเพิ่มเติมในส่วนที่ผู้พิพากษาองค์คณะเห็นว่าจำเป็นหรือสรุปข้อเท็จจริงในส่วนที่ยังไม่ชัดเจนหรือคลุมเครือได้ หากเห็นว่าข้อเท็จจริงเพียงที่จะทำการพิพากษาคดี ก็จะมีคำสั่งให้หยุดการแถลงคดีและปิดการพิจารณาในชั้นนี้ จากนั้นคดีก็จะอยู่ในขั้นตอนการพิจารณาสำนวนเพื่อทำการพิพากษาคดี (mise en délibéré)

4) การตัดสินคดี

ภายหลังจากเสร็จจากขั้นตอนการพิจารณาคดี องค์คณะผู้พิพากษาคดีจะประชุมปรึกษาเพื่อตัดสินคดี ซึ่งจะกระทำกันเป็นความลับและเป็นอำนาจโดยเฉพาะของศาลหรือกล่าวได้ว่าขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดของกระบวนการพิจารณา เพราะเป็นอำนาจในการสั่งการของรัฐที่มอบให้ศาล กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของฝรั่งเศสได้ให้อำนาจแก่ศาลอย่างกว้างขวางในการกำหนดทิศทางของกระบวนการพิจารณา รวมทั้งการค้นหาข้อเท็จจริง โดยเฉพาะในขั้นตอนที่เกี่ยวกับการรวบรวมข้อเท็จจริงและเอกสารของคดีของผู้พิพากษาคิดตามคดี (JME) การที่ศาลพิจารณาในระบบไต่สวนมีบทบาทค่อนข้างมาก หรือมีบทบาทในลักษณะเชิงรุกซึ่งปรากฏว่าได้รับความสำเร็จเป็นอย่างมาก ช่วยให้เกิดความยุติธรรมแก่คู่ความ¹¹⁵

หากพิจารณาบทบาทของศาลในประเทศฝรั่งเศสจะพบว่า ศาลมีบทบาทในการดำเนินคดีมากเมื่อเปรียบเทียบกับศาลในคดีแพ่งทั่วไปของไทย ทั้งนี้เนื่องจากกฎหมายลักษณะพยานหลักฐานของไทยได้รับอิทธิพลมาจากระบบคอมมอนลอว์ ซึ่งเน้นรูปแบบกระบวนการพิจารณาคดีไปในทางกล่าวหา ศาลไทยจึงมีบทบาทในการค้นหาความจริงน้อยกว่าศาลในประเทศฝรั่งเศส แต่มีบทบาททำนองเดียวกับศาลในคดีผู้บริโภครองของไทย

¹¹⁵ วรรณชัย บุญบำรุง, ธนกร วรปรัชญากุล และ สิริพันธ์ พลรบ. (2548). *หลักและทฤษฎีกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเล่ม 2*. หน้า 29-32.

3.3 บทบาทของศาลในคดีปกครอง

ประเทศไทยเป็นประเทศปกครองระบอบประชาธิปไตย จึงอาศัยหลักการการปกครองแบบ “นิติรัฐ” (The Rule of Law) กล่าวคือ รัฐจะกระทำการใดๆ ได้ก็ต่อเมื่อมีกฎหมายให้อำนาจไว้เท่านั้น¹¹⁶ หากฝ่ายปกครองมีการใช้อำนาจที่บิดเบือนเกินขอบเขตแล้ว จำเป็นต้องมีกฎหมายควบคุมตรวจสอบการกระทำของฝ่ายปกครองเพื่อมิให้ใช้อำนาจตามอำเภอใจ โดยองค์กรฝ่ายตุลาการ คือ ศาลปกครอง (Administrative Court)

ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2552 ได้จัดตั้งศาลปกครองขึ้นให้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีปกครองซึ่งเป็นคดีที่มีข้อพิพาทระหว่างเอกชนกับหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือระหว่างหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือระหว่างหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วยกัน ทั้งนี้ โดยจัดตั้งศาลปกครองแบ่งออกเป็นสองชั้น คือ ศาลปกครองชั้นต้นและศาลปกครองสูงสุด กฎหมายวิธีพิจารณาคดีปกครองมีลักษณะเป็นพิเศษแตกต่างจากกฎหมายวิธีพิจารณาคดีโดยทั่วไป กฎหมายวิธีพิจารณาคดีปกครองเป็นวิธีพิจารณาในระบบไต่สวน ซึ่งศาลไม่ได้ทำหน้าที่เป็นเพียงกลาง แต่เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินการพิจารณาการรวมทั้งการตรวจสอบแสวงหาข้อเท็จจริงในคดีภายใต้หลักการฟังความทั้งสองฝ่าย

3.3.1 บทบาทพนักงานคดีปกครอง

พนักงานคดีปกครองเป็นข้าราชการของศาลปกครองสังกัดสำนักงานศาลปกครอง พนักงานคดีปกครองแบ่งออกเป็นระดับต่างๆ เช่นเดียวกับข้าราชการทั่วไป มีหน้าที่ช่วยตุลาการเจ้าของสำนวนในการดำเนินคดีปกครองตามที่ตุลาการเจ้าของสำนวนมอบหมาย นอกเหนือจากทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยตุลาการเจ้าของสำนวนดังกล่าวแล้ว ยังทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยตุลาการผู้แถลงคดีด้วย¹¹⁷

พนักงานคดีปกครองมีบทบาทในการช่วยเหลือศาลในการรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ โดยต้องการรวบรวมพยานหลักฐานตลอดตั้งแต่เริ่มคดี กล่าวคือ มีหน้าที่ในการตรวจสอบความถูกต้องของคำฟ้องว่าเป็นคำฟ้องที่อยู่ในอำนาจของศาลปกครองหรือไม่ พร้อมทั้งให้ความเห็นเบื้องต้นเกี่ยวกับลักษณะแต่ละประเด็นในคำฟ้องแล้วจัดทำหนังสือเสนอตุลาการเจ้าของสำนวนพร้อมส่งสำเนาคำฟ้องให้หน่วยงานที่ถูกฟ้องทำคำให้การ จัดทำคำสั่งเรียกพยานบุคคล หรือหน่วยงานให้ส่งพยานหลักฐานหรือให้มาชี้แจงข้อเท็จจริงต่อตุลาการเจ้าของสำนวนช่วยตุลาการศาลปกครองในการแสวงหาและรวบรวมข้อเท็จจริงจากคำฟ้อง คำให้การ และเอกสารต่างๆ ของ

¹¹⁶ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. เล่มเดิม. หน้า 13.

¹¹⁷ อัครวิทย์ สุมาวงศ์. (2544). คำอธิบายวิธีพิจารณาคดีปกครองพร้อมทั้งระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2543. หน้า 17-18.

คู่กรณีตลอดจนพยานหลักฐานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับคดี หรือช่วยตุลาการเจ้าของสำนวนทำบันทึกในกรณีที่ตุลาการเจ้าของสำนวนกำหนดประเด็นการสอบสวนตรวจสอบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับคดีปกครอง ตลอดจนได้สวนหรือพิสูจน์ข้อเท็จจริงโดยพยานผู้เชี่ยวชาญ หรือช่วยเหลือตุลาการเจ้าของสำนวนในการสรุปประเด็นคำฟ้อง ประเด็นข้อเท็จจริง และประเด็นข้อกฎหมายเกี่ยวกับคดีปกครอง เป็นต้น¹¹⁸ จึงเป็นบุคคลสำคัญที่เป็นผู้ช่วยตุลาการในการค้นหาความจริงในระบบได้สวน

3.3.2 บทบาทของศาลปกครองในการค้นหาข้อเท็จจริง

ในคดีปกครอง บทบาทของศาลในการแสวงหาความจริงเริ่มตั้งแต่ตุลาการหัวหน้าคณะศาลปกครองสูงสุดหรือตุลาการหัวหน้าคณะศาลปกครองชั้นต้นในองค์คณะจะแต่งตั้งตุลาการศาลปกครองในคณะของตนหนึ่งคนเป็นตุลาการเจ้าของสำนวน เพื่อเป็นผู้ดำเนินการรวบรวมข้อเท็จจริงจากคำฟ้อง คำชี้แจงของคู่กรณี และรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ โดยมีพนักงานคดีปกครองเป็นผู้ช่วยดำเนินการตามที่ตุลาการเจ้าของสำนวนมอบหมาย

ตุลาการเจ้าของสำนวนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดีของศาลปกครอง โดยเป็นผู้ดำเนินการรวบรวมข้อเท็จจริงจากคำฟ้อง คำชี้แจงของคู่กรณีและรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ทำหน้าที่ตรวจสอบและเสนอความเห็นในข้อเท็จจริงเพื่อเสนอข้อกฎหมายนั้นต่อองค์คณะฯ ทั้งนี้ตุลาการเจ้าของสำนวนยังต้องดำเนินการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับคดีด้วย โดยตุลาการจะต้องให้คู่กรณีในคดีมีส่วนร่วมในการค้นหาความจริงด้วย คู่กรณีจะมีความสำคัญในการกล่าวอ้างถึงพยานหลักฐานต่างๆ แต่ไม่ว่าคู่ความจะยื่นพยานหลักฐานหรือไม่ก็ตาม ศาลก็จะมีหน้าที่ที่จะค้นหาให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงแห่งคดี¹¹⁹

ในขั้นตอนการดำเนินการค้นหาข้อเท็จจริง ตุลาการเจ้าของสำนวนจำเป็นต้องเปิดโอกาสให้คู่กรณีทราบถึงข้ออ้าง ข้อแย้งของแต่ละฝ่าย เพื่อให้คู่กรณีแสดงพยานหลักฐานของฝ่ายตนเพื่อยืนยันหรือหักล้างข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายได้ เมื่อตุลาการเจ้าของสำนวนเห็นว่าได้รวบรวมข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเพียงพอแล้ว ตุลาการเจ้าของสำนวนต้องทำความเข้าใจเสนอองค์คณะเพื่อพิจารณาคดีต่อไป โดยในการให้โอกาสคู่กรณีเช่นนั้น ตุลาการเจ้าของสำนวนต้องกำหนดให้คู่กรณีแสดงพยานหลักฐานของตนภายในระยะเวลาที่กำหนด

¹¹⁸ นางทศวรรณ ลำดับวงศ์. (2544). บทบาทของพนักงานคดีปกครองในการดำเนินงานของศาลปกครอง. หน้า 71-75.

¹¹⁹ บรรเจิด สิงคะเนติ. (2545, 2 มิถุนายน). “หลักการแสวงหาข้อเท็จจริงโดยศาล (Untersuchungsgrundsatz) ของศาลรัฐธรรมนูญเยอรมัน.” วารสารนิติศาสตร์, 32, 2. หน้า 325.

3.3.2.1 การแสวงหาข้อเท็จจริงของศาลปกครอง

แบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ การแสวงหาข้อเท็จจริงจากเอกสารของคู่กรณี ซึ่งได้แก่ คำฟ้อง คำให้การ คำคัดค้านคำให้การและคำให้การเพิ่มเติมอย่างหนึ่ง และการแสวงหาข้อเท็จจริงอื่นตามที่ศาลเห็นสมควรอีกอย่างหนึ่ง¹²⁰

1) การแสวงหาข้อเท็จจริงจากคำฟ้อง คำให้การ คำคัดค้านคำให้การและคำให้การเพิ่มเติม

เรื่องการแสวงหาข้อเท็จจริงจากคำฟ้อง คำให้การ คำคัดค้านคำให้การและคำให้การเพิ่มเติม การแสวงหาข้อเท็จจริงจากเหล่านี้เป็นหน้าที่ของตุลาการเจ้าของสำนวน โดยเมื่อมีการฟ้องคดีต่อศาลแล้ว เป็นหน้าที่ของตุลาการเจ้าของสำนวนในการที่จะตรวจคำฟ้องและเมื่อตุลาการเจ้าของสำนวน เห็นว่าคำฟ้องใดเป็นคำฟ้องที่สมบูรณ์ครบถ้วน ให้มีคำสั่งรับคำฟ้องและมีคำสั่งให้ผู้ถูกฟ้องคดีทำคำให้การ โดยส่งสำเนาคำฟ้องและสำเนายานหลักฐานไปด้วย ในกรณีที่เห็นสมควรจะกำหนดประเด็นที่ผู้ถูกฟ้องคดีต้องให้การหรือให้จัดส่งพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องหรือที่จะเป็นประโยชน์แก่การพิจารณาของศาลไปด้วยก็ได้ แต่ในกรณีที่พยานหลักฐานประกอบคำฟ้องมีปริมาณหรือสภาพที่ทำให้การส่งสำเนาให้แก่ผู้ถูกฟ้องคดีเป็นภาระแก่ศาลอย่างมาก ก็ส่งเพียงสำเนาคำฟ้องไปพร้อมกับรายการพยานหลักฐานที่ผู้ถูกฟ้องคดีอาจขอหรือขอรับได้ที่ศาล โดยไม่ต้องส่งสำเนายานหลักฐานไปด้วย ในกรณีที่ตุลาการเจ้าของสำนวนเห็นว่าคำฟ้องที่ยื่นนั้นเป็นคำฟ้องที่สมบูรณ์ครบถ้วนและมีคำสั่งให้รับคำฟ้องแล้ว หากตุลาการเจ้าของสำนวนเห็นว่าจากข้อเท็จจริงในคำฟ้องนั้นทำให้สามารถวินิจฉัยชี้ขาดคดีนั้นได้โดยไม่ต้องดำเนินการแสวงหาข้อเท็จจริงอีกแล้วตุลาการเจ้าของสำนวน ก็ไม่ต้องสั่งให้ผู้ถูกฟ้องคดีทำการ แต่มีอำนาจจัดทำบันทึกของตุลาการเจ้าของสำนวนเสนอองค์คณะเพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไปเลย

เมื่อผู้ถูกฟ้องคดีทำคำให้การ โดยชัดเจนแสดงการปฏิเสธหรือยอมรับข้อหา และเหตุผลตามข้อที่ปรากฏในคำฟ้อง และคำขอท้ายฟ้องพร้อมส่งพยานหลักฐานตามที่ตุลาการเจ้าของสำนวนกำหนดแล้ว หากตุลาการเจ้าของสำนวนเห็นว่าคำให้การของผู้ถูกฟ้องคดีไม่ครบถ้วนหรือไม่ชัดเจน อาจแจ้งให้ผู้ถูกฟ้องคดีดำเนินการแก้ไขหรือจัดส่งคำให้การมาให้

¹²⁰ อัครวิทย์ สุมาวงศ์. (2544). คำอธิบายวิธีพิจารณาคดีปกครองพร้อมทั้งระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2543. หน้า 22.

ในการยื่นคำให้การนี้ ผู้ถูกฟ้องคดีอาจฟ้องแย้งมาด้วยก็ได้ คำฟ้องแย้งนั้นถือเป็นเสมือนคำฟ้องใหม่ และในกรณีที่ฟ้องแย้งเป็นเรื่องอื่น ไม่เกี่ยวกับฟ้องเดิม ตุลาการเจ้าของสำนวนอาจจะสั่งไม่รับฟ้องแย้งดังกล่าวก็ได้

เมื่อผู้ถูกฟ้องคดียื่นคำให้การแล้ว ศาลจะส่งสำเนาคำให้การพร้อมทั้งสำเนาพยานหลักฐานไปให้ผู้ถูกฟ้องคดี เพื่อให้ผู้ถูกฟ้องคดีคัดค้านหรือยอมรับคำให้การ โดยตุลาการเจ้าของสำนวนจะกำหนดประเด็นที่ผู้ถูกฟ้องคดีต้องชี้แจง หรือให้จัดพยานหลักฐานใดๆ ก็ได้ ผู้ฟ้องคดีจะต้องทำคำคัดค้านให้การยื่นคำให้การต่อศาลพร้อมทั้งสำเนาภายในสามสิบวัน นับแต่วันที่ได้รับสำเนาคำให้การหรือภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด

หากผู้ถูกฟ้องคดีไม่ทำคำให้การพร้อมกับยื่นพยานหลักฐานภายในระยะเวลาที่กำหนด ให้ถือว่าผู้ฟ้องคดียอมรับข้อเท็จจริงตามข้อหาของผู้ถูกฟ้องคดี

หากผู้ถูกฟ้องคดีไม่ประสงค์จะทำคำคัดค้านคำให้การ แต่ประสงค์จะให้ศาลพิจารณาพิพากษาต่อไป ผู้ฟ้องคดีต้องแจ้งเป็นหนังสือให้ศาลทราบภายในกำหนดเวลาดังกล่าวข้างต้น ถ้าผู้ถูกฟ้องคดีไม่ดำเนินการดังกล่าว ศาลจะจำหน่ายคดีออกจากศาลระบบความก็ได้ หากผู้ฟ้องคดีทำคำคัดค้านคำให้การ โดยมีประเด็นเพิ่มขึ้นใหม่ หรือต่างจากคำฟ้อง คำให้การให้ศาลสั่งไม่รับประเด็นหรือคำขอใหม่นั้นไว้พิจารณา

เมื่อผู้ฟ้องคดียื่นคำคัดค้านคำให้การมายังศาลแล้วศาลจะส่งสำเนาคำให้การนั้นไปให้ผู้ถูกฟ้องคดีเพื่อทำคำให้การเพิ่มเติมยื่นต่อศาลภายในสิบห้าวัน นับแต่วันที่ได้รับสำเนาคำคัดค้านคำให้การหรือภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด เมื่อศาลได้รับคำให้การเพิ่มเติมจากผู้ถูกฟ้องคดีแล้ว ศาลจะส่งสำเนาคำให้การเพิ่มเติมให้แก่ผู้ฟ้องคดี

หากพ้นกำหนดระยะเวลาทำคำให้การเพิ่มเติมแล้ว หรือเมื่อศาลได้รับคำให้การเพิ่มเติมแล้ว หากตุลาการเจ้าของสำนวนเห็นว่าคดีมีข้อเท็จจริงเพียงพอแล้ว ตุลาการเจ้าของสำนวนจะดำเนินการจัดทำบันทึกสรุปสำนวนของตุลาการเจ้าของสำนวนเพื่อเสนอองค์คณะพิจารณาคำเนินการต่อไป หากข้อเท็จจริงไม่เพียงพอ ตุลาการเจ้าของสำนวนจะดำเนินการไต่สวนพยานหรือแสวงหาข้อเท็จจริงต่อไป

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการแสวงหาข้อเท็จจริงจากคู่กรณีตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักเรื่องการฟังความทั้งสองฝ่ายและการโต้แย้งชี้แจง จึงสามารถสร้างความเป็นธรรมให้แก่คู่กรณี¹²¹ และจากขั้นตอนดังกล่าว จะเห็นว่ากระบวนการพิจารณาของศาลปกครองเน้นการดำเนินการกระบวนการพิจารณาด้วยเอกสารเป็นหลัก ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับศาลปกครองในประเทศฝรั่งเศส และ

¹²¹ ทยา พาหุสัจจะลักษณะ. (2550). ปัญหาและอุปสรรคในการนำเสนอ และการแสวงหาข้อเท็จจริง และพยานหลักฐานในคดีปกครอง. หน้า 27.

ตุลาการศาลปกครองมีบทบาทในคดี ซึ่งต้องรับผิดชอบภารกิจในการแสวงหาข้อเท็จจริงมาเพื่อใช้ในการพิจารณาคดี

2) การแสวงหาข้อเท็จจริงอื่นตามที่ศาลเห็นสมควร

การแสวงหาข้อเท็จจริงแห่งคดีตามระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความมีอยู่ 2 ระบบคือ “ระบบกล่าวหา” (Accusatorial System) กับ “ระบบไต่สวน” (Inquisitorial System) ศาลคดีปกครองมีบทบาทในการแสวงหาข้อเท็จจริงตามระบบไต่สวน เพื่อให้ศาลสามารถแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่จำเป็นในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงมากที่สุด¹²² ในการแสวงหาข้อเท็จจริงอื่นตามที่ศาลเห็นสมควรเป็นขั้นตอนที่ เกิดขึ้นเมื่อผ่านขั้นขั้นตอนการแสวงหาข้อเท็จจริงโดยการโต้ตอบเป็นลายลักษณ์อักษรมาก่อน ซึ่งหากตุลาการเจ้าของสำนวนเห็นว่าไม่เพียงพอ หรือยังไม่ยุติ หรือยังมีความไม่ชัดเจนในประเด็นใด ตุลาการเจ้าของสำนวนมีอำนาจออกคำสั่งเรียกคู่กรณีหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้ถ้อยคำหรือความเห็นในฐานะผู้เชี่ยวชาญ หรือให้ส่งเอกสารหรือพยานหลักฐานใดๆ รวมถึงมีอำนาจตรวจสอบสถานที่ บุคคล หรือสิ่งอื่นใดเพื่อประกอบการพิจารณาคดีตามที่ศาลเห็นสมควร แม้จะเป็นพยานหลักฐานนอกเหนือจากพยานหลักฐานของคู่กรณีก็ตาม แต่ก็ต้องเปิดโอกาสให้คู่กรณีได้แย้งคัดค้านหรือชี้แจงข้อเท็จจริงตามหลักการฟังความทั้งสองฝ่ายเสมอ โดยการชี้แจงนั้นต้องทำเป็นหนังสือวันแต่ในกรณีที่ศาลอนุญาตให้ชี้แจงด้วยวาจาต่อหน้าศาลได้

ในคดีปกครองจะไม่มีกำหนดเรื่องการยื่นบัญชีระบุพยาน คู่ความจึงสามารถยื่นพยานหลักฐานได้ตลอดจนกว่าศาลจะกำหนดวันสิ้นสุดการแสวงหาข้อเท็จจริง พยานทุกประเภทที่นำสืบมาในคดีถือเป็นพยานของศาล ศาลสามารถที่จะรับฟังหรือจะตัดพยานใดก็ได้เป็นอำนาจของศาล แต่คู่ความก็มีสิทธิโต้แย้งคัดค้านได้ และนอกจากนี้ศาลปกครองมีอำนาจตรวจสอบและแสวงหาข้อเท็จจริงได้ตามความเหมาะสม โดยมีอำนาจรับฟังพยานบุคคล พยานหลักฐาน พยานผู้เชี่ยวชาญ หรือพยานหลักฐานอื่น นอกจากพยานหลักฐานของคู่กรณีได้ตามที่เห็นสมควรด้วย นอกจากนี้ คู่กรณีมีสิทธิขอตรวจดูพยานหลักฐานที่แต่ละฝ่ายได้ยื่นไว้ในสำนวน เว้นแต่กรณีที่กฎหมายคุ้มครองให้ไม่ต้องเปิดเผย หรือศาลปกครองเห็นว่าจำเป็นต้องไม่เปิดเผยเพื่อมิให้เกิดความเสียหายแก่การดำเนินงานของรัฐ แต่กรณีที่เปิดเผยศาลปกครองจะนำมาใช้รับฟังในการพิจารณาพิพากษาคดีไม่ได้ ทั้งนี้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

(1) มีคำสั่งเรียกให้หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องชี้แจงข้อเท็จจริงหรือให้ความเห็นเป็นหนังสือเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้อง

¹²² แหล่งเดิม.

(2) มีคำสั่งเรียกให้หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐส่งวัตถุ เอกสาร หรือพยานหลักฐานอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือให้ความเห็นในเรื่องหนึ่งเรื่องใด หรือส่งผู้แทนหรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐในหน่วยงานทางปกครองนั้นมาชี้แจงหรือให้ถ้อยคำประกอบการพิจารณา

(3) มีคำสั่งเรียกให้คู่กรณีมาใช้ถ้อยคำหรือพยานหลักฐานมาประกอบการ พิจารณา

(4) มีคำสั่งเรียกให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับคดีมาใช้ถ้อยคำ หรือให้ส่ง พยานหลักฐานมาประกอบการพิจารณา และ

(5) ไต่สวนหรือมีคำสั่งในเรื่องใดที่ไม่ใช่วินิจฉัยชี้ขาดคดี ทั้งนี้ตามที่กำหนด ในระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดและในกรณีจำเป็น ตุลาการศาลปกครอง หรือบุคคลที่ได้รับมอบหมายจากตุลาการศาลปกครองมีอำนาจไปตรวจสอบสถานที่ บุคคล หรือ สิ่งอื่นใดเพื่อประกอบการพิจารณาได้ด้วย

นอกจากนี้ ศาลปกครองยังสามารถจะแสวงหาข้อเท็จจริงจากพยานบุคคล พยาน เอกสาร พยานผู้เชี่ยวชาญ หรือพยานหลักฐานอื่นนอกเหนือจากพยานหลักฐานของคู่กรณีที่ปรากฏ ในคำฟ้อง คำให้การ คำคัดค้านคำให้การหรือคำให้การเพิ่มเติม และในการแสวงหาข้อเท็จจริงเช่นว่านั้น ตามที่ศาลเห็นสมควร

การที่ศาลจะออกคำสั่งเรียกคู่กรณีหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาใช้ถ้อยคำได้ตามที่ เห็นสมควรต่อศาลนั้น ก่อนให้ถ้อยคำ คู่กรณีหรือพยานต้องสาบานตนตามลัทธิศาสนา หรือจารีต ประเพณีแห่งชาติของตน หรือกล่าวคำปฏิญาณว่าจะให้ถ้อยคำตามสัจย์จริงและต้องแจ้ง ชื่อ นามสกุล ความเกี่ยวข้องกับคู่กรณีคนหนึ่งคนใด ก็ต้องแจ้งด้วยว่ามีความเกี่ยวข้องกันอย่างไร พยานที่ศาลมีคำสั่งเรียกมาใช้ถ้อยคำสามารถเสนอพยานหลักฐานใดๆ เพื่อประกอบ ถ้อยคำหลักฐานนั้นอยู่ในประเด็นที่มีคำสั่งให้มีการไต่สวน พยานที่ให้ถ้อยคำแล้วอาจถูกมาให้ ถ้อยคำอีกในวันเดียวกันหรือวันอื่นทั้งอาจถูกเรียกมาใช้ถ้อยคำพร้อมพยานคนอื่นในเรื่องเดียวกัน ก็ได้

เมื่อศาลเห็นสมควรหรือเมื่อคู่กรณีมีคำขออีกด้วย ศาลอาจมีคำสั่งตั้งพยาน ผู้เชี่ยวชาญเพื่อศึกษา ตรวจสอบหรือวิเคราะห์ในเรื่องใดๆ ที่เกี่ยวกับคดี และให้ทำรายงานหรือ ให้ถ้อยคำต่อศาลได้ โดยศาลต้องส่งสำเนารายงานหรือบันทึกการให้ถ้อยคำของพยานผู้เชี่ยวชาญ นั้น ให้คู่กรณีที่เกี่ยวข้องเพื่อทำข้อสังเกตเสนอต่อศาลภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด ทั้งนี้ ศาลอาจมี คำสั่งให้พยานผู้เชี่ยวชาญมาให้ถ้อยคำศาลประกอบรายงานของตนได้ด้วย โดยศาลต้องแจ้ง กำหนดการให้ถ้อยคำของพยานผู้เชี่ยวชาญให้คู่กรณีที่เกี่ยวข้องทราบล่วงหน้าเพื่อเปิดโอกาสให้ คู่กรณีคัดค้านหรือชี้แจงข้อเท็จจริงด้วย

เรื่องการไปตรวจสอบสถานที่ใดมีกำหนดว่า บุคคลหรือสิ่งอื่นใดของศาลหรือบุคคลที่ได้รับมอบจากศาลให้ไปดำเนินการเช่นนั้นเพื่อประกอบการพิจารณานั้น ศาลต้องแจ้ง วัน เวลา และสถานที่ที่จะไปตรวจสอบให้คู่กรณีทราบล่วงหน้า เพื่อเปิดโอกาสให้คู่กรณีคัดค้านหรือชี้แจงข้อเท็จจริง โดยคู่กรณีจะไปร่วมในการตรวจสอบดังกล่าวหรือไม่ก็ได้ ศาลจะแต่งตั้งให้ศาลปกครองชั้นต้นอื่นช่วยแสวงหาข้อเท็จจริงในประเด็นใดก็ได้ แล้วให้ศาลปกครองที่ได้รับแต่งตั้งส่งรายงานผลการแสวงหาข้อเท็จจริงบันทึกการให้ถ้อยคำของพยาน หรือเอกสาร หรือพยานหลักฐานไปยังศาลที่แต่งตั้งศาลสามารถสั่งให้มีการบันทึกเสียง บันทึกภาพ หรือบันทึกเสียงและภาพ ตลอดเวลาหรือหนึ่งส่วนใดของการดำเนินการนั้น เพื่อเป็นหลักฐานประกอบสำนวนคดีด้วยได้¹²³ ในกรณีที่ตุลาการเจ้าของสำนวนเห็นว่ามิใช่ข้อเท็จจริงเพียงพอที่ศาลจะพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งชี้ขาดคดีได้แล้ว ตุลาการเจ้าของสำนวนจะดำเนินการจัดทำบันทึกสรุปสำนวนของตุลาการเจ้าของสำนวน เพื่อเสนอองค์คณะพิจารณาคำเนิการต่อไป

จึงเห็นได้ว่า การแสวงหาข้อเท็จจริงโดยตุลาการเจ้าของสำนวนไม่จำเป็นต้องผูกพันต่อพยานหลักฐานที่คู่ความในคดียื่นมายังศาล ศาลไม่จำเป็นต้องเชื่อในความถูกต้องของข้อเท็จจริง และมีอำนาจที่จะค้นหาพยานหลักฐานอื่นๆ นอกเหนือจากที่คู่ความเสนอมายังศาล หลักการแสวงหาความจริงโดยศาลมักจะเป็นคดีที่มีประโยชน์สาธารณะ ลักษณะมิได้เป็นเพียงการคุ้มครองประโยชน์ของปัจเจกบุคคลเท่านั้น¹²⁴ จึงใช้หลักการในการดำเนินกระบวนการพิจารณาแบบระบบไต่สวน

3.3.2.2 การสรุปสำนวน

หลังจากได้พิจารณาข้อเท็จจริงจากคำฟ้องและคำชี้แจงของคู่กรณีรวมทั้งข้อเท็จจริงที่ได้มาจากการแสวงหาข้อเท็จจริงของศาลเองแล้ว ตุลาการเจ้าของสำนวนจะทำหน้าที่ตรวจสอบเสนอความเห็นในข้อเท็จจริง และข้อกฎหมายต่อองค์คณะเพื่อพิจารณาพิพากษาต่อไป บันทึกของตุลาการเจ้าของสำนวนดังกล่าวแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

- 1) สรุปข้อเท็จจริงที่ได้จากคำฟ้องและเอกสารอื่นๆ ของคู่กรณี รวมทั้งพยานหลักฐานต่างๆ ที่ปรากฏในสำนวนคดี
- 2) ประเด็นที่จะต้องวินิจฉัยซึ่งประกอบด้วยประเด็นเกี่ยวกับอำนาจศาลประเด็นเกี่ยวกับเงื่อนไขในการฟ้องคดีและประเด็นที่เป็นเนื้อหาของคดี ตามลำดับ และ

¹²³ อัครวิทย์ สุมาวงศ์. (2544). คำอธิบายวิธีพิจารณาคดีปกครองพร้อมทั้งระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2543. หน้า 22-30.

¹²⁴ บรรเจิด สิงคะเนติ. (2545, มิถุนายน). "หลักการแสวงหาความจริงโดยศาลในคดีปกครองเยอรมัน." วารสารวิชาการศาลปกครอง, 2, 2. หน้า 237.

3) ความเห็นของตุลาการเจ้าของสำนวนเกี่ยวกับประเด็นที่จะต้องวินิจฉัยและคำขอของผู้ฟ้องคดี ทั้งนี้ต้องส่งสรุปข้อเท็จจริงของตุลาการเจ้าของสำนวนตาม (1) ให้แก่คู่กรณี ก่อนการนั่งพิจารณาคดีครั้งแรก โดยให้ส่งสรุปข้อเท็จจริงของตุลาการเจ้าของสำนวนให้คู่กรณี ทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าเจ็ดวันด้วย

เมื่อตุลาการเจ้าของสำนวนมีคำสั่งรับคำฟ้องแล้วเห็นว่าจะวินิจฉัยชี้ขาดคดีดังกล่าวได้จากข้อเท็จจริงในคำฟ้องนั้น โดยไม่ต้องดำเนินการแสวงหาข้อเท็จจริงอีกก็ได้ หรือถ้าเห็นว่าข้อเท็จจริงที่ได้จากคำชี้แจงของคู่กรณี คือจากคำฟ้อง คำให้การ คำคัดค้านคำให้การ คำให้การเพิ่มเติม หรือคำชี้แจงของคู่กรณี และจากการแสวงหาข้อเท็จจริงของศาล เพียงพอที่จะพิพากษาหรือมีคำสั่งชี้ขาดแล้ว ตุลาการเจ้าของสำนวนก็มีอำนาจจัดทำบันทึกของตุลาการเจ้าของสำนวนเสนอองค์คณะเพื่อพิจารณาคำเนินการต่อไปได้ และเมื่อตุลาการเจ้าของสำนวนได้จัดทำและเสนอบันทึกของตุลาการเจ้าของสำนวนพร้อมสำนวนคดีให้องค์คณะแล้ว หากองค์คณะเห็นว่ายังจำเป็นต้องแสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติม องค์คณะก็สามารถแสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมเอง หรือมอบหมายให้ตุลาการเจ้าของสำนวนดำเนินการแสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมได้ แต่หากองค์คณะเห็นว่าไม่มีกรณีที่จะต้องแสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติม ตุลาการหัวหน้าคณะก็จะมีคำสั่งกำหนดวันสิ้นสุดการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดีนั้น ซึ่งในกรณีดังกล่าว ศาลต้องแจ้งให้คู่กรณีทราบกำหนดวันสิ้นสุดการแสวงหาข้อเท็จจริงล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสิบวัน และบรรดาคำฟ้องเพิ่มเติม คำให้การ คำคัดค้าน คำให้การ คำให้การเพิ่มเติมรวมทั้งพยานหลักฐานอื่นๆ ที่ยื่นต่อศาลหลังการสิ้นสุดการแสวงหาข้อเท็จจริงนั้น ศาลจะรับไว้เป็นส่วนหนึ่งของสำนวนคดีไม่ได้ และไม่ต้องส่งสำเนาให้คู่กรณีเกี่ยวข้องด้วย

3.3.2.3 การนั่งพิจารณาคดี

การนั่งพิจารณาคดีเป็นขั้นตอนสำคัญของกระบวนการพิจารณาคดีปกครอง โดยหลักจากเสร็จสิ้นขั้นตอนการแสวงหาข้อเท็จจริงและการสรุปสำนวนแล้ว องค์คณะจะต้องจัดให้มีการนั่งพิจารณาคดีอย่างน้อยหนึ่งครั้ง เพื่อให้คู่กรณีมีโอกาสมาแถลงด้วยวาจาท่อหน้า องค์คณะ

การนั่งพิจารณาคดีของศาลปกครองแตกต่างจากการนั่งพิจารณาคดีของศาลยุติธรรมในคดีแพ่ง การพิจารณาคดีของศาลปกครองเป็นขั้นตอนที่เกิดขึ้นหลังจากที่ได้มีการดำเนินการกระบวนการพิจารณาชั้นการแสวงหาข้อเท็จจริงเสร็จสิ้นและเป็นขั้นตอนก่อนการทำคำพิพากษาหรือคำสั่งเท่านั้น ทั้งนี้ให้คู่กรณีมีสิทธิยื่นคำแถลงรวมทั้งนำพยานหลักฐานมาสืบประกอบคำแถลงดังกล่าวเพื่อยืนยันหรือหักล้างข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายเพิ่มเติมต่อองค์คณะในวันนั่งพิจารณาคดี แต่จะไม่มาแถลงด้วยวาจาก็ได้ และการนั่งพิจารณาคดีต้องกระทำโดยเปิดเผย

ในการนั่งพิจารณาคดีนั้น หากมีความจำเป็นต้องซักถามคู่กรณีและพยาน กฎหมายกำหนดให้ศาลเป็นผู้ซักถามคู่กรณีและพยานเอง หากศาลเห็นสมควรจะรับฟังถ้อยคำ บุคคลใดและเป็นกรณีที่ต้องใช้ถ้อยคำ ก็ให้ศาลจัดหาถ้อยคำโดยให้ถ้อยคำได้รับคำตอบแทนเช่นเดียวกับการได้มาให้ถ้อยคำของพยานผู้เชี่ยวชาญ และในการให้ถ้อยคำต่อศาลของคู่กรณีหรือพยานคู่กรณี หรือพยานต้องสาบานตนตามลัทธิศาสนาหรือจารีตประเพณีแห่งชาติของตน หรือคำกล่าวคำ ปฏิญาณว่าจะใช้ถ้อยคำตามสัจย์จริง ทั้งต้องแจ้งชื่อ นามสกุล ที่อยู่ อายุ และอาชีพ ในกรณีที่พยานมีความเกี่ยวข้องกับคู่กรณีคนหนึ่งคนใดก็ต้องแจ้งด้วยว่ามีความเกี่ยวข้องกับกันอย่างไรพยานที่ให้ ถ้อยคำแล้วอาจถูกเรียกมาให้ถ้อยคำอีกในวันเดียวกันหรือวันอื่นและอาจถูกเรียกมาให้ถ้อยคำอีกวัน เดียวกันหรือวันอื่น โดยอาจถูกเรียกมาให้ถ้อยคำพร้อมพยานคนอื่นในเรื่องเดียวกันได้ และในขณะที่ พยานคนหนึ่งกำลังให้ถ้อยคำต่อศาลนั้น คู่กรณีจะอยู่ด้วยหรือแต่ห้ามให้พยานคนอื่นอยู่ใน สถานที่นั้นเว้นแต่ศาลมีคำสั่งเป็นอย่างอื่นหรือเป็นกรณีที่ถูกรวมพยานที่กล่าว ให้ถ้อยคำต่อศาลในเรื่องเดียวกันนั้น

หากการนั่งพิจารณาคดีมิได้เสร็จสิ้นในวันนั่งพิจารณาคดีครั้งแรก ศาลก็นั่ง พิจารณาคดีต่อไปในวันหลังได้¹²⁵

3.3.2.4 การทำคำพิพากษาและคำสั่ง

ในการทำคำพิพากษาและคำสั่ง ให้ตุลาการหัวหน้าคณะจะจัดประชุมปรึกษ องค์กรคณะเพื่อพิพากษาหรือคำสั่งในวันเดียวกันหลังจากนั้นเองหรือในวันอื่นต่อมาก็ได้ ในการทำ คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลปกครองนั้น ศาลปกครองชั้นต้นต้องมีตุลาการในศาลปกครองชั้นต้น อย่างน้อยสามคน จึงจะเป็นองค์กรคณะพิจารณาพิพากษา และการทำคำพิพากษาหรือคำสั่งของ ศาลปกครอง ถ้าจะต้องกระทำโดยตุลาการศาลปกครองหลายคน คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นจะต้อง บังคับตามความเห็นของฝ่ายข้างมาก และในกรณีที่ตุลาการในศาลปกครองผู้ใดมีความเห็นแย้งให้ ทำความเห็นแย้งไว้ในพิพากษาหรือคำสั่งนั้น ดังนั้น การทำคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดคดีของศาล ปกครองชั้นต้นซึ่งต้องกระทำโดยองค์กรคณะจึงต้องเป็นไปตามความเห็นของตุลาการศาลปกครอง ชั้นต้นฝ่ายข้างมากในองค์กรคณะ แต่ตุลาการศาลปกครองชั้นต้นฝ่ายข้างน้อยซึ่งมีความเห็นแย้ง ก็สามารถทำความเห็นแย้งไว้ในคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นได้หากประสงค์เช่นนั้น

คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลปกครองชั้นต้นอาจกระทำโดยการวินิจฉัยของ ที่ประชุมใหญ่ หากคดีนั้นเป็นคดีที่เกี่ยวข้องกับประชาชนเป็นจำนวนมากหรือประโยชน์สาธารณะ ที่สำคัญ หรือคดีที่มีประเด็นที่จะต้องวินิจฉัยเกี่ยวกับหลักกฎหมายปกครองที่สำคัญ หรือคดีที่อาจ มีผลเป็นการกลับหรือแก้ไขแนวพิพากษาเดิมของศาลปกครองชั้นต้นหรือศาลปกครองสูงสุด หรือ

¹²⁵ แหล่งเดิม.

คดีที่มีทุนทรัพย์สูง และที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองชั้นต้นต้องประกอบด้วยตุลาการในศาลปกครองชั้นต้นนั้น ทุกคนที่อยู่ปฏิบัติหน้าที่ซึ่งไม่ใช่ผู้ที่ถูกคัดค้านหรือต้องถอนตัวเพราะมีเหตุอันอาจถูกคัดค้าน โดยมีอธิบดีศาลปกครองชั้นต้นเป็นประธานในที่ประชุมใหญ่นั้น ในคำวินิจฉัยของที่ประชุมใหญ่ต้องเป็นไปตามเสียงข้างมาก ซึ่งหากมีคะแนนเสียงเท่ากันประธานในที่ประชุมใหญ่ต้องออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด¹²⁶

ดังนั้น จึงอาจจะกล่าวได้ว่าศาลปกครองมีกระบวนการพิจารณาในการแสวงหาข้อเท็จจริงในระบบไต่สวน และในการแสวงหาข้อเท็จจริงศาลจะมีลักษณะเป็นกระบวนการพิจารณาด้วยเอกสาร การดำเนินกระบวนการพิจารณาถือว่าเป็นอำนาจหน้าที่หลักของศาล คู่ความมีหน้าที่เป็นเพียงผู้ช่วยเหลือศาลในการค้นหาความจริงของคดี และศาลสามารถนำข้อเท็จจริงต่างๆ เข้าสู่กระบวนการพิจารณาพิพากษาของศาลได้อย่างไม่จำกัด¹²⁷ ศาลสามารถสืบพยานเพิ่มเติมได้เอง โดยไม่ต้องมีฝ่ายใดร้องขอ จึงไม่มีการแพ้หรือชนะคดีกันที่เทคนิคของกฎหมายเหมือนระบบกล่าวหา

3.4 บทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคเปรียบเทียบกับบทบาทของศาลในคดีปกครอง

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ต่างนำหลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาระบบไต่สวนมาใช้ โดยกฎหมายให้อำนาจศาลในการแสวงหาข้อเท็จจริง ศาลจะเป็นผู้ที่มีบทบาทมากที่สุดในการบวนการพิจารณา โดยมีบทบาทตั้งแต่ในชั้นตรวจคำฟ้อง และมีบทบาทสำคัญคือ บทบาทศาลในการควบคุมกระบวนการพิจารณาคดีและบทบาทศาลในการแสวงหาข้อเท็จจริง ซึ่งมีสาระสำคัญและได้นำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบไว้ดังต่อไปนี้ คือ

3.4.1 บทบาทของศาลในการควบคุมกระบวนการพิจารณาคดี

ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีนั้น กฎหมายกำหนดให้ศาลเป็นบุคคลที่มีบทบาทในการควบคุมกระบวนการพิจารณาของคู่ความ ซึ่งในคดีผู้บริโภคศาลมีอำนาจกำหนดระยะเวลาต่างๆ ในการดำเนินกระบวนการพิจารณา และออกคำสั่งตามที่เห็นว่าจำเป็นเพื่อกำหนดระยะเวลาให้อื่นคำคู่ความและเอกสารต่างๆ รวมทั้งกำหนดระยะเวลาให้คู่กรณีดำเนินการต่างๆ อาทิ เช่น ถ้าศาลเห็นสมควรหรือเมื่อคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอ ศาลมีอำนาจยื่นหรือขยายระยะเวลาได้ตามความจำเป็นและเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม (มาตรา 35) ในการนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องกันหากมีเหตุจำเป็นอันอันมิอาจกล่าวล่วงเสียได้ ศาลจะมีคำสั่งเลื่อนได้ครั้งละไม่เกินสิบห้าวัน (มาตรา 35) และในกรณีที่ผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคมาฟ้องโดยไม่มี

¹²⁶ แหล่งเดิม.

¹²⁷ พยา พานูสังจะลักษณะ. เล่มเดิม. หน้า 71-72.

เหตุผลอันสมควรหรือประพัตติคนไม่เรียบร้อยดำเนินกระบวนการพิจารณาอันมีลักษณะเป็นการประวิงคดีหรือไม่จำเป็น ศาลอาจมีคำสั่งให้บุคคลเช่นนั้นชำระค่าฤชาธรรมเนียมที่ได้รับการยกเว้นทั้งหมดหรือแต่บางส่วนต่อศาลภายในระยะเวลาที่ศาลเห็นสมควรกำหนดก็ได้ หากไม่ปฏิบัติตามให้ศาลสั่งจำหน่ายคดีออกจากสารบบความ เป็นต้น (มาตรา 18)

ส่วนในคดีปกครองตุลาการมีอำนาจในการควบคุมและกำหนดระยะเวลาในกระบวนการพิจารณา โดยมีอำนาจออกคำสั่งตามที่เห็นว่าจำเป็นเพื่อกำหนดระยะเวลาให้คู่กรณีดำเนินการยื่นคำคู่ความและเอกสารต่างๆ รวมทั้งกำหนดระยะเวลาให้คู่กรณีดำเนินการต่างๆ เช่น ให้ผู้ถูกฟ้องยื่นคำให้การภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับสำเนาคำฟ้อง หรือภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด (ระเบียบที่ประชุมใหญ่ฯ ข้อ 43) ให้ผู้ถูกฟ้องคดียื่นคำให้การเพิ่มเติมต่อศาล ภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับสำเนาคำคัดค้านคำให้การ เป็นต้น (ระเบียบที่ประชุมใหญ่ฯ ข้อ 49)

เมื่อเปรียบเทียบกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคและกฎหมายวิธีพิจารณาคดีปกครอง จะเห็นว่ามีกฎหมายให้อำนาจศาลในการควบคุมกระบวนการพิจารณาคดี และกำหนดมาตรการลงโทษให้ศาลบังคับ หรือลงโทษคู่ความที่ละเลยไม่ดำเนินกระบวนการพิจารณาตามที่ศาลกำหนดไว้ ซึ่งหากคู่ความละเลยไม่ดำเนินกระบวนการพิจารณาภายในเวลาที่ศาลกำหนด ศาลอาจจะลงโทษ เช่น การปฏิเสธไม่รับคำคู่ความที่ยื่นเลยกำหนดเวลา เป็นต้น จึงทำให้ทั้งศาลในคดีผู้บริโภคและศาลในคดีปกครองต่างมีบทบาทในการลงโทษคู่ความที่ละเลยไม่ดำเนินกระบวนการพิจารณาตามที่ศาลกำหนดเหมือนกัน แต่มีความแตกต่างกัน คือในทางปฏิบัติแม้ว่าศาลในคดีผู้บริโภคจะมีบทบาทในการควบคุมกระบวนการพิจารณาเพื่อให้คู่ความดำเนินกระบวนการพิจารณาตามระยะเวลาที่ศาลกำหนด แต่เนื่องจากการดำเนินคดีผู้บริโภคนั้น ศาลยังคงใช้วิธีพิจารณาคอนไปในทาง “ระบบกล่าวหา” การดำเนินกระบวนการพิจารณาส่วนใหญ่คู่ความจะมีบทบาทในการนำเสนอข้อเท็จจริงต่อศาล ศาลจะวางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัด ทำให้คู่ความมีโอกาสประวิงคดีให้ล่าช้า ซึ่งแตกต่างจากกฎหมายวิธีพิจารณาคดีปกครอง โดยศาลปกครองสามารถแสวงหาข้อเท็จจริงที่จะนำมาวินิจฉัยคดีได้เองโดยไม่ต้องคำนึงถึงเทคนิคในการดำเนินคดีของทนายความจึงทำให้คู่ความไม่มีโอกาสประวิงคดีให้ล่าช้า ดังนั้น จึงทำให้ศาลในคดีปกครองมีบทบาทในการควบคุมกระบวนการไม่ให้คู่ความประวิงคดีให้ล่าช้าได้มากกว่าศาลในคดีผู้บริโภค

3.4.2 บทบาทของศาลในการกำหนดประเด็นแห่งคดี

การกำหนดประเด็นข้อพิพาทถือว่าเป็นเรื่องสำคัญที่มีผลต่อการแพ้ชนะคดีได้ ในคดีผู้บริโภคศาลมีอำนาจแจ้งประเด็นข้อพิพาทและกำหนดหน้าที่นำสืบก่อนหลังก่อนการสืบพยานให้คู่ความทราบ และจะกำหนดให้คู่ความฝ่ายใดนำพยานมาสืบก่อนหรือหลังก็ได้ เพื่อมิให้เกิดการแพ้ชนะกันเพราะเหตุที่คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ทราบว่าตนเองมีหน้าที่พิสูจน์ในข้อเท็จจริงใดหรือ

เข้าใจผิดพลาดในเรื่องภาระการพิสูจน์ โดยศาลอาจจะสอบถามความประสงค์เกี่ยวกับพยานที่จะนำเข้าสู่สำนวนว่าประสงค์จะอ้างอิงพยานหลักฐานใด หรือสั่งให้คู่ความจัดทำบัญชีระบุพยานมาสืบก่อนหรือหลังก็ได้ ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีช่วยเหลือในการทำบัญชีระบุพยานให้เรียบร้อยก็ได้ ซึ่งจะมีลักษณะแตกต่างจากคดีปกครองที่มีอำนาจในการกำหนดประเด็นข้อพิพาท โดยจะพิจารณาจากคำฟ้องและข้อเท็จจริงต่างๆ ที่ได้จากการไต่สวนหรือแสวงหาข้อเท็จจริงของศาล ทำให้ศาลในคดีปกครองสามารถกำหนดประเด็นข้อพิพาทได้โดยไม่ต้องคำนึงถึงเทคนิคในการดำเนินคดีของทนายความ ซึ่งต่างจากศาลในคดีผู้บริโภคที่ยังต้องคำนึงถึงเทคนิคในการดำเนินคดีของทนายความ ทั้งนี้เนื่องจากการรับฟังพยานหลักฐานของศาลในคดีปกครองนั้นจะไม่มีกำหนดเรื่องการยื่นบัญชีระบุพยาน คู่ความจึงสามารถยื่นพยานหลักฐานได้ตลอดจนกว่าศาลจะกำหนดวันสิ้นสุดการแสวงหาข้อเท็จจริง พยานทุกประเภทที่นำสืบมาในคดี ทำให้ศาลสามารถที่จะรับฟัง หรือจะตัดพยานใดก็ได้เป็นอำนาจของศาล แต่คู่ความก็มีสิทธิโต้แย้งคัดค้านได้

ส่วนเรื่องหน้าที่นำสืบในคดีปกครองศาลยังคงยึดหลักผู้ใดกล่าวอ้างผู้นั้นนำสืบ สำหรับในคดีผู้บริโภคนั้น ศาลยังคงยึดหลักผู้ใดกล่าวอ้างผู้นั้นนำสืบเหมือนกัน แต่มีการกำหนดเรื่องภาระการพิสูจน์ให้ประเด็นข้อพิพาทใดจำเป็นต้องพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับการผลิต การประกอบ การออกแบบ หรือส่วนประกอบของสินค้า การให้บริการ หรือการดำเนินการใดๆ ซึ่งศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงดังกล่าวอยู่ในความรู้เห็นโดยเฉพาะของคู่ความฝ่ายที่ เป็นผู้ประกอบธุรกิจให้ภาระการพิสูจน์ดังกล่าวตกอยู่กับคู่ความฝ่ายที่ เป็นผู้ประกอบการ (มาตรา 29) ซึ่งเป็นการวางหลักกฎหมายไว้ลักษณะพิเศษเพื่อให้ผู้บริโภคสามารถต่อสู้คดีกับผู้ประกอบธุรกิจได้มากขึ้น

3.4.3 บทบาทของศาลในการแสวงหาข้อเท็จจริง

ในกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคและกฎหมายวิธีพิจารณาคดีปกครอง กฎหมายกำหนดให้อำนาจศาลในการแสวงหาข้อเท็จจริง โดยให้ศาลมีบทบาท ในการสอบถามความประสงค์เกี่ยวกับพยานที่จะนำเข้าสู่สำนวน ในส่วนที่เกี่ยวกับเนื้อหาของคดีหรือในการแสวงหาข้อเท็จจริง ในคดีผู้บริโภคศาลมีอำนาจสอบถามความประสงค์เกี่ยวกับการนำพยานเข้าสู่สำนวนโดยศาลจะสอบถามคู่ความที่จะต้องนำพยานเข้าสู่สำนวนว่าประสงค์จะอ้างอิงพยานหลักฐานใดหรือสั่งให้คู่ความจัดทำบัญชีระบุพยานมาสืบก่อนหรือหลังก็ได้ ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีช่วยเหลือในการทำบัญชีระบุพยานให้เรียบร้อยก็ได้ (มาตรา 31) ส่วนบทบาทศาลในส่วนที่เกี่ยวกับเนื้อหาของคดี กฎหมายกำหนดให้ศาลในคดีผู้บริโภคมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควร ทั้งมีอำนาจเรียกสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค หน่วยงาน หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้ข้อมูลหรือให้จัดส่งพยานหลักฐานเพื่อประกอบการพิจารณาได้ (มาตรา 33) และศาลในคดีผู้บริโภคเป็นผู้ซักถามพยานไม่ว่าจะเป็นพยานที่คู่ความฝ่ายใดอ้างหรือที่ศาลเรียกมาเอง

และมีอำนาจซักถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใดๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดี แม้จะไม่มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นอ้าง คู่ความหรือทนายความจะซักถามพยานได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาล (มาตรา 34) และหากศาล เห็นว่ามีความจำเป็นที่จะต้องนำพยานหลักฐานมาสืบเพิ่มเติมเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ให้ศาลทำการสืบพยานหลักฐานต่อไปได้ ซึ่งอาจรวมทั้งการเรียกพยานที่สืบแล้วมาสืบใหม่ด้วย โดยไม่ต้องมีฝ่ายใดร้องขอ แม้การพิจารณาเป็นสิ้นสุดลงแล้วก็ตาม (มาตรา 37) และศาลสามารถขอให้ ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษาคดีได้ (มาตรา 36)

ส่วนในคดีปกครองกฎหมายกำหนดให้ศาลมีอำนาจในการกำหนดประเด็นข้อพิพาท โดยจะพิจารณาจากคำฟ้องและข้อเท็จจริงต่างๆ ที่ได้จากการไต่สวนหรือแสวงหาข้อเท็จจริงของ ศาล (ระเบียบที่ประชุมใหญ่ฯ ข้อ 51) และมีบทบาทในการรับฟังพยานหลักฐานที่ไม่ต้องยื่นบัญชี ระบุพยาน ส่วนบทบาทศาลในส่วนที่เกี่ยวกับเนื้อหาของคดีกฎหมายกำหนดให้ศาลปกครอง มีอำนาจการแสวงหาข้อเท็จจริงจากคำฟ้อง คำให้การ คำคัดค้านคำให้การและคำให้การเพิ่มเติม และการแสวงหาข้อเท็จจริงอื่นตามที่ศาลเห็นสมควร ศาลในคดีปกครองอาจแสวงหาข้อเท็จจริงจาก พยานบุคคล พยานเอกสาร พยานผู้เชี่ยวชาญ หรือพยานหลักฐานอื่นนอกเหนือจากพยานหลักฐาน ของคู่กรณี ที่เกี่ยวข้องมาให้ถ้อยคำได้ตามที่เห็นสมควร โดยศาลจะกำหนดประเด็นข้อเท็จจริงที่ศาล จะทำการไต่สวนไว้ในคำสั่งดังกล่าวด้วยก็ได้ ถ้าต้องมีการให้ถ้อยคำของคู่กรณี พยานหรือบุคคลใดๆ โดยศาลจะเป็นผู้ซักถามเอง

เมื่อเปรียบเทียบกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีผู้บริโภคและกฎหมายวิธีพิจารณาคดีปกครอง จะเห็นว่ากฎหมายให้อำนาจศาลในการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดีโดยเป็นอำนาจศาลในการค้นหา ความจริงในระบบไต่สวนให้ศาลมีอำนาจซักถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใดๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดี แม้จะไม่มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นอ้างก็ตามศาลมีอำนาจเรียกพยานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควร โดย อาจทำการไต่สวนพยานบุคคล พยานเอกสาร พยานผู้เชี่ยวชาญ หรือพยานหลักฐานอื่น หรือการ ตรวจสอบสถานที่หรือส่งประเด็นไปให้ศาลอื่นแสวงหาข้อเท็จจริงแทน เป็นต้น แต่พบว่าในศาล ปกครองมีการนำระบบไต่สวนมาใช้ในกระบวนการพิจารณามากกว่าศาลในคดีผู้บริโภค ศาลในคดี ปกครองเป็นผู้มีบทบาทในการแสวงหาข้อเท็จจริง โดยแสวงหาข้อเท็จจริงจากเอกสารของคู่กรณีซึ่ง ได้แก่ คำฟ้อง คำให้การ คำคัดค้านคำให้การและคำให้การเพิ่มเติมอย่างหนึ่ง และการแสวงหา ข้อเท็จจริงอื่นตามที่ศาลเห็นสมควรได้อีก ถ้าหากศาลเห็นว่าพยานหลักฐานไม่เพียงพอ หรือ พยานหลักฐานยังไม่พอฟังเป็นที่ยุติ หรือยังมีความไม่ชัดเจนในเนื้อหาประเด็นใด ศาลมีอำนาจออก คำสั่งเรียกคู่กรณีหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้ถ้อยคำหรือขอความเห็นผู้เชี่ยวชาญ หรือให้ส่งเอกสาร หรือพยานหลักฐานใดๆ รวมถึงมีอำนาจตรวจสอบสถานที่ บุคคล หรือสิ่งอื่นใดเพื่อประกอบการ พิจารณาตามที่ศาลเห็นสมควร โดยที่คู่ความไม่มีภาระในการกล่าวอ้าง ไม่มีภาระพิสูจน์

ส่วนบทบาทศาลในคดีผู้บริโภคนั้นพบว่าศาลมีบทบาทในการแสวงหาข้อเท็จจริงน้อยกว่าศาลคดีปกครอง ผู้พิพากษายังคงปฏิบัติตามหลักการเดิมของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ศาลยังไม่ค่อยมีบทบาทในการค้นหาข้อเท็จจริง ศาลจะวางตัวเป็นกลาง และพอใจกับข้อเท็จจริงที่คู่ความทั้งสองฝ่ายนำเสนอเสร็จสิ้นแล้ว คู่ความจึงมีบทบาทในการเสนอข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน โดยศาลทำหน้าที่เป็นกรรมการตัดสินคดี ทั้งพบว่าผู้พิพากษาในคดีผู้บริโภคงยังคงขาดประสบการณ์และขาดการฝึกอบรม ความชำนาญในการใช้ระบบไต่สวน แต่กลับเคยชินกับการพิจารณาดีเบตระบบกล่าวหา ทั้งนี้เนื่องจากการอบรมความรู้ที่เน้นเนื้อหาเกี่ยวกับระบบกล่าวหาตั้งแต่เริ่มเป็นผู้ช่วยผู้พิพากษา และศาลยุติธรรมส่วนใหญ่จะใช้วิธีพิจารณาดีเบตระบบกล่าวหา จึงทำให้ผู้พิพากษามีความชำนาญในการใช้ระบบกล่าวหามากกว่าการใช้ระบบไต่สวน ปัญหาดังกล่าวจึงเป็นอุปสรรคต่อการนำระบบไต่สวนมาใช้ในศาลยุติธรรม

3.4.4 บทบาทของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค เปรียบเทียบกับพนักงานคดีปกครอง

กฎหมายวิธีพิจารณาดีเบตผู้บริโภคได้กำหนดให้มี “เจ้าพนักงานคดี” ขึ้นมาโดยมีหน้าที่ช่วยเหลือศาลในการดำเนินคดีผู้บริโภคตามที่ศาลมอบหมาย และยังมีหน้าที่ช่วยเหลือคู่ความในการดำเนินกระบวนการพิจารณาดีเบต ส่วนกฎหมายวิธีพิจารณาดีเบตปกครองได้กำหนดให้มี “พนักงานคดีปกครอง” ขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือตุลาการศาลปกครองในการแสวงหาข้อเท็จจริงเพื่อนำมาใช้ในการพิจารณาพิพากษาเช่นเดียวกัน เมื่อเปรียบเทียบบทบาทเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภคกับพนักงานคดีปกครอง จะพบว่าทั้งเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภคและพนักงานคดีปกครองต่างมีบทบาทหน้าที่ในการช่วยเหลือศาลในการแสวงหาข้อเท็จจริงเพื่อใช้ในการพิจารณาพิพากษา แต่ในทางปฏิบัติ¹²⁸ พบว่าพนักงานคดีปกครองมีบทบาทในการช่วยเหลือศาลในการรวบรวมพยานต่างๆ โดยทำหน้าที่ช่วยเหลือศาลในการรวบรวมพยานหลักฐานตั้งแต่เริ่มคดี และมีหน้าที่ในการตรวจสอบความถูกต้องของคำฟ้องว่าเป็นคำฟ้องที่อยู่ในอำนาจของศาลปกครองหรือไม่ พร้อมทั้งให้ความเห็นเบื้องต้นเกี่ยวกับลักษณะแต่ละประเด็นต่างๆ ในคำฟ้องแล้วจัดทำหนังสือเสนอตุลาการเจ้าของสำนวน เพื่อออกคำสั่งเรียกพร้อมส่งสำเนาคำฟ้องให้หน่วยงานที่ถูกฟ้องทำคำให้การ¹²⁹ ส่วนในกรณีของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พบว่าในทางปฏิบัติเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภคจะมีบทบาทในการที่ช่วยเหลือศาลในคดีผู้บริโภคในการค้นหาข้อเท็จจริงน้อยกว่าพนักงานคดีปกครอง เนื่องจากเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภคจะช่วยเหลือศาลเฉพาะกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้ช่วยค้นหาพยานหลักฐานต่างๆ และพบว่าส่วนใหญ่ศาลไม่ค่อยได้มอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภคช่วยเหลือในการค้นหาข้อเท็จจริงเท่าที่ควร แต่จะมอบหมายให้ช่วยเหลือในการค้นหาความจริง

¹²⁸ ภาคผนวก ก (สัมภาษณ์เจ้าพนักงานคดี).

¹²⁹ ภาคผนวก ข (สัมภาษณ์พนักงานคดีปกครอง).

เฉพาะคดีที่มีความยุ่งยากซับซ้อนมาก เช่น คดีฟ้องแพทย์ คดีฟ้องผู้รับประกันภัย เป็นต้น แต่พนักงานคดีปกครองจะทำหน้าที่สำคัญในการช่วยเหลือศาลปกครองแสวงหาข้อเท็จจริง ส่วนเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภคมักมีบทบาทสำคัญในเรื่องการช่วยเหลือคู่ความในการดำเนินคดีมากกว่า เช่น ช่วยเหลือในการทำคำฟ้อง คำให้การหรือบัญชีระบุพยาน ให้คำปรึกษาแก่คู่ความในการต่อสู้คดี รวมทั้งมีบทบาทในการช่วยเหลือคู่ความในการไกล่เกลี่ย¹³⁰ เพื่อระงับข้อพิพาทมากกว่า ส่วนพนักงานคดีปกครองจะไม่มีบทบาทในลักษณะดังกล่าวเพราะศาลปกครองไม่นำเอาหลักการไกล่เกลี่ยมาใช้ในการระงับข้อพิพาทในคดีปกครอง พนักงานคดีปกครองจึงไม่มีหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยแต่อย่างใด และไม่มีบทบาทหน้าที่ในการช่วยดำเนินการจัดทำคำฟ้อง ทั้งนี้เนื่องจากในศาลปกครองมีหน่วยงานโดยตรงในสำนักงานศาลปกครองที่ทำหน้าที่ในการช่วยเหลือดำเนินการจัดทำคำฟ้อง และพบว่าในคดีผู้บริโภคมีจำนวนของเจ้าพนักงานคดีน้อยจึงไม่อาจช่วยเหลือศาลในการค้นหาข้อเท็จจริงได้มากอย่างพนักงานคดีปกครอง และพบว่าในกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคมีการกำหนดเงื่อนไขคุณสมบัติของเจ้าพนักงานคดีไว้สูงกว่าพนักงานคดีปกครอง เช่น ต้องสอบไล่ได้เป็นเนติบัณฑิต หรือต้องจบการศึกษาในระดับปริญญาโทหรือปริญญาเอกทางกฎหมาย เป็นต้น จึงทำให้มีบุคคลที่มีคุณสมบัติและเงื่อนไขตรงตามที่ได้กำหนดไว้ในปริมาณที่น้อยและโอกาสของผู้เข้าสอบแข่งขันคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นเจ้าพนักงานคดีก็มีจำนวนน้อย เมื่อเจ้าพนักงานคดีมีจำนวนน้อยจึงไม่สามารถที่จะช่วยเหลือศาลในการแสวงหาข้อเท็จจริงให้มีประสิทธิภาพได้เท่าที่ควร

3.4.5 บทบาทของศาลในการทำคำพิพากษา

ในการทำคำพิพากษาและคำสั่งชี้ขาดคดีนั้น ศาลในคดีผู้บริโภคจะต้องแสดงข้อเท็จจริงที่ฟังได้โดยสรุปและคำวินิจฉัยในประเด็นแห่งคดีพร้อมด้วยเหตุผลแห่งคำวินิจฉัยนั้น ส่วนบทบาทของศาลปกครองที่ในการประชุมปรึกษาและจัดทำคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดคดีต้องกระทำโดยอาศัยเสียงข้างมาก ศาลจะต้องให้เหตุผลของคำพิพากษาและคำสั่งท้ายคำพิพากษาออกจากกันในการพิจารณาศาลจะไม่พิพากษาเกินคำขอ แต่ในคดีผู้บริโภคมีกฎหมายกำหนดอำนาจให้ศาลทำคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดคดีไว้ในกรณีที่ความเสียหายเกิดขึ้นแก่ร่างกาย สุขภาพหรืออนามัยและในเวลาพิพากษาคดีเป็นการพ้นวิสัยจะหยั่งรู้ได้แม้ว่าความเสียหายนั้นมีแท้จริงเพียงใด ศาลอาจกล่าวในคำพิพากษาหรือคำสั่งว่ายังสงวนไว้ซึ่งสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นอีกภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด แต่ก่อนการแก้ไขต้องให้อีกคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งมีโอกาสคัดค้าน และคดีที่ศาลวินิจฉัยชี้ขาดคดีหรือจำหน่ายคดีเสียจากสารบบความ หากปรากฏ

¹³⁰ คณะอนุกรรมการพัฒนากฎหมายศาลยุติธรรมที่ 7/2551. (2551). คู่มือการปฏิบัติงานคดีผู้บริโภค. หน้า 2-24.

ข้อเท็จจริงว่าสินค้าที่จำหน่ายไปหรือที่เหลืออยู่ในท้องตลาดอาจเป็นอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย สุขภาพ อนามัยของผู้บริโภคโดยส่วนรวม ศาลมีอำนาจออกคำสั่ง ให้ผู้ประกอบการธุรกิจจัดประกาศ และรับสินค้าซึ่งเป็นอันตรายคืนจากผู้บริโภคเพื่อทำการแก้ไขหรือเปลี่ยนให้ใหม่ แต่ถ้าไม่อาจแก้ไขได้ก็ให้ใช้ราคาตามที่ศาลเห็นสมควร หรือห้ามผู้ประกอบการจำหน่ายสินค้าที่เหลืออยู่และให้เรียกเก็บสินค้าที่ยังไม่ได้จำหน่ายแก่ผู้บริโภคกลับคืน ได้จนกว่าจะได้มีการแก้ไขสินค้าดังกล่าว ให้มีความปลอดภัย

ซึ่งกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ได้มีการกำหนดเรื่องอำนาจในการทำ คำพิพากษาขึ้นมาใหม่อันแตกต่างจากเรื่องการทำคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดตัดสินคดีในคดีแพ่ง โดยให้ศาลสามารถยังสงวนไว้ซึ่งสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษา และเรียกเก็บสินค้าที่ยังไม่ได้จำหน่าย แก่ผู้บริโภคกลับคืน ได้จนกว่าจะได้มีการแก้ไขสินค้าดังกล่าว ให้มีความปลอดภัย เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้ผู้บริโภคได้รับความคุ้มครองมากขึ้น

บทที่ 4

วิเคราะห์ปัญหาบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภครวม และบทบาทของศาล ในคดีปกครอง

จากการศึกษาลักษณะบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภครวมตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณา
คดีผู้บริโภครวม พ.ศ. 2551 นั้นจะเห็นว่าได้มีการนำเอาหลักการวิธีการพิจารณาคดีในระบบไต่สวน
มาใช้อันมีลักษณะที่คล้ายคลึงกับกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีปกครองตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาล
ปกครอง พ.ศ. 2542 แต่ศาลในคดีผู้บริโภครวมยังคงยึดปฏิบัติตามหลักการพิจารณาคดีแบบเดิม ศาลยัง
ไม่ค่อยมีบทบาทในการค้นหาข้อเท็จจริง เพราะเกรงว่าจะถูกคู่ความคัดค้านว่าศาลวางตัวไม่เป็น
กลาง เพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาและกำหนดแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมเพื่อให้การพิจารณาคดี
ผู้บริโภครวมดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ รวดเร็ว และเพื่อทราบถึงจุดบกพร่อง จึงต้องทำการศึกษา
ถึงบทบาทอำนาจหน้าที่ของผู้พิพากษาในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภครวม พ.ศ. 2551
โดยละเอียดเพื่อนำมาเปรียบเทียบกับพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง
พ.ศ. 2542 ดังนี้

4.1 ปัญหาเกี่ยวกับการที่ศาลในคดีผู้บริโภครวมยังคงมีบทบาทน้อยไม่สอดคล้องกับระบบไต่สวน

จากการศึกษาพบว่าในการต่อสู้คดีในศาลในคดีผู้บริโภครวม และในศาลคดีปกครองนั้น
เป็นการต่อสู้คดีโดยอาศัยข้อเท็จจริงเหมือนกัน แต่มีลักษณะการได้มาของข้อเท็จจริงต่างกัน
โดยศาลในคดีผู้บริโภครวมมีความรู้ความเชี่ยวชาญในคดีผู้บริโภครวมน้อยกว่าเมื่อเทียบกับศาลในคดี
ปกครองซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญในคดีปกครองมากกว่า ในการแสวงหาข้อเท็จจริงนั้นต้องอาศัย
ความรู้ทุกๆ สาขา ซึ่งยากที่ศาลจะมีความรู้ความเข้าใจทั้งหมด เพราะว่าหากศาลขาดประสบการณ์
และความรู้ความสามารถที่จะใช้เรียกพยานหลักฐานเข้ามาสู่สำนวน หรือขาดประสบการณ์ในการ
ถามคำถามพยานซึ่งเป็นบทบาทในระบบไต่สวน หรือขาดความเชี่ยวชาญในการพิจารณาคดี การนำ
ระบบไต่สวนมาใช้ย่อมไม่บรรลุผล และพบว่าศาลคดีผู้บริโภครวมยังคงคุ้นเคยกับการแสวงหา
ข้อเท็จจริงในคดีแพ่งทั่วไปซึ่งมีลักษณะที่เป็นระบบกล่าวหาที่เป็นจุดอ่อนทำให้ศักยภาพของ
ผู้พิพากษาในคดีผู้บริโภครวมไม่เหมือนกับตุลาการศาลปกครองจากการศึกษาพบว่า กฎหมายบัญญัติให้
อำนาจตุลาการศาลปกครองมีอำนาจหน้าที่ไว้เหมือนเช่นกับศาลในคดีผู้บริโภครวม แต่เนื่องจาก

ศาลปกครองมีการกำหนดคุณสมบัติและประสบการณ์ซึ่งเป็นเงื่อนไขในการสอบคัดเลือกตุลาการไว้สูงกว่า¹³¹ เช่น ต้องเป็นบุคคลที่มีอายุสามสิบห้าปี และเคยรับราชการหรือเคยรับราชการเป็นพนักงานผู้รับผิดชอบสำนวน หรือเลขานุการกรรมการร่างกฎหมายในสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาไม่น้อยกว่าสามปี หรือรับราชการหรือเคยรับราชการไม่น้อยกว่าสามปีในตำแหน่งพนักงานคดีปกครองในระดับที่ ก.ศป. กำหนด หรือเคยรับราชการไม่น้อยกว่าสามปีในตำแหน่งอัยการจังหวัดหรือเทียบเท่า เป็นต้น ทำให้บุคคลที่จะเข้ามาเป็นตุลาการต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ เพราะต้องมีภาระหน้าที่รับผิดชอบในการค้นหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานจึงต้องมีลักษณะคุณสมบัติ และประสบการณ์และมีความเข้าใจที่ลึกซึ้งเพียงพอการ

¹³¹ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 18 “ผู้ที่จะได้รับแต่งตั้งเป็นตุลาการในศาลปกครองชั้นต้นต้องมีคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้

- (1) มีสัญชาติไทย
- (2) มีอายุไม่ต่ำกว่าสามสิบห้าปี
- (3) เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในสาขานิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ หรือในการบริหารราชการแผ่นดิน ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ที่ ก.ศป. กำหนด และ
- (4) มีคุณสมบัติอื่นอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้
  - (ก) รับราชการหรือเคยรับราชการเป็นพนักงานผู้รับผิดชอบสำนวน หรือเลขานุการกรรมการร่างกฎหมายในสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาไม่น้อยกว่าสามปี
  - (ข) รับราชการหรือเคยรับราชการไม่น้อยกว่าสามปีในตำแหน่งพนักงานคดีปกครองในระดับที่ ก.ศป. กำหนด
  - (ค) รับราชการหรือเคยรับราชการไม่น้อยกว่าสามปีในตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลแพ่งหรือศาลอาญาหรือเทียบเท่า หรือตุลาการพระธรรมนูญศาลทหารกลาง
  - (ง) รับราชการหรือเคยรับราชการไม่น้อยกว่าสามปีในตำแหน่งอัยการจังหวัดหรือเทียบเท่า
  - (จ) รับราชการหรือเคยรับราชการไม่น้อยกว่าสามปีในตำแหน่งไม่ต่ำกว่าข้าราชการพลเรือนระดับ 8 หรือตำแหน่งอื่นในหน่วยงานของรัฐที่เทียบเท่า ทั้งนี้ ตามที่ ก.ศป. ประกาศกำหนด
  - (ฉ) เป็นหรือเคยเป็นผู้สอนวิชาในสาขานิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ หรือวิชาที่เกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดินในสถาบันอุดมศึกษา และดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่ารองศาสตราจารย์หรือรองศาสตราจารย์พิเศษไม่น้อยกว่าสามปี
  - (ช) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทสาขากฎหมายมหาชนและรับราชการในหน่วยงานของรัฐนับแต่สำเร็จการศึกษาระดับดังกล่าวไม่น้อยกว่าสิบปี หรือสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอกสาขากฎหมายมหาชนและรับราชการในหน่วยงานของรัฐนับแต่สำเร็จการศึกษาระดับดังกล่าวไม่น้อยกว่าหกปี
  - (ซ) เป็นหรือเคยเป็นผู้ประกอบวิชาชีพทนายความไม่น้อยกว่าสิบสองปี และมีประสบการณ์ในคดีปกครองตามหลักเกณฑ์ที่ ก.ศป. ประกาศกำหนด”

ดำเนินคดีจึงจะมีประสิทธิภาพ มิฉะนั้น จะเป็นอุปสรรคต่อการได้สวนเพื่อทราบข้อเท็จจริง เมื่อเปรียบเทียบกับศาลในคดีผู้บริโภครวมว่ามีการกำหนดเงื่อนไขในการสอบคัดเลือกบุคคลเพื่อ ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาน้อยกว่าของศาลปกครอง ตัวอย่างเช่น อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าปี และต้องจบ การศึกษานิติศาสตรบัณฑิตที่สอบไล่ได้เนติบัณฑิต เป็นสามัญสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภา ประกอบวิชาชีพทางกฎหมายที่ ก.ค. กำหนดเป็นเวลานานไม่น้อยกว่า 2 ปี¹³² ซึ่งวิชาชีพทางกฎหมายที่ ก.ค. กำหนด เช่น เคยประกอบวิชาชีพทางกฎหมายเป็นทนายความจะต้องได้ว่าความในศาล โดยทำ หน้าที่หรือมีส่วนร่วมทำหน้าที่ทนายความในการที่ศาลออกนั่งพิจารณามาแล้วไม่น้อยกว่า 20 เรื่อง ในจำนวนนี้ต้องเป็นคดีแพ่งไม่น้อยกว่า 5 เรื่อง เป็นต้น จึงทำให้มีผลกระทบต่อการนำความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ไปใช้ในทางอรรถคดีอย่างมาก และศาลในคดีผู้บริโภคมักเผชิญ กับระบบกล่าวหาและยังขาดประสบการณ์ในการค้นหาความจริงในระบบได้สวน

แม้ว่าหากเปรียบเทียบกับผู้พิพากษาในศาลชำนาญพิเศษ เช่น ศาลแรงงาน ก็พบว่า ผู้พิพากษาในศาลแรงงานมีประสบการณ์ในการทำงานและสามารถใช้ระบบได้สวนในการค้นหา ความจริงได้ดีกว่าศาลคดีผู้บริโภค หรือแม้แต่ในคดี민โนสารที่กฎหมายกำหนดให้ศาลมีบทบาท

¹³² “ระเบียบคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมว่าด้วยกำหนดการประกอบวิชาชีพอย่างอื่นที่เกี่ยวข้องกับ กฎหมายและเงื่อนไขเกี่ยวกับการประกอบวิชาชีพ พ.ศ. ๒๕๔๕

ข้อ 3 การประกอบวิชาชีพอย่างอื่นที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย คือ

(1) เป็นอาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ หรือภาควิชานิติศาสตร์ หรือสาขาวิชานิติศาสตร์ใน มหาวิทยาลัยของรัฐ ซึ่งคณบดีหรือตำแหน่งที่เทียบเท่ารับรองว่าได้สอนวิชากฎหมายตามหลักสูตรในคณะ นิติศาสตร์ หรือภาควิชานิติศาสตร์ หรือสาขาวิชานิติศาสตร์มาแล้ว ตามแบบที่กำหนดท้ายระเบียบนี้

(2) เป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ซึ่งทำหน้าที่พนักงานสอบสวนและผู้บังคับบัญชารับรอง ว่าได้ปฏิบัติงานในหน้าที่พนักงานสอบสวนมาแล้ว ไม่น้อยกว่า ๒๐ เรื่อง ตามแบบที่กำหนดท้ายระเบียบนี้

(3) เป็นข้าราชการศาลยุติธรรมตำแหน่งเจ้าพนักงานศาลยุติธรรม (วุฒิทางกฎหมาย) สำนักงานศาล ยุติธรรม ซึ่งผู้บังคับบัญชารับรองว่าได้ปฏิบัติงานด้านกฎหมายอย่างแท้จริงในหน้าที่ดังกล่าวตามมาตรฐานในสาย งานนิติการที่ ก.ศ. กำหนดตามแบบที่กำหนดท้ายระเบียบนี้

(4) เป็นนายทหารซึ่งทำหน้าที่นายทหารสืบสวนสอบสวน หรือนายทหารสารวัตรสืบสวนสอบสวน กระทรวงกลาโหม ซึ่งผู้บังคับบัญชารับรองว่าได้ปฏิบัติงานสอบสวนคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจของศาลทหาร มาแล้ว ไม่น้อยกว่า ๒๐ เรื่อง ตามแบบที่กำหนดท้ายระเบียบนี้

“ข้อ 4 ผู้สมัครสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการตุลาการและแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้ พิพากษาซึ่งได้ประกอบวิชาชีพทางกฎหมายเป็นทนายความจะต้องได้ว่าความในศาล โดยทำหน้าที่หรือมีส่วนร่วม ทำหน้าที่ทนายความในการที่ศาลออกนั่งพิจารณามาแล้วไม่น้อยกว่า 20 เรื่อง ในจำนวนนี้ต้องเป็นคดีแพ่งไม่ น้อยกว่า 5 เรื่อง โดยมีหนังสือรับรองของผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณามาตามแบบที่กำหนดท้ายระเบียบนี้มาแสดงว่าได้ ทำหน้าที่ดังกล่าวอย่างแท้จริง”

ในเชิงใต้สวนศาลก็ยังมีบทบาทในการวางเฉยในคดีเสมอมา¹³³ และนอกจากนั้นพบว่า ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นส่วนใหญ่ มีประสบการณ์ว่าความมาน้อย ซึ่งการว่าความเป็นศิลปะอย่างหนึ่ง ดังนั้นศาลจึงไม่เชี่ยวชาญด้านการซักถามพยาน จึงให้คู่ความถามพยานกันเอง¹³⁴

จากการศึกษาพบว่าศาลยุติธรรมได้รับอิทธิพลของระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ เนื่องจากเสด็จในกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์พระบิดาแห่งกฎหมายไทย ได้ทรงศึกษาวิธีการของกฎหมายจากประเทศอังกฤษ¹³⁵ ทำให้กฎหมายวิธีพิจารณาคดีของไทยได้รับอิทธิพลระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ในทางปฏิบัตินี้คู่ความจะมีบทบาทในการดำเนินกระบวนการพิจารณาอย่างมาก โดยเฉพาะขั้นตอนการสืบพยานตลอดจนสามารถกำหนดขอบเขตของข้อเท็จจริงในคดีที่จะเสนอต่อศาลได้ คู่ความจึงมีบทบาทในเชิงรุกในการเสนอข้อเท็จจริงต่อศาลอย่างมาก¹³⁶ ส่วนศาลปกครองนั้นได้รับอิทธิพลของระบบกฎหมายซีวิลลอว์ และในการจัดตั้งศาลปกครองก็ได้นำระบบใต้สวนมาใช้ในการพิจารณาคดี ศาลปกครองจึงมีบทบาทในการแสวงหาข้อเท็จจริงต่างจากศาลยุติธรรม

ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการเพิ่มเติมความรู้ความเชี่ยวชาญให้แก่ผู้พิพากษาศาลยุติธรรมควรจัดให้มีการฝึกอบรมให้ความรู้แก่ผู้พิพากษาและเจ้าพนักงานคดีเพื่อให้มีความเข้าใจที่ถ่องแท้ และสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง เพื่อให้สามารถเรียกพยานหลักฐาน หรือเข้าใจในประเด็นที่จะซักถามพยานมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้ศาลมีบทบาทในการแสวงหาข้อเท็จจริงมากขึ้น และจำเป็นต้องมีการจัดตั้งแผนกคดีผู้บริโภคขึ้นในศาลชั้นต้น เพื่อให้ผู้พิพากษามีความรู้ความชำนาญเฉพาะเรื่อง อีกทั้งควรบัญญัติให้ท่านผู้พิพากษาที่มีความประสงค์จะทำงานในแผนกคดีผู้บริโภคในศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา สามารถดำรงตำแหน่งได้จนกระทั่งถึงตำแหน่งผู้พิพากษาศาลฎีกา¹³⁷ อีกทั้งควรกำหนดให้มีผู้พิพากษาสมทบร่วมเป็นองค์คณะในการพิจารณาพิพากษา เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องเกี่ยวกับการขาดความรู้ความเชี่ยวชาญพิเศษของผู้พิพากษา โดยผู้พิพากษาสมทบที่มีความรู้ความสามารถจะช่วยนำประสบการณ์มาทำหน้าที่ในการมาช่วยเหลือศาลในการค้นหาความจริง เพื่อจะได้นำความรู้และประสบการณ์ของผู้พิพากษาสมทบมาใช้ในการช่วยเหลือและให้ความเห็น ซึ่งจะช่วยให้ศาลสามารถใช้อำนาจในเชิงใต้สวนและมีบทบาทในการแสวงหาข้อเท็จจริงมากขึ้น และเพื่อพัฒนาการใช้อำนาจพิจารณาคดีผู้บริโภคของศาลให้เกิดความชำนาญและมีให้เกิดปัญหาในการพิจารณาที่ไปปะปนกับคดีแพ่งสามัญที่ใช้ระบบกล่าวหา

¹³³ ไพพัญญู หนูแท้. เล่มเดิม. หน้า 166.

¹³⁴ แหล่งเดิม. หน้า 151.

¹³⁵ ประมุข สุวรรณศร. เล่มเดิม. หน้า 6.

¹³⁶ กาญจนนา ปัญจกิจไพบูลย์. เล่มเดิม. หน้า 21-35.

¹³⁷ ไพพัญญู หนูแท้. เล่มเดิม. หน้า 166.

4.2 ปัญหาเกี่ยวกับจำนวนของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภคมที่มีจำนวนน้อยไม่สอดคล้องกับปริมาณงานและความรับผิดชอบที่ได้รับมอบหมาย

จากการศึกษาพบว่าแม้เจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภคจะมีอำนาจในการค้นหาข้อเท็จจริงตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ก็ตาม แต่จะใช้อำนาจได้ก็ต่อเมื่อศาลมีคำสั่งเท่านั้น ซึ่งทางปฏิบัติศาลยังไม่ค่อยมีคำสั่งให้พนักงานคดีในคดีผู้บริโภคช่วยเหลือในการค้นหาความจริง ทำให้พนักงานคดีในคดีผู้บริโภคมมีบทบาทน้อยมากในการช่วยเหลือศาลในการแสวงหาข้อเท็จจริง แต่จะมีบทบาทมากในการช่วยเหลือคู่ความในการดำเนินคดี และเนื่องจากพนักงานคดีในคดีผู้บริโภคมมีปริมาณน้อยจึงไม่สามารถช่วยเหลือศาลได้เท่าที่ควร จึงมีปัญหาเรื่องการขาดแคลนพนักงานคดีในคดีผู้บริโภคเนื่องจากพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 กำหนดเงื่อนไขคุณสมบัติของเจ้าพนักงานคดีไว้สูงกว่าพนักงานคดีปกครอง เช่น ในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 5 ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าพนักงานคดีไว้คือ ต้องสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโททางกฎหมาย หรือปริญญาเอกทางกฎหมาย หรือสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีทางกฎหมาย เป็นสมาชิกสามัญแห่งเนติบัณฑิตยสภา และได้ประกอบวิชาชีพทางกฎหมายตามที่ ก.ศ. กำหนดไว้เป็นเวลาไม่น้อยกว่าหนึ่งปี เป็นต้น ดังนั้น จึงทำให้มีบุคคลที่มีคุณสมบัติและเงื่อนไขตรงตามที่ได้กำหนดไว้ในปริมาณที่น้อย ซึ่งแตกต่างจากคุณสมบัติของพนักงานคดีปกครองที่กำหนดคุณสมบัติไว้ กล่าวคือพนักงานคดีปกครองต้องเป็นบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งพนักงานคดีปกครอง ประเภทวิชาการ ระดับปฏิบัติการ ต้องเป็นผู้ได้รับปริญญาตรีหรือเทียบได้ไม่ต่ำกว่านี้ทางกฎหมาย รัฐศาสตร์ หรือรัฐประศาสนศาสตร์¹³⁸ ดังนั้น จึงควรปรับปรุงแก้ไขคุณสมบัติของพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค อาทิเช่น จบการศึกษาระดับปริญญาตรีบัณฑิตเพื่อให้ได้มีโอกาสเข้าสอบแข่งขันคัดเลือกและบรรจุเป็นเจ้าพนักงานคดี และสามารถเพิ่มจำนวนของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค ซึ่งจะเป็นการช่วยแก้ไขปัญหการขาดแคลนเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภคได้

อนึ่ง ก่อนที่จะได้รับการแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่เป็นเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภคนั้น บุคคลดังกล่าวต้องผ่านการอบรมโครงการฝึกอบรมหลักสูตร “เจ้าพนักงานคดี (ระดับปฏิบัติการ)” รวมเป็นระยะเวลา ๕๔ ชั่วโมง หรือประมาณหนึ่งเดือน ทั้งนี้ผู้เข้ารับการอบรมต้องผ่านเกณฑ์

¹³⁸ ประกาศ ก.ศป. เรื่องหลักเกณฑ์การกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นพนักงานคดีปกครอง ข้อ 3.

การประเมินการฝึกอบรมด้วย¹³⁹ เมื่อผ่านการอบรมดังกล่าวแล้วจะมีการจัดอบรมให้ความรู้อีกปีละหนึ่งครั้ง เพื่อให้ได้รับความรู้ในการปฏิบัติงานและสามารถนำไปใช้ให้ถูกต้อง ส่วนพนักงานคหิปกครองก่อนที่จะได้รับการแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่เป็นพนักงานคหิปกครองนั้นต้องผ่านการอบรมและทดสอบจนได้รับประกาศนียบัตรการอบรมหลักสูตรพนักงานคหิปกครองระดับต้นตามที่สำนักงานศาลปกครองกำหนดก่อนเป็นระยะเวลาประมาณสามเดือน¹⁴⁰ เพื่อให้ได้รับความรู้ในการปฏิบัติงานและสามารถนำไปใช้ได้อย่างถูกต้อง ซึ่งจะเห็นได้ว่าการอบรมเจ้าพนักงานคหิปกครองในคดีผู้บริโภคนั้นใช้ระยะเวลาในการฝึกอบรมเป็นระยะเวลา ๕๔ ชั่วโมง ซึ่งมีระยเวลาน้อยกว่าของศาลปกครองที่ใช้ระยะเวลาในการอบรมประมาณสามเดือน

ดังนั้น จึงจำเป็นต้องเพิ่มระยะเวลาในการอบรมเจ้าพนักงานคหิปกครองในคดีผู้บริโภค เพราะระยะเวลา ๕๔ ชั่วโมง นั้นน้อยเกินไปสำหรับความรู้และทำความเข้าใจในการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและจำเป็นต้องมีเพิ่มปริมาณเจ้าพนักงานคหิปกครองให้มากขึ้น ทั้งจำเป็นต้องปรับปรุงแก้ไขคุณสมบัติของเจ้าพนักงานคหิปกครองในคดีผู้บริโภค เช่น จบการศึกษาชั้นต้นนิติศาสตรบัณฑิต ให้ได้มีโอกาสเข้าสอบแข่งขันคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นเจ้าพนักงานคหิปกครอง เพื่อเพิ่มจำนวนของเจ้าพนักงานคหิปกครองในคดีผู้บริโภค ซึ่งอาจจะเป็นการแก้ไขในเรื่องการขาดแคลนเจ้าพนักงานคหิปกครองในคดีผู้บริโภคได้

4.3 ปัญหาของประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการไทยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคในการใช้ระบบไต่สวน

ตามข้อกำหนดประมวลจริยธรรมของตุลาการศาลยุติธรรม ข้อ 3 กำหนดว่า “ในการนั่งพิจารณาคดี พินิจพิจารณาข้อเท็จจริงเป็นกลางและปราศจากอคติ” และ ข้อ 9¹⁴¹ กำหนดไว้ว่า “ผู้พิพากษาพึงระลึกรว่าการนำพยานหลักฐานเข้าสืบและการซักถามพยานเป็นหน้าที่ของคู่ความและของทนายแต่ละฝ่ายพึงจะกระทำ ผู้พิพากษาพึงเรียกพยานหลักฐาน หรือซักถามพยานก็ต่อเมื่อจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม หรือมีกฎหมายบัญญัติไว้ให้ศาลเป็นผู้กระทำเอง¹⁴²” ดังนั้น ผู้พิพากษาในศาลยุติธรรมซึ่งรวมถึงผู้พิพากษาในคดีผู้บริโภคนั้นต่างก็มีแนวคิดว่าผู้พิพากษาคควรจะวางตัวเสมือนเป็นกรรมการตัดสินระหว่างโจทก์และจำเลย

¹³⁹ สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม. (2554). โครงการฝึกอบรมหลักสูตร “เจ้าพนักงานคหิปกครอง (ระดับปฏิบัติการ).” หน้า 1-4.

¹⁴⁰ ประกาศ ก.ศป. เรื่องหลักเกณฑ์การกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นพนักงานคหิปกครอง ข้อ 4 (3).

¹⁴¹ ประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการของไทย ข้อ 9

¹⁴² สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา. เล่มเดิม. หน้า 65-66.

ส่วนเนื้อหาของประมวลจริยธรรมของตุลาการศาลปกครองนั้น จะพบว่าเนื้อหาสาระสำคัญไม่แตกต่างกับประมวลจริยธรรมของตุลาการศาลยุติธรรม เนื่องด้วยตุลาการทั้งสองสถาบันต่างก็มีภาระหน้าที่ในการรักษาความยุติธรรมของสังคมเหมือนกัน แต่ประมวลจริยธรรมของตุลาการศาลปกครองมีความแตกต่างกันในข้อ 3¹⁴³ ที่ว่า “ในการ ใ้สวนและการนั่งพิจารณาคดี ตุลาการศาลปกครองจักต้องวางตัวเป็นกลางและปราศจากอคติ ส้ารวมให้เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ แต่งกายเรียบร้อย ใช้วาจาสุภาพ ฟังใ้สวนซักถาม และฟังความจากคู่กรณีรวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายอย่างตั้งใจ ใ้ความเสมอภาคและมีเมตตาธรรม”

เมื่อเปรียบเทียบลักษณะของข้อกำหนดในประมวลจริยธรรมของศาลคดีปกครองและประมวลจริยธรรมของศาลยุติธรรมพบว่าประมวลจริยธรรมของศาลยุติธรรมมีการกำหนดเป็นหลักไว้ให้ศาลวางตัวเป็นกลาง และกำหนดเรื่องการแสวงหาข้อเท็จจริงเป็นข้อยกเว้น โดยศาลจะเรียกหรือซักถามพยานใ้ต่อเมื่อมีความจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมหรือมีกฎหมายบัญญัติไว้ให้ศาลเป็นผู้กระทำเองเท่านั้น ซึ่งโดยปกติศาลจะไม่นำพยานหลักฐานเข้าสืบหรือจะไม่เป็นผู้ซักถามพยานเอง และในทางปฏิบัติศาลจะยึดหลักความเป็นกลางมาเป็นแนวทางปฏิบัติ แต่ประมวลจริยธรรมของศาลปกครองนั้นได้เขียนไว้ชัดเจนว่า “ในการ ใ้สวนและนั่งพิจารณาศาลจักต้องวางตัวเป็นกลางและฟัง ใ้สวนซักถามและฟังความจากคู่กรณีผู้เกี่ยวข้องอย่างตั้งใจ เสมอภาคและมีเมตตาธรรม” ซึ่งแตกต่างกับศาลยุติธรรม เพราะศาลปกครองนั้นให้ศาลมีอำนาจ ใ้สวน ซักถาม และฟังความจากคู่กรณีอย่างเสมอภาคโดยเป็นหลักการสำคัญในการพิจารณาคดี

ดังนั้น จึงจำเป็นต้องแก้ไขประมวลจริยธรรมของตุลาการใ้มีลักษณะเหมือนกับประมวลจริยธรรมของตุลาการศาลปกครองโดยมีเนื้อหาสาระสำคัญที่ชัดเจนว่า “ในกรณีที่มีกฎหมายให้อำนาจศาลในการ ใ้สวนและนั่งพิจารณา เช่น นั่งพิจารณาคดีผู้บริโลก ผู้พิพากษาจักต้องวางตัวเป็นกลาง และปราศจากอคติ ฟัง ใ้สวนซักถาม และฟังความเห็นจากคู่กรณีรวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายอย่างตั้งใจ ใ้ความเสมอภาคและมีเมตตาธรรม” เพื่อให้เกิดความชัดเจนกับผู้ปฏิบัติอันเป็นหลักประกันการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของผู้พิพากษา โดยเป็นกลางนั้น เพื่อให้ศาลสามารถยกขึ้นเป็นข้ออ้างข้อเถียงใ้ว่าตนมิได้กระทำการอันเป็นการประพฤตินิติจริยธรรมตุลาการ

นอกจากนี้อาจใ้ให้ประธานศาลฎีกากำหนดแนวทางปฏิบัติดังกล่าวไว้ในกรปฏิบัติงานของศาลได้ หรือกรณีจำเป็นต้องจัดทำ “หนังสือเวียน” ซึ่งหนังสือเวียน คือ หนังสือใ้ใช้ภายในองค์กร โดยหนังสือเวียนที่ใ้ทำขึ้นมานั้นควรมีเนื้อหาในเรื่องเกี่ยวกับการทำความเข้าใจในเรื่องการนั่งพิจารณาคดีผู้บริโลกว่า ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาใ้ผู้พิพากษาจักต้องวางตัวเป็นกลาง และปราศจากอคติ ฟัง ใ้สวนซักถาม และฟังความเห็นจากคู่กรณีรวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

¹⁴³ ข้อ 3 จริยธรรมตุลาการศาลปกครอง.

อย่างตั้งใจ ให้ความเสมอภาคและมีเมตตาธรรม กำหนดให้ศาลเป็นผู้ซักถามพยานเอง โดยคู่ความจะมีสิทธิซักถามพยานได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลก่อน กำหนดให้ศาลสามารถค้นหาพยานหลักฐานต่างๆ สามารถเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เอง ซึ่งการกระทำดังกล่าว ไม่ให้ถือว่าผู้พิพากษากระทำตนไม่เป็นกลาง ทั้งนี้ “หนังสือเวียน” ดังกล่าวจะเป็นหลักประกันการปฏิบัติงานของผู้พิพากษาอันจะส่งผลทำให้ผู้พิพากษาใช้อำนาจตามระบบ ได้สวนมากขึ้น

4.4 ปัญหาเกี่ยวกับการขาดประสพการณ์ และขาดการฝึกอบรมภาคปฏิบัติงานในการใช้ระบบไตสวนของศาลคดีผู้บริโศค

จากการศึกษาพบว่าปัจจุบันผู้พิพากษาขาดประสพการณ์และการฝึกอบรมในการนั่งพิจารณาไตสวนในคดีผู้บริโศค และหลักสูตรที่ใช้อบรมผู้ช่วยผู้พิพากษานั้น ได้มีการอบรมวิชาความรู้เกี่ยวกับคดีผู้บริโศคน้อย อีกทั้งการอบรมในภาคปฏิบัติที่เน้นอบรมในระบบกล่าวหา กล่าวคือ ผู้ช่วยผู้พิพากษาจึงขาดประสพการณ์ขาดความเชี่ยวชาญในการพิจารณาในระบบไตสวน ดังนั้น หากมีการเพิ่มหลักสูตรในการอบรมผู้ช่วยผู้พิพากษาให้มีการปฏิบัติมีการไตสวนนั่งพิจารณา สึกซักถาม หรือเรียกพยานหลักฐานเข้าสืบ โดยมีการกำหนดให้ผู้ช่วยผู้พิพากษาผ่านการปฏิบัติงานในระบบไตสวน ซึ่งการอบรมให้ความรู้แก่ผู้ช่วยผู้พิพากษาในเรื่องระบบไตสวนจะทำให้ผู้พิพากษามีความเข้าใจอย่างถ่องแท้และสามารถนำไปปฏิบัติได้ และเป็นการสอนการปฏิบัติหน้าที่จากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งในลักษณะต่อกันเป็นทอดๆ จนกลายหลักปฏิบัติที่สำคัญที่ผู้ปฏิบัติในรุ่นหลังๆ ต้องปฏิบัติตาม

ดังนั้น จึงจำเป็นต้องเพิ่มหลักสูตรในการอบรมผู้ช่วยผู้พิพากษาให้มีการปฏิบัติหน้าที่ โดยให้มีการไตสวน นั่งพิจารณา สึกซักถาม หรือเรียกพยานหลักฐานเข้าสืบ และจำเป็นต้องกำหนดให้ผู้ช่วยผู้พิพากษาผ่านการปฏิบัติงานในระบบไตสวน เช่น ต้องผ่านการปฏิบัติงานโดยนั่งพิจารณาในศาลที่ใช้ระบบไตสวนเช่นเดียวกับในศาลแรงงานเป็นต้น ซึ่งหากผู้ช่วยผู้พิพากษาผ่านการฝึกปฏิบัตินั่งพิจารณาไตสวนหรือซักถามพยานหรือนำพยานหลักฐานเข้าสืบแล้ว จะทำให้ศาลยุติธรรมมีผู้พิพากษาที่มีประสพการณ์และมีความชำนาญในการพิจารณาคดีในระบบไตสวน ซึ่งเป็นการสร้างบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถและมีประสพการณ์ความชำนาญในระบบไตสวนมากขึ้นทำให้มีบุคลากรที่เป็นผู้พิพากษาที่มีความสามารถและมีประสพการณ์ในการนั่งพิจารณาไตสวนในคดีผู้บริโศคด้วย ทั้งจำเป็นต้องมีการอบรมความรู้แก่ผู้ช่วยผู้พิพากษาในเรื่องระบบไตสวนเพื่อให้มีความเข้าใจอย่างชัดเจนและสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ซึ่งเป็นการเริ่มต้นสำหรับการเปลี่ยนแปลงระบบจารีตปฏิบัติของผู้พิพากษาที่ได้รับอิทธิพลมาจากระบบ

กล่าวหา และจะเป็นการแก้ไขปัญหาในเรื่องการขาดประสพการณ์ทั้งช่วยให้มีการฝึกฝนการใช้ระบบไตสวนของผู้พิพากษาเพิ่มมากขึ้นด้วย

4.5 ปัญหาเรื่องการขาดความรู้ความเข้าใจของทนายความ คู่ความ และบุคคลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับบทบาทของศาลในการแสวงหาความจริงในระบบไตสวน

เนื่องจากคดีผู้บริโภคถือเป็นคดีแพ่งประเภทหนึ่ง โดยการพิจารณาคดีแพ่งศาลจะวางเฉยเป็นหน้าที่ของคู่ความในการนำเสนอข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานขึ้นสู่ศาล โดยศาลทำหน้าที่เป็นกรรมการตัดสินคดี และในปัจจุบันคดีผู้บริโภคที่มีปริมาณมากได้แก่ คดีที่ผู้ประกอบธุรกิจฟ้องผู้บริโภคซึ่งมีลักษณะเป็นคดีกู้ยืมเงิน คดีบัตรเครดิต เป็นคดีที่มีลักษณะที่ไม่มีความยุ่งยากซับซ้อน โดยในการฟ้องร้องบังคับคดีนั้นก็มีความเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้ต้องรับผิดชอบเป็นสำคัญ จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องให้ศาลนั่งพิจารณาไตสวน หรือซักถามพยาน หรือสั่งให้เจ้าพนักงานคดีช่วยค้นหาข้อเท็จจริงแต่อย่างใด เพราะเพียงแต่มีพยานเอกสารดังกล่าวก็เพียงพอที่จะฟ้องร้องให้ผู้บริโภครับผิดชอบได้ คดีประเภทนี้จึงไม่ได้ใช้ระบบไตสวนศาลก็สามารถพิจารณาพิพากษาได้ เนื่องจากลักษณะที่ไม่มีความยุ่งยากซับซ้อน ส่งผลต่อความเข้าใจในวิถีปฏิบัติดังกล่าวและในการพิจารณาคดีผู้บริโภคส่วนใหญ่ ทนายความ คู่ความ และบุคคลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องมักจะไม่เคยเห็นบทบาทศาลนั่งพิจารณาไตสวนค้นหาพยานหลักฐาน และรวบรวมพยานหลักฐาน ซักถามพยานเอง หรืออาจให้เจ้าพนักงานคดีเป็นผู้ซักถามคู่ความ หรือการเรียกพยานเข้ามาสืบ คู่ความเคยชินกับภาพลักษณ์ ที่ศาลทำหน้าที่เป็นกรรมการตัดสินคดี ศาลยังคงให้คู่กรณีซักถามพยานตนเอง โดยมีการซักถาม ถามค้าน ถามติง และขออนุญาตศาลถาม การเสนอประเด็นข้อพิพาท การนำสืบพยานหลักฐานเป็นภาระหน้าที่ของคู่ความ ซึ่งมีลักษณะเหมือนกับการดำเนินคดีแพ่งปกติ

ดังนั้น จึงจำเป็นต้องเผยแพร่ให้ทนายความ คู่ความ และบุคคลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับคดีมีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของศาลในคดีผู้บริโภคว่ามีบทบาทหน้าที่แตกต่างจากศาลในคดีแพ่ง ซึ่งอาจมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนว่าศาลในคดีผู้บริโภคนั้นศาลจะต้องวางตัวเป็นกลาง ส่วนคู่ความมีหน้าที่ในการนำเสนอข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานขึ้นสู่ศาล อันเป็นความเข้าใจที่ไม่ถูกต้อง จึงส่งผลต่อการที่ศาลจะเปลี่ยนแปลงบทบาทในการค้นหาความจริง ในการเรียกพยานหลักฐานมาสืบ หรือซักถามพยานต่างๆ เนื่องจากศาลเกรงว่าคู่ความจะมองว่าผู้พิพากษาวางตัวไม่เป็นกลาง ซึ่งมีผลต่อความรู้สึกของคู่ความ ที่มองว่าศาลมีฐานะคนกลาง คอรับฟังพยานหลักฐานที่คู่ความเสนอ หากศาลใช้บทบาทในระบบไตสวนจะทำให้คู่ความที่ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภค ในการไตสวนเพื่อแสวงหาความจริงในคดีผู้บริโภคเข้าใจผิดว่าศาลเอนเอียงไม่เป็นกลาง ดังนั้น จึงจำเป็นต้องแก้ไขปัญหาในเรื่องดังกล่าว ด้วยจัดให้มีการประชาสัมพันธ์

รวมทั้งให้หน่วยงานต่างๆ เช่น สภานายความเข้ามามีบทบาทในการช่วยประชาสัมพันธ์ให้ทนายความและคู่ความทราบถึงบทบาทที่แท้จริงของผู้พิพากษาว่าในคดีผู้บริโศกศาลต้องมีบทบาทในการแสวงหาข้อเท็จจริง มิใช่ศาลต้องวางตัวเป็นกลางให้คู่ความนำเสนอข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานขึ้นสู่ศาลเหมือนอย่างคดีแพ่ง ซึ่งนอกจากแก้ไขปัญหาดังกล่าวแล้วยังช่วยป้องกันการสับสนในบทบาทของศาลคดีผู้บริโศกกับบทบาทของศาลในคดีแพ่ง ซึ่งต่างจากศาลในคดีปกครองที่ไม่มีปัญหาในเรื่องดังกล่าว ทนายความ ประชาชน คู่ความ และบุคคลอื่นๆ นั้นต่างมีความรู้ความเข้าใจว่าตุลาการศาลปกครองต้องมีบทบาทในแสวงหาข้อเท็จจริงอันเป็นหลักการดำเนินการในระบบได้สวน

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

จากการศึกษาในเรื่องบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคกับศาลคดีปกครอง พบว่ามีการนำเอาหลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในระบบไต่สวนมาใช้ โดยกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคได้ให้อำนาจผู้พิพากษาในการพิจารณาคดีและพิพากษาคดีไว้อย่างกว้างขวาง เช่น ให้ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจตามที่เห็นสมควรกำหนดให้คู่ความฝ่ายใดนำพยานหลักฐานมาสืบก่อนหลัง ตามลำดับ หรือ เรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เอง หรือสั่งให้เจ้าพนักงานคดีไปรวบรวมพยานหลักฐานมาเพื่อประกอบการพิจารณา ทั้งนี้ศาลจะเป็นผู้ซักถามพยานเอง โดยคู่ความหรือทนายความจะซักถามได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาล เป็นต้น ส่วนในคดีปกครองตุลาการเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดีปกครอง โดยเป็นผู้ดำเนินการรวบรวมข้อเท็จจริงจากคำฟ้อง หรือคำให้การของกลุ่ม หรือคำฟ้องเพิ่มเติม หรือคำให้การเพิ่มเติม และรวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ดังนั้นตุลาการศาลปกครองจึงมีภาระหน้าที่ในการแสวงหาพยานหลักฐาน โดยมีบทบาทในการแสวงหาพยานหลักฐานต่างๆ อย่างมาก

เมื่อศึกษาพบว่า ปัจจุบันศาลในคดีผู้บริโภคได้มีกฎหมายที่ให้อำนาจศาลในการแสวงหาข้อเท็จจริงอย่างระบบไต่สวน เหมือนเช่นกับศาลในคดีปกครอง แต่ศาลในคดีผู้บริโภคยังคงยึดถือและปฏิบัติตามหลักการเดิมในระบบกล่าวหาซึ่งศาลยังคงวางตัวเป็นกลาง โดยไม่คอยใช้อำนาจในระบบไต่สวนอย่างเต็มรูปแบบเหมือนกับการพิจารณาคดีในศาลปกครอง ศาลในคดีผู้บริโภคมีแนวปฏิบัติของผู้พิพากษาที่ปฏิบัติกันมาในการนั่งพิจารณาที่ผ่านมา โดยในการนั่งพิจารณาและสืบพยานศาลจะไม่เน้นการซักถามพยาน แต่จะรับฟังพยานหลักฐานตามที่คู่ความทั้งสองฝ่ายนำเสนอต่อศาล แนวปฏิบัติดังกล่าวนี้ศาลยังคงยึดถือและปฏิบัติกันอยู่จนถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้ยังพบว่าถ้อยในประมวลจริยธรรมของข้าราชการตุลาการทำให้ผู้พิพากษาไม่ค่อยกล้าที่จะนำพยานหลักฐานเข้าสืบ และไม่คอยกล้าซักถามพยาน เนื่องจากศาลเกรงว่าจะถูกร้องเรียนในการวางตัวไม่เป็นกลาง จึงเป็นผลให้ศาลมักไม่พิจารณาโดยใช้อำนาจไต่สวน และทำให้ขาดประสิทธิภาพในการใช้ระบบไต่สวน แตกต่างจากประมวลจริยธรรมของตุลาการศาลปกครองที่กล่าวไว้ชัดเจนว่า ดังนั้น ตุลาการจึงไม่เกรงว่าจะถูกกล่าวหาว่าไม่เป็นกลาง หรือเอนเอียงเข้าข้างคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ดังนั้น จึงควรแก้ไขประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการของศาลยุติธรรม

โดยบัญญัติข้อความในลักษณะที่ชัดเจนให้ผู้พิพากษา นั่งพิจารณาได้สวน ค้นหาและรวบรวม พยานหลักฐานเพื่อใช้ในการวินิจฉัยคดี หรือประธานศาลฎีกาอาจกำหนดแนวทางปฏิบัติในการ ปฏิบัติงานของศาลได้ เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของผู้พิพากษา ให้ศาลสามารถ ค้นหาพยานหลักฐานต่างๆ สามารถเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เอง ซึ่งการกระทำดังกล่าว ไม่ถือว่าผู้พิพากษากระทำคนไม่เป็นกลาง เพื่อให้ผู้พิพากษานำเอาระบบได้สวนมาใช้ในคดี ผู้บริ โภคมากขึ้น

จากการศึกษาพบว่าศาลในคดีปกครองมีการกำหนดคุณสมบัติและประสบการณ์ซึ่งเป็น เงื่อนไขในการสอบคัดเลือกตุลาการ ไว้สูงกว่าศาลในคดีผู้บริ โภคทำให้ศาลในคดีปกครองได้บุคคล ที่จะมาเป็นตุลาการเป็นผู้ที่เี่ยมไปด้วความรู้ความสามารถและประสบการณ์ มากกว่าศาลใน คดีผู้บริ โภค ดังนั้น จึงควรมีการฝึกอบรมให้ความรู้แก่ผู้พิพากษาและเจ้าพนักงานคดี และควรจัดให้มี การฝึกอบรมภาคปฏิบัติแก่ผู้ช่วยผู้พิพากษาของศาลยุติธรรม เพื่อให้ศาลยุติธรรมมีบุคคลกร ที่เป็นผู้พิพากษาที่มีประสบการณ์มีความเชี่ยวชาญในการใช้ระบบได้สวนมากขึ้น

ทั้งนี้ควรให้มีการจัดตั้งแผนกคดีผู้บริ โภคขึ้นในศาลชั้นต้นและมีการจำกัดประเภทคดี ผู้บริ โภคให้แคบลง และควรให้ท่านผู้พิพากษาที่มีความประสงค์จะทำงานในแผนกคดีผู้บริ โภคใน ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา ก็ให้สามารถดำรงตำแหน่งได้จนกระทั่งถึงตำแหน่งผู้พิพากษาศาลฎีกา¹⁴⁴ เพื่อให้มีผู้พิพากษาที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านคดีผู้บริ โภค โดยเฉพาะทำหน้าที่พิจารณาและ พิพากษาคดีผู้บริ โภคโดยตรงเพื่อมิให้เกิดปัญหาในการพิจารณาที่ไปปะปนกับคดีแพ่งสามัญที่ใช้ ระบบกล่าวหา อันจะทำให้กฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริ โภคที่ยกร่างมานั้น มีการดำเนินกระบวนการ พิพิจารณาในระบบได้สวนมากขึ้น

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษากฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีผู้บริ โภคเปรียบเทียบกับกฎหมายว่าด้วยวิธี พิพิจารณาคดีปกครองทำให้ทราบปัญหาและอุปสรรค หรือสาเหตุที่ทำให้ศาลในคดีผู้บริ โภค ไม่สามารถนำหลักการในระบบได้สวนมาใช้ได้อย่างเต็มรูปแบบอย่างเช่นศาลปกครองดังที่กล่าว มาแล้วในข้างต้น จากเหตุผลดังกล่าวผู้เขียนจึงมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

¹⁴⁴ ไพฑูย์ หนูแท้. เล่มเดิม. หน้า 166.

5.2.1 เห็นควรมีการแก้ไขประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการของศาลยุติธรรม หรือสร้างหลักประกันการปฏิบัติงานของศาลในระบบไต่สวน กล่าวคือ

เนื่องจากประมวลจริยธรรมของตุลาการศาลยุติธรรม ข้อ 3 ได้กำหนดว่า “ในการนั่งพิจารณาคดี ผู้พิพากษาจักต้องวางตนเป็นกลางและปราศจากอคติ” และใน ข้อ 9 ได้กำหนดไว้ว่า “ผู้พิพากษาพึงระลึกว่าการนำพยานหลักฐานเข้าสืบและการซักถามพยานเป็นหน้าที่ของคู่ความหรือทนายความของคู่ความ” จึงส่งผลทำให้ผู้พิพากษาศาลยุติธรรมยึดถือปฏิบัติตามระบบกล่าวหาจนกลายเป็นจารีตปฏิบัติของศาลคือ ศาลจะวางเฉย ปล่อยให้เป็นที่ของคู่ความที่จะนำพยานหลักฐานเข้าสืบและซักถามพยาน ดังนั้น จึงเห็นควรแก้ไขประมวลจริยธรรมของตุลาการให้มีลักษณะเหมือนอย่างของตุลาการศาลปกครอง เพื่อให้เกิดความชัดเจนกับผู้ปฏิบัติอันเป็นหลักประกันการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของผู้พิพากษา หากมีการร้องเรียนขึ้นมาว่าศาลปฏิบัติหน้าที่โดยไม่เป็นกลาง ศาลก็สามารถยกขึ้นเป็นข้ออ้างข้อเถียงได้ว่าตนมิได้กระทำการอันเป็นการประพฤติดิจจริยธรรมตุลาการ ทั้งนี้ควรแก้ไขประมวลจริยธรรมให้มีเนื้อหาสาระสำคัญที่ชัดเจนว่า “ในกรณีที่มีกฎหมายให้อำนาจศาลในการไต่สวนและนั่งพิจารณา เช่น นั่งพิจารณาคดีผู้บริโภค ผู้พิพากษาจักต้องวางตัวเป็นกลาง และปราศจากอคติ พึงไต่สวนซักถาม และฟังความเห็นจากคู่กรณีรวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายอย่างตั้งใจให้ความเสมอภาคและมีเมตตาธรรม ”

นอกจากนี้ ประธานศาลฎีกาควรกำหนดแนวทางปฏิบัติในการปฏิบัติงานของศาลได้ หรืออาจจะทำ “หนังสือเวียน” ซึ่งหนังสือเวียน คือ หนังสือที่ใช้ภายในองค์กร โดยหนังสือเวียนที่ทำขึ้นมา นั้นควรจะมีเนื้อหาในเรื่องเกี่ยวกับการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของผู้พิพากษา ในการนั่งพิจารณาคดีผู้บริโภคว่า ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาให้ผู้พิพากษาจักต้องวางตัวเป็นกลาง และปราศจากอคติ พึงไต่สวนซักถาม และฟังความเห็นจากคู่กรณีรวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายอย่างตั้งใจให้ความเสมอภาคและมีเมตตาธรรม ให้ศาลเป็นผู้ซักถามพยานเอง โดยคู่ความจะมีสิทธิซักถามพยานได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลก่อน ให้ศาลสามารถค้นหาพยานหลักฐานต่างๆ สามารถเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เอง โดยไม่ต้องว่าผู้พิพากษากระทำตนไม่เป็นกลาง และหากมีการร้องเรียนขึ้นมาว่าศาลปฏิบัติหน้าที่โดยไม่เป็นกลาง ศาลก็สามารถยกขึ้นเป็นข้ออ้างข้อเถียงพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้กระทำการอันไม่เป็นกลาง ทั้งนี้ “หนังสือเวียน” ดังกล่าวอาจจะช่วยให้ผู้พิพากษาไม่กลัวถูกร้องเรียนว่าวางตัวไม่เป็นกลาง และเป็นหลักประกันการปฏิบัติงานของผู้พิพากษาว่าตนมิได้กระทำการอันเป็นการประพฤติดิจตามประมวลจริยธรรมอันจะส่งผลทำให้ผู้พิพากษากล้าที่จะใช้ระบบไต่สวนมากขึ้น

5.2.2 เห็นควรปรับปรุงหลักสูตรที่ใช้อบรมผู้ช่วยผู้พิพากษาโดยเพิ่มให้มีการฝึกภาคปฏิบัติงานในระบบไต่สวน

จากการศึกษาพบว่าปัจจุบัน หลักสูตรที่ใช้อบรมผู้ช่วยผู้พิพากษาของศาลยุติธรรมนั้น ได้มีการอบรมวิชาความรู้เกี่ยวกับคดีผู้บริโภค และการอบรมภาคปฏิบัติที่เน้นการอบรมในระบบกล่าวหา กล่าวคือ ผู้ช่วยผู้พิพากษาขาดประสบการณ์ขาดความเชี่ยวชาญในการพิจารณาในระบบไต่สวน ดังนั้น จึงเห็นควรเพิ่มหลักสูตรในการอบรมผู้ช่วยผู้พิพากษาให้มีการปฏิบัติมีการไต่สวน นั่งพิจารณา ฟังซักถาม หรือเรียกพยานหลักฐานเข้าสืบ โดยควรกำหนดให้ผู้ช่วยผู้พิพากษาผ่านการปฏิบัติงานในระบบไต่สวน เช่น ต้องผ่านการปฏิบัติงาน โดยนั่งพิจารณาในศาลที่ใช้ระบบไต่สวนเช่น ในศาลแรงงานเป็นต้น เนื่องจากหากว่าผู้ช่วยผู้พิพากษาผ่านการฝึกปฏิบัติ นั่งพิจารณาไต่สวนหรือซักถามพยาน หรือนำพยานหลักฐานเข้าสืบแล้ว จะทำให้ศาลยุติธรรมได้ผู้พิพากษาที่มีประสบการณ์และมีความชำนาญในการพิจารณาคดีในระบบไต่สวน ซึ่งผู้พิพากษาเหล่านี้ จะเป็นบุคคลที่มีความสามารถในการนั่งพิจารณาคดีในระบบไต่สวนได้มีประสิทธิภาพสมดังเจตนารมณ์ของกฎหมาย ซึ่งรวมไปถึงการที่ทำให้ได้ผู้พิพากษาที่มีความสามารถ มีประสบการณ์ในการนั่งพิจารณาไต่สวนในคดีผู้บริโภคด้วย ทั้งควรจะมีการอบรมความรู้แก่ผู้ช่วยผู้พิพากษาในเรื่องระบบไต่สวนเพื่อให้ความเข้าใจที่ถ่องแท้และสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง อีกทั้งเป็นการเริ่มต้นสำหรับการเปลี่ยนแปลงระบบจารีตปฏิบัติของผู้พิพากษาแบบเดิมๆ ที่ได้รับอิทธิพลมาจากระบบกล่าวหาโดยศาลจะทำหน้าที่เป็นกรรมการตัดสิน ศาลจะไม่มีบทบาทในการค้นหาความจริง

ในปัจจุบันพบว่ามีกฎหมายวิธีพิจารณาคดีใหม่ๆ เกิดขึ้น ซึ่งมีแนวโน้มที่จะนำหลักการในระบบไต่สวนมาใช้ ดังนั้นจึงควรสร้างบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถมีประสบการณ์ ความชำนาญในระบบไต่สวนมากขึ้น ดังนั้นการมีหลักสูตรในการอบรมผู้ช่วยผู้พิพากษาให้มีการปฏิบัติมีการไต่สวน นั่งพิจารณา ฟังซักถาม หรือเรียกพยานหลักฐานเข้าสืบ และนำหลักสูตรดังกล่าวไปใช้ในการอบรมแก่ผู้พิพากษา จะเป็นการแก้ไขปัญหาในเรื่องการขาดความรู้และขาดประสบการณ์ในการใช้ระบบไต่สวน ของผู้พิพากษาอีกด้วย

5.2.3 เห็นควรเพิ่มความรู้ความเชี่ยวชาญให้แก่ผู้พิพากษา หรือจัดตั้งให้มีแผนกคดีผู้บริโภคในศาลชั้นต้น

จากการจากการศึกษาพบว่าตุลาการศาลปกครองมีบทบาทในระบบไต่สวนมากกว่าศาลคดีผู้บริโภค เนื่องจากศาลปกครองมีการกำหนดคุณสมบัติและประสบการณ์ซึ่งเป็นเงื่อนไขในการสอบคัดเลือกตุลาการไว้สูงกว่า ทำให้บุคคลที่จะเข้ามาเป็นตุลาการต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ เนื่องจากมีภาระหน้าที่รับผิดชอบในการค้นหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน จึงต้องมีลักษณะคุณสมบัติ และประสบการณ์จะทำให้การดำเนินคดีมีประสิทธิภาพ

มีฉะนั้นจะเป็นอุปสรรคต่อการไต่สวนเพื่อทราบข้อเท็จจริง แต่ศาลคดีผู้บริโภคพบว่ามีกำหนดเงื่อนไขในการสอบคัดเลือกลงของประสบการณ์น้อยเกินไป ข้อมมีผลต่อการนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในทางอรรถคดีอย่างมาก

ดังนั้น จึงควรมีการเพิ่มความรู้ความเชี่ยวชาญให้แก่ผู้พิพากษา หรือควรให้มีการจัดตั้งแผนกคดีผู้บริโภคในศาลชั้นต้น และให้ท่านผู้พิพากษาที่ความประสงค์จะทำงานในแผนกคดีผู้บริโภคในศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา ก็ให้สามารถดำรงตำแหน่งได้จนกระทั่งถึงตำแหน่งผู้พิพากษาศาลฎีกาโดยมีการกำหนดให้มีผู้พิพากษาสมทบร่วมเป็นองค์คณะในการพิจารณาพิพากษามีการ ทั้งนี้เนื่องจากคดีผู้บริโภคมีหลักการต่างจากคดีแพ่ง และกำหนดให้มีผู้พิพากษาสมทบร่วมเป็นองค์คณะในการพิจารณาพิพากษา เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องเกี่ยวกับการไม่มีความรู้ความเชี่ยวชาญพิเศษของผู้พิพากษา ทั้งนี้อาจจะมีการจำกัดลักษณะคดีผู้บริโภคให้มีความหมายแคบลง เนื่องจากในปัจจุบันคดีผู้บริโภคร้อยละ 90 ซึ่งมีปริมาณมาก ทำให้ศาลมีภาระหน้าที่ในการตัดสินคดีมากขึ้น เป็นอุปสรรคต่อการนำระบบไต่สวนมาใช้ในคดีผู้บริโภค ควรจำกัดลักษณะของคดีให้มีแต่คดีที่ผู้บริโภคฟ้องร้องให้ผู้ประกอบธุรกิจให้รับผิดชอบที่ตนจะนำกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคมาใช้บังคับ ทั้งนี้เนื่องจากกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคได้บัญญัติขึ้นเพื่อให้ผู้บริโภคที่ตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบไม่ได้รับความเป็นธรรม สามารถใช้ระบบวิธีพิจารณาที่เอื้อต่อการใช้สิทธิเรียกร้องของผู้บริโภคได้

5.2.4 เห็นควรเพิ่มจำนวนเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภคเพื่อให้มีความสัมพันธ์กับบทบาทหน้าที่ที่ได้รับ และควรเพิ่มบทบาทในการแสวงหาข้อเท็จจริง

ในปัจจุบันเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภคมีบทบาทหน้าที่ในการช่วยเหลือศาลในการค้นหาความจริงตามที่ศาลสั่งให้ทำ และมีบทบาทในการช่วยเหลือคู่ความในการดำเนินคดีเมื่อเปรียบเทียบกับบทบาทของพนักงานคดีปกครองที่มีบทบาทอย่างมากในการช่วยเหลือตุลาการศาลปกครองในการค้นหาความจริง ดังนั้นจึงควรเพิ่มบทบาทของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภคให้มีหน้าที่ในการช่วยเหลือศาลในการค้นหาความจริงมากขึ้น เช่น ให้เจ้าพนักงานคดีช่วยตรวจสอบสำนวนคดี ทำความเห็นว่าเป็นคดีดังกล่าวมีความจำเป็นต้องเรียกพยานใดมาสืบบ้าง หรือต้องถามพยานในเรื่องใดบ้างเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงมาใช้ในการพิจารณาและพิพากษา และเนื่องจากเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภคมีปริมาณน้อยจึงไม่สามารถช่วยเหลือศาลได้เท่าที่ควร จึงมีปัญหาเรื่องการขาดแคลนเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค จึงควรเพิ่มปริมาณเจ้าพนักงานคดีให้มากขึ้น และในปัจจุบันมีการกำหนดเงื่อนไขคุณสมบัติของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภคไว้สูงกว่าพนักงานคดีปกครอง เช่น ต้องสอบไล่ได้เป็นเนติบัณฑิต หรือต้องจบการศึกษาในระดับปริญญาโทหรือปริญญาเอกทางกฎหมายเป็นต้น ดังนั้นจึงทำให้มีบุคคลที่มีคุณสมบัติและเงื่อนไขตรงตามที่

ได้กำหนดไว้เป็นในปริมาณที่น้อย จึงควรปรับปรุงแก้ไขคุณสมบัติของเจ้าพนักงานคดีในคดี ผู้บริโภค เช่น จบการศึกษาขั้นต้นนิติศาสตร์บัณฑิต ให้ได้มีโอกาสเข้าสอบแข่งขันคัดเลือกเพื่อบรรจุ เป็นเจ้าพนักงานคดี เพื่อเพิ่มจำนวนของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค ซึ่งอาจจะเป็นการแก้ไข ในเรื่องการขาดแคลนเจ้าพนักงานคดีได้

5.2.5 เห็นควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ทนายความ คู่ความ และบุคคลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับคดี มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคในการไต่สวนเพื่อแสวงหาความจริง

ในปัจจุบันคดีผู้บริโภคมีคดีหลายประเภทเช่นมีทั้งคดีที่มีความยุ่งยากซับซ้อน เช่นคดี ฟ้องแพทย์ คดีฟ้องให้รับผิดชอบเนื่องจากความเสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย ถ้าศาลมีบทบาทในทาง ไต่สวนจะสามารถช่วยค้นหาพยานหลักฐานเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงในการทำคำพิพากษาได้มาก เพราะคู่ความมีฐานะที่ไม่เท่าเทียมกัน นอกจากนี้ก็มีคดีผู้บริโภคอีกประเภทหนึ่งที่มีลักษณะ ไม่มีความยุ่งยากซับซ้อนซึ่งมีปริมาณมาก ได้แก่ คดีที่ผู้ประกอบการธุรกิจฟ้องผู้บริโภค ซึ่งมีลักษณะเป็น คดีกู้ยืมเงิน คดีบัตรเครดิต ซึ่งเป็นคดีที่ไม่มีความยุ่งยากซับซ้อนการฟ้องร้องบังคับคดีนั้น ก็เพียงแค่ มีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้ต้องรับผิดชอบเป็นสำคัญ ส่งผลต่อความเข้าใจในวิถีปฏิบัติ ดังกล่าวเนื่องจากการพิจารณาคดีผู้บริโภคส่วนใหญ่ ทนายความคู่ความ และบุคคลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับคดี ซึ่งไม่เคยเห็นบทบาทศาลนั่งพิจารณาไต่สวนค้นหาพยานหลักฐานและรวบรวม พยานหลักฐาน ซักถามพยานเองหรือการเรียกพยานเข้ามาสืบ แต่เคยชินกับภาพลักษณ์ที่ศาล ทำหน้าที่เป็นกรรมการตัดสินคดี ศาลยังคงให้คู่กรณีซักถามพยานตนเอง การนำสืบพยานหลักฐาน เป็นภาระหน้าที่ของคู่ความ ซึ่งมีลักษณะเหมือนกับการดำเนินคดีแพ่งปกติ

ดังนั้น การให้ทนายความ คู่ความ และบุคคลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับคดีมีความเข้าใจใน บทบาทหน้าที่ของศาลว่าศาลในคดีผู้บริโภคก็มีบทบาทหน้าที่เหมือนศาลในคดีแพ่ง จึงส่งผลต่อ การที่ศาลจะเปลี่ยนแปลงบทบาทในการค้นหาความจริง ในการเรียกพยานหลักฐานมาสืบ หรือ ซักถามพยานต่างๆ เนื่องจากศาลเกรงว่าคู่ความจะมองว่าผู้พิพากษาวางตัวไม่เป็นกลาง ซึ่งมีผลต่อ ความรู้สึกรู้สีกของคู่ความจะทำให้คู่ความที่ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของศาลในคดี ผู้บริโภคและมีความเข้าใจผิดว่าศาลเอนเอียงไม่เป็นกลาง

ดังนั้น จึงควรแก้ไขปัญหานี้ในเรื่องดังกล่าวโดยจัดให้มีการประชาสัมพันธ์ รวมทั้งให้ หน่วยงานต่างๆ เช่น สภานายความ เข้ามามีบทบาทในการช่วยประชาสัมพันธ์ให้ และควรให้ผู้ที่เป็น ทนายความช่วยอธิบายเกี่ยวกับบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคว่าศาลมีบทบาทแตกต่างจากศาล คดีแพ่งทั่วไปอย่างไร จึงควรนำเรื่องบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคไปสอนในการอบรมวิชาว่า ความที่ใช้ทดสอบในการได้รับใบอนุญาตว่าความ และเพิ่มหลักสูตรในการเรียน การสอนในคณะ นิติศาสตร์บัณฑิตในมหาวิทยาลัยต่างๆ เพื่อให้คู่ความทราบถึงบทบาทที่แท้จริง ของผู้พิพากษาว่า

ในคดีผู้บริโภครศาลต้องมีบทบาทในการแสวงหาข้อเท็จจริง มิใช่ศาลต้องวางตัวเป็นกลางให้คู่ความ นำเสนอข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเข้าสู่ศาลเหมือนอย่างในคดีแพ่งซึ่งนอกจากการแก้ไขปัญหาดังกล่าวแล้วยังช่วยป้องกันการสับสนในบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภครกับบทบาทของศาลในคดีแพ่ง ซึ่งในคดีปกครองจะไม่มีปัญหาในเรื่องดังกล่าว เนื่องจากบุคคลส่วนใหญ่มีความเข้าใจว่า ตุลาการศาลปกครองมีบทบาทในแสวงหาข้อเท็จจริงอันเป็นหลักการดำเนินการในระบบไต่สวน

ภาคผนวก

คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์

สัมภาษณ์ผู้พิพากษา วันที่ 25 มีนาคม 2554

คำถามที่ 1 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการจัดการอบรม หรือสัมมนา เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้ช่วยผู้พิพากษา ผู้พิพากษา และเจ้าพนักงานคดี ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 นั้นเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร และหากท่านเห็นว่าเหมาะสม ท่านคิดว่ากำหนดการในการอบรมซึ่งจัดเพียงปีละครั้งนั้นเหมาะสมหรือไม่ เพราะเหตุใด

คำตอบ เห็นว่า ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 นั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองผู้บริโภคไม่ให้ถูกเอารัดเอาเปรียบจากผู้ประกอบธุรกิจหรือผู้ให้บริการ แต่ในทางปฏิบัติแล้วเหมือนกับเป็นการเร่งรัดให้คดีของผู้ประกอบธุรกิจที่ฟ้องคดีแล้วเสร็จเร็วและมีการบังคับคดีได้เร็วขึ้นเสียมากกว่า เนื่องจากคดีที่ผู้ประกอบธุรกิจฟ้องนั้นมีการขาดนัดพิจารณา การจัดการอบรมสัมมนาให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้ช่วยผู้พิพากษา และเจ้าพนักงานคดีนั้นเหมาะสม เนื่องจากประชาชนผู้บริโภคยังไม่ค่อยมีความเข้าใจเกี่ยวกับการพิจารณาคดีมากนัก เจ้าพนักงานคดีจะได้ช่วยเหลือ แนะนำ ให้ความรู้แก่ประชาชนผู้บริโภคให้มีความเข้าใจ และรู้จักการใช้สิทธิของตนเองให้มากขึ้น

คำถามที่ 2 ตามประมวลจริยธรรมตุลาการ ข้อ 9 ที่กำหนดไว้ว่า “ผู้พิพากษาพึงระลึกว่าการนำพยานหลักฐานเข้าสืบและการซักถามพยานเป็นหน้าที่ของคู่ความและของทนาย แต่ฝ่ายฝั่งจะกระทำ ผู้พิพากษาพึงเรียกพยานหลักฐาน หรือซักถามพยานก็ต่อเมื่อจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม หรือมีกฎหมายบัญญัติไว้ให้ศาลเป็นผู้กระทำเอง” จากประมวลจริยธรรมดังกล่าว ท่านเห็นว่ามีผลต่อแนวคิดของผู้พิพากษาในคดีผู้บริโภคว่าศาลควรจะวางตัวเสมือนเป็นกรรมการตัดสินระหว่าง โจทก์และจำเลย/หรือจากประมวลจริยธรรมดังกล่าวไม่มีอิทธิพลต่อแนวคิดผู้พิพากษาในคดีผู้บริโภค ในการที่จะนำพยานหลักฐานเข้าสืบและการซักถามพยานเอง ท่านมีความเห็นอย่างไร

คำตอบ เห็นว่า โดยหลักการและหน้าที่แล้วผู้พิพากษาต้องวางตัวเป็นกลาง ปราศจากอคติ ไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ซึ่งตามประมวลจริยธรรมข้อ 9 ที่ว่าผู้พิพากษาพึงเรียกพยานหลักฐาน หรือซักถามพยานก็ต่อเมื่อจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม หรือมีกฎหมายบัญญัติไว้ให้ศาลเป็นผู้กระทำเอง ย่อมมีผลหรืออิทธิพลต่อแนวคิดของผู้พิพากษาในคดีผู้บริโภคนำพยานหลักฐานเข้าสืบและซักถามพยานเพื่อให้ได้ความจริงมากที่สุด เพื่อประกอบดุลพินิจในการวินิจฉัยคดี ให้เป็นไปโดยถูกต้องและเที่ยงธรรม

คำถามที่ 3 เนื่องจากหลักสูตรที่ใช้อบรมผู้ช่วยผู้พิพากษานั้นมีการอบรมวิชาความรู้เกี่ยวกับคดีผู้บริโภคนั้นน้อยมาก และการอบรมภาคปฏิบัติก็เน้นการอบรมในระบบกล่าวหา กล่าวคือ ผู้ช่วยผู้พิพากษาขาดประสบการณ์ขาดความเชี่ยวชาญในการพิจารณาในระบบไต่สวน จึงควรเพิ่มหลักสูตรในการอบรมผู้ช่วยผู้พิพากษาให้มีการปฏิบัติที่มีการไต่สวน นั่งพิจารณา ฟังซักถาม หรือเรียกพยานหลักฐานเข้าสืบ โดยควรกำหนดให้ผู้ช่วยผู้พิพากษาผ่านการปฏิบัติงานในระบบไต่สวน เช่น ต้องผ่านการปฏิบัติงานโดยนั่งพิจารณาในศาลที่ใช้ระบบไต่สวนเช่น ในศาลแรงงาน เป็นต้น เพื่อให้ผู้พิพากษามีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญในการพิจารณาในระบบไต่สวนมากขึ้น ท่านมีความเห็นเป็นประการใด

คำตอบ เห็นว่ากับสถานการณ์ในปัจจุบันจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้พิพากษาต้องมีความรู้ ความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ในการทำงานมากยิ่งขึ้น จึงเห็นว่าควรเพิ่มหลักสูตรในการอบรมผู้ช่วยผู้พิพากษาให้มีการปฏิบัติไต่สวน ซักถาม การเรียกพยานหลักฐาน หรือข้อเท็จจริงในคดี มีความรู้ในการพิจารณาพยานหลักฐานและใช้ดุลพินิจในการวินิจฉัยคดีเป็นไปอย่างครอบคลุม

คำถามที่ 4 ท่านคิดว่าบทบาทของผู้พิพากษาในการพิจารณาคดีผู้บริโภคนั้น ได้มีการใช้ระบบไต่สวน มากน้อยแค่ไหน เพียงไร

คำตอบ เห็นว่า ในความเป็นจริงแล้วในการพิจารณาคดีในปัจจุบันมักเป็นคดีที่ผู้ประกอบธุรกิจฟ้องคดีผู้บริโภคเป็นส่วนใหญ่และจะเป็นการพิจารณาคดีโดยขาดนัด พยานหลักฐานส่วนใหญ่เป็นเอกสารหลักฐานของฝ่ายโจทก์ไม่มีข้อโต้แย้ง บทบาทของผู้พิพากษาจำต้องพิจารณาไปตามพยานหลักฐานเป็นอย่างเดียวกับคดีทั่วไป จึงไม่มีการใช้ระบบไต่สวนมากนัก

คำถามที่ 5 ท่านคิดว่าคดีผู้บริโภคนปัจจุบันที่พิจารณาในศาลยุติธรรมนั้นเหมาะสมหรือไม่ เพราะเหตุใด และหากท่านเห็นว่าไม่เหมาะสมท่านคิดว่าควรจัดตั้งศาลชำนาญพิเศษ แยกออกจากศาลยุติธรรมหรือไม่ เพราะเหตุใด

คำตอบ เห็นว่าการพิจารณาคดีผู้บริโภคนปัจจุบันในศาลยุติธรรมนั้นเหมาะสมแล้วแม้จะมี วัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองผู้บริโภค แต่ในความเป็นจริงการพิจารณาคดี ยังเป็นประโยชน์แก่ผู้ประกอบการเสียเป็นส่วนใหญ่ การจัดตั้งศาลชำนาญพิเศษ แยกออกจากศาลยุติธรรมจึงไม่จำเป็นและเป็นการสิ้นเปลืองงบประมาณ โดยใช่เหตุ

คำถามที่ 6 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีต่อผู้บริโภค และ ท่านคิดว่ามีประเด็นที่สมควรให้มีการปรับปรุงแก้ไขหรือไม่อย่างไร

คำตอบ เห็นว่าจากประสบการณ์ในการทำงาน เจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภคเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ในการปฏิบัติหน้าที่เป็นอย่างดี แต่มีข้อขัดข้องในทางปฏิบัติและ มักไม่ค่อยมีประชาชนผู้บริโภคไปขอคำแนะนำช่วยเหลือหรือปรึกษาคดีเท่าที่ควร ประเด็นที่สมควรให้การปรับปรุงแก้ไขควรให้เจ้าพนักงานคดีเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจให้แก่ประชาชนให้รู้จักสิทธิของตนเองในการเป็นผู้บริโภคมากขึ้น

คำถามที่ 7 ความเห็นหรือข้อเสนอแนะอื่นๆ

คำตอบ ไม่มี

สัมภาษณ์ผู้พิพากษา วันที่ 25 มีนาคม 2554

คำถามที่ 1 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการจัดการอบรม หรือสัมมนา เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจ แก่ ผู้ช่วยผู้พิพากษา ผู้พิพากษา และเจ้าพนักงานคดี ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดี ผู้บริโภค พ.ศ. 2551 นั้นเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร และหากท่านเห็นว่าเหมาะสม ท่านคิดว่ากำหนดการในการอบรมซึ่งจัดเพียงปีละครั้งนั้นเหมาะสมหรือไม่ เพราะเหตุใด

คำตอบ เห็นว่าการจัดอบรมเพื่อให้ความรู้ นั้น ถือว่าเหมาะสมแล้ว เพราะการอบรมถือว่าเป็นการเพิ่มพูนความรู้ให้แก่ ผู้พิพากษา ส่วนการอบรมปีละครั้งก็เหมาะสมแล้ว เนื่องจากผู้พิพากษามีภาระหน้าที่พอสมควร

คำถามที่ 2 ตามประมวลจริยธรรมตุลาการ ข้อ 9 ที่กำหนดไว้ว่า “ผู้พิพากษาพึงระลึกว่าการนำพยานหลักฐานเข้าสืบและการซักถามพยานเป็นหน้าที่ของคู่ความและของทนายแต่ละฝ่ายพึงจะกระทำ ผู้พิพากษาพึงเรียกพยานหลักฐาน หรือซักถามพยานก็ต่อเมื่อจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม หรือมีกฎหมายบัญญัติไว้ให้ศาลเป็นผู้กระทำเอง” จากประมวลจริยธรรมดังกล่าว ท่านเห็นว่ามีผลต่อแนวคิดของผู้พิพากษาในคดีผู้บริโภคว่าศาลควรจะวางตัวเสมือนเป็นกรรมการตัดสินระหว่าง โจทก์และจำเลย/หรือจากประมวลจริยธรรมดังกล่าวไม่มีอิทธิพลต่อแนวคิดผู้พิพากษาในคดีผู้บริโภคในการที่จะนำพยานหลักฐานเข้าสืบและการซักถามพยานเอง ท่านมีความเห็นอย่างไร

คำตอบ เห็นว่า ถือว่ามีผลต่อแนวความคิดเป็นอย่างมาก เพราะคนที่จะทำให้ผู้พิพากษาเป็นผู้นำพยานหลักฐานเข้าสืบและซักถามพยานเองอาจจะมี ความสงสัยหรือความไม่สบายใจของคู่ความว่าจะถามเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

คำถามที่ 3 เนื่องจากหลักสูตรที่ใช้อบรมผู้ช่วยผู้พิพากษานั้นมีการอบรมวิชาความรู้เกี่ยวกับคดีผู้บริโภคนั้นน้อยมาก และการอบรมภาคปฏิบัติก็เน้นการอบรมในระบบกล่าวหา กล่าวคือผู้ช่วยผู้พิพากษาขาดประสบการณ์ขาดความเชี่ยวชาญในการพิจารณาในระบบไต่สวน จึงควรเพิ่มหลักสูตรในการอบรมผู้ช่วยผู้พิพากษาให้มีการปฏิบัติที่มีการไต่สวน นั่งพิจารณา ฟังซักถาม หรือเรียกพยานหลักฐานเข้าสืบ โดยควรกำหนดให้ผู้ช่วยผู้พิพากษาค้นการปฏิบัติงานในระบบไต่สวน เช่น ต้องผ่านการปฏิบัติงานโดยนั่งพิจารณาในศาลที่ใช้ระบบไต่สวนเช่น ในศาลแรงงานเป็นต้น เพื่อให้ผู้พิพากษามีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญในการพิจารณาในระบบไต่สวนมากขึ้น ท่านมีความเห็นเป็นประการเช่นใด

คำตอบ เห็นว่า การที่ผู้พิพากษาค้นการพิจารณาแบบระบบไต่สวนนั้นเห็นว่ามีได้เป็นเช่นนั้น เพราะหากต้องการให้ศาลเป็นผู้ซักถามพยานเองหรือนำพยานเข้าสืบเองนั้น ผู้พิพากษาสามารถกระทำได้แต่เป็นห่วงเรื่องความที่จะทำให้คู่ความไม่สบายใจหรือ หาว่ถามแบบเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ดังนั้น ไม่จำเป็นต้องผ่านการปฏิบัติงานในระบบไต่สวนที่ศาลพิเศษ

คำถามที่ 4 ท่านคิดว่าบทบาทของผู้พิพากษาในการพิจารณาคดีผู้บริโภคนั้น ได้มีการใช้ระบบไต่สวน มากน้อยแค่ไหน เพียงไร

คำตอบ เห็นว่า น้อยมากในปัจจุบัน เนื่องจากตามกฎหมายผู้บริโภคนั้น การให้อำนาจในการได้สวนยังไม่เต็มรูปแบบและแนวทางที่ตรงกัน

คำถามที่ 5 ท่านคิดว่าคดีผู้บริโภคในปัจจุบันที่พิจารณาในศาลยุติธรรมนั้นเหมาะสมหรือไม่ เพราะเหตุใด และหากท่านเห็นว่าไม่เหมาะสมท่านคิดว่าควรจัดตั้งศาลชำนาญพิเศษแยกออกต่างหากจากศาลยุติธรรมหรือไม่ เพราะเหตุใด

คำตอบ เห็นว่า การแยกศาลชำนาญพิเศษนั้น หากแยกได้ก็เป็นเรื่องที่จะได้ ผู้ที่ทำงานด้านนั้นเพียงด้านเดียวจึงเป็นสิ่งที่ดี แต่หากดูจากความจำเป็นในปัจจุบันแล้วยังไม่ถือว่าเหมาะสม

คำถามที่ 6 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีต่อผู้บริโภค และท่านคิดว่ามีประเด็นที่สมควรให้การปรับปรุงแก้ไขหรือไม่อย่างไร

คำตอบ เห็นว่า เจ้าพนักงานคดียังไม่มีความชำนาญนักในปัจจุบัน

คำถามที่ 7 ความเห็นหรือข้อเสนอแนะอื่นๆ

คำตอบ เห็นว่า กฎหมายคดีผู้บริโภคที่ออกมานั้น ไม่ได้มีผลในทางปฏิบัติที่จะมีประโยชน์แก่ผู้บริโภคมากขึ้นจากเดิมเนื่องจาก ขาดการประชาสัมพันธ์และประชาชนยังไม่เข้าถึงสิทธิที่มี

สัมภาษณ์ผู้พิพากษา วันที่ 25 มีนาคม 2554

คำถามที่ 1 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการจัดการอบรม หรือสัมมนา เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจแก่ ผู้ช่วยผู้พิพากษา ผู้พิพากษา และเจ้าพนักงานคดี ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 นั้นเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร และหากท่านเห็นว่าเหมาะสม ท่านคิดว่ากำหนดการในการอบรมซึ่งจัดเพียงปีละครั้งนั้นเหมาะสมหรือไม่ เพราะเหตุใด

คำตอบ เห็นว่าเหมาะสมเนื่องจากเป็นกฎหมายที่มีผลบังคับและกระทบต่อการปฏิบัติหน้าที่โดยตรง และระยะแรกควรจัดอบรมให้บ่อยกว่าปีละครั้ง แต่พอใช้ไปสักระยะหนึ่งไม่ควรจัดอบรมมากนักเพราะเปลืองงบประมาณและค่าใช้จ่าย เพราะเนื้อหาการอบรมไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง

คำถามที่ 2 ตามประมวลจริยธรรมตุลาการ ข้อ 9 ที่กำหนดไว้ว่า “ผู้พิพากษาพึงระลึกว่าการนำพยานหลักฐานเข้าสืบและการซักถามพยานเป็นหน้าที่ของคู่ความและของทนายแต่ละฝ่ายพึงจะกระทำ ผู้พิพากษาพึงเรียกพยานหลักฐาน หรือซักถามพยานก็ต่อเมื่อจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม หรือมีกฎหมายบัญญัติไว้ให้ศาลเป็นผู้กระทำเอง” จากประมวลจริยธรรมดังกล่าว ท่านเห็นว่ามีผลต่อแนวคิดของผู้พิพากษาในคดีผู้บริโภคว่าศาลควรจะวางตัวเสมือนเป็นกรรมการตัดสินระหว่างโจทก์และจำเลย/หรือจากประมวลจริยธรรมดังกล่าวไม่มีอิทธิพลต่อแนวคิดผู้พิพากษาในคดีผู้บริโภคในการที่จะนำพยานหลักฐานเข้าสืบและการซักถามพยานเอง ท่านมีความเห็นอย่างไร

คำตอบ เห็นว่าไม่มีผลเพราะผู้พิพากษาย่อมมีแนวความคิดและพิจารณาในการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการรับฟังพยานหลักฐาน โดยพิจารณาตามความเหมาะสมแก่รูปคดีแต่ละประเภทอยู่แล้ว เพื่อให้การวินิจฉัยและการตัดสินคดีเป็นไปโดย ความยุติธรรมตามข้อเท็จจริงและสำนวนของคดีแต่ละประเภท

คำถามที่ 3 เนื่องจากหลักสูตรที่ใช้อบรมผู้ช่วยผู้พิพากษานั้นมีการอบรมวิชาความรู้เกี่ยวกับคดีผู้บริโภคนั้นน้อยมาก และการอบรมภาคปฏิบัติก็เน้นการอบรมในระบบกล่าวหา กล่าวคือ ผู้ช่วยผู้พิพากษาขาดประสบการณ์ขาดความเชี่ยวชาญในการพิจารณาในระบบไต่สวน จึงควรเพิ่มหลักสูตรในการอบรมผู้ช่วยผู้พิพากษาให้มีการปฏิบัติที่มีการไต่สวน นั่งพิจารณา ฟังซักถาม หรือเรียกพยานหลักฐานเข้าสืบ โดยควรกำหนดให้ผู้ช่วยผู้พิพากษาผ่านการปฏิบัติงานในระบบไต่สวน เช่น ต้องผ่านการปฏิบัติงานโดยนั่งพิจารณาในศาลที่ใช้ระบบไต่สวนเช่น ในศาลแรงงานเป็นต้น เพื่อให้ผู้พิพากษามีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญในการพิจารณาในระบบไต่สวนมากขึ้น ท่านมีความเห็นเป็นประการใด

คำตอบ เห็นว่าไม่เห็นด้วยเพราะเรื่องการขาดประสบการณ์ของผู้ช่วยผู้พิพากษานั้น หากเป็นผู้ช่วยผู้พิพากษาที่ขาดประสบการณ์ในการทำงานย่อมไม่มีประสบการณ์ในการทั้งในระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนเนื่องจากไม่เคยมีประสบการณ์ในการทำงานมาเลยมองภาพกระบวนการก็ยังไม่เห็นเสียด้วยซ้ำไป ที่สำคัญควรเพิ่มประสบการณ์ทำงานในการกำหนดคุณสมบัติการสอบผู้ช่วยผู้พิพากษาให้มากกว่านี้เพราะประสบการณ์ไม่ได้สอบกันได้ภายในปีหรือสองปี

คำถามที่ 4 ท่านคิดว่าบทบาทของผู้พิพากษาในการพิจารณาคดีผู้บริโภคนั้นได้มีการใช้ระบบ
ได้สวน มากน้อยแค่ไหน เพียงไร

คำตอบ เห็นว่าเป็นแบบผสมมากกว่าแต่ไม่เคร่งครัดมากนัก

คำถามที่ 5 ท่านคิดว่าคดีผู้บริโภคในปัจจุบันที่พิจารณาในศาลยุติธรรมนั้นเหมาะสมหรือไม่
เพราะเหตุใด และหากท่านเห็นว่าไม่เหมาะสมท่านคิดว่าควรจัดตั้งศาลชำนาญพิเศษ
แยกออกจากศาลยุติธรรมหรือไม่ เพราะเหตุใด

คำตอบ เห็นว่าคดีผู้บริโภคส่วนใหญ่เป็นคดีที่ผู้ประกอบการได้แก่ ธนาคาร บริษัทให้สินเชื่อ
บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ หรือบริษัทสินเชื่อบัตรเครดิต ฟ้องคดีผู้บริโภคและจำเลยขาดนัด
หรือจบลงด้วยการ ไกล่เกลี่ย ส่วนคดีผู้บริโภคฟ้องผู้ประกอบการนั้นมีปริมาณน้อยและ
ส่วนใหญ่ยุติจบลงด้วยการ ไกล่เกลี่ย การตั้งศาลชำนาญพิเศษจึงไม่มีความจำเป็นและ
เปลืองงบประมาณแผ่นดิน

คำถามที่ 6 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีต่อผู้บริโภค และ
ท่านคิดว่ามีประเด็นที่สมควรให้การปรับปรุงแก้ไขหรือไม่อย่างไร

คำตอบ เห็นว่าเนื่องจากคดีที่ผู้บริโภคฟ้องมีไม่มากเจ้าพนักงานคดีผู้บริโภคจึงไม่ค่อยจะมี
บทบาทหน้าที่มากเท่าใดนัก

คำถามที่ 7 ความเห็นหรือข้อเสนอแนะอื่นๆ

คำตอบ เห็นว่าปัจจุบันคดีผู้บริโภคเป็นประโยชน์ที่สุดในการแก้ไขปริมาณคดีที่ค้างในศาลมาก
แต่ไม่ได้มีประโยชน์แก่ผู้บริโภคแท้จริงเท่าใดนัก สิ่งที่สำคัญควรปรับปรุง
แนวความคิดและการกำหนดเป้าหมายในการพิจารณาคดีผู้บริโภคให้ตรงเป้าหมาย
และเป็นประโยชน์แก่ผู้บริโภคมากกว่านี้

สัมภาษณ์ผู้พิพากษา วันที่ 25 มีนาคม 2554

คำถามที่ 1 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการจัดการอบรม หรือสัมมนา เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจ
แก่ ผู้ช่วยผู้พิพากษา ผู้พิพากษา และเจ้าพนักงานคดี ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดี
ผู้บริโภค พ.ศ. 2551 นั้นเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร และหากท่านเห็นว่าเหมาะสม
ท่านคิดว่ากำหนดการในการอบรมซึ่งจัดเพียงปีละครั้งนั้นเหมาะสมหรือไม่ เพราะเหตุใด

คำตอบ เห็นว่าการให้ความรู้แก่ผู้พิพากษาตาม พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคเป็นเรื่องที่ดี แต่การจัดอบรมให้เพียงปีละครั้งเป็นระยะเวลาที่น้อยเกินไปเพราะปัจจุบันมีคดีที่พิจารณาอยู่ในศาลเป็นจำนวนมาก ควรเพิ่มระยะเวลาให้มากกว่านี้ เช่น 4 เดือนครั้ง และควรให้ผู้พิพากษาระดับผู้บริหารเป็นผู้เข้ารับการอบรม เช่น ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล เป็นต้นและให้ผู้พิพากษาระดับผู้บริหารเหล่านั้นมาถ่ายทอดความรู้และวิธีการพิจารณาคดีให้กับผู้พิพากษาในศาลนั้นอีกต่อหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อประหยัดเวลาและงบประมาณในการจัดการอบรม

คำถามที่ 2 ตามประมวลจริยธรรมตุลาการ ข้อ 9 ที่กำหนดไว้ว่า “ผู้พิพากษาพึงระลึกว่าการนำพยานหลักฐานเข้าสืบและการซักถามพยานเป็นหน้าที่ของคู่ความและของทนายแต่ละฝ่ายพึงจะกระทำ ผู้พิพากษาพึงเรียกพยานหลักฐาน หรือซักถามพยานก็ต่อเมื่อจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม หรือมีกฎหมายบัญญัติไว้ให้ศาลเป็นผู้กระทำเอง” จากประมวลจริยธรรมดังกล่าว ท่านเห็นว่ามีผลต่อแนวคิดของผู้พิพากษาในคดีผู้บริโภคว่าศาลควรจะวางตัวเสมือนเป็นกรรมการตัดสินระหว่างโจทก์และจำเลย/หรือจากประมวลจริยธรรมดังกล่าวไม่มีอิทธิพลต่อแนวคิดผู้พิพากษาในคดีผู้บริโภคในการที่จะนำพยานหลักฐานเข้าสืบและการซักถามพยานเอง ท่านมีความเห็นว่อย่างไร

คำตอบ เห็นว่าผู้พิพากษาในศาลไทย ดัดการใช้วิธีพิจารณาในระบบกล่าวหาเพราะได้รับการปลูกฝังในเรื่องนี้ตั้งแต่รับแนวคิดการจัดระบบศาลในระบบใหม่ตามแบบตะวันตก ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ต้องมีการให้ความรู้ผู้พิพากษาว่าในคดีผู้บริโภคผู้พิพากษาคดีผู้บริโภคมีเจตนารมณ์มาจากความไม่เท่าเทียมกันของคู่สัญญาระหว่างผู้บริโภคกับคู่สัญญาอีกฝ่ายหากใช้ระบบกล่าวหาในการค้นหาความจริง ผลสัมฤทธิ์ตามที่กฎหมายต้องการก็ไม่เกิดขึ้น จึงควรให้ความรู้ ว่าผู้พิพากษามีหน้าที่สำคัญในการค้นหาความจริง ในคดีผู้บริโภคและทางบทบาทหน้าที่ของคนอย่างไร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมาย

คำถามที่ 3 เนื่องจากหลักสูตรที่ใช้อบรมผู้ช่วยผู้พิพากษานั้นมีการอบรมวิชาความรู้เกี่ยวกับคดีผู้บริโภคนั้นน้อยมาก และการอบรมภาคปฏิบัติก็เน้นการอบรมในระบบกล่าวหา กล่าวคือผู้ช่วยผู้พิพากษาขาดประสบการณ์ขาดความเชี่ยวชาญในการพิจารณาในระบบได้ส่วน จึงควรเพิ่มหลักสูตรในการอบรมผู้ช่วยผู้พิพากษาให้มีการปฏิบัติที่มีการได้ส่วน นั่งพิจารณา ฟังซักถาม หรือเรียกพยานหลักฐานเข้าสืบ โดยควรกำหนดให้ผู้ช่วยผู้พิพากษาผ่านการปฏิบัติงานในระบบได้ส่วน เช่น ต้องผ่านการปฏิบัติงานโดยนั่งพิจารณาในศาลที่ใช้ระบบได้ส่วนเช่น ในศาลแรงงานเป็นต้น เพื่อให้ผู้พิพากษามีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญในการพิจารณาในระบบได้ส่วนมากขึ้นท่านมีความเห็นเป็นประการใด

คำตอบ เห็นว่าเป็นการดีที่จะจัดอบรมให้ผู้พิพากษาเข้าใจระบบได้ส่วนมากขึ้นแต่ผู้ช่วยผู้พิพากษาต้องเข้ารับการฝึกอบรมภาคปฏิบัติกับอาจารย์ (ติวเตอร์) ควรมีการจัดสัมมนาให้ความรู้กับอาจารย์ที่จะส่งผู้ช่วยผู้พิพากษาไปฝึกงานด้วยให้เข้าใจความรู้เกี่ยวกับระบบได้ส่วนและกล้าใช้อำนาจของตนในการค้นหาความจริงในระบบได้ส่วนดังกล่าว

คำถามที่ 4 ท่านคิดว่าบทบาทของผู้พิพากษาในการพิจารณาคดีผู้บริโภคนั้นได้มีการใช้ระบบได้ส่วน มากน้อยแค่ไหน เพียงไร

คำตอบ เห็นว่าปัจจุบันยังใช้ระบบกล่าวหาเป็นส่วนใหญ่ กฎหมายร่างไม่ชัดเจนและระเบียบปฏิบัติต่างๆยังไม่ชัดเจน จึงมีการใช้ระบบกล่าวหาเป็นส่วนใหญ่ในคดีผู้บริโภคซึ่งเป็นปัญหาที่ต้องแก้ไข

คำถามที่ 5 ท่านคิดว่าคดีผู้บริโภคในปัจจุบันที่พิจารณาในศาลยุติธรรมนั้นเหมาะสมหรือไม่ เพราะเหตุใด และหากท่านเห็นว่าไม่เหมาะสมท่านคิดว่าควรจัดตั้งศาลชำนาญพิเศษแยกออกจากศาลยุติธรรมหรือไม่ เพราะเหตุใด

คำตอบ เห็นว่าเหมาะสมแล้ว แต่ควรให้ความรู้แก่ผู้พิพากษามากกว่าที่เป็นอยู่และต้องเป็นการให้ความรู้จริงๆ มิใช่เมื่อจัดสัมมนาแล้วไม่ติดตามผลสัมฤทธิ์ในภาคปฏิบัติ การที่กฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคไม่จัดตั้งเป็นศาลชำนาญพิเศษเพราะต้องการประหยัดงบประมาณ ซึ่งผู้วิจัยสามารถตรวจสอบเรื่องนี้ได้ว่าทำไมไม่จัดตั้งเป็นศาลชำนาญพิเศษในชั้นการร่างกฎหมายและเสนอแนะเรื่องนี้ไว้ในงานวิจัยหรือในวิทยานิพนธ์ด้วยจะเป็นประโยชน์แก่งานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์แก่ผู้ที่นำไปใช้งานในอนาคต

คำถามที่ 6 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีต่อผู้บริโภคร และ
ท่านคิดว่ามีประเด็นที่สมควรให้การปรับปรุงแก้ไขหรือไม่อย่างไร

คำตอบ เห็นว่ากฎหมายเรื่องเจ้าพนักงานคดีผู้บริโภคร่างไว้ดีแต่ยังไม่ค่อยเห็นเป็นรูปธรรม
ในทางปฏิบัติ ปัจจุบันเจ้าพนักงานคดีผู้บริโภครมีน้อย ควรจะต้องมีการให้ความรู้และ
การปฏิบัติให้มากกว่าในปัจจุบัน

คำถามที่ 7 ความเห็นหรือข้อเสนอแนะอื่นๆ

คำตอบ -

สัมภาษณ์ผู้พิพากษา วันที่ 25 มีนาคม 2554

คำถามที่ 1 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการจัดการอบรม หรือสัมมนา เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจ
แก่ ผู้ช่วยผู้พิพากษา ผู้พิพากษา และเจ้าพนักงานคดี ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณา
คดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 นั้นเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร และหากท่านเห็นว่าเหมาะสม
ท่านคิดว่ากำหนดการในการอบรมซึ่งจัดเพียงปีละครั้งนั้นเหมาะสมหรือไม่ เพราะเหตุใด

คำตอบ เห็นว่า เหมาะสมแล้วเนื่องจากถึงแม้จัดให้มีการอบรมก็คงไม่มีอะไรแตกต่างจากเดิม
เนื่องจากผู้พิพากษาเข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตนดีอยู่แล้ว

คำถามที่ 2 ตามประมวลจริยธรรมตุลาการ ข้อ 9 ที่กำหนดไว้ว่า “ผู้พิพากษาพึงระลึกว่าการนำ
พยานหลักฐานเข้าสืบและการซักถามพยานเป็นหน้าที่ของคู่ความและของทนายแต่ละ
ฝ่ายพึงจะกระทำ ผู้พิพากษาพึงเรียกพยานหลักฐาน หรือซักถามพยานก็ต่อเมื่อจำเป็น
เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม หรือมีกฎหมายบัญญัติไว้ให้ศาลเป็นผู้กระทำเอง”
จากประมวลจริยธรรมดังกล่าว ท่านเห็นว่ามีผลต่อแนวคิดของผู้พิพากษาในคดี
ผู้บริโภครว่าศาลควรจะวางตัวเสมือนเป็นกรรมการตัดสินระหว่างโจทก์และจำเลย/หรือ
จากประมวลจริยธรรมดังกล่าว ไม่มีอิทธิพลต่อแนวคิดผู้พิพากษาในคดีผู้บริโภคร
ในการที่จะนำพยานหลักฐานเข้าสืบและการซักถามพยานเอง ท่านมีความเห็นอย่างไร

คำตอบ เห็นว่า คดีผู้บริโภครให้ศาลมีอำนาจในการสืบหาความจริงได้ ฉะนั้นประมวลจริยธรรม
ข้อ 9 ไม่มีผลต่อแนวความคิดในการดำเนินคดีผู้บริโภครของผู้พิพากษา เพราะต้องรู้อยู่
แล้วว่าคดีแต่ละประเภทต้องใช้กระบวนการพิจารณาแบบใด

คำถามที่ 3 เนื่องจากหลักสูตรที่ใช้อบรมผู้ช่วยผู้พิพากษานั้นมีการอบรมวิชาความรู้เกี่ยวกับคดี ผู้บริโภคนั้นน้อยมาก และการอบรมภาคปฏิบัติก็เน้นการอบรมในระบบกล่าวหา กล่าวคือ ผู้ช่วยผู้พิพากษาขาดประสบการณ์ขาดความเชี่ยวชาญในการพิจารณาในระบบได้ส่วน จึงควรเพิ่มหลักสูตรในการอบรมผู้ช่วยผู้พิพากษาให้มีการปฏิบัติที่มีการได้ส่วน นั่งพิจารณา ผิดซักถาม หรือเรียกพยานหลักฐานเข้าสืบ โดยควรกำหนดให้ผู้ช่วยผู้พิพากษาผ่านการปฏิบัติงานในระบบได้ส่วน เช่น ต้องผ่านการปฏิบัติงานโดยนั่งพิจารณาในศาลที่ใช้ระบบได้ส่วนเช่น ในศาลแรงงาน เป็นต้น เพื่อให้ผู้พิพากษามีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญในการพิจารณาในระบบได้ส่วนมากขึ้น ท่านมีความเห็นเป็นประการใด

คำตอบ เห็นว่า สิ่งต่างๆ เรียนรู้ได้เสมอเข้าใจหลักการใหญ่ๆ ก็สามารถพัฒนาต่อยอดได้ทุกอย่าง

คำถามที่ 4 ท่านคิดว่าบทบาทของผู้พิพากษาในการพิจารณาคดีผู้บริโภคนั้นได้มีการใช้ระบบได้ส่วนมากน้อยแค่ไหน เพียงไร

คำตอบ เห็นว่า ใช้เท่าที่จะค้นหาความจริงเพื่อให้เป็นธรรมกับทุกฝ่าย

คำถามที่ 5 ท่านคิดว่าคดีผู้บริโภคในปัจจุบันที่พิจารณาในศาลยุติธรรมนั้นเหมาะสมหรือไม่ เพราะเหตุใด และหากท่านเห็นว่าไม่เหมาะสมท่านคิดว่าควรจัดตั้งศาลชำนาญพิเศษแยกออกจากศาลยุติธรรมหรือไม่ เพราะเหตุใด

คำตอบ คิดว่าเหมาะสมแต่ถ้าจะให้มีการจัดตั้งศาลชำนาญพิเศษแยกออกไปก็ดี เพราะจะได้แยกออกไปจากคดีธรรมดา เพราะบางเรื่องผู้บริโภคสามารถจบได้เร็ว การมาเข้าระบบต่อเนื่องทำให้ช้าเสียเวลา

คำถามที่ 6 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีต่อผู้บริโภค และท่านคิดว่ามีประเด็นที่สมควรให้การปรับปรุงแก้ไขหรือไม่อย่างไร

คำตอบ ให้ความรู้ให้เจ้าพนักงานคดีตระหนักถึงหน้าที่ของตัวเองให้มาก

คำถามที่ 7 ความเห็นหรือข้อเสนอแนะอื่นๆ

คำตอบ จะมีกฎหมายอะไรก็ไม่สำคัญ สำคัญที่ทุกคนรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเอง ก็เพียงพอที่จะขจัดปัญหาได้

สัมภาษณ์ผู้พิพากษา วันที่ 25 มีนาคม 2554

คำถามที่ 1 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการจัดการอบรม หรือสัมมนา เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจ แก่ ผู้ช่วยผู้พิพากษา ผู้พิพากษา และเจ้าพนักงานคดี ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดี ผู้บริโภค พ.ศ. 2551 นั้นเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร และหากท่านเห็นว่าเหมาะสม ท่านคิดว่ากำหนดการในการอบรมซึ่งจัดเพียงปีละครั้งนั้นเหมาะสมหรือไม่ เพราะเหตุใด

คำตอบ เห็นว่าปัจจุบันมีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับ พ.ร.บ. วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคฯน้อยมาก ซึ่งไม่เพียงพอที่จะใช้ในการปฏิบัติงาน ทำให้ผู้ปฏิบัติงานขาดความรู้ความเข้าใจ ที่เพียงพอ

คำถามที่ 2 ตามประมวลจริยธรรมตุลาการ ข้อ 9 ที่กำหนดไว้ว่า “ผู้พิพากษาพึงระลึกว่าการนำ พยานหลักฐานเข้าสืบและการซักถามพยานเป็นหน้าที่ของคู่ความและของทนายแต่ละ ฝ่ายพึงจะกระทำ ผู้พิพากษาพึงเรียกพยานหลักฐาน หรือซักถามพยานก็ต่อเมื่อจำเป็น เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม หรือมีกฎหมายบัญญัติไว้ให้ศาลเป็นผู้กระทำเอง” จากประมวลจริยธรรมดังกล่าว ท่านเห็นว่ามีผลต่อแนวคิดของผู้พิพากษาในคดี ผู้บริโภคว่าศาลควรจะวางตัวเสมือนเป็นกรรมการตัดสินระหว่าง โจทก์และจำเลย/หรือ จากประมวลจริยธรรมดังกล่าว ไม่มีอิทธิพลต่อแนวคิดผู้พิพากษาในคดีผู้บริ โภค ในการที่จะนำพยานหลักฐานเข้าสืบและการซักถามพยานเอง ท่านมีความเห็นอย่างไร

คำตอบ เห็นว่า ประมวลจริยธรรมตุลาการดังกล่าวมีอิทธิพลต่อแนวความคิดผู้พิพากษาในการ นำพยานหลักฐานเข้าสืบและซักถามพยานเอง เป็นอย่างมากทั้งนี้ ประกอบกับศาลมี แนวคิดว่าการสืบพยานเป็นเรื่องของคู่ความหากศาลเข้าไปดำเนินการเองอาจทำให้ คู่ความเกิดความรู้สึกที่ศาลลำเอียงทำให้ศาลมีแนวคิดดังกล่าว โดยปล่อยให้คู่ความ สืบพยานเอง

คำถามที่ 3 เนื่องจากหลักสูตรที่ใช้อบรมผู้ช่วยผู้พิพากษานั้นมีการอบรมวิชาความรู้เกี่ยวกับคดี ผู้บริโภคนั้นน้อยมาก และการอบรมภาคปฏิบัติก็เน้นการอบรมในระบบกล่าวหา กล่าวคือ ผู้ช่วยผู้พิพากษาขาดประสบการณ์ขาดความเชี่ยวชาญในการพิจารณาในระบบได้สวน จึงควรเพิ่มหลักสูตรในการอบรมผู้ช่วยผู้พิพากษาให้มีการปฏิบัติที่มีการได้สวน นั่งพิจารณา ฟังซักถาม หรือเรียกพยานหลักฐานเข้าสืบ โดยควรกำหนดให้ ผู้ช่วยผู้พิพากษาผ่านการปฏิบัติงานในระบบได้สวน เช่น ต้องผ่านการปฏิบัติงานโดยนั่งพิจารณาในศาลที่ใช้ระบบได้สวนเช่น ในศาลแรงงาน เป็นต้น เพื่อให้ผู้พิพากษามีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญในการพิจารณาในระบบได้สวนมากขึ้น ท่านมีความเห็นเป็นประการใด

คำตอบ เห็นว่าควรอบรมความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานในคดีผู้บริโภคโดยตรงจะดีกว่า การปฏิบัติงานในระบบได้สวนดังกล่าว เพราะคดีผู้บริโภคก็ไม่ได้ใช้ระบบได้สวนเต็มรูปแบบ

คำถามที่ 4 ท่านคิดว่าบทบาทของผู้พิพากษาในการพิจารณาคดีผู้บริโภคนั้นได้มีการใช้ระบบได้สวนมากน้อยแค่ไหน เพียงไร

คำตอบ เห็นว่า ปัจจุบันบทบาทของผู้พิพากษาคดีผู้บริโภค มีการใช้ระบบได้สวนค่อนข้างน้อย เนื่องจากผู้พิพากษาส่วนใหญ่ยังมีแนวคิดว่าการสืบพยานเป็นหน้าที่ของคู่ความ

คำถามที่ 5 ท่านคิดว่าคดีผู้บริโภคในปัจจุบันที่พิจารณาในศาลยุติธรรมนั้นเหมาะสมหรือไม่ เพราะเหตุใด และหากท่านเห็นว่าไม่เหมาะสมท่านคิดว่าควรจัดตั้งศาลชำนาญพิเศษ แยกออกจากศาลยุติธรรมหรือไม่ เพราะเหตุใด

คำตอบ แม้ว่าปัจจุบันการพิจารณาคดีผู้บริโภคในศาลยุติธรรมอาจจะยังไม่สอดคล้องตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย แต่ก็ไม่น่าจะจัดตั้งศาลชำนาญพิเศษแยกออกจากศาลยุติธรรม เพราะการพัฒนาในระบบคดีผู้บริโภคในศาลยุติธรรมดีกว่าและเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าตั้งศาลชำนาญพิเศษ

คำถามที่ 6 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีต่อผู้บริโภค และท่านคิดว่ามีประเด็นที่สมควรให้การปรับปรุงแก้ไขหรือไม่อย่างไร

คำตอบ เห็นว่า เท่าที่ทราบปัจจุบันเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภครวม ยังมีไม่พอเพียงและยังไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ศาลจะต้องมีการเพิ่มกำลังอัตรา และอบรมความรู้ความเข้าใจเพื่อพัฒนาการปฏิบัติหน้าที่ต่อไป

คำถามที่ 7 ความเห็นหรือข้อเสนอแนะอื่นๆ

คำตอบ เห็นว่าน่าจะต้องมีการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคดีผู้บริโภคเกี่ยวกับการปฏิบัติงานให้กับประชาชนมากขึ้น

สัมภาษณ์เจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค วันที่ 30 มีนาคม 2554

คำถามที่ 1 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อบทบาทของเจ้าพนักงานคดีต่อระบบการไต่สวนในคดีผู้บริโภคในปัจจุบัน

คำตอบ บทบาทหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในระบบไต่สวนนั้น เจ้าพนักงานคดีนั้นสามารถช่วยเหลือศาล หรือ ประชาชนที่ไม่มีทนายความ เจ้าพนักงานคดีจะคอยให้คำแนะนำแก่ผู้บริโภคที่ไม่มีทนายความ เพื่อให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณา แต่ในคดีที่ผู้บริโภคเป็น โจทก์นั้นคดีนั้นจะจบในชั้นพิจารณาน้อย เพราะจะจบคดีในชั้นไกล่เกลี่ยซึ่งผู้พิพากษาไม่จำเป็นต้องไต่สวนก่อน

คำถามที่ 2 ท่านมีความคิดอย่างไรต่อการปฏิบัติการงานของเจ้าพนักงานคดีในชั้นก่อนฟ้องคดีมีอย่างไรบ้างและชั้นพิจารณาคดีมีอย่างไรบ้าง

คำตอบ ในชั้นก่อนฟ้องและกระบวนการพิจารณาคดี ข้าพเจ้ามีความคิดเห็นวก่อนพิจารณาคดีจะดำเนินการจัดทำคำฟ้องให้กับผู้ที่ประสงค์ให้ฟ้องคดีด้วยวาจาจะทำให้บุคคลที่มีรายได้น้อยสามารถเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้มากขึ้น เพราะประชาชนส่วนมากเมื่อถูกเอารัดเอาเปรียบจากผู้ประกอบการนั้นจะไม่กล้าที่จะนำคดีมาสู่ศาลเพราะๆ ไม่มีเงินหรือที่ปรึกษากฎหมายแต่เมื่อมีเจ้าพนักงานคดีขึ้นมาทำให้ประชาชนสามารถเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมมากยิ่งขึ้น และในส่วนกระบวนการพิจารณาเจ้าพนักงานคดีก็จะเข้าไปดำเนินการไกล่เกลี่ย ชี้แจงข้อเท็จจริงและประเด็นให้กับคู่ความทราบ

คำถามที่ 3 ท่านคิดว่าเจ้าพนักงานคดีมีบทบาทสำคัญอย่างไรบ้างในการแสวงหาข้อเท็จจริงในระบบไต่สวน

คำตอบ การแสวงหาข้อเท็จจริงในระบบได้ส่วนของเจ้าพนักงานคดีนั้น เจ้าพนักงานคดีจะช่วยสอบถามเกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่คู่ความมาศาลเพื่อจะได้หาแนวทางในการฟ้องร้อง หรือต่อสู้คดี เช่น แสวงหาหลักฐาน เช่น พยานเอกสาร พยานบุคคล เพื่อจะใช้ในชั้นพิจารณา

คำถามที่ 4 ท่านคิดว่าในปัจจุบันจำนวนของเจ้าพนักงานคดีต่อสำนวนคดีที่ต้องรับผิดชอบสัมพันธ์กันหรือไม่ เพียงไร และลักษณะงานที่ท่านได้รับมอบหมายในช่วยแสวงหาข้อเท็จจริงเป็นเช่นไรบ้าง

คำตอบ สำนวนคดีที่เจ้าพนักงานคดีที่ต้องรับผิดชอบนั้น ถ้าเกิดกรณีที่เจ้าพนักงานคดีจะเป็นผู้ร่างคำฟ้องให้กับประชาชนนั้น เจ้าพนักงานคดีต้องจัดทำสำนวนคดีทั้งสำนวนจะให้ความรู้และแนวทางในการต่อสู้คดีแต่คดีที่ผู้ประกอบการนั้นฟ้องมีจำนวนมาก หากเจ้าพนักงานคดีต้องเข้าไปทำทุกสำนวนจะทำให้เจ้าพนักงานคดีนั้นรับผิดชอบงานซึ่งมีจำนวนมาก ส่วนมากเจ้าพนักงานคดีจะทำงานที่มีลักษณะที่รวดเร็วบางครั้งไม่อาจคุ้มครองสิทธิของประชาชนได้อย่างเต็มที่

คำถามที่ 5 ท่านคิดว่าบทบาทของศาลในการได้ส่วนของคดีผู้บริโภคและคดีปกครองเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง

คำตอบ การได้ส่วนข้อเท็จจริงในคดีปกครอง และในคดีผู้บริโภคนั้นมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เพราะศาลจะใช้ระบบได้ส่วนเหมือนกันแต่ในคดีปกครองนั้นศาลได้แยกออกต่างหากจากศาลยุติธรรมคดีปกครองจึงมีความชัดเจนในการได้ส่วนได้อย่างเต็มรูปแบบ แต่ในคดีผู้บริโภคนั้นศาลยุติธรรมนั้นมีคดีหลายรูปแบบซึ่งอาจทำให้เกิดความล่าช้าในการปฏิบัติงาน

คำถามที่ 6 ท่านคิดว่าบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคได้มีการใช้ระบบได้ส่วนอย่างแท้จริงหรือไม่อย่างไร และหากท่านเห็นว่าศาลมิได้มีบทบาทอย่างแท้จริงท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง

คำตอบ บทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคนั้น ศาลสามารถใช้บทบาทได้มากหากคดีนั้นไม่มีความซับซ้อนมากศาลสามารถไต่สวนได้เป็นอย่างดีและหากศาลไต่สวนได้ความจริงแล้วศาลสามารถรู้ประเด็นข้อพิพาทได้อย่างชัดเจนง่ายต่อการตัดสินคดี เพราะศาลสามารถไต่สวนข้อเท็จจริงได้อย่างเต็มที่เพราะศาลไม่จำเป็นต้องพิจารณาเพียงในกรอบประเด็นที่คู่ความต่อสู้กัน เพราะหากศาลมิได้มีบทบาทอย่างแท้จริงเราก็ไม่สามารถแนะนำได้เพราะเป็นดุลพินิจของศาลที่จะไต่สวนมากน้อยเพียงใดเป็นดุลพินิจของศาลแต่ละบุคคล

คำถามที่ 7 ความเห็นหรือข้อเสนอแนะอื่นๆ

คำตอบ -

สัมภาษณ์เจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค วันที่ 30 มีนาคม 2554

คำถามที่ 1 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อบทบาทของเจ้าพนักงานคดีในระบบการไต่สวนคดีผู้บริโภคในปัจจุบัน

คำตอบ ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ได้ให้อำนาจเจ้าพนักงานคดีมีอำนาจออกหนังสือเรียกบุคคลใดมาให้ข้อมูล หรือให้จัดหาเอกสารเพื่อประกอบการพิจารณาคดีได้ซึ่งถือว่าเป็นบทบาทใหม่ในฐานะที่เจ้าพนักงานคดีเป็นเจ้าหน้าที่ของศาล อีกทั้งเจ้าพนักงานคดียังมีหน้าที่ตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐาน ประกอบกับมีอำนาจในการเสนอความเห็นต่อศาล ซึ่งเป็นการแบ่งเบาภาระของผู้พิพากษา ซึ่งปัจจุบันปริมาณคดีที่เข้าสู่ศาลมีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ การมีตำแหน่งเจ้าพนักงานคดีในศาลทำให้การบริหารจัดการคดีได้รับความสะดวกรวดเร็ว

คำถามที่ 2 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานคดี ในกระบวนการชั้นก่อนฟ้องคดีและในกระบวนการพิจารณาคดี

คำตอบ ในการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานคดีในปัจจุบัน จะมีหน้าที่หลักในการตรวจสอบสวนคดีผู้บริโภคที่ทนายความนำมาขึ้นฟ้องต่อศาล ทำคำฟ้องคดีผู้บริโภคด้วยวาจา ใกล้เคียงในคดีผู้บริโภคเจ้าพนักงานคดีมีหน้าที่ให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคในคดีที่ผู้บริโภคไม่มีทนายความ การปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานคดีจึงถือว่ามีความสำคัญในเบื้องต้นก่อนที่คดีจะเข้าสู่การฟ้องร้องคดีของศาล

คำถามที่ 3 ท่านคิดว่าเจ้าพนักงานคดีมีบทบาทสำคัญอย่างไรบ้างในการแสวงหาข้อเท็จจริงในระบบไต่สวน

คำตอบ จากการที่กฎหมายได้กำหนดให้เจ้าพนักงานคดี มีอำนาจออกหนังสือเรียกบุคคลมาให้หรือออกคำสั่งเรียกเอกสารจากบุคคลผู้ครอบครองเอกสารเพื่อประกอบการพิจารณานั้นซึ่งอำนาจดังกล่าวเป็นการรวบรวมพยานหลักฐานให้ได้ข้อเท็จจริงในคดีที่ต้องการครบถ้วนซึ่งจะมีผลทำให้การฟ้องร้องคดีผู้บริโภคเกิดความสะดวกรวดเร็ว และเป็นธรรมมากขึ้น

คำถามที่ 4 ท่านคิดว่าในปัจจุบันจำนวนของเจ้าพนักงานคดีต่อจำนวนคดีที่ต้องรับผิดชอบมีความสัมพันธ์กันหรือไม่ เพียงไร และลักษณะงานที่ท่านได้รับมอบหมายให้ช่วยแสวงหาข้อเท็จจริงเป็นเช่นไรบ้าง

คำตอบ ในปัจจุบันมีคดีผู้บริโภคที่ขึ้นสู่การฟ้องร้องคดีของศาล เฉพาะศาลที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่กรุงเทพฯ ส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 80 จะเป็นคดีผู้ประกอบการฟ้องผู้บริโภคทั้งสิ้น เช่นคดีผิดสัญญาบัตรเครดิต เช่าซื้อ บริการสาธารณูปโภคต่างๆซึ่งในคดีดังกล่าวจะมีทนายความทำคำฟ้องมายื่นยื่นต่อศาลเอง และคดีประเภทนี้จำเลยจะขาดนัดไม่มาศาลในวันนัดฟ้องร้อง ทำให้ต้องแพ้คดีไป การแสวงหาข้อเท็จจริงจึงไม่เกิดขึ้นในคดีประเภทดังที่ได้กล่าวมานี้ คดีที่มีการแสวงหาข้อเท็จจริงจะมีก็แต่เฉพาะในคดีที่ผู้บริโภคเป็นโจทก์เท่านั้น การแสวงหาข้อเท็จจริงจะทำได้โดยสอบถามข้อเท็จจริงจากคู่ความและแนะนำในคู่ความหาพยานหลักฐานมาเองมากกว่า

คำถามที่ 5 ท่านคิดว่าบทบาทของศาลในกระบวนการการไต่สวนข้อเท็จจริงของคดีผู้บริโภคและคดีปกครองเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง

คำตอบ ระบบการไต่สวนในคดีผู้บริโภคในความเห็นของข้าพเจ้ามิได้นำมาใช้บังคับในคดีผู้บริโภคอย่างแท้จริง ในทางปฏิบัติเป็นเพียงระบบกึ่งไต่สวนเท่านั้นเพราะคู่ความนำพยานหลักฐานต่างๆ มาแสดงต่อศาลเหมือนกับคดีแพ่ง โดยทั่วไป ศาลไม่ค่อยจะใช้อำนาจเรียกพยานมาสืบเองเหมือนกับคดีปกครองซึ่งเป็นระบบไต่สวนโดยแท้จริงที่ให้ศาลปกครองมีอำนาจไต่สวนโดยเรียกพยานหลักฐานต่างๆ มาได้เอง โดยคู่ความไม่มีหน้าที่ต้องนำพยานสืบก่อนเหมือนอย่างคดีผู้บริโภค

คำถามที่ 6 ท่านคิดว่าบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภครวมได้มีการใช้ระบบไต่สวนอย่างแท้จริงหรือไม่อย่างไร และหากท่านเห็นว่าศาลมิได้มีบทบาทอย่างแท้จริงท่านมีข้อเสนอแนะเรื่องนี้อย่างไรบ้าง

คำตอบ ในทางปฏิบัติของศาลในคดีผู้บริโภค ศาลมักไม่ใช้อำนาจในการไต่สวน อาจเป็นเพราะในคดีผู้บริโภคที่นำมาฟ้องต่อศาลกว่าร้อยละ 80 จะเป็นคดีที่ผู้ประกอบการฟ้องผู้บริโภคคดีประเภทนี้จำเลยมักจะไม่มาศาลในวันนัดฟ้องพิจารณา ทำให้ผู้บริโภคแพ้คดีไปโดยปริยายแต่หากเป็นคดีที่ผู้บริโภคฟ้องผู้ประกอบการแล้ว หากผู้บริโภคไม่มีทนายความจะมีเจ้าพนักงานคดีให้คำปรึกษาและทำเป็นคำฟ้องอีกทั้งรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ ให้กับผู้บริโภคครบถ้วนแล้วเมื่อถึงชั้นพิจารณาคดีของศาลก็เพียงแต่ไต่สวนให้ได้ความตามคำฟ้องเท่านั้น

คำถามที่ 7 ความเห็นหรือข้อเสนอแนะอื่นๆ

คำตอบ ในคดีผู้บริโภคศาลควรใช้อำนาจตามที่ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคบัญญัติไว้โดยเคร่งครัด โดยเฉพาะการแสวงหาข้อเท็จจริงโดยศาลเอง โดยไม่ต้องคำนึงในคดีนั้นคู่ความจะมีทนายความช่วยเหลือหรือไม่ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ คดีผู้บริโภคหากศาลใช้ระบบวิธีการไต่สวนโดยแท้จริงแล้ว จะไม่มีการแพ้ชนะคดีกันทางเทคนิคอย่างแน่นอน ซึ่งจะมีผลต่อการอำนวยความยุติธรรมสมตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551

สัมภาษณ์เจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค วันที่ 30 มีนาคม 2554

คำถามที่ 1 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อบทบาทของเจ้าพนักงานคดีต่อระบบการไต่สวนในคดีผู้บริโภคในปัจจุบัน

คำตอบ เห็นว่าทำให้ศาลมีบทบาทในการแสวงหาข้อเท็จจริงมากขึ้น เนื่องจากระบบกล่าวหาจะเป็นหน้าที่ของคู่ความในการแสวงหาข้อเท็จจริง เจ้าพนักงานคดีจึงเป็นตัวแทนหรือผู้ช่วยศาลในการแสวงหาข้อเท็จจริงในระบบไต่สวน ทำให้ผู้บริโภคได้รับความคุ้มครองสิทธิมากขึ้น

คำถามที่ 2 ท่านมีความคิดอย่างไรต่อการปฏิบัติกรงานของเจ้าพนักงานคดีในชั้นก่อนฟ้องคดี มีอย่างไรบ้างและชั้นพิจารณาคดีมีอย่างไรบ้าง

คำตอบ เห็นว่าช่วยลดภาระและปริมาณงานของศาล ตลอดจนก่อให้เกิดความสะดวกแก่การที่ ผู้บริโภคเพื่อจะไม่ต้องจ้างทนายในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาล

คำถามที่ 3 ท่านคิดว่าเจ้าพนักงานคดีมีบทบาทสำคัญอย่างไรบ้างในการแสวงหาข้อเท็จจริง ในระบบไต่สวน

คำตอบ ใช้ระบบการไต่สวน

คำถามที่ 4 ท่านคิดว่าในปัจจุบันจำนวนของเจ้าพนักงานคดีต่อสำนวนคดีที่ต้องรับผิดชอบ สัมพันธ์กันหรือไม่ เพียงไร และลักษณะงานที่ท่านได้รับมอบหมายในช่วยแสวงหา ข้อเท็จจริงเป็นเช่นไรบ้าง

คำตอบ ปริมาณของเจ้าพนักงานคดี มีจำนวนน้อยไม่สมกับปริมาณคดีในแต่ละศาล

คำถามที่ 5 ท่านคิดว่าบทบาทของศาลในการไต่สวนข้อเท็จจริงของคดีผู้บริโภคและคดีปกครอง เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง

คำตอบ เหมือนกัน

คำถามที่ 6 ท่านคิดว่าบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคได้มีการใช้ระบบไต่สวนอย่างแท้จริงหรือไม่ อย่างไร และหากท่านเห็นว่าศาลมิได้มีบทบาทอย่างแท้จริงท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง

คำตอบ ใช้ระบบไต่สวน

คำถามที่ 7 ความเห็นหรือข้อเสนอแนะอื่น

คำตอบ -

สัมภาษณ์เจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค วันที่ 30 มีนาคม 2554

คำถามที่ 1 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อบทบาทของเจ้าพนักงานคดีต่อระบบการไต่สวนในปัจจุบัน

คำตอบ ข้าพเจ้าเห็นว่า เจ้าพนักงานคดีมีบทบาทในการไต่สวนคดีผู้บริโภคเป็นอย่างมาก ซึ่งตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 และข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีไม่ว่าจะเป็นการสอบข้อเท็จจริงเบื้องต้น การแสวงหาพยานหลักฐาน การบันทึกคำฟ้องด้วยวาจา การบันทึกถ้อยคำพยาน เป็นต้น ซึ่งเจ้าพนักงานคดีทำหน้าที่ช่วยเหลือศาลในการพิจารณาคดี เช่น การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การรวบรวมพยานหลักฐาน เป็นต้น ตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ปฏิบัติหน้าที่เหมือนเป็นเสมียนของศาล

คำถามที่ 2 ท่านมีความคิดอย่างไรต่อการปฏิบัติกรงานของเจ้าพนักงานคดีในชั้นก่อนฟ้องคดี มีอย่างไรบ้างและชั้นพิจารณาคดีมีอย่างไรบ้าง

คำตอบ การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีก่อนและในระหว่างการพิจารณาคดีของศาลนั้น ข้าพเจ้าเห็นว่าเจ้าพนักงานคดีจะปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือศาล เพื่อให้การพิจารณาคดีของศาลยุติธรรมดำเนินไปด้วยความรวดเร็ว สะดวกและเป็นธรรม เป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551

คำถามที่ 3 ท่านคิดว่าเจ้าพนักงานคดีมีบทบาทสำคัญอย่างไรบ้างในการแสวงหาข้อเท็จจริงในระบบไต่สวน

คำตอบ เจ้าพนักงานคดีมีบทบาทสำคัญในการแสวงหาข้อเท็จจริงในระบบไต่สวนในคดีผู้บริโภค ซึ่งการพิจารณาคดีในศาลยุติธรรมใช้ระบบกล่าวหาทั้งคดีแพ่ง-คดีอาญา แต่ปัจจุบันศาลยุติธรรมบางศาล เช่น ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ก็ใช้ระบบไต่สวนในการพิจารณามากขึ้น เช่น การแสวงหาข้อเท็จจริง การรวบรวมพยานหลักฐาน การสอบข้อเท็จจริงเบื้องต้น โดยสั่งให้เจ้าพนักงานคดีเป็นผู้แสวงหาข้อเท็จจริงตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 และข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551

สัมภาษณ์เจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค วันที่ 30 มีนาคม 2554

คำถามที่ 1 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อบทบาทของเจ้าพนักงานคดีต่อระบบการไต่สวนในปัจจุบัน

คำตอบ ข้าพเจ้าเห็นว่า เจ้าพนักงานคดีมีบทบาทในการไต่สวนคดีผู้บริโภคเป็นอย่างมาก ซึ่งตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 และข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีไม่ว่าจะเป็นการสอบข้อเท็จจริงเบื้องต้น การแสวงหาพยานหลักฐาน การบันทึกคำฟ้องด้วยวาจา การบันทึกถ้อยคำพยาน เป็นต้น ซึ่งเจ้าพนักงานคดีทำหน้าที่ช่วยเหลือศาลในการพิจารณาคดี เช่น การไต่ถามข้อพิพาท การรวบรวมพยานหลักฐาน เป็นต้น ตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคพ.ศ. 2551 ปฏิบัติหน้าที่เหมือนเป็นเสมียนของศาล

คำถามที่ 2 ท่านมีความคิดอย่างไรต่อการปฏิบัติกรงานของเจ้าพนักงานคดีในชั้นก่อนฟ้องคดี มีอย่างไรบ้างและชั้นพิจารณาคดีมีอย่างไรบ้าง

คำตอบ การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีก่อนและในระหว่างการพิจารณาคดีของศาลนั้น ข้าพเจ้าเห็นว่าเจ้าพนักงานคดีจะปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือศาล เพื่อให้การพิจารณาคดีของศาลยุติธรรมดำเนินไปด้วยความรวดเร็ว สะดวกและเป็นธรรม เป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551

คำถามที่ 3 ท่านคิดว่าเจ้าพนักงานคดีมีบทบาทสำคัญอย่างไรบ้างในการแสวงหาข้อเท็จจริงในระบบไต่สวน

คำตอบ เจ้าพนักงานคดีมีบทบาทสำคัญในการแสวงหาข้อเท็จจริงในระบบไต่สวนในคดีผู้บริโภค ซึ่งการพิจารณาคดีในศาลยุติธรรมใช้ระบบกล่าวหาทั้งคดีแพ่ง-คดีอาญา แต่ปัจจุบันศาลยุติธรรมบางศาล เช่น ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ก็ใช้ระบบไต่สวนในการพิจารณามากขึ้น เช่น การแสวงหาข้อเท็จจริง การรวบรวมพยานหลักฐาน การสอบข้อเท็จจริงเบื้องต้น โดยสั่งให้เจ้าพนักงานคดีเป็นผู้แสวงหาข้อเท็จจริงตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 และข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551

คำถามที่ 4 ท่านคิดว่าในปัจจุบันจำนวนของเจ้าพนักงานคดีต่อจำนวนคดีที่ต้องรับผิดชอบ สัมพันธ์กันหรือไม่ เพียงไร และลักษณะงานที่ท่านได้รับมอบหมายในการ ช่วยแสวงหาข้อเท็จจริงเป็นเช่นไรบ้าง

คำตอบ ปัจจุบันจำนวนของเจ้าพนักงานคดีต่อจำนวนคดีที่ต้องรับผิดชอบ ไม่สัมพันธ์กัน เนื่องจากเจ้าพนักงานคดี ในแต่ละศาลส่วนใหญ่ มีจำนวนศาลละไม่เกิน 2 คน เว้นแต่ ศาลที่มีปริมาณคดีมาก ก็จะมีเจ้าพนักงานคดี 3-4 คน แต่ก็ยังไม่สัมพันธ์กับจำนวนคดี ที่มีมากขึ้น โดยเฉพาะคดีแพ่งซึ่งส่วนใหญ่ประมาณ 80% จะเป็นคดีผู้บริโภคน

คำถามที่ 5 ท่านคิดว่าบทบาทของศาลในการไต่สวนของคดีปกครองและคดีผู้บริโภคเหมือนหรือ แตกต่างกันอย่างไรบ้าง

คำตอบ บทบาทของศาลยุติธรรมในกระบวนการไต่สวนข้อเท็จจริงในคดีผู้บริโภคและคดี ปกครองนั้น ข้าพเจ้าเห็นว่าโดยหลักการแล้วมีลักษณะเหมือนกันโดยศาลยุติธรรม มีเจ้าพนักงานคดีเป็นข้าราชการที่เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรมเป็นผู้แต่งตั้งมี อำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 และข้อกำหนด ของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของ เจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ส่วนศาลปกครองมีพนักงานคดีปกครองเป็น ผู้ช่วยเหลือในการแสวงหาข้อเท็จจริง สรุปสำนวนเสนอตุลาการ เจ้าของสำนวน เพื่อแสดงการณ์ต่อตุลาการคณะที่จะเห็นด้วยกับตุลาการเจ้าของสำนวนหรือไม่

คำถามที่ 6 ท่านคิดว่าบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคได้มีการใช้ระบบไต่สวนอย่างแท้จริงหรือไม่ อย่างไร และหากท่านเห็นว่าศาลมิได้มีบทบาทอย่างแท้จริงท่านมีความข้อเสนอแนะ อย่างไรบ้าง

คำตอบ ข้าพเจ้าเห็นว่า ในการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรม ได้ใช้ระบบไต่สวนอย่างแท้จริง เช่น คดีที่คู่ความไม่มีทนายความ ผู้พิพากษาบางท่านจะเป็นผู้ซักถามพยาน โจทก์- จำเลย เองซึ่งก็จะได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง เทียงธรรมชาติ โดยนำวิธีพิจารณาคดีมโนสำเร มาใช้บังคับในคดีผู้บริโภค แต่ก็ยังมีผู้พิพากษาบางท่านที่ยังไม่คุ้นเคย ก็บอกให้คู่ความ ที่ไม่มีทนายความ ไปจัดหาทนายเพื่อดำเนินกระบวนการพิจารณา ซึ่งไม่เป็นไปตาม เจตนารมณ์ของกฎหมายที่ให้มีการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง ประหยัด และเป็นธรรม

คำถามที่ 7 ความเห็นหรือข้อเสนอแนะอื่นๆ

คำตอบ -

สัมภาษณ์เจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภคร วันที่ 30 มีนาคม 2554

คำถามที่ 1 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อบทบาทของเจ้าพนักงานคดีต่อระบบการไต่สวนในปัจจุบัน

คำตอบ เจ้าพนักงานคดียังไม่ได้ใช้อำนาจหน้าที่ในระบบไต่สวนเท่าที่ควรเนื่องจากมิได้รับการมอบหมายจากศาล หรือแม้จะได้รับการมอบหมายจากศาลก็จะทำหน้าที่ในการตรวจสอบแสวงหาพยานหลักฐานเบื้องต้นเสนอต่อศาลเท่านั้น

คำถามที่ 2 ท่านมีความคิดอย่างไรต่อการปฏิบัติการงานของเจ้าพนักงานคดีในชั้นก่อนฟ้องคดีมีอย่างไรบ้างและชั้นพิจารณาคดีมีอย่างไรบ้าง

คำตอบ ในชั้นก่อนฟ้องคดีเจ้าพนักงานคดีมีอำนาจในการให้คำปรึกษาและให้ความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินคดีผู้บริโภครแก่คู่ความหรือประชาชนที่มาติดต่อราชการ ส่วนอำนาจในชั้นพิจารณาคดี ก็มีอำนาจตามกฎหมายที่จะดำเนินการไต่สวน ตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานบันทึกคำพยาน และดำเนินการให้มีการคุ้มครองสิทธิของคู่ความทั้งก่อนและระหว่างพิจารณา

คำถามที่ 3 ท่านคิดว่าเจ้าพนักงานคดีมีบทบาทสำคัญอย่างไรบ้างในการแสวงหาข้อเท็จจริงในระบบไต่สวน

คำตอบ เจ้าพนักงานคดีสามารถที่จะขอให้บุคคลภายนอกส่งเอกสารหรือหลักฐานเพื่อประโยชน์ในการวินิจฉัยข้อเท็จจริงของศาล แต่อย่างไรก็ตามจะต้องมีคำสั่งศาลก่อน เจ้าพนักงานคดีจึงจะใช้อำนาจดังกล่าวได้

คำถามที่ 4 ท่านคิดว่าในปัจจุบันจำนวนของเจ้าพนักงานคดีต่อจำนวนคดีที่ต้องรับผิดชอบสัมพันธ์กันหรือไม่ เพียงไร และลักษณะงานที่ท่านได้รับมอบหมายในการช่วยแสวงหาข้อเท็จจริงเป็นเช่นไรบ้าง

คำตอบ ปัจจุบันคดีผู้บริโภคมีประมาณร้อยละ 80-90 ในของคดีแพ่งซึ่งจะเห็นได้ว่ามีปริมาณมาก แต่อัตรากำลังของเจ้าพนักงานคดีบางแห่งมีเพียงศาลละ 1 คน หรือศาลชั้นต้นใหญ่ มีเพียง 2 คน ซึ่งเห็นได้ว่ามีปริมาณน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณคดีผู้บริโภคที่เข้าสู่ศาล จึงเห็นควรเพิ่มกรอบอัตรากำลังเจ้าพนักงานคดีให้เพียงพอต่อปริมาณคดี ส่วนที่ได้รับมอบหมายจากศาลให้ช่วยแสวงหาข้อเท็จจริงนั้น ยังมีไม่มากเนื่องจากยังอยู่ในช่วงระยะเวลาที่กำลังพิจารณาของศาลว่าจะใช้อำนาจให้เจ้าพนักงานคดีแสวงหาข้อเท็จจริง ได้หรือไม่

คำถามที่ 5 ท่านคิดว่าบทบาทของศาลในการไต่สวนของคดีปกครองและคดีผู้บริโภคเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง

คำตอบ มีลักษณะคล้ายกัน

คำถามที่ 6 ท่านคิดว่าบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคได้มีการใช้ระบบไต่สวนอย่างแท้จริงหรือไม่อย่างไร และหากท่านเห็นว่าศาลมิได้มีบทบาทอย่างแท้จริงท่านมีความข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง

คำตอบ ศาลไทยยังยึดติดกับระบบกล่าวหา ศาลยังไม่ได้ใช้ระบบไต่สวนเข้ามาดำเนินคดีผู้บริโภคเท่าที่ควร เนื่องจากเกรงเรื่องความเป็นกลาง ดังนั้น ศาลจะใช้ระบบไต่สวนมากขึ้นในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภค และหากคดีใดผู้บริโภคที่เป็นโจทก์ไม่มีทนายความ ศาลควรจะเป็นผู้ซักถามพยานแทนได้

คำถามที่ 7 ความเห็นหรือข้อเสนอแนะอื่นๆ

คำตอบ -

สัมภาษณ์เจ้าพนักงานคดีในผู้บริโภคร วันที่ 30 มีนาคม 2554

คำถามที่ 1 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อบทบาทของเจ้าพนักงานคดีต่อระบบการไต่สวนในปัจจุบัน

คำตอบ การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภค เป็นระบบ “ถึงไต่สวน” มิได้บัญญัติให้ดำเนินคดีอย่างระบบ “ไต่สวน” เสียทีเดียว เพียงแต่มีบทบัญญัติกำหนดให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานมาสืบเอง ศาลซักถามพยานเอง ซึ่งอันที่จริงบทบัญญัติในส่วนการพิจารณาสืบพยาน บทบัญญัติแทบจะไม่ต่างกับคดี민โนสาร่ สำหรับความเห็นเรื่องบทบาทของเจ้าพนักงานคดี เข้าใจว่า หากมีจำนวนเจ้าพนักงานคดีเพียงพอต่อจำนวนคดีในศาล ย่อมมีโอกาสเข้าไปช่วยเหลือศาลในการพิจารณาพยานหลักฐานพอสมควร เพราะเจ้าพนักงานคดีศาลแพ่ง เคยได้รับคำสั่งให้เรียกบุคคลมาให้ถ้อยคำ หรือออกตรวจสถานที่พิพาทอยู่เนืองๆ

คำถามที่ 2 ท่านมีความคิดอย่างไรต่อการปฏิบัติกรงานของเจ้าพนักงานคดีในชั้นก่อนฟ้องคดี มีอย่างไรบ้างและชั้นพิจารณาคดีมีอย่างไรบ้าง

คำตอบ หากพิจารณาตามบทบัญญัติของกฎหมาย เจ้าพนักงานคดีค่อนข้างมีบทบาท ในหลายขั้นตอน ทั้งก่อนและขณะพิจารณาคดี กล่าวคือ สรุปร้องเท็จจริงสำหรับการไต่สวนคำร้องขอคุ้มครองชั่วคราวก่อนฟ้อง เป็นต้น แต่ในความเป็นจริงแล้ว ไม่ค่อยพบ การยื่นคำร้องขอคุ้มครองชั่วคราวก่อนฟ้อง หากแต่มีเพียงการช่วยเหลือศาลในการพิจารณาคดี ในเนื้อหาของคดี อยู่บ้าง เช่น มีหนังสือเรียกเอกสารที่อยู่ในความครอบครองของบุคคลภายนอก หรือ มีหนังสือเรียกบุคคลให้มาเป็นพยาน เป็นต้น

คำถามที่ 3 ท่านคิดว่าเจ้าพนักงานคดีมีบทบาทสำคัญอย่างไรบ้างในการแสวงหาข้อเท็จจริงในระบบไต่สวน

คำตอบ การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดี ปรากฏตามคำสั่งศาลในจำนวนเป็นสำคัญ ครอบที่ยังไม่มีกฎหมายลำดับรอง มารองรับวิธีการดำเนินการ และไม่เป็นที่แพร่หลาย แก่ท่านผู้พิพากษา เนื่องจาก คดีผู้บริโภค พิจารณารวมกันกับคดีแพ่งอื่นๆ ในศาล การดำเนินกระบวนการพิจารณาจึงเคลื่อนกลืน โกล่เดียวกัน ไม่ก่อโอกาสให้ศาลใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 เท่าที่ควร

คำถามที่ 4 ท่านคิดว่าในปัจจุบันจำนวนของเจ้าพนักงานคดีต่อสำนวนคดีที่ต้องรับผิดชอบสัมพันธ์กันหรือไม่ เพียงไร และลักษณะงานที่ท่านได้รับมอบหมายในช่วยแสวงหาข้อเท็จจริงเป็นเช่นไรบ้าง

คำตอบ หากเทียบกับจำนวนคดีที่เสนอต่อศาลแล้ว ยังคงไม่เพียงพอ เพราะคดีผู้บริโภครทุกคดีอาจมีกรณีให้เจ้าพนักงานคดีจัดการตามคำสั่งศาลได้ทั้งสิ้น ปัจจุบันมีจำนวนเจ้าพนักงานคดีไม่เพียงพอสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ในทุกสำนวน

คำถามที่ 5 ท่านคิดว่าบทบาทของศาลในการไต่สวนของคดีปกครองและคดีผู้บริโภคเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง

คำตอบ ต่างกันอย่างมาก ดังที่ได้เรียนในข้อ 1. กล่าวคือ คดีผู้บริโภค เป็นเพียงการดำเนินกระบวนการพิจารณาสืบพยานในระบบ “กึ่งไต่สวน” เท่านั้น มิได้บัญญัติให้ดำเนินคดีอย่างระบบ “ไต่สวน” เสียทีเดียว ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดว่าศาลมิได้เป็นผู้แสวงหาข้อเท็จจริง คือ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 29 ที่กำหนดให้ ผู้ประกอบธุรกิจเป็นผู้นำเสนอพยานหลักฐานเกี่ยวกับการประกอบธุรกิจของตน และยังเป็นกำหนดการระการพิสูจน์ ซึ่งข้าพเจ้าเข้าใจว่าไม่น่าจะมีหลักกฎหมายเรื่องการระการพิสูจน์ ในระบบไต่สวนด้วย

คำถามที่ 6 ท่านคิดว่าบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคได้มีการใช้ระบบไต่สวนอย่างแท้จริงหรือไม่อย่างไร และหากท่านเห็นว่าศาลมิได้มีบทบาทอย่างแท้จริงท่านมีความข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง

คำตอบ การดำเนินคดีผู้บริโภค ไม่ได้ใช้ระบบไต่สวนอย่างแท้จริง ตามเหตุผลในข้อ 1. และข้อ 5.

คำถามที่ 7 ความเห็นหรือข้อเสนอแนะอื่นๆ

คำตอบ -

สัมภาษณ์ตุลาการศาลปกครอง วันที่ 26 เมษายน 2554

คำถามที่ 1 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับกระบวนการได้สวนข้อเท็จจริงของศาลปกครองในปัจจุบัน

คำตอบ โศขระเบียขของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2543 ข้อ 5. ได้บอกชัดเจนว่า วิธีพิจารณาคดีปกครองเป็นระบบได้สวน ซึ่งเป็นกระบวนการหนึ่งในการแสวงหาข้อเท็จจริงด้วยความเหมาะสม ศาลสามารถแสวงหาพยานหลักฐาน มาใช้ในการพิจารณาคดีได้นอกเหนือจากที่คู่กรณีทั้งสองฝ่ายนำพยานหลักฐานเข้ามาในคดี โดยที่จะไม่ไปยึดติดกับการผูกมัดกับทนายความในระบบกล่าวหา

คำถามที่ 2 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการปฏิบัติงานของศาลปกครอง ในกระบวนการพิจารณาคดี

คำตอบ บทบาทของศาลปกครองเริ่มต้นตั้งแต่รับคำฟ้องเข้ามา เนื่องจากตุลาการจะไม่นำคดีมาสู่ศาลเองกล่าวคือ คู่ความจะเป็นผู้นำคดีมาสู่ศาลโดยการฟ้องคดี ในส่วนของบทบาทหน้าที่กล่าวคือ 1. ศาลจะมีบทบาทในการควบคุมกระบวนการพิจารณาคดี เช่นในชั้นรับคำฟ้อง ศาลมีอำนาจในการกำหนดประเด็นข้อพิพาทแห่งคดี ว่าคดีนั้นมีประเด็นข้อพิพาทอย่างไรเพื่อที่ศาลจะไปหาข้อมูลและข้อเท็จจริงที่จะมาวินิจฉัยคดีอย่างไรในการดำเนินคดี โดยไม่คำนึงเทคนิคต่างๆที่ทนายจะนำมาใช้ในการดำเนินคดี และไม่คำนึงถึงเรื่องการขาดนัดพิจารณา การยื่นบัญชีพยาน เป็นต้น

คำถามที่ 3 ท่านคิดว่าศาลปกครองมีบทบาทสำคัญอย่างไรบ้างในการแสวงหาข้อเท็จจริงในระบบได้สวน

คำตอบ ศาลจะใช้วิธีในการค้นหาข้อเท็จจริงอยู่ 4 ขั้นตอนกล่าวคือ 1. แสวงหาข้อเท็จจริงจากคำฟ้อง 2. การแสวงหาข้อเท็จจริงจากคำให้การ 3. การแสวงหาข้อเท็จจริงจากการคัดค้านคำให้การ 4. การแสวงหาข้อเท็จจริงจากคำให้การเพิ่มเติม ซึ่งตุลาการเจ้าของสำนวนจะเป็นผู้รวบรวมพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงต่างๆ โดยนอกจากการแสวงหาข้อเท็จจริงใน 4 ขั้นตอนดังกล่าวแล้ว ศาลปกครองอาจเรียกมาได้สวนในประเด็นอื่นๆเพิ่มเติมโดยในการได้สวนตุลาการเจ้าของสำนวนเป็นผู้ได้สวนศาลทำหน้าที่คล้ายกับทนาย ในการซักถามพยาน

คำถามที่ 4 พนักงานคดีปกครองนั้น มีบทบาทในการช่วยเหลือตุลาการในการแสวงหาข้อเท็จจริงอย่างไรบ้าง

คำตอบ พนักงานคดีปกครองทำหน้าที่เป็น “ผู้ช่วย” ในการดำเนินคดีเท่านั้น ไม่สามารถหาพยานหลักฐานได้เอง โดยจะช่วยสรุปข้อเท็จจริงของทั้งสองฝ่าย คือทั้งฝ่ายผู้ถูกฟ้องคดีและฝ่ายผู้ฟ้องคดี และให้ความเห็นเกี่ยวกับอำนาจฟ้องคดี เงื่อนไขในการฟ้องคดีว่าเป็นคดีปกครองหรือไม่ และช่วยงานของตุลาการคดี เช่น ค้นคว้าแนวคำพิพากษา คำสั่ง ข้อมูลทางวิชาการ ค้นคว้าเกี่ยวกับข้อกฎหมาย เป็นต้น

คำถามที่ 5 ความเห็นหรือข้อเสนอแนะอื่นๆ

คำตอบ -

สัมภาษณ์พนักงานคดีปกครอง วันที่ 28 มีนาคม 2554

คำถามที่ 1 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อบทบาทของพนักงานคดีปกครองต่อระบบการไต่สวนในปัจจุบัน

คำตอบ พนักงานคดีปกครองทำหน้าที่ช่วยเหลือตุลาการศาลปกครองในการปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับลักษณะคดี สำหรับบทบาทในระบบไต่สวนนั้น หากพนักงานคดีปกครองเห็นว่าข้อเท็จจริงใดมีความจำเป็นหรือเป็นประเด็นหรือข้อเท็จจริงที่สำคัญในการพิจารณาคดี การนำเสนอให้ตุลาการแสวงหาข้อเท็จจริงนั้นได้ หรือในกรณีข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงใดที่ได้รับมอบหมายให้แสวงหาข้อเท็จจริง พนักงานคดีปกครองย่อมมีหน้าที่แสวงหาข้อเท็จจริงนั้นๆ

คำถามที่ 2 ท่านมีความคิดอย่างไรต่อการปฏิบัติงานของพนักงานคดีปกครองในชั้นก่อนฟ้องคดี มีอย่างไรบ้างและชั้นพิจารณาคดีมีอย่างไรบ้าง

คำตอบ กระบวนการพิจารณาก่อนฟ้องคดีจะเป็นหน้าที่ของกลุ่มรับฟ้องและให้คำปรึกษาแนะนำซึ่งจะมีพนักงานคดีปกครองปฏิบัติหน้าที่อยู่ ณ กลุ่มนั้นๆ ด้วย ส่วนในชั้นพิจารณาคดีนั้นพนักงานคดีปกครองก็จะทำหน้าที่ช่วยเหลือตุลาการในทุกขั้นตอนของการพิจารณาคดี ตั้งแต่ตรวจคำฟ้องไปจนถึงการอ่านคำพิพากษา ไม่ว่าจะเป็นการแสวงหาข้อเท็จจริง สรุปคำฟ้อง คำให้การ หรือข้อเท็จจริงต่างๆ ตลอดจนงานธุรการคดีอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นงานออกกฎหมาย เป็นต้น

คำถามที่ 3 ท่านคิดว่าพนักงานคดีปกครองมีบทบาทสำคัญอย่างไรบ้างในการแสวงหาข้อเท็จจริงในระบบไต่สวน

คำตอบ หน้าที่สำคัญของพนักงานคดีปกครอง คือ ช่วยงานตุลาการตามที่ได้รับมอบหมายและเป็นผู้เสนอความเห็นเกี่ยวกับคดีนั้นให้ตุลาการพิจารณา ความเห็นของพนักงานคดีปกครองจะเป็นข้อเท็จจริงเบื้องต้นในการวินิจฉัยหรือพิจารณาคดีเท่านั้น

คำถามที่ 4 ท่านคิดว่าในปัจจุบันจำนวนของพนักงานคดีปกครองต่อสำนวนคดีที่ต้องรับผิดชอบสัมพันธ์กันหรือไม่ เพียงไร และลักษณะงานที่ท่านได้รับมอบหมายในช่วยแสวงหาข้อเท็จจริงเป็นเช่นไรบ้าง

คำตอบ ปริมาณคดีมีจำนวนมาก แต่ส่วนมากอยู่ในชั้นแสวงหาข้อเท็จจริง ซึ่งค่อนข้างใช้เวลาซึ่งอาจมีบางคดีที่ใช้เวลานาน ทำให้คดีค้างพิจารณา แต่ก็มีความสัมพันธ์กับจำนวนคดีที่รับผิดชอบที่สามารถรับได้ ส่วนลักษณะงานก็จะเป็นงานคดีกับงานธุรการทั่วไป และงานในส่วนของการแสวงหาข้อเท็จจริงจากในสำนวนและข้อเท็จจริงอื่นที่ปรากฏนอกสำนวน

คำถามที่ 5 ความเห็นหรือข้อเสนอแนะอื่นๆ

คำตอบ -

สัมภาษณ์พนักงานคดีปกครอง วันที่ 28 มีนาคม 2554

คำถามที่ 1 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อบทบาทของพนักงานคดีปกครองต่อระบบการไต่สวนในปัจจุบัน

คำตอบ พนักงานคดีปกครองมีบทบาทในการเป็นผู้ช่วยตุลาการเจ้าของสำนวนในการแสวงหาข้อเท็จจริงเพื่อประกอบการพิจารณาของศาล ดังนั้น จึงเป็นกลไกที่สำคัญประการหนึ่งในการทำงานของตุลาการศาลปกครอง

คำถามที่ 2 ท่านมีความคิดอย่างไรต่อการปฏิบัติงานของพนักงานคดีปกครองในชั้นก่อนฟ้องคดีมีอย่างไรบ้างและชั้นพิจารณาคดีมีอย่างไรบ้าง

คำตอบ ในชั้นก่อนฟ้องจะมีหน่วยงานสำนักงานศาลปกครองที่ทำหน้าที่ช่วยให้คำแนะนำปรึกษา และแนะนำการเขียนคำฟ้องต่างๆ ที่ทำหน้าที่ด้านนี้โดยตรง

คำถามที่ 3 ท่านคิดว่าพนักงานคดีปกครองมีบทบาทสำคัญอย่างไรบ้างในการแสวงหาข้อเท็จจริงในระบบไต่สวน

คำตอบ ช่วยตุลาการศาลปกครองในการแสวงหาข้อเท็จจริงและแนวคำวินิจฉัยของศาลเพื่อประกอบการพิจารณา โดยทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือตุลาการ

คำถามที่ 4 ท่านคิดว่าในปัจจุบันจำนวนของพนักงานคดีปกครองต่อสำนวนคดีที่ต้องรับผิดชอบสัมพันธ์กันหรือไม่ เพียงไร และลักษณะงานที่ท่านได้รับมอบหมายในช่วยแสวงหาข้อเท็จจริงเป็นเช่นไรบ้าง

คำตอบ ไม่สัมพันธ์ พนักงานคดีปกครองรับผิดชอบคดีในปริมาณที่ค่อนข้างมาก

คำถามที่ 5 ความเห็นหรือข้อเสนอแนะอื่นๆ

คำตอบ ไม่มีความเห็น

สัมภาษณ์พนักงานคดีปกครอง วันที่ 28 มีนาคม 2554

คำถามที่ 1 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อบทบาทของพนักงานคดีปกครองต่อระบบการไต่สวนในปัจจุบัน

คำตอบ พนักงานคดีปกครองยังมีส่วนช่วยในการรวบรวมพยานหลักฐานน้อยไปเพราะการรวบรวมพยานหลักฐานส่วนใหญ่จะมาจากคำสั่งของตุลาการเจ้าของสำนวน

คำถามที่ 2 ท่านมีความคิดอย่างไรต่อการปฏิบัติการงานของพนักงานคดีปกครองในชั้นก่อนฟ้องคดีมีอย่างไรบ้างและชั้นพิจารณาคดีมีอย่างไรบ้าง

คำตอบ ชั้นก่อนฟ้องคดี อาจจะเป็นการให้คำแนะนำเกี่ยวกับคดีปกครองให้ประชาชนทราบชั้นพิจารณาคดี ซึ่งพนักงานคดีปกครอง จะมีหน้าที่เป็นผู้ช่วยของตุลาการเจ้าของสำนวนในการพิจารณารวบรวมพยานหลักฐาน

คำถามที่ 3 ท่านคิดว่าพนักงานคดีปกครองมีบทบาทสำคัญอย่างไรบ้างในการแสวงหาข้อเท็จจริงในระบบไต่สวน

คำตอบ เป็นผู้ช่วยตุลาการเจ้าของสำนวนในการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อประกอบการพิจารณา

คำถามที่ 4 ท่านคิดว่าในปัจจุบันจำนวนของพนักงานคหิปกครองต่อสำนวนคดีที่ต้องรับผิดชอบสัมพันธ์กันหรือไม่ เพียงไร และลักษณะงานที่ท่านได้รับมอบหมายในช่วยแสวงหาข้อเท็จจริงเป็นเช่นไรบ้าง

คำตอบ พนักงานคหิปกครองต้องรับผิดชอบคดีไม่สัมพันธ์กับจำนวนคดีที่เพิ่มมากขึ้นและลักษณะงานที่ได้รับมอบหมายก็มีความหลากหลาย

คำถามที่ 5 ความเห็นหรือข้อเสนอแนะอื่นๆ

คำตอบ -

สัมภาษณ์พนักงานคหิปกครอง วันที่ 28 มีนาคม 2554

คำถามที่ 1 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อบทบาทของพนักงานคหิปกครองต่อระบบการไต่สวนในปัจจุบัน

คำตอบ พนักงานคหิปกครองมีบทบาทในการช่วยเหลือตุลาการตามที่ได้รับมอบหมายแต่อาจเสนอความเห็นในการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดีต่อตุลาการได้ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของตุลาการ

คำถามที่ 2 ท่านมีความคิดอย่างไรต่อการปฏิบัติงานของพนักงานคหิปกครองในชั้นก่อนฟ้องคดีมีอย่างไรบ้างและชั้นพิจารณาคดีมีอย่างไรบ้าง

คำตอบ ก่อนฟ้องมีเจ้าหน้าที่โดยเฉพาะที่ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแนะนำเพื่อให้ผู้ฟ้องคดีจัดทำคำฟ้องให้ถูกต้องสมบูรณ์ ส่วนวันพิจารณาที่เป็นการตรวจพยานหลักฐาน และการแสวงหาข้อเท็จจริงเป็นหน้าที่ของพนักงานคหิปกครอง และสามารถอาจเสนอความเห็นของตนต่อตุลาการเจ้าของสำนวนได้

คำถามที่ 3 ท่านคิดว่าพนักงานคหิปกครองมีบทบาทสำคัญอย่างไรบ้างในการแสวงหาข้อเท็จจริงในระบบไต่สวน

คำตอบ บทบาทหลักในการแสวงหาข้อเท็จจริงอยู่ที่ตุลาการเจ้าของสำนวน หน้าที่พนักงานคหิเพียงแค่เสนอความเห็น

คำถามที่ 4 ท่านคิดว่าในปัจจุบันจำนวนของพนักงานคดีปกครองต่อสำนวนคดีที่ต้องรับผิดชอบสัมพันธ์กันหรือไม่ เพียงไร และลักษณะงานที่ท่านได้รับมอบหมายในช่วยแสวงหาข้อเท็จจริงเป็นเช่นไรบ้าง

คำตอบ มีปริมาณสำนวนคดีที่ต้องรับผิดชอบมาก

คำถามที่ 5 ความเห็นหรือข้อเสนอแนะอื่นๆ

คำตอบ -

สัมภาษณ์องค์กรผู้บริโภครวม วันที่ 30 มีนาคม 2554

คำถามที่ 1 ท่านคิดว่าบทบาทของศาลในการไต่สวนคดีปกครองและคดีผู้บริโภคเหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง

คำตอบ โดยหลักของกฎหมายแล้ว การพิจารณาคดีปกครองของศาลปกครองและการพิจารณาคดีผู้บริโภคของศาลยุติธรรม ใช้ระบบไต่สวนเหมือนกันอยู่บนพื้นฐานหลักการเดียวกัน แต่ปัจจุบันข้าพเจ้าเห็นว่าการพิจารณาคดีของศาลยังมีความแตกต่างกันอย่างมาก ศาลยุติธรรมยังไม่เข้าใจระบบไต่สวนเท่าที่ควร ศาลยุติธรรมต้องปรับตัวจากระบบกล่าวหา

คำถามที่ 2 ท่านคิดว่าบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคได้มีการใช้ระบบไต่สวนอย่างแท้จริงหรือไม่ อย่างไร และหากท่านเห็นว่าศาลมิได้มีบทบาทอย่างแท้จริงท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง

คำตอบ ยังไม่เป็นระบบไต่สวนอย่างแท้จริง ศาลยังมีความเข้าใจในระบบไต่สวนอย่างไม่ชัดเจนและครอบคลุม ตัวอย่างเช่น กรณีที่ศาลสามารถที่จะถามพยานเองได้ แต่ศาลมักจะเข้าใจว่าจะให้ศาลเป็นทนายของผู้บริโภคหรืออย่างไร หรือการนัดวันพิจารณาของศาลยังมีข้อจำกัดอยู่มาก

คำถามที่ 3 ท่านคิดว่าคดีผู้บริโภคในปัจจุบันที่พิจารณาในศาลยุติธรรมนั้นเหมาะสมหรือไม่ เพราะเหตุใด และหากท่านเห็นว่าไม่เหมาะสมท่านคิดว่าควรจัดตั้งเป็นศาลชำนาญพิเศษ โดยแยกออกจากศาลยุติธรรมหรือไม่ เพราะเหตุใด

คำตอบ ควรแยกออกจากศาลยุติธรรมเป็นศาลชำนาญพิเศษเพราะจะทำให้เจ้าหน้าที่และผู้พิพากษามีความเข้าใจในกระบวนการพิจารณาและเข้าใจในความซับซ้อนของผู้บริโภค

คำถามที่ 4 ความเห็นหรือข้อเสนอแนะอื่นๆ

คำตอบ ควรอย่างยิ่ง

สัมภาษณ์องค์กรผู้บริโภครวม วันที่ 30 มีนาคม 2554

คำถามที่ 1 ท่านคิดว่าบทบาทของศาลในการไต่สวนคดีปกครองและคดีผู้บริโภคเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง

คำตอบ แตกต่างกัน บทบาทของศาลในการไต่สวนคดีปกครองใช้ระบบการไต่สวนแต่คดีผู้บริโภคในทางปฏิบัติใช้ระบบกล่าวหา

คำถามที่ 2 ท่านคิดว่าบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคได้มีการใช้ระบบไต่สวนอย่างแท้จริงหรือไม่อย่างไร และหากท่านเห็นว่าศาลมิได้มีบทบาทอย่างแท้จริงท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง

คำตอบ ในคดีผู้บริโภคไม่มีการใช้ระบบไต่สวนอย่างแท้จริงยังคงใช้ระบบกล่าวหาโดยให้ผู้บริโภคนำพยานมาสืบถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นเหมือนเดิม เห็นควรใช้ระบบไต่สวนโดยให้ศาลทำหน้าที่ในการไต่สวนความจริง

คำถามที่ 3 ท่านคิดว่าคดีผู้บริโภคในปัจจุบันที่พิจารณาในศาลยุติธรรมนั้นเหมาะสมหรือไม่ เพราะเหตุใด และหากท่านเห็นว่าไม่เหมาะสมท่านคิดว่าควรจัดตั้งเป็นศาลชำนาญพิเศษ โดยแยกออกจากศาลยุติธรรมหรือไม่ เพราะเหตุใด

คำตอบ คดีผู้บริโภคที่พิจารณาในศาลยุติธรรมนั้นไม่เหมาะสม คดีผู้บริโภคเป็นคดีระหว่างเอกชนกับเอกชน ซึ่งมีลักษณะเดียวกับการพาณิชย์ ฉะนั้น จึงควรจัดตั้งเป็นศาลชำนาญพิเศษ เพื่อความสะดวก และความรวดเร็วในการเยียวยาความเสียหาย

คำถามที่ 4 ความเห็นหรือข้อเสนอแนะอื่นๆ

คำตอบ -

สัมภาษณ์องค์กรผู้บริโภครวม วันที่ 30 มีนาคม 2554

คำถามที่ 1 ท่านคิดว่าบทบาทของศาลในการไต่สวนคดีปกครองและคดีผู้บริโภคเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง

คำตอบ แตกต่างกันในเรื่องปฏิบัติโดยสิ้นเชิง การพิจารณาคดีปกครองปัจจุบันค่อนข้างใช้หลักการไต่สวน แสวงหาข้อเท็จจริงโดยศาลมากกว่าศาลยุติธรรม (คดีผู้บริโภค) ที่ยังยึดติดวิธีพิจารณาแบบกล่าวหาความมุ่งเน้นให้คู่ความโดยเฉพาะ โจทก์เป็นผู้นำพยานหลักฐานมาแสดงเป็นหลัก จึงไม่เห็นความแตกต่างในกระบวนการพิจารณาในชั้นศาลไม่ว่าก่อนหรือหลังที่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ได้บัญญัติ

คำถามที่ 2 ท่านคิดว่าบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคได้มีการใช้ระบบไต่สวนอย่างแท้จริงหรือไม่อย่างไร และหากท่านเห็นว่าศาลมิได้มีบทบาทอย่างแท้จริงท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง

คำตอบ ปัจจุบันศาลในคดีผู้บริโภคได้มีการใช้ระบบไต่สวนที่แท้จริงกล่าวคือ การพิจารณาคดีปัจจุบันคู่ความโดยเฉพาะ โจทก์เป็นผู้นำพยานหลักฐานมาแสดง

คำถามที่ 3 ท่านคิดว่าคดีผู้บริโภคในปัจจุบันที่พิจารณาในศาลยุติธรรมนั้นเหมาะสมหรือไม่เพราะเหตุใด และหากท่านเห็นว่าไม่เหมาะสมท่านคิดว่าควรจัดตั้งเป็นศาลชำนาญพิเศษ โดยแยกออกจากศาลยุติธรรมหรือไม่ เพราะเหตุใด

คำตอบ ศาลควรใช้อำนาจไต่สวนมากขึ้น และเห็นว่าควรแยกเป็นศาลชำนาญพิเศษ

คำถามที่ 4 ความเห็นหรือข้อเสนอแนะอื่นๆ

คำตอบ -

สัมภาษณ์องค์กรผู้บริโภคร วันที่ 30 มีนาคม 2554

คำถามที่ 1 ท่านคิดว่าบทบาทของศาลในการไต่สวนคดีปกครองและคดีผู้บริโภคเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง

คำตอบ คดีปกครองมีวิธีพิจารณาที่กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการค้นหาข้อเท็จจริงแบบระบบไต่สวนซึ่งศาลเป็นผู้มีหน้าที่ในการค้นหาข้อเท็จจริง แม้คู่ความจะมีสิทธิเสนอพยานต่อศาลแต่ศาลก็มีอำนาจส่งให้คดีสืบหรือสืบพยานเพิ่มเติมและมีดุลพินิจในการชั่งน้ำหนักพยานเต็มที่ ส่วนคดีผู้บริโภคนั้น เป็นการผสมผสานระหว่างระบบไต่สวนและระบบกล่าวหาการคงไว้ซึ่งหลักของภาระการพิสูจน์และการให้อำนาจศาลในการค้นหาข้อเท็จจริง

คำถามที่ 2 ท่านคิดว่าบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคได้มีการใช้ระบบไต่สวนอย่างแท้จริงหรือไม่อย่างไร และหากท่านเห็นว่าศาลมิได้มีบทบาทอย่างแท้จริงท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง

คำตอบ ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ได้กำหนดให้ศาลมีอำนาจไต่สวนได้อย่างเต็มที่ แต่ในทางปฏิบัติศาลยังใช้อำนาจไต่สวนไม่เต็มที่เพราะให้เป็นภาระการพิสูจน์ของคู่ความมากกว่าที่จะไต่สวนเอง

คำถามที่ 3 ท่านคิดว่าคดีผู้บริโภคในปัจจุบันที่พิจารณาในศาลยุติธรรมนั้นเหมาะสมหรือไม่เพราะเหตุใด และหากท่านเห็นว่าไม่เหมาะสมท่านคิดว่าควรจัดตั้งเป็นศาลชำนาญพิเศษโดยแยกออกจากศาลยุติธรรมหรือไม่ เพราะเหตุใด

คำตอบ ระบบการพิจารณาคดีเหมาะสมแล้วที่เป็นการผสมระหว่างระบบไต่สวนและระบบกล่าวหา แต่ในการพิจารณาคดีศาลควรใช้อำนาจไต่สวนมากขึ้น และเห็นว่าไม่ควรแยกเป็นศาลชำนาญพิเศษ เนื่องจากคดีแพ่งส่วนใหญ่ในปัจจุบันเป็นคดีผู้บริโภคหากมีการแยกเป็นศาลชำนาญพิเศษจะทำให้มีคดีค้างคั่งในศาลผู้บริโภคมาก เห็นว่าระบบคดีผู้บริโภคเหมาะสมแล้ว

คำถามที่ 4 ความเห็นหรือข้อเสนอแนะอื่นๆ

คำตอบ -

สัมภาษณ์พนักงานอัยการ วันที่ 1 เมษายน 2554

คำถามที่ 1 ท่านคิดว่าบทบาทของศาลในการไต่สวนคดีปกครองและคดีผู้บริโภคมือหรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง

คำตอบ ผู้พิพากษาศาลยุติธรรมยังขาดความรู้ความเข้าใจในหลักการไต่สวนอย่างแท้จริงประกอบกับผู้ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ได้ตัดตอนเอาเฉพาะการเพิ่มอำนาจให้ผู้พิพากษาแต่ไม่ได้นำระบบไต่สวนที่แท้จริงมาใช้ทั้งระบบ จึงทำให้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาใช้ระบบไต่สวนที่แท้จริง ต่างกับคดีปกครองที่ตุลาการได้รับการฝึกฝนมาเฉพาะมีความรู้ความเข้าใจมากกว่าศาลยุติธรรมและพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มีความเป็นระบบไต่สวนที่สมบูรณ์แบบมากกว่า

คำถามที่ 2 ท่านคิดว่าบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคได้มีการไต่สวนอย่างแท้จริงหรือไม่อย่างไร และหากท่านเห็นว่าศาลมิได้มีบทบาทอย่างแท้จริงท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง

คำตอบ เนื่องจากพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ไม่ใช้ระบบไต่สวนที่แท้จริงเพราะตัดตอนเอาบางส่วนของระบบไต่สวนมาใช้ทำให้วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคล้มเหลวศาลจึงมีข้อจำกัดไม่อาจจะทำหน้าที่ไต่สวนได้อย่างแท้จริง

คำถามที่ 3 ท่านคิดว่าบทบาทของศาลในการไต่สวนของคดีผู้บริโภคและคดีปกครองมือหรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง

คำตอบ ต่างกัน เพราะศาลยุติธรรมบางแห่งยังให้ผู้บริโภคแสวงหาพยานหลักฐานเองหรือหาทนายความสืบพยานให้เอง

คำถามที่ 4 ท่านคิดว่าคดีผู้บริโภคในปัจจุบันที่พิจารณาในศาลยุติธรรมนั้นเหมาะสมหรือไม่เพราะเหตุใด และหากท่านเห็นว่าไม่เหมาะสมท่านคิดว่าควรจัดตั้งศาลชำนาญพิเศษแยกออกจากศาลยุติธรรมหรือไม่ เพราะเหตุใด

คำตอบ ควรโอนคดีผู้บริโภคไปให้ศาลปกครองและจะแก้ปัญหาได้ครบถ้วน การตั้งศาลชำนาญพิเศษจะต้องพิจารณาว่ามีรูปแบบอย่างไร จึงจะตอบได้ว่าเหมาะสมหรือไม่

คำถามที่ 5 ความเห็นหรือข้อเสนอแนะอื่นๆ

คำตอบ ระบบได้สวนที่แท้จริงในคดีอาญาจะต้องอาศัยทรัพยากรและบุคลากรจากภาครัฐทั้ง ตำรวจ อัยการ และศาลร่วมกันแสวงหาพยานหลักฐานและค้นหาความจริง การตัดตอนมอบอำนาจแก่ศาลเท่านั้น จึงทำให้ไม่เป็นระบบได้สวนที่สมบูรณ์ ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ มากมาย เช่น เจ้าพนักงานคดีไม่มีความรู้ความชำนาญมากพอทั้งนี้ความจริงไม่จำเป็นต้องมีก็ได้หากให้อัยการเข้ามีส่วนร่วมในการแสวงหาพยานหลักฐาน นอกจากนี้ยังทำให้ศาลบางแห่งใช้ให้ผู้เสียหายแสวงหาพยานหลักฐานเอง ซึ่งขัดแย้งกับวัตถุประสงค์ของระบบได้สวนอย่างสิ้นเชิง

สัมภาษณ์พนักงานอัยการ วันที่ 1 เมษายน 2554

คำถามที่ 1 ท่านคิดว่าบทบาทของศาลในการได้สวนคดีปกครองและคดีผู้บริโภคเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง

คำตอบ ศาลในคดีผู้บริโภคจะเน้นในคดีที่ประชาชนทั่วไปหรือบุคคลไม่จำกัดว่าเป็นผู้ใดที่ได้รับความเสียหายจากการใช้สินค้าและบริการ ส่วนคดีปกครองต้องเป็นข้อพิพาทระหว่างหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกับประชาชนหรือระหว่างหน่วยงานของรัฐด้วยกันเอง ซึ่งเกิดจากการใช้อำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย และใช้ระบบได้สวน โดยมีศาลเฉพาะคือศาลปกครอง

คำถามที่ 2 ท่านคิดว่าบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคได้มีการใช้ระบบได้สวนอย่างแท้จริงหรือไม่อย่างไร และหากท่านเห็นว่าศาลมิได้มีบทบาทอย่างแท้จริงท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง

คำตอบ เห็นว่าศาลในคดีผู้บริโภคยังมีได้มีบทบาทอย่างแท้จริงตามสมควรที่จะเป็น เนื่องจากศาลไทยยังอาจใช้ระบบการกล่าวหานำสืบพยานต่อสู้กัน โดยศาลยังมิได้ใช้ระบบได้สวนตามหลักสากลของการคุ้มครองผู้บริโภค แต่อย่างไรก็ตาม การคุ้มครองผู้บริโภคมิได้ให้เฉพาะศาลเป็นผู้ดำเนินการฝ่ายเดียว การคุ้มครองผู้บริโภคต้องร่วมมือกันทุกฝ่าย เริ่มตั้งแต่ผู้บริโภคเองและเจ้าหน้าที่ของรัฐทุกฝ่ายร่วมมือกันคุ้มครองผู้บริโภค

คำถามที่ 3 ท่านคิดว่าบทบาทของศาลในการไต่สวนของคดีผู้บริโภครองและคดีปกครองเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง

คำตอบ แตกต่างกัน เพราะศาลปกครองจะเปิดกระบวนการพิจารณาที่จะเป็นระบบไต่สวนอย่างสมบูรณ์ เนื่องจากแนวคิดหรือหลักการต่างจากระบบของศาลยุติธรรม ดังนั้นบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภครองจึงต่างกับศาลปกครอง

คำถามที่ 4 ท่านคิดว่าคดีผู้บริโภครองในปัจจุบันที่พิจารณาในศาลยุติธรรมนั้นเหมาะสมหรือไม่ เพราะเหตุใด และหากท่านเห็นว่าไม่เหมาะสมท่านคิดว่าควรจัดตั้งศาลชำนาญพิเศษแยกออกต่างหากจากศาลยุติธรรมหรือไม่ เพราะเหตุใด

คำตอบ ไม่เหมาะสม เนื่องจาก ระบบศาลยุติธรรมเป็นระบบกล่าวหาหากต้องการใช้ระบบไต่สวนจึงน่าที่จะต้องมีระบบศาลระบบพิเศษหรือศาลเฉพาะทาง แยกต่างหากออกมาแต่อย่างไรก็ตาม การตั้งศาลใหม่คงเป็นเรื่องยากในประเทศไทยเพราะต้องสร้างอาคารที่แสวงบุคลากรใหม่ทั้งหมด ดังนั้นการตั้งศาลชำนาญพิเศษให้อยู่ในระบบศาลยุติธรรม แต่ให้ใช้ระบบไต่สวนอย่างเต็มรูปแบบน่าจะเหมาะสมมากกว่า

สัมภาษณ์นายความ วันที่ 31 มีนาคม 2554

คำถามที่ 1 ท่านคิดว่าบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภครองและคดีปกครองต่างกันอย่างไร และท่านมีข้อเสนอแนะประการใด

คำตอบ บทบาทของศาลในคดีผู้บริโภครองและคดีปกครองต่างมีบทบาทในการพิจารณาคดีโดยคดีปกครองศาลมีบทบาทมากในการดำเนินกระบวนการพิจารณา ซึ่งศาลพิจารณาโดยวินิจฉัยพยานหลักฐานที่คู่ความนำมาและศาลมีอำนาจสั่งให้พยานหลักฐานเพิ่มเติมได้หากเห็นสมควร โดยคดีผู้บริโภครอง ศาลมีบทบาทในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในทางปฏิบัติศาลไม่ค่อยสั่งให้พยานหลักฐานเพิ่มเติม เพราะศาลมีบทบาทในการแสวงหาความจริงน้อยกว่าศาลปกครอง

คำถามที่ 2 ท่านคิดว่าบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภครองได้มีการใช้ระบบไต่สวนอย่างแท้จริงหรือไม่อย่างไร และหากท่านเห็นว่าศาลมิได้มีบทบาทอย่างแท้จริงท่านมีความข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง

คำตอบ ในทางปฏิบัติในการพิจารณาคดีผู้บริโภคนั้น ศาลมิได้ใช้ระบบไต่สวนเลขอาจะเนื่องจากมีการนำคดีมาฟ้องศาลเพื่อการชำระหนี้ของผู้ประกอบธุรกิจและไม่มีกรยกประเด็นข้อพิพาทขึ้นให้ศาลวินิจฉัย เพราะผู้บริโภคมักมีความรู้ถึงสิทธิของตนน้อย

คำถามที่ 3 ท่านคิดว่าบทบาทของศาลในการไต่สวนของคดีผู้บริโภคนั้นและคดีปกครองเหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง

คำตอบ บทบาทศาลในการไต่สวนคดีปกครอง มีมากกว่าคดีผู้บริโภคเนื่องจาก คดีปกครองศาลจะต้องพิจารณาถึงความชอบด้วยกฎหมายของคำสั่งทางปกครอง (การออกคำสั่งทางปกครองที่ชอบด้วยกฎหมาย) แต่คดีผู้บริโภค ศาลจะพิจารณาถึงการกระทำที่ไม่เป็นธรรมแก่ผู้บริโภคซึ่งเป็นหลักการของผลประโยชน์ของบุคคล (เป็นลักษณะทางแพ่ง)

คำถามที่ 4 ท่านคิดว่าคดีผู้บริโภคในปัจจุบันที่พิจารณาในศาลยุติธรรมนั้นเหมาะสมหรือไม่เพราะเหตุใด และหากท่านเห็นว่าไม่เหมาะสมท่านคิดว่าควรจัดตั้งศาลชำนาญพิเศษแยกออกต่างหากจากศาลยุติธรรมหรือไม่ เพราะเหตุใด

คำตอบ เหมาะสม เพราะคดีผู้บริโภคนั้นศาลต้องใช้ระบบไต่สวน ซึ่งให้ศาลมีบทบาทในการคุ้มครองผู้บริโภค ดังนั้น ศาลจะต้องรู้และให้ความคุ้มครองผู้บริโภค โดยใช้กฎหมายเกี่ยวกับผู้บริโภคให้ความเป็นธรรมแก่ผู้บริโภค และเป็นเพื่อความรวดเร็วในการพิจารณาคดี

สัมภาษณ์นายความ วันที่ 31 มีนาคม 2554

คำถามที่ 1 ท่านคิดว่าบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคและคดีปกครองต่างกันอย่างไร และท่านมีข้อเสนอแนะประการใด

คำตอบ บทบาทศาลในคดีผู้บริโภคนั้นมีลักษณะเหมือนกับคดีแพ่งทั่วไป คือ ทนายมีหน้าที่นำเสนอพยานหลักฐานต่างๆ เพื่อให้ศาลพิจารณา แต่ศาลปกครอง ศาลจะมีบทบาทในการหาพยานหลักฐาน โดยที่ไม่ยึดติดกับพยานหลักฐานที่ทนายความนำเสนอต่อศาล

คำถามที่ 2 ท่านคิดว่าบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคได้มีการใช้ระบบไต่สวนอย่างแท้จริงหรือไม่อย่างไร และหากท่านเห็นว่าศาลมิได้มีบทบาทอย่างแท้จริงท่านมีความข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง

คำตอบ ศาลในคดีผู้บริโภครวมโดยปกติแล้วจะมีบทบาทเหมือนศาลคดีแพ่งแต่ ในคดีที่ผู้เสียหายไม่มีทนายความ ศาลก็จะมีบทบาทในการไต่สวน แต่ถ้าหากเป็นคดีผู้บริโภคทั่วไปศาลจะไม่ค่อยมีบทบาทในการไต่สวน แต่ศาลจะมีบทบาทในการอธิบายข้อกฎหมายหรือข้อสัญญาที่ผู้บริโภคและผู้ประกอบการตกลงประนีประนอมยอมความเพื่อยุติข้อพิพาทเพื่อให้ผู้บริโภคมีความเข้าใจในข้อตกลงดังกล่าวก่อนที่จะตกลงทำสัญญายอม ทั้งนี้มีเจ้าพนักงานคดีคอยช่วยเหลือแนะนำอีกด้วย

คำถามที่ 3 ท่านคิดว่าบทบาทของศาลในการไต่สวนของคดีผู้บริโภคและคดีปกครองเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง

คำตอบ บทบาทศาลในคดีผู้บริโภคแตกต่างจากคดีปกครองเพราะว่าศาลยังใช้ระบบกล่าวหาแต่ได้มีการนำระบบไต่สวนมาใช้บ้างแต่ไม่มากนัก แต่ศาลปกครองมีบทบาทในระบบไต่สวนอย่างแท้จริงเนื่องจากศาลปกครองใช้ระบบไต่สวนในการพิจารณาคดี

คำถามที่ 4 ท่านคิดว่าคดีผู้บริโภคในปัจจุบันที่พิจารณาในศาลยุติธรรมนั้นเหมาะสมหรือไม่ เพราะเหตุใด และหากท่านเห็นว่าไม่เหมาะสมท่านคิดว่าควรจัดตั้งศาลชำนาญพิเศษแยกออกจากศาลยุติธรรมหรือไม่ เพราะเหตุใด

คำตอบ คิดว่าคดีผู้บริโภคที่พิจารณาอยู่ในศาลยุติธรรมส่วนใหญ่ใช้วิธีพิจารณาแบบระบบกล่าวหา หากต้องการที่จะใช้ระบบไต่สวนในคดีผู้บริโภคก็เห็นควรจัดตั้งเป็นศาลชำนาญพิเศษเพื่อพิจารณาคดีผู้บริโภคโดยเฉพาะอย่างเช่น ศาลแรงงานเป็นต้น

สัมภาษณ์ทนายความ วันที่ 19 พฤษภาคม 2554

คำถามที่ 1 ท่านคิดว่าบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคและคดีปกครองต่างกันอย่างไร และท่านมีข้อเสนอแนะประการใด

คำตอบ คิดว่าต่างกันศาลปกครองจะมีบทบาทในการค้นหาข้อเท็จจริงจากการยื่นคำฟ้องคำให้การ คำคัดค้านคำให้การ คำให้การเพิ่มเติม และศาลมีบทบาทในการแสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมนอกเหนือจากคำคู่ความเหล่านี้ ส่วนบทบาทศาลในคดีผู้บริโภคศาลจะมีวิธีพิจารณาแบบผสมระหว่างระบบกล่าวหากับระบบไต่สวน

คำถามที่ 2 ท่านคิดว่าบทบาทของศาลในคดีผู้บริโภคได้มีการใช้ระบบไต่สวนอย่างแท้จริงหรือไม่อย่างไร และหากท่านเห็นว่าศาลมิได้มีบทบาทอย่างแท้จริงท่านมีความข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง

คำตอบ ระบบของคดีผู้บริโภคไม่ใช่ระบบไต่สวน มีลักษณะเป็นระบบแบบผสมระหว่างระบบไต่สวนและระบบกล่าวหามากกว่า แต่มีลักษณะที่ผลการพิจารณาพิพากษาขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงที่อยู่ในความรู้เห็นของผู้ประกอบธุรกิจ โดยให้ผู้ประกอบธุรกิจเป็นผู้มีภาระการพิสูจน์

คำถามที่ 3 ท่านคิดว่าบทบาทของศาลในการไต่สวนของคดีผู้บริโภคและคดีปกครองเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง

คำตอบ เดิมกฎหมายไทยใช้ระบบไต่สวนตั้งแต่สมัยอยุธยา คือ กฎหมายตราสามดวง ปัจจุบันแม้กฎหมายมีลักษณะให้อำนาจศาลใช้ระบบไต่สวน แต่ศาลยุติธรรมไม่กล้าใช้เกรงว่าจะเป็นการเข้าไปช่วยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ประเทศไทยเริ่มใช้ระบบไต่สวนอย่างแท้จริงในศาลปกครอง แต่จุดอ่อนของระบบไต่สวน คือ ผู้พิพากษาต้องเข้าใจเรื่องราว ต้องมีการศึกษาทำความเข้าใจ ถ้าไม่มีการศึกษาก็จะไม่สามารถดำเนินคดีให้ยุติธรรมให้แก่ประชาชนได้

คำถามที่ 4 ท่านคิดว่าคดีผู้บริโภคในปัจจุบันที่พิจารณาในศาลยุติธรรมนั้นเหมาะสมหรือไม่ เพราะเหตุใด และหากท่านเห็นว่าไม่เหมาะสมท่านคิดว่าควรจัดตั้งศาลชำนาญพิเศษแยกออกจากศาลยุติธรรมหรือไม่ เพราะเหตุใด

คำตอบ การจัดตั้งศาลชำนาญพิเศษต้องขึ้นอยู่กับจำนวนคดี แต่ถ้าตั้งเป็นศาลชำนาญพิเศษได้ก็จะสามารถอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนได้สูงมากขึ้น แต่ทั้งนี้ก็จะมีความเพราะผู้พิพากษาที่ประจำอยู่ในศาลชำนาญพิเศษไม่สามารถเติบโตในสายบังคับบัญชาในศาลชำนาญพิเศษดังกล่าวได้ เมื่อเทียบกับสายบังคับบัญชาในศาลยุติธรรมทั่วไป จึงมีการโยกย้ายงานบ่อยๆ จึงทำให้ต้องมีการเรียนรู้ใหม่ๆ ต้องใช้เวลากว่าจะมีความเชี่ยวชาญ หรือชำนาญ หากมีการแก้ไขให้ผู้พิพากษาอยู่ประจำที่ศาลชำนาญพิเศษ มีโอกาสเติบโตในสายงาน โดยไม่ต้องย้ายไปประจำที่ศาลอื่นก็จะเป็นการดี

คำถามที่ 5 ความเห็นหรือข้อเสนอแนะอื่นๆ

คำตอบ คิดว่าระบบการพิจารณาคดีที่เป็นแบบผสมระหว่างระบบกล่าวหาและระบบไต่สวน เป็นระบบที่เหมาะสมที่สุด ในปัจจุบันประเทศที่ใช้ระบบไต่สวนก็มีแนวคิดนำระบบกล่าวหามาใช้ผสมผสานกัน และการพิจารณาคดีที่ดีควรจะปล่อยให้คู่ความทุกฝ่าย มีโอกาสนำเสนอข้อเท็จจริงเข้าสู่ศาลด้วยเช่นกัน

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล   นางสาวชิสา ไรยสูงเนิน

วัน เดือน ปี เกิด   15 มกราคม 2526

ที่อยู่   151 หมู่ 14 ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ 50210

วุฒิการศึกษา   นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยพายัพ ปีการศึกษา 2548
เนติบัณฑิตไทย สมัยที่ 60 สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา
ปีการศึกษา 2552

ตำแหน่งและสถานที่ทำงานปัจจุบัน   ทนายความ
ปี พ.ศ. 2551-2553 นิติกร (จ้างเหมาบริการ) สำนักงาน
อัยการพิเศษฝ่ายพัฒนากฎหมาย สำนักงานวิชาการ
สำนักงานอัยการสูงสุด